

**KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI**

**NEOREALİZMİN GÜVENLİK VARSAYIMLARI BAĞLAMINDA İSRAİL'İN
FİLİSTİN POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Oğuzhan ACAR

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR

KARABÜK

Haziran - 2017

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Oğuzhan ACAR'a ait "Neorealizmin Güvenlik Varsayımları Bağlamında İsrail'in Filistin Politikası" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Uluslararası Politik Ekonomi Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	:Yrd. Doç. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU.....	
Danışman Üye	:Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR	
Üye	:Yrd. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN	

Tez Sınavı Tarihi : 12.06.2017

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düőecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlanan eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

12/06/2017
Oğuzhan ACAR

ÖNSÖZ

İsrail-Filistin meselesi, son yüzyılda Ortadoğu'daki siyasi gündemin başat belirleyicisi olarak sadece bölgeyi değil uluslararası gündemi ve dengeleri belirleyen en önemli çözümsüzlük konularının başını çekmektedir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin, İsrail'in güvenliği esas olan bölge politikaları, sorunun çözümsüzlüğünü ve İsrail'in dokunulmazlığını pekiştirerek Filistinliler aleyhine olan statükoyu sürekli hale getirmiştir. İsrail'in bu istisnai durumu, kısır döngüye dönüşerek sadece Filistinlilerle arasındaki çatışmayı değil diğer bölge ülkeleri ile arasındaki ilişkileri ve bölgenin kaderini de belirleyen bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Çalışmamızın amacı, Filistin topraklarındaki Yahudi oluşumunun 19.yy'daki başlangıç döneminden itibaren sorunun geçmişi ortaya koyarak, uluslararası ilişkileri anlamaya çalışan en önemli teorilerden olan Neorealizmin güvenlik varsayımları bağlamında İsrail'in Filistin'e yönelik politikaları analiz etmektir.

Tez çalışmam sırasında destek ve katkılarını esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR'a; yardımlarını esirgemeyen Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün kıymetli personeline ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Oğuzhan ACAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK, NEOREALİZM VE NEOREALİZM'İN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

1.1. GÜVENLİK	6
1.1.1. Güvenlik Kavramı	6
1.1.2. Güvenlikle İlgili Terimler	8
1.1.2.1. Tehdit	8
1.1.2.2. Caydırıcılık	9
1.1.2.3. Şiddet	10
1.1.2.4. Çatışma	12
1.1.2.5. Savaş	13
1.1.2.6. Savunma	16
1.1.2.7. Strateji	17
1.1.2.8. Terör ve Terörizm	19
1.1.2.9. Silahsızlanma	23
1.1.3. Geleneksel Güvenlik Anlayışı ve Türleri	26
1.1.3.1. Ulusal Güvenlik	26
1.1.3.2. Uluslararası Güvenlik	28
1.1.3.3. Kolektif Güvenlik	29
1.1.4. Yeni Güvenlik Anlayışı ve Türleri	30
1.1.4.1. Birey Güvenliği	31
1.1.4.2. Enerji Güvenliği	33
1.1.4.3. Gıda Güvenliği	35
1.1.4.4. Çevre Güvenliği	36
1.1.4.5. Siber Güvenlik	38
1.2. NEOREALİZMİN GÜVENLİK VARSAYIMLARI	40

İKİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN - İSRAİL MESELESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. ANTİSEMİTİZM.....	43
2.2. SİYONİZM	45
2.2.1. Tarihsel ve Kavramsal Olarak Siyonizm	45
2.2.2. Siyonizmin Öncüleri.....	46
2.2.3. Siyonizm ve Theodor Herzl	48
2.3. FİLİSTİN'E GÖÇ VE KOLONİZASYON.....	50
2.4. BALFOUR DEKLARASYONU (1917).....	55
2.5. FİLİSTİN'DE İNGİLİZ MANDASI (1922-1948)	58
2.6. 1948 SAVAŞI	62
2.7. SÜVEYŞ BUNALIMI (1956)	64
2.8. 6 GÜN SAVAŞI (1967).....	65
2.9. YOM KİPPUR SAVAŞI (1973)	68
2.10. CAMP DAVID ANLAŞMASI (1979).....	70
2.11. İSRAİL'İN LÜBNAN SAVAŞI (1982)	72
2.12. BİRİNCİ İNTİFADA (1987)	74
2.13. OSLO SÜRECİ.....	75
2.14. EL-AKSA İNTİFADASI (2000).....	79
2.15. HAMAS DÖNEMİ.....	82
2.16. DÖKME KURŞUN OPERASYONU (2008).....	84
2.17. BULUT SÜTUNU OPERASYONU (2012).....	86
2.18. KORUYUCU HAT OPERASYONU (2014).....	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSRAİL'İN FİLİSTİNE YÖNELİK GÜVENLİK POLİTİKALARININ NEOREALİZMİN GÜVENLİK VARSAYIMLARINA GÖRE ANALİZİ

3.1. İŞGAL ALTINDAKİ TOPRAKLAR VE SINIRLAR.....	91
3.2. AYRIM DUVARI.....	102
3.3. YERLEŞİM YERLERİ	104
3.4. FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER.....	115
3.5. KUDÜS.....	128
3.6. GAZZE.....	143

SONUÇ	148
KAYNAKÇA.....	152
ÖZET	157
ABSTRACT.....	158
ÖZGEÇMİŞ	160

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BML	: Birleşik Milli Liderlik
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
HAMAS	: İslami Direniş Hareketi
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NSAB	: Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge
NPT	: Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması
SALT	: Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
START	: Stratejik Silahların İndirimi Antlaşması
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEF	: Acil Durum Gücü
UNIFIL	: Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Gücü
UNRWA	: Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Örgütü
WFP	: Dünya Gıda Programı

GİRİŞ

İsrail-Filistin meselesi, son yüzyılı kapsayan süre içerisindeki problemlere bakıldığında çözümsüzlüğü hala devam eden ve etkileri küresel ölçekte sonuçlar doğuran belki de en önemli mesele olarak karşımızda durmaktadır. Anlaşmazlığa taraf olarak sayılabilecek olan ülkelerin konuya kendi menfaatleri üzerinden yaklaşarak adil bir çözüm ortaya koymamış olmaları ve çatışmada avantajlı taraf olan İsrail'in konuyu bir iç güvenlik meselesi olarak görmesi, bu çözümsüzlüğün sürekliliğini sağlayan en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Tarih boyunca uluslararası aktörlerin desteğini almasını becerebilen İsrail, her zaman elinde tuttuğu askeri, siyasi ve ekonomik avantajı, güç dengesizliğindeki üstün konumunu pekiştirmek için kullanmış, bu konumu sayesinde de bölgedeki toprak, nüfus ve sınırlar bağlamında elinde tuttuklarını her geçen gün, düne göre artırmıştır. Uluslararası anarşik sistemin getirdiği hukuksuzluğu her yönden istismar eden İsrail, dokunulmazlığının sağladığı sorumlu olmama statüsünü en etkin bir şekilde kullanarak işgal altında tuttuğu toprakları sürekli büyütmüş, demografik yapıyı Filistinliler aleyhine şekillendirmiş, sınırlarını daha da genişleterek egemenliğini pekiştirmiştir. 11 Eylül saldırılarının oluşturduğu konjonktürden yararlanma fırsatını kaçırmayan İsrail, işgal altındaki kendi topraklarını savunan yerli Filistinli halkına "terörist" yaftasını yapıştırarak, onların doğal savunma haklarının meşruiyetini hiçe saymıştır. Çatışmanın sonuçlarının kendi lehine olduğunu görerek çatışmasızlık dönemlerindeki kısa süreli barış görüşmelerini zaman kazanmak, sorunları ötelemek, çatışma sonucu elde edilenlere hukuki meşruiyet sağlamak ve çatışmaya hazırlanmak için kullanmak suretiyle asıl amacının barış olmadığını ispatlamış durumdadır. İsrail devletinin ve toplumunun bilinçaltında yatan kadim Filistin topraklarının kendilerine Tanrı'nın bir vaadi ve atalarının mirası olduğu inancı, onları motive eden ve

yaptıklarını kendi içinde meşrulaştıran bir sonuç doğurmakla birlikte Filistinlileri sadece bir güvenlik sorunu olarak algılamaları sonucunu beraberinde getirmiştir. Dolayısı ile Filistinliler ve onlara ait olan her şey bir tehdit kaynağı olarak düşünülmüş, bertaraf edilmeleri, ötelenmeleri ve kendilerinden uzak tutulmaları gereken birer güvenlik sorunu olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden de yürütülen tüm siyasi politikalar güvenlik çerçevesinde şekillenmiştir.

Güvenlik, insanoğlunun yeryüzünde var olduğu sürece vazgeçemediği en temel ihtiyaçları arasında yer almıştır. Hayatını ve özgürlüğünü tehdit eden bütün doğa, insan ve hayvan kaynaklı tehditlerle mücadele eden insanoğlu, varlığını sürdürebilmek için güvenliğini garanti altına almak durumunda kalmıştır. Medeniyet ilerledikçe insanların karşı karşıya kaldığı tehditler sadece bireyleri değil bir arada yaşayan insan topluluklarını ve kurduğu örgütleri de hedef almış, tehdidin niteliği, kaynağı ve büyüklüğü farklı şekiller almıştır. Özellikle 21.yy.da iletişim ve ulaşım teknolojilerinin hızla gelişmesi, bilgiye ve silah ve bomba yapımında kullanılan malzemelere erişimin kolay ve ucuz olması, nüfusun artması nedeniyle toplum içinde izini kaybettirebilen zararlı örgütlerin varlığı, kitle imha silahlarının gelişmesi ve güvenlik zafiyetleri, sadece bireyleri değil devletleri de risk altına sokan modern tehditler üretmiştir. Önceleri klasik anlamda ulusal ve askeri tehditlere yoğunlaşan güvenlik politikaları, gıda güvenliği, enerji güvenliği, siber güvenlik ve çevre güvenliği gibi sivil güvenlik meselelerini de ele almak durumunda kalmıştır. Yeni güvenlik anlayışları bağlamında ele alınması gereken bu yeni tarz tehditleri bertaraf etmek isteyen devletler ise, bunların çoğuyla tek başına mücadele edemeyeceği için çeşitli bölgesel ve küresel güvenlik işbirliği faaliyetleri yürütmektedir. İnsan kaynaklı güvenlik tehditlerine doğa ve çevre kaynaklı tehditler de eklenince devlet üstü savunma çalışmaları kaçınılmaz bir hal almıştır.

Günümüzde uluslararası arenada ana aktör devlet olduğu için, güvenlik faaliyetlerinin ulus devletler ve onların oluşturduğu gruplar etrafında

şekillendiğini görmek mümkündür. Hem vatandaşlarının bireysel güvenliğini hem de ulusal güvenliğini önceleyen devletlerin güvenlik kaygıları, ulusal ve uluslararası politikalarında kaçınılmaz bir şekilde en önemli belirleyici faktör haline gelmiş, bazı ülkelerde güvenlik çalışmalarına ayrılan bütçenin genel bütçe içerisinde en büyük kalemi oluşturduğu görülmüştür. Güvenliğin askeri ve ekonomik boyutunun yanında siyasi boyutu da incelenmesi gereken önemli bir alan haline gelmiş, uluslararası sistemi ve ilişkileri anlamak için geliştirilen yaklaşımlar güvenliği de dikkate almış, hatta bazıları güvenlik paradigması üzerinden inşa edilmiştir.

Uluslararası ilişkileri anlamaya yönelik bu yaklaşımlardan birisi Neorealizmdir. Realizmin eleştirel yaklaşımı ve bir nevi revize edilmiş olan hali olan Neorealizm, Realizm gibi uluslararası sistemde ana aktörün devlet olduğunu ifade eder. Ancak Realizmden en önemli farkı, devletlerin asıl amacının güç elde etmek değil güvenliği sağlamak şeklinde olduğu düşüncesidir. Gücü elde etme amacının ardında yatan asıl sebep ise, bu gücü güvenlik için kullanma çabasıdır. Askeri, ekonomik, siyasi ve hukuki güç olmadan güvenliğin sağlanması çoğu zaman mümkün değildir. Neorealist yaklaşıma göre uluslararası sistem anarşik olduğu yani devletler üstü egemenlik ve yaptırım gücü olan bir otorite olmadığı için her devlet güvenlik konusunda kendi başının çaresine bakmak zorundadır. Genellikle ulusal ve bölgesel güvenliğe yönelik tehditler tek bir devletin üstesinden gelemeyeceği seviyede ve nitelikte olduğu için söz konusu devletler diğerleri ile işbirliği yapmak zorunda kalırlar. Fakat işbirliği uygulamalarına bakıldığında, yürütülen işbirliği veya barış anlaşmaları, teorinin uzmanlarınca hakim güvenlik rekabeti olarak adlandırılan yeni güvenlik risklerinden kaynaklanan endişeler yüzünden süreklilik göstermezler. Yani savaş hali gibi barış hali de geçici ve kırılgandır, her an yeni bir çatışma durumu gündeme gelebilir. Yeni bir savaş halini güçlü bir olasılık haline getiren en önemli sebeplerden birisi de, güvenliği sağlamaya yönelik güç artırımı çabalarıdır. Aralarında güvenlik rekabeti olan iki devletten biri gücünü askeri, ekonomik veya siyasi olarak artırmaya çalıştığı zaman bu arayış, diğer rakip devletin kuşkulanasına ve

benzeri bir çaba içerisinde girmesine sebep olur. Karşılıklı gelişen bu durum soğuk savaş döneminde kısır bir döngü haline dönüşmüş, önü alınamaz nükleer bir silahlanma yarışına neden olmuştur. İşte bu güven artırma çabalarının rakip devlet tarafından potansiyel bir tehdit olarak görüleceğini öngören Neorealizm, bu tür güç mücadelelerinin uzun süreli bir barış tesis edilebilmesinin önündeki en büyük engel olduğunu varsaymaktadır. Özetle Neorealizm, bir devletin en önemli amacının beka sorunu bağlamında güvenliğini sağlamaktan, bunun yolunun da her tür gücü elinde tutmaktan geçtiğini varsaymaktadır.

Bu çalışmadaki amacımız sürekli olarak çatışmalar ve alışılmadık yoğunlukta güvenlik uygulamaları ile uluslararası seviyede hep gündem oluşturan İsrail-Filistin meselesini Neorealizmin üzerinden incelemektir. İsrail'in Filistin'e yönelik çok yönlü güvenlik uygulamaları acaba Neorealizmin güvenlik varsayımlarına uygun mudur? İsrail'in, işgal altında tuttuğu topraklarda uyguladığı Yahudi yerleşimleri, sınırlar, mülteciler ve Kudüs politikaları bağlamındaki güvenlik uygulamaları Neorealizm ile ne derecede örtüşmektedir? Çok kutuplu hale gelen uluslararası sistemde İsrail'in hukuksuz uygulamalarını cesaretlendiren hususun, İsrail'e yaptırım uygulayabilecek bir gücün olmaması gerçeği, Neorealizmin uluslararası anarşik sistem anarşik olduğu şeklindeki öngörüsüne uymakta mıdır?

Çalışmadaki yöntem, öncelikle güvenlik kavramını ve güvenlik çeşitlerini açıklamaya çalışmaktır. İlk bölümde güvenlikle ilgili kavramlar, geleneksel güvenlik anlayışları ve yeni güvenlik türleri ortaya konmuş, İsrail'in politikalarının analiz edileceği Neorealizmin güvenlik varsayımları açıklanmıştır. Daha sonra kronolojik olarak İsrail-Filistin meselesinin geçmişi incelenmiştir. İlk olarak Avrupa'da din bağlamında ortaya çıkan Antisemitizm ve ona tepki olarak doğan Siyonizm düşüncesi yer almaktadır. Filistin'e yapılan göçler ve İngiliz mandasını takip eden İsrail'in kuruluş süreci ile birlikte Filistin tarafı ve diğer Arap devletleri ile yaşanan çatışmalar ikinci bölümün ana çerçevesini oluşturmuştur. Üçüncü bölümde ise, kronikleşen İsrail-Filistin sorununun en önemli boyutunu oluşturan sınırlar, Yahudi yerleşimleri,

Filistinli mülteciler ve Kudüs başlıkları altında, İsrail'in uyguladığı güvenlik politikaları incelenmiş ve bu politikaların Neorealizmin güvenlik varsayımları bağlamında analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK, NEOREALİZM VE NEOREALİZM'İN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

1.1. GÜVENLİK

1.1.1. Güvenlik Kavramı

Günlük hayatta sıklıkla karşılaştığımız Güvenlik kavramı en basit ve yalın ifadeyle tehlike ve/veya tehditlerden uzak olma durumu olarak açıklanabilir.¹ Sözlük anlamı itibariyle "Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet"² olarak tanımlanan Güvenlik kavramı, bireylerin, grupların ve devletlerin çeşitli tehdit unsurları ve tehlikelerden emin olma durumunu ifade etmektedir. İnsanoğlu ilk var olduğu günden bu yana türlü tehdit ve tehlikeler altında yaşamını sürdürebilme gayesi ile güvenliğini garanti almayı hedeflemiştir. Zamanla oluşan aile, şehir ve devlet gibi sosyal yapılar da Güvenlik kavramını bireysellikten öteye taşıyarak gittikçe farklılaşan tehditlere karşı önleyici tedbirler geliştirmişlerdir. Bu tehdit ve tehlikelerin zaman içerisinde değişiklik ve çeşitlilik göstermesine paralel olarak güvenlik olgusu, dinamik bir niteliğe bürünerek tarihsel süreçte pek çok yönetici ve düşünürün bu konuya odaklanmasına ve farklı farklı güvenlik tanımlamaları geliştirmesine sebep olmuştur. Özellikle geçtiğimiz yüzyılda mevcut siyasi ve ekonomik konjonktüre göre şekillenen güvenlik kavramında görülen bu çeşitliliğin getirdiği en önemli sonuçlardan birisi güvenlik algısının sınırlarıdır. Neyin güvenliğinin ne kadar ve nasıl sağlanacağına verilecek karar, güvenliğin tanımında en belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Uluslararası İlişkiler disiplinde tek bir güvenlik tanımından bahsetmek mümkün değildir. Örneğin Arnold Wolfers'a göre güvenlik normatiftir ve onu " objektif anlamda eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması, subjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir saldırı olacağı korkusu taşımamaktır."

¹ Karabulut, B., *Güvenlik - Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*, Barış Kitabevi, Ankara, 2015, s.7.

² *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005, s.817.

şeklinde açıklar.³

Carlo Masala'ya göre ise güvenliğin anlamı; "bir devletin vatandaşlarının hayat standartlarını düşürmeye yönelik tehditler ve hükümetlerin ve hükümet dışı birimlerin karar alma seçeneklerini daraltan tehditlerle mücadeledir."⁴

Richard Ullman'a göre güvenlik ise; "bireylerin, hükümet dışı birimlerin, grupların ya da devletlerin sahip oldukları değerlere ya da yaşam standartlarına yönelik bir saldırı ya da tehdidin olmadığı durumdur."⁵

Thomas F. Homer-Dixon'ın güvenlik tanımı ise, "bireylerin fiziksel, sosyal ve ekonomik refahlarının korunması" şeklindedir.⁶

George Kennan güvenlik tanımını ulusal güvenlik bağlamında yapmıştır; "Devletin içsel yaşamının gelişimini, dış güçlerden gelecek ciddi bir müdahale veya müdahale tehdidi olmaksızın sürdürebilmesi kabiliyeti"⁷

John E. Marz açısından güvenlik; "zarar verici tehlikelerden göreceli olarak uzak olmaktır."⁸

Muhammed Ayoob da güvenliği; "devletlerin sahip olduğu değerlere, ülkesel ve kuramsal yapıya ve rejime yönelik herhangi bir tehdidin olmaması durumudur" şeklinde açıklar.⁹

İlgili düşünürlerin ideolojik yaklaşımları ve içindeki buldukları dönemin şartlarından kaynaklanan bu kavramsal farklılaşmaya rağmen Arnold Wolfers güvenliği "objektif" ve "subjektif" güvenlik şeklinde ikiye ayırmıştır.¹⁰

David Baldwin, güvenliği sürdürmenin bazen marjinal ve öncelikli değerlerden vazgeçebilmeyi gerektirdiğini ileri sürer.¹¹

Barry Buzan ise güvenliği tam gelişmemiş bir kavram olarak görür ve ne güç ne de barış, ikisinin arasında bir şey olarak görmektedir.¹²

³ Karabulut, a.g.e., s.8.

⁴ Karabulut, a.g.e., s.8.

⁵ Karabulut, a.g.e., s.8.

⁶ Karabulut, a.g.e., s.9.

⁷ The Evolution of the Concept of Security, Framework document 05/2011

http://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_marco/2011/DIEEEM05-2011_EvolutionConceptSecurity_ENGLISH.pdf (Erişim 18/01/2016)

⁸ Karabulut, a.g.e., s.9.

⁹ Karabulut, a.g.e., s.9.

¹⁰ Karabulut, a.g.e., s.10.

¹¹ Baldwin, D. (1997). "The Concept of Security", *Review of International studie*, British International Studies Association, 23: s.5–26.

Güvenlik kavramını açıklamadaki bu çeşitliliğin ve üzerinde uzlaşılabilmiş net ve tek bir açıklamanın olmamasının sebebi, kavramın sonradan türetilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.¹³

1.1.2. Güvenlikle İlgili Terimler

1.1.2.1. Tehdit

Türk Dil Kurumu sözlüğünde tehdit kavramı; “gözdağı” ifadesinin karşılığı olarak geçer¹⁴. Bu bağlamda bireylerin, grupların ve devletlerin sahip olduğu somut ve soyut bütün değerlerin varlığını ve güvenliğini tehlikeye sokan her türlü karşı girişim tehdit olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla yukarıda da belirttiğimiz gibi güvenlik kavramının temelini ve sınırlarını oluşturan çerçeveyi tehditler belirler. Çünkü neyi tehdit olarak algılıyorsanız ona yönelik güvenlik tedbirleri geliştirirsiniz. Yani tehdit algılaması bir girdi ise, tehdide yönelik güvenlik bunun çıktısıdır. Kısacası güvenlik algılamalarındaki çeşitliliğin aslında tehdit algılamalarından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Her ülkenin kendi sahip olduğu vazgeçilmez değerleri, kırmızı çizgileri ve tarihsel/kültürel altyapısı ile içinde bulunduğu fiziki, askeri ve ekonomik şartlar onun tehdit algılamasını oluşturur. Her ülkenin güvenlik politikası da aslında bu tehditler etrafında şekillenir. Örneğin Japonya için en önemli tehdit deprem gibi bir doğa olayı veya Hollanda için su baskınları olurken, içinde bulunduğu jeopolitik şartlardan dolayı Türkiye için en önemli tehdit terör olabilmektedir. Ülkeler için tehdit algılamaları fiziki ve coğrafi şartlara bağlı olduğu gibi zamana göre de değişebilmektedir. Mesela Soğuk Savaş döneminde ABD için birincil tehdit Rusya kaynaklı nükleer tehdit olurken, günümüzde bu tehdidin yerini terör örgütleri almıştır. Çünkü dünya siyasi tarihi incelendiğinde Soğuk Savaştan sonra tehdit ve buna bağlı olarak güvenlik algılamalarının ve tanımlamalarının değiştiğini, bilhassa 11 Eylül sonrasında devlet dışı aktörlerin öneminin artmasına paralel olarak diğer devletlerle savaş tehlikesinden ziyade terör örgütlerinin varlığının ve ses

¹² Buzan, B. (2009). *People, States & Fear*. Colchester, ECPR.Press , s.26.

¹³ Çetinkaya, Ş., "Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları", *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, Sayı 2, (Aralık Ocak Şubat '12-13), s.241.

¹⁴ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005, s.1932.

getiren eylemlerinin daha belirleyici olduğunu görmekteyiz. Devletlerin tehdit algılamalarını, bu tehditlerin kaynağı ve türü belirlediğine göre bu hususta yeni bir sınıflandırma yapmaya ihtiyaç duyulmuştur. Buna göre bu tehdit türleri;

- " -Bölge ve devletten kaynaklanan tehditler,
- Ulus üstü gruplardan kaynaklanan tehditler,
- Teknolojinin tehlikeli kullanımından kaynaklanan tehditler,
- Zayıflayan yönetimlere sahip devletlerin edilgen tehditleri,
- Saldırgan devletlerin yarattığı tehditler,
- Birleşik amaçlı istihbarata ait ortaklıkların yarattığı tehditler,
- Çevre ve sağlığa saldırı amaçlı tehditlerdir."¹⁵

1.1.2.2. Caydırıcılık

Caydırıcılık kavramı; "bir kişiyi, grubu ya da devleti, yapmayı planladıkları zararlı fiilleri yapmadan önce durdurabilme yeteneği şeklinde tanımlanabilir."¹⁶ Eğer bir taraf, rakibinin, henüz eyleme geçmemiş tehdit seviyesindeki zarar verme ihtimalini, ona karşılık olarak daha fazla zarar verebileceği veya amacına ulaşamayacağı şeklinde gözdağı vererek bundan vazgeçirmeye ikna edebiliyorsa caydırabilme özelliğine sahiptir demektir. Bu caydırma eylemi, gerçek olması hasebiyle askeri, ekonomik ve teknik kapasiteden kaynaklanabileceği gibi, gerçekçi olmadığı zaman propaganda, iletişim ve istihbarat yoluyla da gerçekleştirilebilir. Caydırıcılık kavramı daha çok soğuk savaş döneminde kullanıldığı için nükleer silahlanma/silahsızlanma ile ilintilendirilmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde "*Caydırma; rakip bir devletten gelebilecek nükleer bir saldırıyı önlemek amacı ile anında ve kabul edilemeyecek nitelikte karşılık verme tehdidini etkin biçimde kullanma anlamına gelmektedir. Günümüzün nükleer denge durumu çerçevesinde, nükleer silahların tahrip edici gücünün kullanılması ile siyasi bir sonuç elde edilebilmesi olasılığı düşük görünmektedir. Bu durumda nükleer silahların karşı tarafa yönelik caydırma yönü önem kazanmaktadır. Bu anlamda caydırıcılık, nükleer silah ile*

¹⁵ Akkan, T., Küçükşahin, A., "Değişen Güvenlik Algılamaları Işığında Tehdit ve Asimetrik Tehdit", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, sayı: 05 / 2007, s.48.

¹⁶ Karabulut, a.g.e., s.15.

karşılık verilebileceği olasılığını gündemde tutarak, rakibi belirli bir davranıştan vazgeçirme olarak tanımlanabilir."¹⁷

Caydırıcılığı geçerli kılan koşullar ise şunlardır;

"1.) İletişim: A devletinin caydırıcılık gücünden B devleti eyleme geçmeden haberdar olmalıdır.

2.) Kapasite: A devleti böylesi bir caydırıcılığı uygulamaya koyma ve bunun maliyetine katlanma gücüne sahip olmalıdır.

3.) İnanırcılık: A'nın B'ye karşı inandırıcı olması, yani blöf yaptığı izlenimi vermemesi gerekir.

4.) Maliyet: B'nin A'nın Y ile vereceği zararın X ile elde edeceği kardan fazla olduğuna inanması gerekir."¹⁸

Caydırıcılık, minimum caydırma stratejisi ve nihai caydırma stratejisi olarak iki farklı seviyede incelenebilir. Minimum düzeydeki caydırma stratejisi, hedefteki ülkeye ciddi seviyede zarar vermek için yeterli bir misilleme kapasitesine sahip olmayı ifade eder. Nihai caydırma stratejisinde ise düşman ülke, saldırının hedefi olan ülkenin söz konusu saldırıya misillemede bulunabilme gücünü sıfırlayabilecek ilk vuruş için mevcut durumunu her yönden daha güçlü hale getirmek mecburiyetindedir. Yani minimum caydırma stratejisi ile kıyaslandığında çok daha yüksek düzeyde ve miktarda silahlanma ve stratejik üstünlük kurmayı zorunlu kılar.¹⁹

1.1.2.3. Şiddet

"İnsanın, benzerlerine karşı giriştiği, onlarda önemli ya da önemsiz hasarlar veya yaralar oluşturan, saldırganlık ve hoyratlık ifade eden hareketler"²⁰ şeklinde ifade edilen şiddet, aslında insanın sadece insana değil dünyadaki tüm canlı ve cansız varlıklara uygulayabildiği tüm zararlı eylemleri ihtiva etmektedir. Bireysel şiddet eylemlerinin ötesinde ise şiddetin daha

¹⁷ Sönmezoğlu, F., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul, 2010, s.185.

¹⁸ Karabulut, a.g.e., s.15.

¹⁹ Arı, T., *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Mkm Yayıncılık, 8.Baskı, İstanbul, 2009, s.530.

²⁰ Tuna, G., *Yeni Güvenlik Küresel, Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler*, Nobel Yay., Ankara, 2001, s.29.

organize ve sistemik bir şekilde gerçekleştirildiği terörizm ve savaş vardır. Ülkelerin ulusal güvenliklerini sağlamak amacıyla kurduğu güçlü ve düzenli ordular, sonu gelmeyen silahlanma yarışları, caydırma amaçlı güvenlik politikaları, ideolojiler veya devlet uğruna can vermeye hazır insanlar, etnik ve dini kaynaklı terör örgütleri, bireysel orijinli şiddet kavramını uluslararası düzeye taşımaktadır.²¹

"Saldırganlık insanın doğasında bulunan içgüdüsel bir güç müdür, yoksa toplumsallaşma sürecinde dayatılan öğrenilmiş bir davranış biçimi midir?"²² Şiddetin kaynağının ne olduğunu bulmaya çalışan bu soruya verilecek cevabın, onu önlemenin yolunu da göstereceğine inanıldığı için, çeşitli düşünürler ve teorisyenler bu konu üzerinde çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Örneğin idealistlere ve liberallere göre, insan doğal yapısı nedeniyle aslında iyidir ve işbirliği yapmaya meyillidir. İnsanların kötü işler yapması onların kötü olmasından çok, onları bencil olmaya ve şiddete eğilim göstermesine sebep olan kötü sistemlerden kaynaklanmaktadır.²³ Realistlere göre ise, insanoğlu doğuştan kötüdür. Daha güçlü olma ve başkalarına üstün gelebilme hususunda yoğun bir heves sahibidir. Yani uluslararası sistem, herkesin bir şekilde savaş halinde olduğu bir sistemdir.²⁴ Dolayısıyla Hobbesçu yaklaşıma göre mevcut sistemdeki şiddete meyilli dünyanın değişmesi mümkün değildir.²⁵

Karabulut'a göre; "*Şiddet olgusunun günümüzde bu denli yaygın olmasının bir diğer sebebi geniş kesimlerce şiddete başvurabilme gücü ile uluslararası itibar arasında doğrusal bir ilişki olduğu yönündeki varsayımdır. Bu varsayım bireysel düzeyden ulusal düzeye hemen her birimin sesini duyurmak ve uluslararası arenada itibar kazanabilmek adına şiddete başvurmasını doğrulamaktadır.*"²⁶

²¹ Tuna, a.g.e., s.52.

²² Tuna, a.g.e., s.30.

²³ Arı, a.g.e., s.108.

²⁴ Arı, a.g.e., s.109.

²⁵ Baylis, J., "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 70.

²⁶ Karabulut, a.g.e., s.16-17.

1.1.2.4. Çatışma

Michael Hass çatışma kavramını; "varlığını korumak veya sistemin yapısını kendi yararına olacak biçimde değiştirmek amacına yönelik davranışlar olarak tanımlamaktadır."²⁷ Uluslararası ölçekte çatışmanın gerekçesini, tarafların kendi güvenliklerinin veya çıkarlarının tehdit altında olduğunu düşünmesi veya mevcut sistemi kendi menfaatlerine uygun olarak şekillendirme gayreti oluşturur.²⁸

"Lewis A. Coser çatışma kavramını, değerler üzerinde, kıt kaynaklar üzerinde ve statü ve güç elde etme gibi faktörler üzerinde yürütülen, rakibi etkisiz hale getirmeyi, zarar vermeyi veya ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler olarak tanımlamaktadır."²⁹

Esasında hangi ölçekte olursa olsun, tarihte ve günümüzde yaşanan çatışmalara bakıldığında, altında yatan gerçek sebebin paylaşım sorunu olduğu söylenebilir. Çünkü insanların, grupların ve devletlerin sınırsız arzu ve ihtiyaçlarını gidermeye yarayan imkanların dünyada sınırlı miktarda olduğu bir gerçektir. Bu imkanları elde etmek isteyen tarafların ise çok olması, adil bir paylaşımı sağlayacak sistemler ve yapılar olmadığı müddetçe, bu tarafların ister istemez karşı karşıya gelmelerini ve değişik tarz ve boyutlarda çatışmalarını beraberinde getirmektedir. Sadece kaynakların yetersizliği değil, adil bir şekilde paylaşılmaması ve güçlü olanların gücü nispetinde bunları tekeli altına alma isteği de çatışma içgüdüsünü harekete geçirmektedir. Başlangıçta taraflar arasında gerilim ve rekabetle başlayan çatışma süreci, anlaşmazlıklar çözümsüzlükle sonuçlandığında önce çatışmaya, sonrasında ise sıcak savaşa dönüşebilmektedir. Uluslararası çatışmalar, temelde benzer motivasyonlara sahip olsa da, bireysel ve toplumsal çatışmalardan, tarafları açısından, çatışmanın süreci açısından, çatışmada kullanılan araçlar açısından,

²⁷ Karabulut, a.g.e., s.17.

²⁸ Arı, a.g.e., s.476.

²⁹ Arı, a.g.e., s.476.

çatışmanın mekanı, organizasyonu ve güdülen amaçlar açısından farklılıklar göstermektedir.³⁰

1.1.2.5. Savaş

"İki ya da daha çok devletin birbirlerine iradelerini kabul ettirmek amacıyla ve devletler hukukunca düzenlenmiş kurallar uyarınca yaptıkları silahlı mücadele"³¹ savaş olarak tanımlanır.

Uluslararası hukuk alanında önde gelen isimlerden Hugo Grotius'a göre savaş; "güç kullanarak çarpışanlar arasındaki durum"³² olarak tanımlanır. Quincy Wright ise savaşı; "aynı türün farklı bireyleri arasında gerçekleşen şiddet"³³ olarak açıklar. NATO'nun Soğuk savaş dönemindeki savaş tanımı devlet merkezlidir; "*Bariş yolu ile halledilemeyen mesele veya meselelerin halli için bir devlet veya devletler grubunun diğer bir devlet veya devletler grubuna karşı milli güçlerinin tamamını veya bir kısmını kullanarak yaptıkları bir mücadeledir.*"³⁴ Eski Yugoslavya Savaş Mahkemesi de yeni bir tanım getirmiş, ancak "savaş" ibaresi yerine "silahlı çatışma" kavramını tercih etmiştir; buna göre silahlı çatışmanın tanımı şu şekildedir; "*Devletler arasında silahlı güce başvurulduğunda veya hükümet güçleri ile organize olmuş silahlı gruplar arasında süre giden silahlı çatışma halinde veya bir devletin içinde bulunan silahlı gruplar arasında çatışma meydana geldiğinde oluşan durum.*"³⁵ Buradaki tanımda devlet dışı aktörlerin de özellikle belirtilmesi dikkatten kaçmamaktadır. Çünkü ilgili mahkemenin kurulduğu yıllara tekabül eden Soğuk Savaş sonrası dönem, uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörlerin etkinliğinin ve belirleyiciliğinin gitgide arttığı bir dönemdir. Savaş bağlamında göze çarpan en önemli devlet dışı aktör ise silahlı terör örgütleridir. Özellikle son yıllarda devletlerin bizzat savaşa girmek yerine, başka devletlerin çeşitli konulardaki politikalarını yönlendirebilmek

³⁰ Arı, a.g.e., s.477.

³¹ Sönmezoğlu, a.g.e., s.574.

³² Yalçinkaya, H., "Savaş", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed: Kardaş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014, s.273.

³³ Yalçinkaya, a.g.e., s.273.

³⁴ Yalçinkaya, a.g.e., s.274.

³⁵ Yalçinkaya, a.g.e., s.274.

veya onlardan vazgeçmelerini sağlamak amacıyla etnik veya dini kökenli terör örgütlerine sızdıkları veya onları yönlendirdikleri görülmektedir.

Savaş kuramı üzerine çalışan Carl von Clausewitz, bugün de hala üzerinde konuşulan eseri "Savaş Üzerine"de, savaşı iki farklı şekilde tanımlamaktadır: İlk tanımda "mutlak savaş" ve "gerçek savaş" vardır. Mutlak savaşta, her iki taraf da, karşısındakini yok etmek veya etkisiz hale getirerek kendi güvenliğini sağlamak amacıyla yürüttüğü simetrik faaliyetlerini aşırı bir düzeye taşıyarak sınırsız şiddet oluşur. Gerçek savaş ise daha gerçekçi ve tarihi bağlama paralellik arz eden savaştır. Clausewitz'in üçlü tanımındaki unsurlar olan şiddet, olasılık hesapları ve tesadüfler ile siyasi araç kimliği ve makuliyet, seviye ve yoğunluklarının farklılıklarına rağmen hemen hemen bütün savaşlarda mutlaka bulunan faktörlerdir.³⁶

Savaşın tanımının yapılması ve içeriğinin kapsamlı bir şekilde doldurulması çabaları, aslında Uluslararası İlişkiler disiplininin nüvesini teşkil etmektedir. Çünkü Uluslararası İlişkiler'in cevap vermeye çalıştığı en kritik soru "Savaşı nasıl engelleriz?" sorusudur.³⁷ 4 yıl kadar devam ettikten sonra, milyonlarca insanın hayatına ve hesapsız maddi zararlara yol açan, tarafı olmayan ülkeleri de olumsuz etkileyen ve nihayetinde herhangi bir galibi olmadan sona eren ve ikincisinin oluşumunun temellerini atan 1. Dünya savaşından sonra politik karar alıcılar, akademisyenler ve düşünürler benzeri savaşların tekrar yaşanmaması için ne yapılması veya ne yapılmaması gerektiği hususunda yapılacak çalışmalar konusunda yeni bir takım arayışlar içerisine girmişlerdir. Bunun sonunda da hukuk, siyaset ve tarih disiplinlerinin dışına taşan ilgili çalışmalar, Uluslararası İlişkiler disiplininde kendisine yer edinmiştir. Kurumsallaşma adına üniversitelerde yeni kürsü ve bölümler açılmış, resmi ve gayri resmi nitelikli enstitüler kurulmuştur.

³⁶ Karaosmanoğlu, Ali L., "Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29 (Bahar 2011), s. 9-10.

³⁷ Özlük, E., "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları", *Uluslararası İlişkiler Giriş*, Ed: Kardaş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014, s.75.

Savaşların nedenleri üzerine yapılan tartışmalara bakıldığında geçmişten günümüze pek çok farklı düşüncenin olduğu görülür. Bunların çoğunda ortak olan eğilim, uluslararası/devletlerarası ilişkileri bireyle devlet arasındaki ilişkilere benzetme çabasıdır. Bu çabalar, en bilinenleri Realizm ve İdealizm olan gelenekleri doğurmuştur. Kökeni Thucydides, Machiavelli, Hobbes, Rousseau ve Hegel'in de içinde yer aldığı ve yirminci yüzyılda E.H.Carr, Hans Morgenthau ve Kenneth Waltz tarafından geliştirilen Realizm düşüncesine göre, insan doğası gereği bencil, kötü ve çıkarıcıdır. Dolayısıyla insanların yönettiği devletler için de öncelik, çıkar ve güç elde etmektir. Sonuç olarak devletlerarası ilişkiler amansız bir güç mücadelesine dönüşür. Devletlerin üzerinde düzeni ve adaleti sağlayan mutlak bir otorite olmadığı için de uluslararası sistem anarşiktir ve savaş halinin vazgeçilmezliği söz konusudur. Anarşik sistemde her devlet, kendisi gibi davranan diğer devletler arasında kendi kendisini korumak zorundadır. İdealizme göre ise, insan özünde iyidir. Kargaşa ve savaşları oluşturan şey ise, çıkarıcı ve saldırgan devlet örgütlenmeleridir. Uluslararası sistem anarşik olmasına rağmen bu durum barışa ulaşmanın önünde bir engel teşkil etmez. Aslında savaşların asıl nedenleri arasında çıkar çatışmaları değil, yanlış anlamalar, demokratik olmayan hükümetler veya otokratik rejimler yer alır. Rejimlerin demokratikleşmesi ve uluslararası hukuk normları savaşların önüne geçebilir. Rasyonalizm ise İdealizm ve Realizmin kesişme noktasında konumlanmıştır. Rasyonalizme göre devletler arasında yeterli olmasa da, ortak çıkarlarla birlikte davranışlarını sınırlandırabilecek düzeyde ahlaki ve hukuki normlar da mevcuttur.³⁸

Kenneth Waltz'a göre; *"Savaşın önemli nedenlerinin odak noktası, insan doğası ve davranışlarıdır. Savaşlar bencillik, yanlış yönlendirilen saldırgan dürtüler ve ahmaklığın bir sonucudur. Diğer nedenler sonra gelir ve saydığımız bu nedenlerin ışığında yorumlanmaları gerekir. Bunlar savaşın birincil nedenleri olduğuna göre, o halde savaşın önlenmesi, insanların yüceltilmesi ve aydınlatılması ya da psiko-sosyal açıdan yeniden yapılanmalarının güvence altına alınması yoluyla önlenabilir."*³⁹

³⁸ Eralp, A., *Devlet ve Ötesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s.256-258.

³⁹ Waltz, Kenneth N., *İnsan Devlet ve Savaş*, Asil Yayın, Ankara, 2009, s.17.

Karl Marx ise savaşın sebeplerini, daha çok, ekonomik ilişkilere ve bu ilişkilerin sonucunda şekillenen toplumsal yapıya bağlar. Marksizme göre savaş, kapitalist ekonomik sistemin kendi çelişkilerinden kaynaklanmaktadır. Emperyalist sömürgeci gçler tüm dünyayı paylaşmak istediği için kendi aralarında cereyan eden mücadele, çatışmalara sebebiyet vermektedir. Liberaller ise tersine savaşı önlemenin yolunun uluslararası ticareti ve rekabeti artırmak ve devletler arasında ekonomik işbirliğini geliştirmekten geçtiğini ne sürmektedirler. Ekonomik ilişkilerin getirdiği karşılıklı bağımlılık ve toplumların refah düzeylerinin artması, devletleri ve toplumları savaşmaktan alıkoyabilir.⁴⁰

1.1.2.6. Savunma

Genel itibariyle savunma kavramının "olası bir saldırı ya da tehdidi engelleme ya da ortaya çıkabilecek olası zararları en aza indirme adına alınan önlemler bütünü" şeklinde ifade edilmesi mümkündür.⁴¹ Bir insan, varlığına veya sahip olduklarına yönelik bir tehdit algılaması içerisine girdiği zaman, kendisini koruma ve uğrayabileceği zararı en aza indirme amacıyla içgüdüsel olarak bu tehdidi bertaraf etmeye çalışır. Klasik anlamda savunma olarak adlandırılabilen bu reflekse dayalı doğal eylem durumunu, ülkelere veya ittifak halindeki bir ülkelere grubuna da uyarlamak mümkündür. Yani modern ulus devletler de tıpkı bireyler veya gruplar gibi, çeşitli tehditleri göz önüne alarak savunma hazırlığı içerisine girerler.

Modern zamanların gittikçe çeşitlenen ve boyutları değişen tehdit türlerine paralel olarak farklı savunma mekanizmaları ve yaklaşımları geliştirilmektedir. Tek başlarına bütün tehditlerle baş edemeyeceğini gören devletler, savunma amaçlı ittifak arayışları içerisine girmekte, aynı tehdide maruz kalan diğerleriyle ortak savunma organizasyonları kurmakta ve askeri savunma doktrinlerini de buna göre şekillendirmektedirler. Bu tür bir savunma organizasyonuna en uygun örneklerden birisi, 21. yüzyılın başarılı

⁴⁰ Arı, a.g.e., s.501.

⁴¹ Karabulut , a.g.e., s.18.

girişimlerinden olan NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)'dur. 1949'da kurulan üye sayısı bugün 28'e ulaşmış olan örgütün ana motivasyonu Komünist bloğa karşı savunma arayışlarıdır. Anlaşmanın 5.maddesine göre, üyelerinden birine karşı gerçekleştirilecek herhangi bir silahlı saldırı, NATO'nun tamamına yapılmış sayılacak ve toplu savunmayı gerektirecektir. Soğuk savaşın sona ermesinden sonra da varlığını devam ettiren NATO, değişen tehdit algılamalarına yönelik olarak savunma doktrinini yenilemiş, akıllı savunma konseptini benimsemiştir⁴². Bu yeni anlayış, ülkelerin sadece fiili bir saldırı olduğu zaman değil, barış zamanında da kolektif hareket ederek, savunmaya yönelik askeri, mali ve teknolojik güçlerini geleceğe yönelik olarak birleştirmelerini öngörmektedir.

1.1.2.7. Strateji

En basit tanımlamayla strateji kelimesi, "bir amaca ulaşmak için izlenmesi gereken ana yol" anlamına gelir.⁴³ Büyük ölçüde güvenlik kavramı ile beraber değerlendirildiği için⁴⁴, genel olarak askeri bağlamda kullanılan strateji kavramının çeşitli tariflerini yapmak mümkündür. Güvenlik bağlamında strateji; *"Kendi varlığını koruma, sürdürme ve geliştirme ile karşı tarafın, yani varlığını koruma ve sürdürme olgularını tehdit edenin bertaraf edilmesine yönelik eylem ve uygulamaları ifade etmektedir."*⁴⁵ Bir başka tarife göre ise; *"bir aktörün güç unsurlarının karar alıcısı tarafından belirlenmiş bir hedefe ulaşacak biçimde birleştirilmesi uygulamasıdır. Bu anlamda strateji kavramı, aktörün çevresi ile ilişkilerini düzenlemesi ve rakiplerine üstünlük sağlayabilmesi için kaynaklarını harekete geçirmesini ifade etmektedir."*⁴⁶

Strateji kavramını ilk defa Napolyon Bonapart "sanat" olarak kullanmış, Carl von Clausewitz ise teori olarak ortaya koymuştur. Clausewitz'e göre strateji, devletin amacına kuvvet kullanarak ulaşmasıdır.⁴⁷ Stratejiler bazen rakipleri yok etmeye odaklanabileceği gibi, bazen de onları sisteme dahil

⁴² http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84268.htm (Erişim: 24/09/2016)

⁴³ Sönmezoğlu, a.g.e., s.600.

⁴⁴ Dedeoğlu, B., *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yeniyüzyıl Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2014, s.93.

⁴⁵ Dedeoğlu, B., a.g.e., s.93.

⁴⁶ Dedeoğlu, B., a.g.e., s.141.

⁴⁷ Sönmezoğlu, a.g.e., s.600.

etmeye veya kendi hedeflerine angaje etmeye de yönelik olabilir. Satranç oyununa benzeyen strateji, olasılıkların hesaplanmasına dayanır. Her hamle karşımıza yeni ihtimaller ortaya çıkarır, atılan her adımda değişen durum yenilik ve değişimi zorunlu kılar. Strateji belirlenirken ilk adım hedefi net bir şekilde ortaya koymaktır. Daha sonra oluşacak durumlara göre alternatiflerin ve uygulama yönteminin belirlenmesi esastır. Bunları yaparken sadece karar alıcının gücünü artırması değil, rakibin gücünü ve etkinliğini azaltması gerektiği unutulmamalıdır. Tabii ki bu noktada gücün verimli kullanımını garanti altına almak için, bazen aktif, bazen de pasif güç alternatiflerini devreye sokmak gerekir. Bütün bunlar gerçekleştirildiğinde, gerçek manada bir stratejinin şekillendirilmiş olduğu söylenebilir. Ancak bütün bunlara rağmen hedefe ulaşılamamışsa, yanlış strateji belirlenmiş demektir. Stratejinin başarılı olabilmesi için; hedefin ulaşılabilir ve gerçekçi, zamanlamanın doğru ve güç bileşkesinin uygun kullanılmış olması gerekir. Ayrıca karşı tarafın gücünü ve sınırlarını doğru algılama, hızlı davranabilme, teknik, ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklere uygun taktikler geliştirebilme ve çok yönlü mücadele yöntemleri kullanabilme kapasitesi de başarılı bir stratejinin olmazsa olmazları arasında yer alır.⁴⁸

Genellikle ülkelerin barış zemininde hedefine ulaşmayı öncelendiği görülür. Ancak barış seçeneğinin çözüm için yeterli olmadığı ortaya çıktığı zaman çatışmaya yönelik seçenekler devreye girer. Barışçıl güvenlik stratejilerini incelediğimizde, önceliğin diplomaside olduğunu görmekteyiz. Karşılıklı tehdit algılamasına sahip olan taraflar bunu öncelikle müzakere yoluyla çözmeye çalışır. Müzakerelerin temelinde de pazarlık ve ikna etme çabaları vardır. Mevcut tezlerin sorunu aşamadığı durumlarda yeni öneriler geliştirilerek müzakerelerin bir sonraki aşamasına geçilir. Bu esnada çeşitli jest ve küçük tavizlerde bulunmak, iyi niyet gösterisi olarak kullanılır ve çözümü kolaylaştırmaya yönelik adımlardır. Bir diğer barışçıl strateji de, konunun doğrudan tarafı olmayanların yer aldığı arabuluculuk tekniğidir. Ancak iyi niyet göstermek başlı başına yeterli olmadığı için, haber alma ve karar alıcıyı

⁴⁸ Dedeoğlu, a.g.e., s.145-146.

yönlendirme gibi teknikler devreye girer. Dış yardım ve bölgesel/küresel ticari işbirliği ve ortaklık kurma gibi stratejiler ise ekonomik temelli güvenlik stratejileri olarak eskiden beri kullanılmaktadır. Çatışmacı güvenlik stratejileri de yine barışçıl stratejilerde olduğu gibi diplomatik girişimlerle başlamaktadır. Bunlar, barışçıl yöntemlerin çözüm oluşturmadığı veya tıkkandığı noktalarda devreye giren, tek yanlık karar alma ve oldubittiye getirme gibi teknikleri ihtiva eder. Bir devletin diğer bir devlete uyguladığı boykot, ambargo ve en nihayetinde abluka gibi ekonomik tabanlı stratejiler de çatışmacı güvenlik stratejilerine örnek olarak gösterilebilir. Bir yandan bu tür ekonomik araçlar kullanılırken, diğer yandan da savaştan bir adım önceki sıcak yöntemler de aynı anda yürütülebilir. Örnek olarak karşı tarafı tahrik etme, rakip ülke içindeki muhalifleri destekleyip yönlendirme şeklinde cereyan eden tedhiş etme, iç karışıklık yaratma ve hatta sabotaj girişimleri gösterilebilir. Öte yandan günümüzde giderek yaygınlaşan ve küreselleşen bir olgu olarak terörizm de çatışmacı bir strateji türüdür. Terörizmde bir aktör, rakip ülkeyi, şiddet gruplarını kullanıp yönlendirmek suretiyle, belli bir politika uygulamaya sevk etmek veya uyguladığı politikadan vazgeçmesini sağlamak amacıyla devreye sokulan bir stratejidir. Bütün bunların yeterli olmadığı durumlarda ise, ekonomik, siyasi ve askeri ilişkileri askıya alarak rakip ülkeyle soğuk savaş ortamı oluşturma ve caydırma amaçlı tatbikatlar yapmak gibi askeri stratejiler devreye girerek güvenliği sağlamaya yönelik çabaların diğer aşamasını meydana getirirler. Ancak çoğu zaman da barışçıl ve çatışmacı stratejilerin eş zamanlı olarak kullanılmasını gerekli kılan şartlar oluşabilir. Bu gibi durumlarda aktörün gücü ve kapasitesi, stratejinin başarılı olmasını sağlayan nihai etmenlerdir.⁴⁹

1.1.2.8. Terör ve Terörizm

Pek çok dile olduğu gibi Türkçe'ye de okunuşu ile giren terör kelimesi, Latince "terrere" kelimesinden türemiş ve İngilizcede "terror" olarak yer almıştır. Türkçede tedhiş, korkutma ve yıldırma anlamlarına gelmektedir.⁵⁰

⁴⁹ Dedeoğlu, a.g.e., s.147-211.

⁵⁰ Karabulut, a.g.e., s.195.

Siyasal amaçlı bir eylem olan ve şiddet zemininde gerçekleşen terörün amacı, belli bir devleti, takip ettiği bir politikadan vazgeçirmek veya geri adım attırmak, hata yapmasını sağlamak veya mevcut politikalarından vazgeçirmektir. Terör eylemini gerçekleştirenler genellikle sivil olmakla birlikte, hedef kitlesi de aynı şekilde sivillerdir.⁵¹ Terörün ana stratejisi, beklenmedik bir yerde ve zamanda geniş halk kitlelerine zarar vererek güven bunalımı oluşturmak, kamu düzenini bozmak ve halkın teröre olan tepkisini hükümet üzerinde baskı oluşturması amacıyla yönlendirmektir. Terörizm kavramı ise, belli bir ideolojik çerçeve ile çizilen stratejik eylemlerin, örgütlü ve sistematik bir şekilde yürütülen terör faaliyetleri ile sürekli hale getirilmesidir. Yani terörizm, terör eylemlerinin sistematik halidir. Terörizm, her an herhangi bir yerde terör eylemi oluşma beklentisini oluşturacağı için, kitleleri psikolojik olarak daha kolay etkileyerek hedefine etkin bir şekilde ulaşma imkanı bulur. Şiddete dayalı eylemleri bir strateji olarak kullanabilen pek çok yapı bulunmasına rağmen, bir örgütün terör örgütü olarak adlandırılabilmesi için, varlığının, eylemlerinin ve amaçlarının merkezinde direkt terör olgusunun olması gerekir.⁵²

Terörizmin tarihi, M.Ö. 73'te Sicarii'lere ve Selçuklu döneminde Hasan Sabbah liderliğindeki Haşhaşilere kadar götürülebilir. Fakat ilk olarak Fransız devriminden sonra Robespierre tarafından kurulan "Terör Rejimi" (1793-1794) olarak adlandırılmasıyla birlikte kavramın kullanımı yaygınlaşmıştır. Zaman içerisinde temelde aynı mantık örgüsü ile gerçekleşen terör eylemleri, küreselleşmenin etkisi dolayısı ile gelişen teknolojik imkanlardan yararlanarak, 11 Eylül olayında olduğu gibi akla gelmedik ve daha önce hiç görülmemiş şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu da terörizmi, devletler için en az savaş kadar tehlikeli bir tehdit unsuru haline getirmektedir. Nizami ordularla üstesinden gelinemeyecek olan terör örgütleri, devletler için birer asimetrik tehdit haline gelmekte ve yeni mücadele yöntemleri kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.⁵³

⁵¹ Dedeoğlu, a.g.e., s.168-169.

⁵² Dedeoğlu, a.g.e., s.169.

⁵³ Karabulut, a.g.e., s.196-197.

Uluslararası hegemonik güçlerin ve büyük devletlerin uyguladığı sömürgeci politikalar, çifte standarda dayalı uygulamalar, adaletli olmayan ekonomik paylaşım ve haksız işgaller dolayısıyla yoksul ve ezilmiş büyük halk yığınları, kin ve nefret duyguları ile ister istemez intikam almaya ve şiddete yönelmekte, bu da terör örgütleri için sürekli bir kaynak oluşturmaktadır. Aynı uluslararası güçler ise, terörün altında yatan sosyolojik ve ekonomik altyapıya yoğunlaşmak yerine, terörle asayiş tedbirleri ile mücadeleye yönelmekte, sonuç vermeyen bu mücadele terörü besleyen zemini daha da güçlendirerek bir kısır döngü oluşmasına yol açmaktadır.

Burada karşımıza çıkan bir sorun da, terörün ve teröristin tanımı üzerinedir. Çünkü, terörün farklı bakış açılarına göre farklı tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Bu fark, terörün faili veya mağduruna, terör eylemini destekleyip desteklemeyene göre, uygulanışına, etkilerine, kullanılan araçlara, herhangi bir devlete karşı olup olmamasına göre yapılan kategorizasyonlarda belirlemektedir.⁵⁴ Yani herkesin kendi ideolojisi ve çıkarlarına göre bir terör veya terörist yaklaşımı bulunmaktadır. Kimine göre bir şiddet eylemi terör iken diğeri için değildir. Herkesin bir iyi teröristi bir de kötü teröristi vardır. Örneğin; *"kötürüm bir Yahudi, FKÖ'nün satılmış bir militanı tarafından "Achille Lauro" gemisinden denize atıldı. Bunun terör eylemi olduğuna kimse itiraz edemez. Fakat buna misilleme olarak, İsrail Hava kuvvetleri Tunus'u bombaladı ve pek çoğu çocuk olmak üzere 50 kişinin ölümüne sebep oldu. Medya bu vahşeti "Terörizme karşı mücadele, kanun ve düzeni savunma" olarak sundu."*⁵⁵ Bu örneğe ve günümüzde yaşanan siyasi amaçlı şiddet olaylarına baktığımızda, sivilleri (veya karşı geldikleri siyasi rejimin askerlerini) öldürenler eğer bir siyasi iktidara sahip değillerse, ya da uluslararası sistemin onayladığı meşru bir güce karşı çıkıyorlarsa ve içinde buldukları yapı, sadece örgüt seviyesinde ise uyguladıkları eylemler "terörizm", sivilleri öldürenler eğer bir siyasi erk içerisinde devlet organizasyonuna sahiplerse eylemleri "terörle mücadele" olarak adlandırdıkları görülmektedir.

⁵⁴ Dedeoğlu, a.g.e., s.169-170.

⁵⁵ Garaudy, R., *İsrail, Mütler ve Terör*, Pınar yayınları, 8.Baskı, İstanbul, 2012, s.212.

Terörün tanımında yaşanan bu farklılaşmaya rağmen, bütün terör eylemlerinin bazı ortak özelliklere sahip olduklarını görmekteyiz.⁵⁶ Yani her türlü terör eyleminin kaçınılmaz olarak kesiştiği hususlar vardır. Bunlardan birincisi, terörün bir mücadele vasıtası olduğu hususudur. Büyüklüğü ve yapısı birbirinden çok farklı olan siyasi aktörlerin sahip olduğu mücadele araçları da eşit ağırlığa sahip değildir. Bu araçlar ulusal ve uluslararası kurallara uygunsuzsa eğer, yürüttükleri mücadele meşru bir zeminde, değilse meşru olmayan bir zeminde demektir. Meşru ve yasal olmayan zeminde uygulanan terör, meşruiyet arayışının bir aracı haline gelmiş demektir. İkinci olarak terör eylemi düzenleyenlerin nihai amacı, var olma, meşruiyet kazanma ve tanınmadır. Çünkü terörü uygulayan, ya henüz meşru bir aktör değildir ya da meşruiyeti yıpranmıştır. Ancak bu durum, her var olma savaşı veren aktörün terörist olduğu anlamına da gelmez. Üçüncüsü, terör eylemini yerine getirenlerin belli bir grubu temsil ettiği gerçeğidir. Bu grup, genelde meşruiyeti olmayan ve bir başka meşru güç tarafından ezilen, kurtuluş davası güden bir gruptur. Terörü gerçekleştiren ise çoğu zaman tetikçi olmaktan öteye gitmemektedir. Terör eyleminin verdiği mesajın çıktığı yer ise bu gruptur. Dördüncü olarak ise, terörün genelde son çare olarak kullanılan bir strateji olmasıdır. Meşru yöntemler denenip sonuç alınmadığında devreye girer. Beşincisi, terörün hedefinin ele alınabilir olmasıdır. Siyasi hedef, ulusal ve uluslararası meşruiyeti bulunan aktördür. Terörü uygulayanın amacı, aleyhine olan eşitsiz koşulları lehine çevirip bu eşitsizliği gidermektir. Altıncı husus ise, terör eylemlerindeki sürekliliktir. Periyodik olmayan eylemler içeren bu süreklilik, verilmek istenen mesajın etkisini artırır. Terörün amacı, nihai hedefe tam olarak ulaşmaya değil muhatabına zarar vermektir. Yedinci olarak, ortalama bir sivilin kolaylıkla ulaşabileceği basit araçlar kullandığı için, terörün maliyetinin, gerçekleştiren açısından düşük olmasıdır. Sekizinci ve son olarak ise, terörün maliyetini eylemci açısından yükselten husus, bu eylemi gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan bir mekana gereksinim duymasıdır.

⁵⁶ Dedeoğlu, a.g.e., s.169 - 176.

1.1.2.9. Silahsızlanma

"Dar anlamda, var olan silahların azaltılması ya da ortadan kaldırılması."⁵⁷, bir başka tanıma göre ise, "savaş materyallerinin sınırlandırılması, denetlenmesi, azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması"⁵⁸ anlamına gelir. Silahsızlanma, bazen mevcut tüm silahları bazen de mesela nükleer olanlar gibi sadece belli tipteki silahları kapsamaktadır. Tanımından da anlaşılacağı üzere, silahsızlanmanın amacı, ya halihazırdaki silahların sayısını düşürmek, ya da üretimini sınırlandırmak, üretimden vazgeçmek veya eldeki silahları imha etmektir. Bu ikinci türden genelde "denetim altına alınması" şeklinde bahsedilir.⁵⁹

Silahsızlanma teorisi ile uluslararası sistemde barışı tesis etmek, savaşların önüne geçmek ve ulusların güvenliğini sağlamak isteyenler, sayıları ve imha kapasiteleri gittikçe artan silahların, güvenliğin önündeki en büyük engellerden biri olduğunu ileri sürmektedirler.⁶⁰ Zira, silahlar sadece savaşa yol açmaz, sahip olunan silah gücü ve askeri kapasite, silahların ister istemez siyasi bir araç olarak algılanmasını sağlar. Çatışma ortamında güvenliklerini sağlamak ve zarar görmek istemeyen devletler, ellerindeki silahları kullanma eğiliminde olacaklardır. Dolayısı ile sadece diktatör devletler değil demokratik devletler de silahlanmanın bir sonucu olarak askeri bir dış politika izlemeye yönelirler. Ancak unutulmamalıdır ki, bir tarafın silahlanması, karşı tarafın da buna karşı güvenliğini sağlamak için silahlanmasını, belli bir noktadan sonra da çift taraflı etki-tepki mekanizmasının devam edip kısır bir döngü oluşması sonucunu doğurur. Karşılıklı silahlanma yarışı sonucu ulaşılan kapasite, kontrol edilmesi zor bir seviyeyi aşınca da bu silahları kullanma ihtimali artmış olur. Tam bu noktada da silahlanmanın denetim altına alınması hususu yani silahsızlanma devreye girer.

⁵⁷ Sönmezoğlu, a.g.e., s.584.

⁵⁸ Arı, a.g.e., s.582.

⁵⁹ Dedeoğlu, a.g.e., s.283.

⁶⁰ Arı, a.g.e., s.582 - 584.

Kronolojik olarak silahsızlanma girişimlerini ele aldığımızda, karşımıza ilk olarak Fransa ile Kutsal Roma arasında yapılan ve kimyasal silahların kullanılmasının yasaklanmasıyla sınırlı 1675 tarihli Strasbourg Anlaşması çıkar. Ardından 1899 ve 1907'de düzenlenen La Haye Barış Konferansları, silahsızlanma konusundaki ilk genel ve çok taraflı görüşmelerdir. İlkine 26 ülke katılırken diğerine 44 ülke dahil olarak toplam 13 sözleşmeye imza atmışlardır. 1. Dünya savaşıyla akamete uğrayan silahsızlanma girişimleri, Milletler Cemiyeti'nin 1920'de kurulmasıyla birlikte devam etmiş, ABD'nin başını çektiği 5 ülke 1922'de Washington Anlaşmasına taraf olmuşlardır. Kellog-Birand Paktı (1928) ise tarihte, savaşın bir dış politika aracı olarak kullanılmasının yasaklanmasını hedefleyen ilk anlaşma olarak kabul edilmiştir. Kimyasal ve biyolojik silahları ele alan 1930 ve 1936 Londra Antlaşmalarını 1925 Cenevre Protokolü takip etmiştir. Silahsızlanma çalışmalarını kesintiye uğratan 2. Dünya savaşından sonra 1952 yılında Birleşmiş Milletler nezdinde bir Silahsızlanma Komitesi'nin oluşturulduğu görülür. SSCB'nin nükleer bir güç olmaya başlamasıyla birlikte silahsızlanma faaliyetleri, daha ziyade "bölgesel" projeler bağlamında ele alınmış, "Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge-NSAB" kavramı geliştirilmiştir. Bu uygulama 1959'da Antarktika ve Balkanların Nükleer silahlardan arındırılması amacıyla hayata geçirilmiştir. Nükleer faaliyetlerin denetimi içinse 1957 tarihinde kurulan Uluslararası Atom Ajansı yetkilendirilmiştir. Silahsızlanma bağlamında, 1960 yılında 10 ülke ile başlayan yeni bir girişim, komiteler şeklinde vücut bularak 1978 yılına kadar yapılan toplantılarla üye sayısını 18'e çıkarmıştır. Bu çerçevede 1963'te Atmosferde, Dış Uzayda ve Su Altında Nükleer Denemelerin Yasaklanması Antlaşması, 1968'de ise Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (NPT) imzalanmış, 2007 yılı itibariyle bu antlaşmaya taraf olan devlet sayısı 189'a ulaşmıştır. 1960'lar boyunca silahsızlanma faaliyetleri ABD ve SSCB arasında gerçekleşen görüşmeler zemininde ilerlemiştir. Ancak bütün bunlara rağmen, önceleri sadece ABD ve SSCB'nin nükleer silahlara sahip olmasına rağmen, bu ülkelere 1968 yılından sonra Hindistan, Pakistan, İsrail, Kuzey Kore gibi ülkeler de eklenmiş, hatta başka bazı ülkelerin de nükleer silahlara sahip olduğu iddia edilmiştir. 1970'lerin ilk sözleşmesi BM Genel Kurulu

tarafından kabul edilmiş ancak Çin ve Fransa tarafından onaylanmamış olan Bakteriyolojik ve Mikrop Yapan Silahların Yasaklanması başlığını taşır. Daha sonra yine aynı yıl 89 üye ülke tarafından imzalanan Nükleer Silahların ve Diğer Kitleli İmha Araçlarının Okyanus Tabanına ve Onun Altındaki Toprağa Yerleştirilmesini Yasaklayan Anlaşma yürürlüğe girmiştir. Bunları ise 1972'de Biyolojik Silahlar Sözleşmesi, 1977'de ise Çevrenin Değiştirilmesinin Yasaklanması Sözleşmesi takip etmiştir. Silahsızlanma konusunda ilk akla gelen sözleşmelerin ilk en önemli adımını oluşturan SALT I yani Stratejik Silahların Sınırlanması Görüşmeleri, 1967'de ABD-SSCB arasında başlamış, 1972'de imzalanan üçlü metinle yazıya aktarılmış, ancak stratejik savunma silahlarının kapsamı konusundaki anlaşmazlık, bu görüşmelerin hukuken bir antlaşmaya dönüşmesine engel olmuştur. Ardında başlayan SALT II görüşmeleri süreci, 1979'da imzalanan antlaşma ile sona ermiş ve 1 Kasım 1978 tarihi itibarıyla tarafların sahip olduğu stratejik füze ve bombardıman uçaklarının sayısını açıklamakla yükümlü kılmuştur. 1980'lerin başından itibaren yeni bir döneme giren görüşmelerin ilk basamağı Uzay ve Savunma Görüşmeleridir ve ABD'nin geliştirdiği ve nükleer silahların daha kullanım aşamasındayken uzaydaki araçlar vasıtasıyla bertaraf edilmesini hedefleyen Stratejik Savunma Girişimine paralel olarak gelişmiştir. İkinci basamağı oluşturan ve START I olarak adlandırılan Antlaşma ise 1991'de imzalanan Stratejik Silahların İndirimi Antlaşmasıdır. START I Antlaşması, 10 yıllık bir sürede tarafların mevcut nükleer silah kapasitesini %30 - %40 oranında azaltmayı öngörmüştür. AKKA (1990) Antlaşması ise taraflar arasındaki sürece bağlı anlaşmazlıklar yüzünden akim kalmıştır. 1993 yılında imzalanan START II Antlaşmasını 2010'da imzalanan START III takip etmiştir. Silahsızlanma konusunda ülkeler arasında işbirliğini geliştirip kitle imha silahlarını denetim altına almak için hazırlanan girişimlerden biri olan BM Kimyasal Silahlar Konvansiyonu 1997'de yürürlüğe girmiştir. Bütün bu dönem içerisinde dünyada çeşitli bazı bölgesel silahsızlanma Antlaşmaları imzalanmış da toplam kimyasal ve nükleer silah stokları sürekli olarak artış göstermiştir. Silahlanmanın önlenemez ve denetlenemez bir hal aldığı gerçeğinden hareketle, nükleer silahların artık sadece devletlerin değil terör örgütlerinin de

eline geçme ihtimalini ne süren ABD, yeni savunma sistemleri geliştirilmesi gereğini ortaya koymuş, geniş kabul gören bu paradigma, silahsızlanma çalışmalarını terörizm ve siber savaş zeminine oturtmuştur. Öte yandan çeşitli ülkelerin resmi ve askeri kurumlarına yapılan siber saldırılar, bu alana yönelik çalışmaları zorunlu kılmıştır.⁶¹

1.1.3. Geleneksel Güvenlik Anlayışı ve Türleri

Geleneksel güvenlik anlayışının odak noktasında devlet vardır. Çünkü uluslararası alanda en önemli aktörün devlet olduğu varsayılır. Dolayısıyla bu anlayışta güvenlik kavramı ile daha çok Ulusal Güvenlik kastedilir.

Geleneksel güvenlik anlayışında ulusal güvenliği tehdit eden aktörlerin başında diğer devletler gelmektedir. Ayrıca bu tehditlerin ve alınması gereken güvenlik tedbirlerinin askeri özellikte olduğu görülür. Eğer uluslararası sistem anarşikse güvenlik arayışında olan devlet, bir güvenlik sistemine dahil olmadığı durumlarda kendi güvenliğini bizzat kendisi temin etmek mecburiyetindedir. Bu durumda tehdit altındaki ülkenin, ulusal güvenliğini sağlayabilme kapasitesine bakılır. Söz konusu devlet, kendi güvenliğini kendisi sağlayamayacak bir durumda ise başka devletlerle bölgesel veya küresel işbirliğine gitmek zorundadır. Bu yüzden geleneksel güvenlik anlayışının merkezinde daha çok Ulusal, Uluslararası ve Kolektif Güvenlik kavramları tartışılmaktadır.⁶²

1.1.3.1. Ulusal Güvenlik

Ulusal Güvenlik kavramına klasik yaklaşım, kavramı askeri güvenlik şeklinde algılamaktır. Bu geleneksel yaklaşımın arka planında ise Realist bakış açısı yer alır. Realist bakış, ulusal güvenliği devlet merkezli olarak düşünmüş ve güvenlikle gücü doğru orantılı bir ilişki içerisinde görerek gücü bağlamında da daha çok askeri güce odaklanmıştır. Özellikle 20. yüzyılın savaşlarına bakıldığında, devletleri savaşlara iten temel motivasyonun gücü ve paylaşım

⁶¹ Dedeoğlu, a.g.e., s.283-297.

⁶² Karabulut, a.g.e., s.225 - 226.

mücadelesi olduğu görünmektedir. 1. Dünya savaşında çözümlenemeyen paylaşım sorunları, 2. Dünya savaşını doğurmuştur. Güç mücadelelerine dayanan bu savaşlar ister istemez güvenliğe bakışta Realizmi dönemin en başat akımı haline getirmiştir. Zaten ulusal güvenlik kavramını -kelimesi kelimesine olmasa da- ilk kullanan kişi de, önde gelen realistlerden Machiavelli'dir.⁶³

Ulusal güvenlikle ilgi zaman içerisinde çeşitli tanımlamalar yapıla gelmiştir. Baldwin, "The Concept of Security" adlı eserinde geleneksel olarak ulusal güvenlik kavramının, korunması gereken değerler olarak siyasal bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü içerdiğini belirtmektedir.⁶⁴

Helga Haftendorn'un tanımıyla ulusal güvenlik, "Bir ulusa yönelik askeri tehditlerin yokluğu veya bir ulusun dış tehditlere karşı korunaklı olması durumudur."⁶⁵

Giacomo Luciani'ye göre ise, "Dışarıdan gelebilecek saldırganlıklara dayanabilme gücüdür" şeklinde ifade edilmiştir.⁶⁶

Penelope Hartland ulusal güvenliği, "Bir devletin ulusal çıkarlarını dünyanın her yerinde koruyabilmesidir" diye açıklar.⁶⁷

Walter Lippman'a göre ulusal güvenlik; "Bir devletin öz değerlerine yönelik tehditleri savuşturabilmesi, gerektiğinde meydan okuyabilmesi ve olası bir savaşı sürdürebilme yeteneğidir."⁶⁸

Arnold Wolfers'ın ulusal güvenlik tanımı; "Bir ulusun az ya da çok sahip olduğu ve daha büyük veya az oranda sahip olma gayesinde olduğu bir değerdir."⁶⁹

Frank Trager'in ulusal güvenlik tanımı ise; "Hükümetlerin ulusal çıkarlara yönelik ulusal ve uluslararası saldırılara karşı devleti korumaya dönük politikalarıdır."⁷⁰

⁶³ Karabulut, a.g.e., s.20.

⁶⁴ Baldwin, D. A., "The Concept of Security", *Review of International Studies*, Cilt: 23, Sayı: 1, 1997, s.13.

⁶⁵ Karabulut, a.g.e., s.21.

⁶⁶ Karabulut, a.g.e., s.21.

⁶⁷ Karabulut, a.g.e., s.21.

⁶⁸ Karabulut, a.g.e., s.21.

⁶⁹ Karabulut, a.g.e., s.21.

⁷⁰ Karabulut, a.g.e., s.22.

Yukarıdaki tanımların kesiştiği noktaların, güç, çıkar ve tehdit kavramları olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç olarak ulusal güvenlik kavramını, bir devletin egemenlik sınırları içinden ve dışından gelebilecek her türlü tehdidin verebileceği zararlardan bağımsız olma hali şeklinde tanımlamak mümkündür.

Buzan, güvenlik kavramının üzerinde hala tartışmaların devam ettiğini, yeterince geliştirilemediğini ve kavrama gereken önemin verilmediğini iddia etmektedir. Bu durumun beş sebebi vardır; *"Birincisi, güvenlik kavramının zorluğudur... İkincisi, güç ve güvenlik kavramlarının kısmen birbirlerinin yerine kullanılmasıdır. Üçüncüsü, Realist düşünce içerisinde çeşitli dönemlerde görülen güvenlik çalışmalarına karşı görülen ilginin azalmasıdır. Dördüncüsü, güvenlik araştırmacılarının, güvenliğin daha kavramsal hale dönüşmesine katkısı olmayan askeri politika sorunları üzerinde yoğunlaşmalarıdır. Beşinci ve son olarak, devlet politikasını yürütenlerin ulusal güvenlik kavramının muğlaklığından yararlanıyor olmalarıdır."*⁷¹

Egemen ulus devletler, ulusal güvenliklerini sağlamak amacıyla çeşitli yöntem ve stratejiler uygulamaktadırlar. Savunma ve saldırı kapasitelerinin artırılmasından ikili ve bölgesel savunma işbirliklerine, güç dengesi oluşturma çabalarından ekonomik bağımsızlık çabaları ve enerji kaynaklarının kontrolüne kadar uzanan bu stratejiler arasında bazen sıcak savaşın kaçınılmaz bir şekilde yer aldığı görülebilmektedir. Her ülkenin tehdit algılarına göre değişebilen bu stratejiler, komşularla iyi ilişkiler geliştirerek barışı ortamını tesis etmek, görece zayıf bir devletin güçlü bir devlete entegre olması veya güçlü olanın zayıf olana hegemonik tahakkümü veya savaş ve çatışmalara tarafsız kalmak şeklinde bölgesel veya uluslararası konjonktüre göre değişiklik arz edebilmektedir. Bazen de güvenliği temin etmek için savaştan başka yol kalmamaktadır.⁷²

1.1.3.2. Uluslararası Güvenlik

"Uluslararası güvenlik, en genel anlamda; devletlerin ve uluslararası örgütlerin karşılıklı barış ve güvenliğini sağlamak için aldıkları önlemler bütünü olarak ifade edilebilir.

⁷¹Torun, A., *Ulusal Güvenlik ve Küreselleşme: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Politikasının Dönüşümünde Küreselleşmenin Rolü*, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s.16.

⁷² Karabulut, a.g.e., s.22 - 23.

Dar anlamda ise uluslararası sistemin güç kullanımı ve savaş tehdidinden uzak biçimde, küresel çatışmalardan korunması şeklinde tanımlanabilir."⁷³ Uluslararası güvenliğin sağlanması ve istikrara kavuşturulması amacıyla yürütülen güvenlik odaklı girişimlerin tarihi, Antik Yunan ve Mezopotamya'ya kadar gitmektedir. Daha sonraki dönemde ise 1648 tarihli Westfalya barışı ve Viyana Konferansı'nı (1815), La Haye Barış Konferansı (1899) ve 1919 Paris Barış Konferansı takip etmektedir. Ancak uluslararası anlamda en temel girişim Milletler Cemiyeti'nin kuruluşudur. 1. Dünya savaşı sonrasında, 1920'de kurulan bu cemiyet, 2. Dünya savaşı nedeniyle işlevselliğinden çıkmış, yerini, 2. Dünya savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler (BM) örgütüne almıştır. Çok yönlü faaliyet alanına sahip olan Birleşmiş Milletler' in güvenlikle ilgili birimi Güvenlik Konseyi'dir. Güvenlikle ilgili meselelerde soruşturma yürüten, arabuluculuk yapan ve uzlaştırıcı bir rol üstlenen Konsey'in aldığı tedbirler, zor kullanma, ekonomik yaptırımlar ve askeri müdahale şeklinde değişmektedir.⁷⁴ En temel görevi ise, uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülebilirliğini BM şartı bağlamında sağlamaktır.⁷⁵

Uluslararası güvenliğin temini için oluşturulan kuruluşlardan en göze çarpanı NATO'dur. 1949'da 12 ülkenin imzasıyla Kuzey Atlantik Anlaşması ile kurulan ve süreç içerisinde genişleyen NATO'nun ana misyonu, Amerika ve Kuzey Avrupa'nın güvenliğini sağlamaktır.⁷⁶

1.1.3.3. Kolektif Güvenlik

Tarihsel süreç içerisinde yaşanan uzun ve kanlı savaşların tekrar etmesini önlemek ve küreselleşen dünyanın karşı karşıya olduğu ve sadece askeri temelli olmayan terörizm vb. yeni tehditlere karşı ulusal ve uluslararası güvenliği tesis etmek için devletler çeşitli arayışlar içerisine girmişlerdir. Bu girişimlerin başında karşılıklı işbirliğini gerekli kılan yapılanmalar gelmektedir. Söz konusu yeni tehditlerin küresel olması, tek bir devletin

⁷³ Karabulut, a.g.e., s.26.

⁷⁴ Dedeoğlu, a.g.e., s.306-307.

⁷⁵ Dedeoğlu, a.g.e., s.309.

⁷⁶ Dedeoğlu, a.g.e., s.314.

üstesinden gelemeyeceği maliyetler getirmesi ve uzmanlaşma gerektiren kompleks yapısı, bu işbirliklerini zorunlu hale getirmektedir. Bu anlamda kolektif güvenlik kavramı devreye girmektedir.

"Kolektif güvenlik kavramı ilk kez MC sistemi ile ortaya çıkmıştır. Bu sisteme göre örgüt üyelerinden bir ya da birkaçına yapılmış bir saldırı tüm örgüte yapılmış sayılacak ve saldırgan devlete topyekun bir karşılık verilecektir. Bu bağlamda kolektif güvenlik, sistemdeki ülkeler arasında oluşturulmuş ve uyum içinde çalışması amaçlanan ortak güvenlik sistemine veya rejimine verilen addır."⁷⁷

Kolektif güvenlik, topluluk içi saldırılara yönelik iken, kolektif savunma, NATO örneğinde olduğu gibi ortak düşman tanımlamasına dayanmaktadır.⁷⁸ Kolektif güvenliği sağlamak için; ortak bir örgütün olması, güven bunalımına yol açan sebeplerin elimine edilmesi ve kolektif anlamda geçerli bir garantinin varlığı gerekir.⁷⁹

Güncel kolektif güvenlik uygulamaları incelendiğinde,⁸⁰ kolektif güvenliğin en zayıf noktasının, tehdit kaynağının net olmadığı veya bilinmediği durumlarda, alınacak tedbirlerin niteliği ile ilgili yaşanan grup içi görüş ayrılıkları ve tartışmalar olduğu görülür.

1.1.4. Yeni Güvenlik Anlayışı ve Türleri

Geleneksel güvenlik yaklaşımını eleştirenler, günümüzde karşılaşılan tehditlerin çoğunun terör örgütleri, iç tehditler ve doğa gibi devlet dışı güç odaklarından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Hatta bazı otoriter rejimlerde görüldüğü gibi, devletin kendisi, bizatihi birey için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bunun en büyük ispatı da, 2. Dünya savaşından bu yana yaşanan pek çok çatışmanın iç savaşlar veya çatışmalar şeklinde olduğu gerçeğidir. Yeni güvenlik yaklaşımlarındaki bir diğer husus, tehditlerin ve

⁷⁷ Karabulut, a.g.e., s.27.

⁷⁸ Karabulut, a.g.e., s.28.

⁷⁹ Karabulut, a.g.e., s.28-29.

⁸⁰ Karabulut, a.g.e., s.28.

düşmanın eskisi gibi net olmaması ve tehdidin kimden ve nerden ne zaman geleceğinin bilinmemesidir. Küreselleşme süreciyle ortaya çıkan yeni tehditler, tehdit ve düşman kavramlarının yeniden tarif edilmesini zorunlu kılmaktadır. Çok yönlü ve genellikle askeri olmayan bu yeni tehditler, askeri tedbirlerle giderilemeyecek türden ve küresel işbirliği gereken tehditlerdir.⁸¹ Burada bu yeni güvenlik anlayışı kapsamında şekillenen güvenlik türlerinden bahsedilecektir.

1.1.4.1. Birey Güvenliği

Geleneksel güvenlik anlayışının merkezinde yer alan devletlerin asıl amacı kendilerinin / rejimlerinin güvenliğini garanti altına almaktır. Yegane amaç, devletin bizzat varlığının sürekliliğini sağlamaktır. Dolayısıyla "Devlet merkezli güvenlik anlayışının nihai hedefi insanların güvenliğini sağlamak değildir."⁸² Hatta tam aksine, devlet sırları sayılabilecek bazı bilgilerin rakip veya düşman devletler tarafından öğrenilmesinin önüne geçmek için insanların feda edildiği ile ilgili pek çok örnek mevcuttur. Ancak küreselleşme olgusunun öne çıkarttığı bireyselleşme eğilimi, güvenlik alanında da kendisini göstermiş ve bireysel güvenliğin daha ön plana çıkmasını sağlayarak yeni güvenlik anlayışında yer almasını sağlamıştır. Yani klasik güvenlik anlayışındaki devlet merkezci güvenlik paradigması, yeni anlayışta birey merkeziliğe doğru bir dönüşüm göstermiştir.

"İnsan güvenliği kavramı, ülke içi siyasal şiddete maruz kalan bireylerin fiziki güvenliğinden günlük hayatlarında psikolojik iyi olma durumuna uzanan geniş bir aralıkta ele alınmaktadır."⁸³ Ancak, kavram esas olarak insanların en temel ihtiyaçları olan barınma, yaşama, beslenme ve giyinme gibi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi oluşturur. Ardından da şiddetin önlenmesi ve sivil ve politik hakların korunması gelmektedir.⁸⁴

⁸¹ Karabulut, a.g.e., s.226 - 232.

⁸² Tangör, B., "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2012, Cilt 8, Sayı:30, s.69.

⁸³ Tangör, a.g.e., s.61.

⁸⁴ Karabulut, a.g.e., s.137.

Birey güvenliği kavramı ilk defa Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)' nin 1994 tarihinde yayınladığı Kalkınma Raporunda resmi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁵ Rapora göre birey güvenliği, insanların gündelik yaşamları ile doğrudan ilişkili 7 tür güvenlik biçimini kapsamaktadır. Bunlar; ekonomik, gıda, sağlık, çevre, kişisel, yerel ve politik güvenlidir.⁸⁶ Bunlara ek olarak Jose Nef, Fiziksel güvenliği, Laura Reed ve Majid Tehranian ise Psikolojik güvenliği eklemektedir.⁸⁷ Seyom Brown, insan güvenliğinin sağlanması için aşağıda belirtilen önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır; Bu önlemleri sırlamak gerekirse;⁸⁸

- "- Yaşam alanlarının korunması,*
- Ölümlerin ve işkence, tecavüz, psikolojik baskı gibi kötü muamelelerin azaltılması,*
- Vatandaşlık haklarının korunması,*
- Kültürel çeşitliliğin korunması,*
- Ekolojik dengenin ve çevrenin korunması,*
- Devletlerin birey güvenliği konusundaki duyarlılığının ve ilgisinin artırılması,*
- Toplumsal düzenin korunması,*
- Bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanma imkanının olması,*
- Ekonomik olarak belirli bir seviyenin altında yaşamalarının engellenmesi."*

Birey güvenliği hususundaki en önemli konulardan birisi doğal olarak insan haklarıdır. Temel insani haklardan özelde tüm vatandaşların, genelde ise tüm insanların adil bir biçimde yararlanabilmesi için birtakım sözleşmeler kabul edilmiş, uluslararası müesseseler kurulmuştur. Ancak insan hakları kavramını, gelişmiş ülkelerin, diğer ülkelere yönelik politik bir baskı aracı olarak kullanmaları, bu kuruluşların ve insan hakları söylemlerinin samimiyetinin sorgulanmasına ve uygulamada çeşitli problemlere yol açmaktadır. Ayrıca her ülkenin tehdit algısı, içinde bulunduğu jeopolitik ve sosyo-ekonomik şartlar çerçevesinde oluştuğu için, birey güvenliğine atfedilen önem değişmektedir. Bireysel güvenlik konusu, iç savaş veya yoksullukla

⁸⁵ <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/nhdr-1994.html> (Erişim 29/7/2016)

⁸⁶ BM Kalkınma Programı İnsani Gelişme Raporu, 1994, s.32.

⁸⁷ Karabulut, a.g.e., s.139.

⁸⁸ Karabulut, a.g.e., s.139 - 140.

boğuşan toplumlarda henüz daha ulusal güvenlik sağlanamadığı için gündeme bile gelmemekte, ancak askeri tehditlerden uzak ve belli bir gelişmişlik seviyesine ulaşmış ülkelerde gündemde yer edinebilmektedir.⁸⁹

1.1.4.2. Enerji Güvenliği

Her ne kadar enerji güvenliği kavramı muğlak ve tanımlanması zor bir kavram olarak görülse de⁹⁰, kavrama ilişkin çeşitli tanımlamalar görebilmek mümkündür.

Basit bir ifadeyle enerji güvenliği; "arzulanan miktarda kaynağın uygun maliyetlerle, doğru zamanda doğru yerde olmasının sağlanması"⁹¹ şeklindedir. Doğal olarak bu tanımda yer alan "kaynak" ifadesi, zamana ve şartlara göre, fosil yakıtlardan doğal gazda kadar pek çok enerji türüne işaret etmektedir. Bu tanımın içeriğindeki arz ve talep boyutu, gözden kaçırılmaması gereken bir husustur. Enerji ihtiyacı içerisinde olanlar arz güvenliği, enerji kaynağına sahip olup bunu ihraç edebilen ülkeler ise talep güvenliği boyutuyla ilgilidirler.⁹² Ayrıca enerjinin nakledilmesi ile ilgili güvenlik hususları (sabotaj, doğal afetler, teknik problemler vs.) da büyük önem arz etmektedir.

Bir tarifte enerji güvenliği; "her bir ülkenin ekonomisi ve refahı için gerekli enerji kaynaklarının kesintisiz ve güven içinde, istenilen yere zamanında ulaştırılmasının sağlanmasıdır."⁹³

Kavrama getirilebilecek daha geniş bir tanım; "yeterli miktarlardaki enerji kaynaklarına tutarlı fiyat ve istikrarlı bir kaynaktan, fiili olarak tehdit altında olmayan ulaşım imkanları vasıtasıyla (boru hattı, uygun deniz yolları vs.) ve adil dağıtım çerçevesinde

⁸⁹ Karabulut, a.g.e., s.141-143.

⁹⁰ Çelikpala, M., "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 40 (Kış 2014), s. 79.

⁹¹ Bilgin, M., "Enerji," *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed: Kardeş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014, s.410.

⁹² Bilgin, a.g.e., s.415.

⁹³ Karabulut, a.g.e., s.180 -181.

erişilebilmesi" ⁹⁴ şeklindedir.

Enerji güvenliğine lojistik yaklaşım, klasik tanımına paralel bir şekilde, ihtiyaç duyulan enerji miktarına en ekonomik biçimde, doğru zaman ve doğru yerde erişebilmeyi ifade eder. Jeopolitik yaklaşım, enerjinin iletim ve dağıtım güvenliğinin sağlanması için nakil hatlarının üzerinde bulunduğu coğrafyada söz sahibi olabilmeye odaklanır. Fiziki güvenlik yaklaşımı ise, enerji iletimi için gerekli olan karayolu, deniz yolu, demiryolu veya boru hatlarının kaza, çevresel olumsuzluklar, sabotaj ve korsanlık gibi tehditlerden korunmasıdır. Piyasa yaklaşımı, enerji arz ve talebi ile, konunun mali ve hukuki boyutu ile ilgilenirken, sürdürülebilirlik yaklaşımı, miktar, maliyet, etik, çevre ve sağlık kriterleri açısından enerji kaynaklarının üretilmesi, daha da geliştirilmesi, depolanması, dağıtılması ve tüketimi hususlarının günümüz insanlarına ve gelecek nesillere olumsuz bir maliyet oluşturmadan gerçekleştirilmesi hususuna yoğunlaşmaktadır. ⁹⁵

Enerji güvenliği tartışmaları, İngiltere'nin, donanmasını rakiplerine göre daha avantajlı hale getirmek için kömür yerine petrol kullanan bir donanma oluşturma çabalarına kadar gider. O dönemde Churchill'in deyiimiyle "çeşitlilik, yalnızca çeşitlilik" şeklinde dar bir anlam içeren enerji güvenliğinin dönüşümünü sağlayan olay 1973 petrol krizidir. ⁹⁶ "Enerjinin siyasal değerinin, ticari değerinin üstünde olduğunun görüldüğü bu şok sonrasında enerji güvenliği ve enerji diplomasisi kavramları ön plana çıkmıştır. ⁹⁷

Önemi gittikçe artan enerji güvenliğini Michael Klare "yeni enerji jeopolitiği" olarak adlandırmaktadır. Bir devletin küresel güç skalasındaki yeri belirlenirken geçmişte nükleer kapasitesi ve askeri güç gibi kriterleri bakılırken, günümüzde enerji kaynaklarına sahip olma ve satın alabilme kapasitesine bakılmaktadır. Enerji güvenliği incelenirken enerji odaklı

⁹⁴ Telli, A., "Enerji Güvenliğine Bütüncül Bakış", *Uluslararası Güvenlik*, Ed:Hasret Çomak ve diğ., Beta Basım, İstanbul, 2016, s.220.

⁹⁵ Bilgin, a.g.e., s.411.

⁹⁶ Çelikpala, a.g.e., s.79.

⁹⁷ Telli, a.g.e., s.218.

yaklaşımında enerji kaynaklarının bulunabilirliği, erişilebilir ve kabul edilebilir olması önem kazanırken, güvenlik odaklı yaklaşımda enerji arama, geliştirme, üretim, dağıtım, iletim, pazarlama ve tüketim konuları ön plana çıkmaktadır.⁹⁸

1.1.4.3. Gıda Güvenliği

Birleşmiş Milletler bünyesinde faaliyet gösteren Dünya Gıda Programı (WFP)' a göre⁹⁹, insanların yaşamlarını sağlıklı ve aktif olarak sürdürebilmeleri için gerekli olan yeterli, güvenli ve besleyici gıda maddelerine her zaman uygun bir şekilde erişebilmeleri durumuna Gıda Güvenliği adı verilir. Bu tanıma göre gıda güvenliği 3 bileşenden oluşmaktadır; Gıdanın mevcudiyeti, gıdaya erişim ve gıdanın kullanımı.

Yine Birleşmiş Milletler' e bağlı Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nün 1996 yılında gerçekleştirdiği Dünya Gıda Zirvesi'nde gıda güvenliğine yönelik benzer bir tanım yapılmıştır; "İnsanların aktif ve sağlıklı bir yaşam için beslenme ihtiyaçlarını ve gıda tercihlerini karşılayabilecek, yeterli, güvenli ve besleyici gıdaya, fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak herkesin her zaman erişebilmesi gıda güvenliğinin varlığını gösterir."¹⁰⁰

1804 yılında dünya nüfusu yaklaşık olarak 1 milyar civarındaydı. Ancak 20. yüzyılın başından itibaren gelişen ulaşım ve sağlık imkanları, daha önce görülmemiş oranda bir nüfus artışına sebep olmuş, 2000 yılında bu rakam 6 milyarı geçmiş, 2183 tarihinde ise 10 milyarı aşacağı beklenmektedir.¹⁰¹ Bu büyük orandaki nüfus artışı göz önüne alındığında, sanayileşmenin getirdiği çevre problemleri, doğal afetlerden kaynaklanan tarım alanlarındaki azalma, iklim değişiklikleri, savaşlar, iç göçler ve ekonomik problemler, gıdaya ihtiyaç duyan insan sayısı artarken, gıda miktarının ve kalitesinin düşmesine neden olarak gıda güvenliğini tehdit eder bir hale getirmiştir. Dünya genelinde yetersiz beslenen insan sayısının 795 milyon civarında olduğu tahmin

⁹⁸ Telli, a.g.e., s.220.

⁹⁹ <https://www.wfp.org/node/359289> (Erişim 08/10/2016)

¹⁰⁰ Çayhan B. E., "İklim Değişikliği ve Gıda Güvenliği", *Uluslararası Güvenlik*, Ed:Hasret Çomak ve diğ., Beta Basım, İstanbul, 2016, s.94.

¹⁰¹ Tuna, a.g.e., s.112 - 113.

edilmektedir.¹⁰² Açlık nedeniyle de her yıl yaklaşık 24 bin insan hayatını kaybetmektedir.¹⁰³ Açlıkla mücadele konusu 1996'da belirlenen Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında yer almış, buna göre 2015 itibarıyla yetersiz beslenen insan sayısının yarı yarıya azaltılması hedeflenmiştir.¹⁰⁴ Yukarıda bahsedilen sebepler nedeniyle ortaya çıkan fiyat artışları da toplumların satın alma gücünü azaltarak gıda güvenliği bağlamında önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

1.1.4.4. Çevre Güvenliği

Gerek insan gerekse doğa kaynaklı çevre sorunlarının uluslararası ilişkiler düzleminde yer alması, her ne kadar 1970'li yıllarda başlasa da¹⁰⁵ bu sorunların yeni ve salt Soğuk savaşın bitmesinin ya da küreselleşmenin bir sonucu olmadığı¹⁰⁶, köklerinin sanayi devrimine hatta daha da gerilere kadar uzandığı söylenebilir.

Sanayi devrimi ile birlikte gelişen kapitalist ekonomi anlayışı, zaten sınırlı olan doğal kaynakları, sınırsız rant ve tüketim hırsları için tüketme üzerine kuruludur. Bu sınırlı kaynaklar zamanla azalır, insan nüfusu arttıkça doğal kaynakların paylaşımı ile ilgili çatışmaların artması kaçınılmazdır. Öte yandan çevre kirliliği, iklim değişikliği, küresel ısınma ve su kıtlığı gibi temel çevresel sorunlar, genelde ulusal ve bölgesel sınırları aşan, uzun soluklu ve yüksek maliyetli oluşundan dolayı bir veya birkaç ülkenin tek başına üstesinden gelemeyeceği, bölgesel ve uluslararası işbirliği gerektiren sorunlardır. Ancak bu konudaki çalışmalara bakıldığında kayda değer bir gelişmenin olduğu söylenemez. Çünkü çevre konusunda uluslararası işbirliğini engelleyen bazı hususlar vardır.¹⁰⁷ Bunlardan birincisi, imzalanan çevre anlaşmalarının ülkelerin ekonomik çıkarlarına zarar vermemesi önceliği gözetilmesi sebebiyle

¹⁰² Çayhan, a.g.m., s.95.

¹⁰³ Karabulut ,a.g.e.,s.183.

¹⁰⁴ Çayhan, a.g.m., s.94.

¹⁰⁵ Sümer, V., "Çevre Sorunları ve Küresel İklim Değişikliği", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed: Kardaş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014, s.393.

¹⁰⁶ Karabulut, a.g.e., s.149.

¹⁰⁷ Tuna, a.g.e., s.132 - 137.

yüzeysel bir düzeyde kalması, temel meselelere inilmemesidir. İkinci sebep, bu anlaşmalara, çevre sorunlarının oluşumuna en çok neden olan ülkelerin uymamasıdır. Üçüncüsü, çevre sorunlara yönelik uluslararası bir rejimin ve anlaşmaların uygulanmasını denetlemeye yönelik hukuki bir zeminin eksikliğidir. Bir diğer sebep de anlaşmaların uygulanabilirliği hususundaki soru işaretlerdir. Bunlara ilave olarak, çevresel sorunlardan her ülkenin farklı düzey ve derecelerde zarar görmesi nedeniyle konuya yaklaşım farklılıkları, sorunların çözümü ile ilgili maliyetin paylaşımındaki anlaşmazlıklar, çevre koruma politikalarına karşı çıkan ulusal ve uluslararası çıkar grupları da çevresel tehditlerin bertaraf edilmesine yönelik çabaları sonuçsuz bırakan faktörlerdir.

Jessica Tuchman Mathews ve Norman Myers, çevrenin, bir ülkenin sahip olduğu ulusal değerler arasında bulunduğunu, dolayısı ile çevresel tehditlerin de ulusal güvenlik konusu ile doğrudan ilgili olduğunu söylemektedir.¹⁰⁸ Çevre ile güvenlik arasında kurulan bu doğrudan ilişki, 1994 tarihli BM İnsani Gelişme Raporunda da karşımıza çıkmaktadır. Rapor insani güvenliği yedi başlıkta incelemiş, ekonomi, gıda, sağlık, kişisel, topluluksal ve politik güvenliğin yanında çevre güvenliğini de saymıştır.¹⁰⁹

Başlı başına bir güvenlik alanı oluşturan çevre güvenliğinin bazı spesifik özellikleri şu şekildedir;¹¹⁰

- Çevre güvenliğini tehdit eden unsurların öngörülebilirlik ihtimali çok zayıftır. Çünkü çevre sorunlarının oluşumu zamana yayılmıştır ve olumsuz etkileri genellikle geç ortaya çıkar.
- Çevre sorunları çoğunlukla sınır aşan sorunlardır ve küresel işbirliğini zorunlu kılar. Bunu Barry Buzan "Küresel Yönetişim" ile açıklar.
- Çevre koruma politikalarının maliyeti yüksektir.
- Çevresel tehditler, uzun vadeli mücadele ve tedbirler gerektirir.
- Sivil içeriği nedeniyle daha çok STK' ların faaliyet alanına girer.

¹⁰⁸ Karabulut, a.g.e., s.151.

¹⁰⁹ Sümer, a.g.e., s.399.

¹¹⁰ Karabulut, a.g.e., s.158 - 161.

- Devlet veya ittifaklara dayanan geleneksel güvenlik tehditlerinin aksine tüm insan ve grupları ilgilendirir.

- Herhangi bir alanda baş gösteren çevresel bir tehdit, diğer alanları da olumsuz etkileyebileceği için sadece kendi sınırları içerisinde ele alınmamalıdır.

- Çevre güvenliği, sadece insanların değil, diğer canlıların ve cansızların da korunması ile ilgilendirir.

- Birey ve devletlerin, uluslararası ortak sorunlara sahip çıkma istekliliği görece olarak daha düşüktür.

- Her ülkenin içinde bulunduğu coğrafi, politik, ekonomik ve sosyal şartlara göre çevresel tehdit algılaması değişiklik arz eder. Bu durum aynı zamanda, bir ülkeyi tehdit eden unsur diğer bir ülkeyi hiç etkilemediği zaman, çevresel güvenliğe yönelik işbirliğini zayıflatan bir unsurdur.

1.1.4.5. Siber Güvenlik

Bilişim ve iletişim alanında özellikle son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler, devrim niteliğinde yeniliklere yol açmış, küreselleşmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak fiziki sınırlar adeta ortadan kalkmış, bireylerin, organizasyonların ve devletlerin bütün faaliyetleri bu yeniliklerden kaçınılmaz bir şekilde etkilenecek siyasi, ekonomik ve toplumsal dönüşümler yaşanmıştır. Basit bir fatura ödemekten askeri tatbikatlara kadar günlük hayattaki bütün işler, klasik ortamlardan internet ve bilişim ortamlarına taşınmış, bilgiye erişme, depolama ve işleme açısından büyük kolaylıklar sağlayan bu yenilikler, ister istemez bu ve benzeri ortamlarda güvenlik sorunlarını beraberinde getirmiştir.

İnternete ve bilgi kaynaklarına hemen hemen herkesin her yerden çok küçük maliyetlerle ulaşabilmesi, terör örgütleri ve devlet destekli bazı kötü niyetli gruplar tarafından siber terör eylemleri kapsamında devletlerin ve resmi kurumların zarar görmelerini sağlamak amacıyla siber saldırılara zemin hazırlamaktadır. Günümüzde neredeyse tüm ülkelerin alt yapısı siber ortamlarda kontrol edilmektedir. Örneğin ulusal ve uluslararası ekonomik

faaliyetler, ulaşım, iletişim ve telekomünikasyon sistemleri, enerji kaynakları (barajlar, santraller, elektrik dağıtım şebekeleri vs.), askeri veriler, vatandaşların kişisel bilgileri vs. kompleks sanal ortamlarda muhafaza edilmekte, ancak bu yoğunluk ve kompleks yapının doğurduğu güvenlik zafiyeti siber suçlara kapı aralamaktadır. Nitekim Joseph Nye bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "askeri ve ekonomik faaliyetlerin karmaşık siber sistemlere bağımlı olması büyük devletler için devlet dışı aktörler tarafından kullanılacak yeni zaafılar ortaya çıkarmıştır."¹¹¹ Devletler arasında yaşanan ağır savaşlar da yerini git gide bilişim savaşlarına bırakmaktadır.¹¹²

Devletlerin güvenliğini tehdit eden yeni güvenlik alanlarından siber güvenlik kavramı; "siber ortamda kurum, kuruluş ve kullanıcıların varlıklarını korumak amacıyla kullanılan araçlar, politikalar, güvenlik kavramları, güvenlik teminatları, risk yönetimi yaklaşımları, faaliyetler, eğitim ve teknolojiler bütünü"¹¹³ şeklinde tanımlanabilir. 2007 yılında Estonya'ya yapılan siber saldırılar ve 2010 yılında ortaya çıkan ve İran başta olmak üzere pek çok ülkeye zarar veren Stuxnet virüsü olayı, siber güvenliğin egemen devletler açısından önemini ortaya koyan güncel örneklerdir.¹¹⁴

Siber terörün klasik terör eylemlerine göre daha tercih edilir olmasını ve sık sık başvurulmasına neden olan bazı sebepler vardır. Bunların başında;¹¹⁵ siber terörizmin daha ekonomik olması ve bomba, silah, patlayıcı gibi malzemelere ihtiyaç duymaması gelmektedir. Ayrıca siber terör eylemi ölüm veya yakalanma riskine girmeden ve çok sayıda elemana ihtiyaç duyulmadan gerçekleştirilebilir. Bu tür eylemlerde herhangi bir mekanda bulunma zorunluluğu olmadığı için her yerden gerçekleştirilebilir. Siber teröristlerin geride iz bırakma olasılığı çok daha düşüktür. Bunların yanında siber

¹¹¹ Turan, Y., "Siber Savaşlar", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed: Kardaş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014, s.491.

¹¹² Turan, a.g.e., s.488.

¹¹³ Erkan, A.Ç., "Siber Uzayda Uluslararası Hukuk", *Uluslararası Güvenlik*, Ed: Hasret Çomak ve diğ., Beta Basım, İstanbul, 2016, s.184.

¹¹⁴ Erkan, a.g.e., s.191 - 192.

¹¹⁵ Polat, D.Ş., "Siber Terörizmle Mücadele", *Uluslararası Güvenlik*, Ed:Hasret Çomak ve diğ., Beta Basım, İstanbul, 2016, s.174 - 180.

saldırılarda hedef noktası çok fazla ve çeşitlidir. Sanal ortamda gerçekleştirilen eylemler kısa sürede daha fazla insanı etkileyebilme ve propaganda kabiliyetine sahiptir. Bütün bunlara ilaveten siber suçlara yönelik olarak hukuk sistemlerindeki boşluk, siber terörü deyim yerindeyse adeta cesaretlendirmektedir. Maliyeti ve görülme olasılığı gittikçe artan siber teröre karşı güvenliği sağlamak için yine siber ortamda teknik tedbirler alınmasının yanı sıra, hukuk zemininde yasal düzenlemeler yapmanın gerekliliği tartışılmazdır.

1.2. NEOREALİZMİN GÜVENLİK VARSAYIMLARI

Uluslararası ilişkileri, güç, güvenlik ve anarşik yapı gibi kavramlar üzerinden açıklamaya çalışan¹¹⁶ Realist teorideki çeşitli eksiklikler ve çelişkiler¹¹⁷ nedeniyle teoriye getirilen eleştirilerin sonucu olarak Neorealizm yada Yapısal Realizm adı verilen teori ortaya çıkmıştır. Aslında bir Realist olan Neorealizmin en önemli ismi Kenneth N. Waltz, teorinin temelini oluşturan anarşik yapı ve güç gibi kavramlara yeni yaklaşımlar getirmiştir.¹¹⁸

Neorealizm teorisine göre, uluslararası sistemde temel birim devlettir ve uluslararası ilişkiler devlet etrafında şekillenir.¹¹⁹ Ancak Waltz'a göre sadece devlet değil daha çok uluslararası sistem, özellikle de uluslararası sistemin anarşik yapısı üzerinde durulmalıdır. Anarşi ise, uluslararası sistemde merkezi bir yönetimin olmaması ya da zorlayıcı derecede uluslararası sisteme hakim bir küresel güç, otorite ya da örgütün bulunmaması durumudur.¹²⁰ Uluslararası sistemdeki bu anarşik yapı, devletleri korku ve güvensizliğe iterek¹²¹, her devletin kendi güvenliğini kendisinin sağlaması gerektiği bir duruma getirir.¹²² Bu yüzden Realizmden farklı olarak, Neorealizmde bir devletin en önemli

¹¹⁶ Pınar, L., "Neorealizmin Güvenlik Olgusuna Yönelik Varsayımları Bağlamında Türk Dış Politikasında Suriye Krizi Süreci", *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, Haziran 2014, Cilt 3, Sayı 1 (1-18), s.60.

¹¹⁷ Bozdağhoğlu, Yücel, Özen, Çınar, "Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağlılık", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 4 (Kış 2004), s. 61.

¹¹⁸ Çetinkaya, Ş., "Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıkları", *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, Sayı 2 (Aralık Ocak Şubat '12-13), s.248.

¹¹⁹ Çetinkaya, a.g.e., s.249.

¹²⁰ Karabulut, a.g.e., s.64-66.

¹²¹ Pınar, a.g.e., s.61.

¹²² Karabulut, a.g.e., s.66.

amacı güvenlidir.¹²³ Fakat anarşik sistemde bir devlet diğere güvenmediği için, bir devletin kendi güvenliği için aldığı tedbir, diğeri tarafından kendisine yönelik bir tehdit biçiminde algılanır ve o da aynı şekilde güvenliğini sağlamak için benzer tedbirlere başvurur. Buna, ilk tarafın vereceği tepki de eklenince, birbirini tetikleyen ve tırmandıran bir kısır döngü oluşur. Bu duruma Güvenlik İkilemi adı verilir. Neorealizmde, güvenlik ikileminin en önemli sonucu, sonu gelmez silahlanma yarışlarıdır.¹²⁴

Neorealizme göre devletlerin en önemli amaçları kendi güvenliklerini bizzat kendileri temin etmek hatta maksimize etmek olduğundan¹²⁵, bu noktada artık güç kavramı devreye girer.¹²⁶ Anarşik yapı, güvenliğini sağlamak amacıyla yapılacak işbirliğini sınırlandırdığı için,¹²⁷ Neorealizme göre, devletler güvenlik amaçlarına kendi kapasite, imkan ve yeteneklerine dayanarak ulaşmalıdırlar. Güvenliklerini sağlayan devletler, bu noktadan sonra artık kazanç ve daha fazla güç peşinde koşabilmektedirler. Ancak devletlerin anarşik sistem içerisinde bu şekilde kendi çıkarları peşinde koşmaları, kaçınılmaz bir şekilde savaşların çıkmasına sebep olur. Savaşlar ise, yağmurun yağması gibi son derece doğal ve olağan bir olay olarak kabul edilir. Neorealizm, her ne kadar güç konusunda askeri güce vurgu yapsa da, uluslararası ilişkilerin ekonomi boyutunu dikkate almayı ihmal etmez.¹²⁸

Waltz'a göre uluslararası sistemin anarşik olması, sistemde bir savaş halini beraberinde getirir. Ancak bu savaş hali devamlılık arz etmez. Her zaman savaş olmasa da, her zaman bir savaş çıkma ihtimali vardır. Bu noktada uluslararası sistemle devletin iç sistemi arasındaki fark ortaya çıkar. Bu fark, uluslararası anarşik sistemde, savaşa müdahale edebilecek bir üst otoritenin mevcut olmamasıdır.¹²⁹ Waltz'a göre; "uluslararası düzenler büyük güçlerin sayısına yani sistemin kutupluluğuna (güç kutuplarının sayısına) göre

¹²³ Pınar, a.g.e., s.61.

¹²⁴ Karabulut, a.g.e., s.67.

¹²⁵ Pınar, a.g.e., 61.

¹²⁶ Çetinkaya, a.g.e., s.249.

¹²⁷ Karabulut, a.g.e., s.67.

¹²⁸ Pınar, a.g.e., s.61-62.

¹²⁹ Karabulut, a.g.e., s.67-68.

değişiklik gösterir."¹³⁰ Uluslararası ortamda en güvenli olan, iki kutuplu sistemdir. Çok kutuplu sistemde ise daha az güvenlik söz konusudur.¹³¹

Sonuç olarak Neorealizmin, Klasik Realizmden en önemli iki farkı, güç elde etme hedefinin altında insan doğası değil uluslararası sistemin yapısının olması ve nihai amacın güç değil, gücün elde edilmesiyle ulaşılabilecek olan güvenliğin olmasıdır.¹³²

¹³⁰ Donnely, J., "*Realizm*", Uluslararası İlişkiler Teorileri, Ed: Scott Burchill ve diğ., çev: Muhammed Ağcan ve Ali Aslan, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.60.

¹³¹ Karabulut, a.g.e., s.68.

¹³² Bozdağlıoğlu, a.g.e., s.62-63.

İKİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN - İSRAİL MESELESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. ANTİSEMİTİZM

Genel olarak "Yahudilere karşı dostça duygular beslememe, Yahudi düşmanlığı"¹³³ anlamında kullanılan Antisemitizm sözcüğü, etimolojik olarak Sami ırklarının karşıtı olmak anlamına gelse de, siyasi olarak daha çok Yahudi karşıtlığını ifade etmek için kullanılmaktadır. Antisemitizm kavramı ayrıca, "Yahudilere yöneltilen "normal" önyargıyı ifade etmek, hatta İsrail'e ya da Siyonizme karşı siyasi ve ideolojik muhalefeti tarif etmek için kullanılır."¹³⁴ Nazi Almanyasında ise, Yahudi sorununu çözmek için araçsallaştırılan Nihai Çözümü geliştirmede kullanılan bir doktrin haline gelmiştir.¹³⁵

Avrupa'da ortaya çıkan¹³⁶ Antisemitizmin kökeni dinseldir¹³⁷ ve başlangıcı Hristiyanlıktan önceki dönemlere kadar uzanır. Bu dönemde Yahudilerin tek tanrılı bir dine sahip olmaları sebebiyle içinde buldukları pagan toplumlardan inanç itibarıyla farklılaşıyor, diğer din mensuplarının yükümlülüklerini yerine getirme mecburiyetinde olmayışları ayrıcalık olarak algılanarak kıskançlık oluşmasına sebep oluyordu. Hristiyanlıktan sonra ise kendisine tanrısallık atfedilen İsa peygamberin çarmıha gerilişinden Yahudilerin sorumlu tutulması, Yahudi düşmanlığının zeminini oluşturmaktadır. Ardından Hristiyanlarla Yahudiler arasında yaşanan ve paganlar arasından taraftar kazanma yarışı şeklinde cereyan eden rekabet, iki grup arasında gerginliği arttıran bir unsur olarak antisemitizmi güçlendirmiştir.¹³⁸

Antisemitizmin, Hristiyan Avrupadaki uygulamalarının merkezinde

¹³³ Sönmezoğlu, a.g.e., s.36.

¹³⁴ Lewis, B., *Semitizm ve Anti-Semitizm*, çev: Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, s.15.

¹³⁵ Lewis, a.g.e., s.19.

¹³⁶ Badiou, A., Hazan, E., Zizek, S., *Anti-Semitizm Üzerine*, çev: Oylum Bülbül, Erkal Ünal, Encore Yayınları, İstanbul, 2014, s.82.

¹³⁷ Öke, M. K., *Siyonizm ve Filistin Sorunu*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2.Basım, İstanbul, 2013, s.23.

¹³⁸ Groepler, E., *Anti-Semitizm*, çev: Süheyla Kaya, Belge Yayınları, İstanbul, 1999, s.7-10.

Kilisenin etkisi bulunmaktadır. Tarihten bu uygulamalarla ilgili sayısız misal getirmek mümkündür. Örneğin; M.S. 4.yy.da Yahudilerin misyonerlik faaliyetleri yasaklanmıştır. Papalığın yürüttüğü haçlı seferlerinin en büyük motivasyonlarından birisi, Hz.İsa'nın katlinin intikamını almaktır. 12.yy.da Hristiyan çocuklarının Yahudiler tarafından kaçırılarak kanının içildiği iddiaları ortaya çıktı. 1290'da İngiltere tüm Yahudileri ülkeden sınır dışı etti. 13.yüzyıla gelindiğinde, Yahudileri Hristiyanlardan ayırt edebilmek için damgalanması gerektiği kararı verildi. Antisemitizm, bundan yüzyıl sonra Almanya'da yaygın pogromlara sebep oldu. Ticari meslek birliği olan locaların Yahudileri bu faaliyetlerden men etmesi, Yahudileri tefeciliğe itmişti. Bu mecburiyet, dinsel kökenli Antisemitizme ekonomik gerekçeler de sağlamış oldu. 1500'lü yılların başında Yahudiler Almanya'da hemen hemen bütün şehirlerden sürülüyorlardı. Bu sürgünlere çeşitli asimilasyon veya yok sayma politikaları da ekleniyordu. Mesela; 1775 tarihli Papalık emriyle, Hristiyanlık kutsallarına hakaret ettiği gerekçesiyle Talmud başta olmak üzere dini eserlerin yazımı, basımı, çevrilmesi, satılması ve okunması yasaklandı. 18.yy. sonu Frankfurt'ta Yahudilerin, kendisine "Edepli davranan Yahudi" diye seslenen Hristiyanlara şapka çıkartmak suretiyle cevap verme mecburiyeti vardı. Almanya'daki bu yoğun antisemitizmin İsviçre'deki karşılığı oturma hakkının yasaklanması şeklinde tezahür etmişti. Avrupa'da Yahudilerin eşit vatandaşlık hakkına sahip olabilmesi için Fransız devrimini beklemeleri gerekecekti.¹³⁹

Antisemitizmin altında yatan dini nedenler, 19.yy.' dan itibaren yerini daha çok siyasi ve ekonomik nedenlere bıraktı. Örneğin, bilhassa Almanya'da endüstrileşmenin getirdiği acımasız rekabet ortamında büyük işletmelerle boy ölçüşemeyerek işçi haline dönen düşen orta sınıf, kapitalizmin ardındaki Yahudileri sorumlu tutuyordu. Ancak ilgili dönemde antisemitizmi tetikleyen daha belirleyici faktör, milliyetçilik tanımındaki değişiklikten kaynaklanıyordu. Yeni milliyetçilik anlayışı, vatan ve toprak anlayışı etrafında yoğunlaştığı için, kendilerine ait bir yurdu olmayan Yahudiler, başlı başına bir ulus olarak görülüyorlar ve buldukları her yerde ayrımcılığa ve göçe

¹³⁹ Groepler, a.g.e. s.11-85.

zorlanıyorlardı. Rusya'da örneğin çok sayıda Yahudi, pogrom adı verilen kitlesel katliamlara maruz kalmıştır. Avusturya'da Yahudilerin iş dünyasında hakimiyeti ele geçirmesi, antisemitikleri kaygılandırmaya yetiyordu. Ülkedeki gözle görülür Yahudi nüfus artışı da bir diğer sebebi. Benzer ekonomik ve siyasi olaylar Fransa'da da antisemitizmin önünü açtı. Yahudi kökenli zengin ailelerin yükselişi ve Dreyfus olayı gibi hadiseler, Fransa'daki milliyetçiliği antisemitizmle özdeşleştirdi.¹⁴⁰ Antisemitik düşüncenin kurumsallaşması, kendisini Almanya'da göstermeye başladı. 1879 yılında William Marr'ın kurduğu Antisemitler Birliğinin amacı; "Alman anavatanını Yahudileştirmekten tamamen kurtarmak" idi.¹⁴¹ Adolf Stoecker ve Otto Böckel de dönemin önde gelen antisemitleri olarak siyasi arenada Yahudi aleyhtarlığının öncülüğünü yaptılar.¹⁴²

Avrupa'da dalga dalga yayılan milliyetçilik akımının Yahudileri etkilememesi olanaksızdı. Yahudilere gösterilen ırkçı yaklaşımın doğurduğu milliyetçi tepki, antisemitizmin olumsuz sonuçlarına eklenince, özünde milliyetçi ve seküler bir karaktere sahip olan Siyonizm hareketi doğdu. Dindar Yahudiler tarafından başlangıçta benimsenmese de, Siyonizm düşüncesi, din değiştirmenin ve asimilasyonun çözüm olmadığını gören ve yersiz yurtsuz, vatansız Yahudiler için, bir "ulus" olma yolunda tek çare olarak görüldü. İlginç olan nokta ise, Siyonizmin, hem kendilerine bir vatan edinmek isteyen Yahudileri hem de Yahudilerden kurtulmak isteyen antisemitik Avrupalıları aynı noktada buluşturmasıdır.

2.2. SİYONİZM

2.2.1. Tarihsel ve Kavramsal Olarak Siyonizm

"Siyonizm" terimi kelime olarak "Siyon" sözcüğünden türemiştir ve bu sözcük, "...ilk kez Babil esareti sırasında İsrail yazılı tarihinde kullanılmış;

¹⁴⁰ Öke, a.g.e., s.23-26.

¹⁴¹ Groepler, a.g.e. s.91.

¹⁴² Öke, a.g.e., s.24-25.

"Babil ırmaklarının kenarında, orada oturduk ve Sion'u andıkça ağladık" (Mezmurlar-137:1) denilmişti." Sion, aslında Kudüs'teki Solomon Tapınağı civarında bulunan bir tepenin adıydı. Daha sonra ise zaman içinde ilk önce Kudüs'ü, daha sonra da İsrail'i ifade etmek için kullanılan bir isim haline gelmiştir.¹⁴³ Filistin'deki Birinci tapınağın yıkılmasından sonra Yahudilerin ruh dünyasında özel bir anlam kazanarak anavatanına dönüşü betimleyen bir simge haline dönüşmüştür ve "Siyon" tabiri ilahilerde sıklıkla kullanılmıştır.¹⁴⁴

Siyonizm kelimesi ilk defa Nathan Birnbaum tarafından 1 Nisan 1890 tarihinde Selbstemanzipation gazetesinde siyasi anlamda kullanılmıştır.¹⁴⁵

Amerika merkezli Yahudi kuruluşu Anti-Defamation League'e göre; "Siyonizm, Yahudi ulusunun tarihi doğum yeri olan İsrail topraklarında yeniden doğmayı ve yenilenmeyi savunan Yahudi ulusal hareketidir."¹⁴⁶

2.2.2. Siyonizmin Öncüleri

Avrupa'ya özgü milliyetçi bir akım olarak başlayan Siyonizm,¹⁴⁷ siyasal anlamını veren kişi 1897'de Basel'de Dünya Siyonist Kongresi'ni toplayan Viyanalı gazeteci Theodor Herzl olsa da¹⁴⁸, Yahudi sorunu için ulusal bir çözüm geliştirilmesi fikri aslında Herzl'in buluşu değildir.¹⁴⁹ Siyonizm'in öncüleri olarak anılan Hahamlar (Rabbi) Judah Alkalai ve Zvi Hirsch Kalischer Musevilik dini ile Siyonizm arasındaki düşünsel bağlantıyı kuran ilk kişiler arasında yer alır.¹⁵⁰

Önceleri mesihçi bir anlayışa sahip olan Haham Judah Alkalai, yaşadığı tecrübeler neticesinde Yahudilerin yapacağı müdahalelerin mesihlik sürecini

¹⁴³ Çulcu, M., *Gelecek Yıl Kudüs'te Siyonizm'in İlk Dönemi: 1895-1922*, E Yayınları, İstanbul, 2012, s.26.

¹⁴⁴ Öke, a.g.e., s.28.

¹⁴⁵ Greilsammer, I., *Siyonizm*, çev: Işık Ergüden, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007, s.7.

¹⁴⁶ Çağlayan, S., *İsrail Sözlüğü*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010, s.369.

¹⁴⁷ Pappé, I., *Modern Filistin Tarihi*, çev: Nuri Plümer, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2007, s.33.

¹⁴⁸ Greilsammer, a.g.e., s.8.

¹⁴⁹ Pappé, a.g.e., s.34.

¹⁵⁰ Öke, a.g.e., s.29-30.

hızlandıracağına inanmaya başladı¹⁵¹ ve ilk defa toprağın kolonileştirilmesinden, Yahudi tarımından, parlamentosundan ve ordusundan söz etmeye başladı. Fikri düzeyde, gelenekçi anlayıştan modern Siyonizme geçişi başlatan Alkalai da diğer ilk dönem Siyonistleri gibi Ortodoks Yahudilerden tepki görmüştür.¹⁵²

Kalischer de Alkalai'a benzer fikirler taşıyor, "Musevi egemenliğinin Filistin'de yeniden tesis edilebilmesi için..." çalışılması gerektiğine inanıyordu. Hatta Rothschild ve Moses Montefiore aracılığı ile Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan Kudüs'ün satın alınmasını bile rica etti. Yardımlaşma amaçlı Evrensel İsrailoğulları Birliği, Kalischer'den esinlenerek Yafa'da İsrail'in Umudu adlı bir tarım okulu ve yerleşim merkezi kurdu.¹⁵³

Sosyalist Moses Hess, İtalya'nın bağımsızlığından etkilenerek yayınladığı Roma ve Kudüs adlı eserinde Yahudilerin de bir ulus olduğuna vurgu yaparak, kendi vatanlarında bu ulusal kimliklerini yeniden hayata geçirmeleri gerektiğinden bahseder. Bunun için kurulacak ulus devletinin Yahudi gelenekleri ve sosyalizm düşüncesi etrafında şekillenmesini öngörmüş ve düşünsel anlamda Siyonist lider Theodor Herzl'in fikir dünyasını etkilemiştir.¹⁵⁴

Doğu Avrupa'da Yahudi milliyetçiliğini Siyonizme zemin oluşturacak şekilde geliştiren ve Theodor Herzl'e yol açan bir başka öncü Leon Pinsker de önceleri Rusya'da asimilasyona şans tanıyan ancak pogromlardan sonra Yahudi devletinin kuruluşunun vazgeçilmez olduğuna inanan bir Siyonistti. Ona göre Yahudi sorununun asıl sebebi, Yahudilerin isteseler bile asimile olamayacakları gerçeği idi. Bu gerçekten hareketle Hibbat Tsiyon (Sion sevgisi) hareketinin liderliğini yürütürken Filistin'in kolonileştirilmesi çalışmalarında gerekli insan kaynağının Doğu Avrupa Yahudileri tarafından sağlanmasını temin etti. Daha sonra Hibbat Tsiyon hareketi, Herzl'in Dünya

¹⁵¹ Öke, a.g.e., s.30.

¹⁵² Greilsammer, a.g.e., s.17-18.

¹⁵³ Öke, a.g.e., s.31.

¹⁵⁴ Greilsammer, a.g.e., s.20-21.

Siyonist Kongresi ile bütünleşti.¹⁵⁵

2.2.3. Siyonizm ve Theodor Herzl

"Siyonizm" deyince ilk akla gelen kişi olan ve siyasi Siyonizmin babası olarak anılan¹⁵⁶ Doktor Theodor Herzl, Avusturyalı bir Yahudi ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi ve ailesi tarafından Alman Aydınlanmacılığı anlayışı ile yetiştirildi, yani bir Yahudi olarak Alman toplumuna uyum ve entegrasyon. Neue Freie Presse gazetesinin Paris muhabirliğini yaptığı gençlik döneminde Yahudi sorununun ancak yeni Yahudi nesillerinin sosyalizmin ışığında Hristiyanlığa geçiş yapması suretiyle çözümlenebileceğine inanıyordu.¹⁵⁷ Ancak 1894 yılında Fransa'da yaşanan Dreyfus olayı, onun tüm bu görüşlerini tamamen alt üst etti. Fransız ordusunda görev yapan Yahudi asıllı Yüzbaşı Alfred Dreyfus suçsuz yere casuslukla itham edilerek mahkum edilmiş ve rütbeleri sökülerek sürgüne gönderilmişti. Dreyfus davasını muhabir olarak izleyen Herzl; "Beni Siyonist yapan Dreyfus Olayıdır." demiştir.¹⁵⁸

İnsan hakları ve demokrasinin beşiği olarak düşünülen Fransa'da yaşanan bu olay Herzl'i antisemitizm üzerine düşünmeye sevk etti. Artık antisemitizm, asimilasyon veya başka bir yolla giderilemezdi. Yahudi sorununun tek çözümü kitlesel göç ve Filistin'in yeniden iskan edilmesinde yatıyordu.¹⁵⁹ Bu düşüncelerini zaman içerisinde geliştirerek 1895 yılında yayınladığı "Der Judenstaat" (Yahudi Devleti) isimli eserinde topladı.¹⁶⁰ Yahudi Devleti'nde; "Biz bir ulusuz!...Evet, biz bir Devlet oluşturacak kadar, gerçekten örnek bir Devlet oluşturabilecek kadar kuvvetliyiz. Ülkümüz için gerekli olan bütün insani güce ve kaynağa sahibiz."¹⁶¹ diyen Herzl, bu devlete giden yolda hazırladığı planda öncelikle bir Yahudi Cemiyeti ve Yahudi şirketinin kurulması gereğinden bahsediyordu. Yahudi Cemiyeti'nin amacı, Avrupa

¹⁵⁵ Çulcu, a.g.e., s.30-34.

¹⁵⁶ Öke, a.g.e., s.38.

¹⁵⁷ Greilsammer, a.g.e., s.42-43.

¹⁵⁸ Çulcu, a.g.e., s.22-23.

¹⁵⁹ Greilsammer, a.g.e., s.44.

¹⁶⁰ Öke, a.g.e., s.39.

¹⁶¹ Herzl, T., *Yahudi Devleti*, çev: Sedat Demir, Ataç Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2014, s.65-66.

devletleriyle irtibata geçerek bu devlet için gerekli olan diplomatik desteği sağlamaktı. Yahudi şirketinin faaliyetleri ise, Yahudilerin yeni kurulacak ülkeye göç, onlar için toprak satın alma ve kolonizasyon çalışmaları üzerine yoğunlaşmaktı.¹⁶² Ancak Herzl'in öncelik verdiği husus, kolonizasyondan ziyade hedeflediği devletin kurulması için büyük devletlerin siyasi desteği ve onayını alabilmektir. Bu husustan Yahudi devleti adlı kitabında şöyle bahsediyordu; "Yahudi meselesi, ulusal bir meseledir ve bu sorunu gidermek için büyük milletler tarafından düzenlenmiş bir konsey dahilinde tartışılarak, bunun bir dünya meselesi haline dönüştürülmesi gerekir."¹⁶³ Yahudi devleti kurulması fikrinin Antisemitikler tarafından dahi destekleneceğine inanıyordu, çünkü bu şekilde onlar da ülkelerindeki bu asimile veya entegre olamamış Yahudi azınlıktan kurtulabileceklerdi.¹⁶⁴

Henüz bir muhabir olarak dünya siyasi elitlerine ulaşamayacağını farkında olan Herzl, ilk iş olarak kabul görececek bir güç unsuru olmak için Yahudiler arasında örgütlenme yoluna gitti. Çünkü Herzl, uluslararası ilişkilerin bir kuvvet meselesi olduğuna inanıyordu; "Bugün ve gelecekte, belki de kıyamete kadar güçlü, daima haklı karşısında galebe çalacaktır." Bunun için önce Yahudi elitlerin kapısını çalan Theodor Herzl, fikirlerini paylaştığı ve destek istediği Baron de Hirsch ve Baron Edmond de Rothschild'dan olumsuz cevap aldı. Hatta Rothschild ailesi için "Bu aile bizim (Musevilerin) en büyük talihsizliğimizdir." demiştir. Bunun üzerine halk kitlelerine inmeye öncelik veren Herzl, 27 Ağustos 1897'de İsviçre'nin Basel şehrinde, dünyanın her yerinden Yahudileri temsilen 200 civarında delege ile Dünya 1.Siyonist Kongresi'ni topladı. Üç gün süren kongrenin gündemini Yahudi Devleti kitabındaki fikirler doğrultusunda Siyonizmin amacı ve yol haritası ile takip edilecek yöntemler oluşturuyordu. Dört maddelik bir program içeren Kongreden sonra Herzl: "Basel'de Yahudi Devleti'ni kurdum. Eğer bugün bunu açıklarsam, herkes beni alaya alır. Oysa, belki beş, fakat hiç şüphesiz ki elli yıl içinde herkes bu gerçeği görecektir." dedi. Kongrede ayrıca dünyanın her

¹⁶² Öke, a.g.e., s.39-40.

¹⁶³ Herzl, a.g.e., s.36.

¹⁶⁴ Greilsammer, a.g.e., s.45.

yerinde Yahudilerin örgütlenmesi ve bu kongrenin her yıl toplanması kararlaştırıldı.¹⁶⁵

Örgütlenmenin ardından diplomasiye ağırlık veren Herzl, Siyonizmi anlatan bir mektubu Otto von Bismarck gibi pek çok devlet adamına gönderdi. Ardından da Alman imparatoru 2. Wilhelm ve Osmanlı padişahı İkinci Abdülhamid ile görüştü. Bu arada Papalıkla da temasa geçerek Katoliklerin desteğini almaya çalıştı. Osmanlının borçlarını silmek karşılığında Filistin'i satın almaya çalışan Herzl, Yahudi finansörlerden umduğu desteği bulamadığı için aslında bu borçları silecek paraya da sahip değildi. Öte yandan Herzl'in Filistin yerine geçici bir çözüm olarak Kıbrıs, Arjantin veya Uganda'ya yerleşme düşünceleri ciddi muhalefetle karşılaşmış, Yahudi elitlerden destek göremese de yanı başında her zaman bir düşünür olarak Max Nordau'nun desteğini görmüştür. Diplomatik faaliyetlerinden görünen o ki, Yahudi devletine giden yolun önceleri Berlin ve İstanbul'dan geçtiğini düşünen ve sonradan rotayı Londra'ya çeviren siyasal Siyonist Herzl'in aksine, Yahudi finansörler, elitler ve din adamlarının İngiltere ve Amerika merkezli farklı bir ajandaları vardı.¹⁶⁶ Her şeye rağmen Yahudi devletinin kuruluşunu göremeyen Herzl'in kimi çevrelerce en büyük başarısı, Yahudi sorununu en üst düzeyde politik ve diplomatik çevrelere taşıyıp dünya gündemine sokmak olmuştur.¹⁶⁷ Herzl hakkında Ben Gurion'un görüşleri şu şekildedir; *"Herzl'in büyüklüğü şurdadır. Yahudilerin Kudüs'e ve İsrail topraklarına dönme nostaljisini, özlemini, umutlarını bir düştürten siyasi bir platforma dönüştürdü. Yahudileri siyasi bir hedefi olan, siyasi insanlara dönüştürdü"*.¹⁶⁸

2.3. FİLİSTİN'E GÖÇ VE KOLONİZASYON

Filistin'de Yahudi kolonizasyonu çabaları 1840'da meydana gelen ve bir papazın öldürülmesinin bazı Yahudilere mal edilmesi ile patlak veren Şam olayı ile başlamıştı. Bu olay üzerine Avrupa'daki Yahudi ileri gelenleri, göç

¹⁶⁵ Öke, a.g.e., s.40-42.

¹⁶⁷ Çulcu, a.g.e., s.36-54.

¹⁶⁷ Herzl, a.g.e., s.11.

¹⁶⁸ Çağlayan, a.g.e., s.89.

konusuna ağırlık vermeye başladılar.¹⁶⁹ Fakat İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin bölgede kendi emperyalist emellerine uygun bir devlet kurma planları kapsamındaki Filistin'e göç hususu daha eskiye dayanmaktadır. 1799'da Akka'yı kuşatan Napoleon Bonapart, burada Fransız himayesinde bir Yahudi devleti kurulmasını vadedmişti.¹⁷⁰ Fransızlar Akka'yı alamayınca Yahudi devleti fikrine İngilizler sahip çıkmaya başladılar. Dışişleri Bakanı Lord Palmerstone 1840'da İstanbul'daki Büyükelçisine yazdığı mektupta Avrupa'daki Yahudilerin Filistin'e göç olayınız zamanının geldiğine inandıklarını belirterek; "Bunun sonucu olarak bu ülkeye - Filistin'e - göç etmek konusunda samimi bir arzu gösterilmekte ve bu arzuyu gerçeğe dönüştürmek amacını güden düşünceler giderek güçlenmektedir." diyordu.¹⁷¹ 1907 yılında yine İngiliz Hükümeti, Osmanlı hakimiyetinde yaşayan Müslüman Araplara yönelik stratejiler geliştirmek için bir komite oluşturdu. Komitenin aynı yıl Başbakan'a sunduğu raporda Filistin'de bir tampon devlet kurulması gerektiği, bu devletin komşularına karşı saldırgan, Avrupa'ya karşı ise dost olması gerektiği vurgulanıyordu. Böylece bölgenin parçalanıp İngiliz hakimiyetinin devam etmesi sağlanacaktı.¹⁷²

1881 yılında Rus Çarı 2. Aleksandr'ın bir suikast sonucu öldürülmesi ve bundan Yahudilerin de sorumlu tutmasıyla başlayan pogromlar kitlesel Yahudi göçlerini başlatmış oldu. Bu kitlesel göçlere "yükseliş" anlamında "Aliyah" adı verilir. Filistin'e gerçekleştirilen göçlerin daha yüksek bir yaşam ve var olma seviyesine yükselme olarak görülmesinden dolayı bu terim kullanılmıştır. Bu yüzden İsrail dışındaki diğer ülkelere yapılan göçlere ise Yerida "alçalış" adı verilir.¹⁷³ Özellikle Rusya'dan gerçekleşen bu göçlerin organizatörü, Hovevei Zion (Sion Aşıkları) adı verilen cemiyetti.¹⁷⁴ 1882'den başlayıp 1903'e kadar devam eden bu 1. Aliyah'daki Yahudi kitlesine Bilu Grubu adı verilmişti. Bilu grubunun arkasındaki finansör ise, Herzl'i daha önce geri çeviren Fransız

¹⁶⁹ Çulcu, a.g.e., s.57-58.

¹⁷⁰ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 1. Bölüm, 2008.

¹⁷¹ Çulcu, a.g.e., s.58.

¹⁷² Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 1. Bölüm, 2008.

¹⁷³ Pappé, a.g.e., s.38.

¹⁷⁴ Greilsammer, a.g.e., s.30.

Baron Edmond de Rothschild'den başkası değildi. Rothschild, sadece göçleri ve Moşav adı verilen kooperatif köylerini finanse etmiyor, aynı zamanda bu yerleşimleri himaye ederek teknik personel görevlendirip aynı zamanda denetimi altına da alıyordu.¹⁷⁵ Yahudilere ait 30 yerleşim yeri için 14 milyon Fransız frankından fazla para harcadı.¹⁷⁶ Daha önce ticaretle uğraşan Yahudi göçmenleri tarımla ilgili bir eğitim ve tecrübeleri olmadan giriştikleri bu tarımsal kolonizasyon faaliyeti fiyasko ile sonuçlandı, hatta bunların bir kısmı Rusya'ya geri döndü. Rothschild'in desteği devam etmeseydi, Yahudiler Filistin'de açlıktan ölme noktasına gelecektirdi.¹⁷⁷

Rothschild, kendisinden yardım talep eden Yahudilere; *"Ben sizin yardımınıza perişanlığınız ve fukaralığınızdan gelmedim. Dünyanın başka yörelerinde de benzeri sefalet vakaları vardı. Bu işi yaptım, çünkü sizde hepimiz için son derece kutsal olan bir ideali, İsrailoğullarının eski yurduna dönme hülyasını ve bir Yahudi Rönesansı'nı gerçekleştirecek kapasite gördüm"* demişti. Filistin'e olan ilgisini ise şöyle açıklıyordu; *"Ben bir hayırsever değilim. Eğer bu işe atıldıysam bunun nedeni, Yahudilerin Filistin toprağında yeniden iskan edilmeleri mümkün müdür diye görmek istememdir."* şeklinde açıklıyordu. Chaim Weizmann, Baron Edmond de Rothschild hakkında: *"Biz hala Baron'u siyasal Siyonizmden nefret eden ve Yahudi sorununun sadece hayırsever yönleriyle ilgilenen zengin bir otokrat olarak düşünüyoruz...Yanılmışız...Onun Siyonizme ilgisi en az bizimki kadar politikti".*¹⁷⁸

1. Aliyah'da yaklaşık 25 bin Yahudi Filistin'e yerleşmiş oldu. Yahudi yerleşimcilerin uyum sorunu, tarımsal teknik yetersizlik ve tecrübe eksikliği ile finansal problemler yüzünden başarısızlıkla sonuçlandı.¹⁷⁹ Ancak bu göçlerin devamı göz önüne alındığında, "Halutz" (öncü) adı verilen bu grubun gerçekten de -en azından kronolojik olarak- Filistin'de ileride oluşacak olan resmi Yahudi varlığının öncülüğünü yaptığı söylenebilir.¹⁸⁰ Alınan tedbirlere rağmen, bilhassa Rusya'daki pogromlar nedeniyle göçler devam etti ve 1904

¹⁷⁵ Çulcu, a.g.e., s.61-63.

¹⁷⁶ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 1. Bölüm, 2008.

¹⁷⁷ Öke, a.g.e., s.74.

¹⁷⁸ Öke, a.g.e., s.36-37.

¹⁷⁹ Greilsammer, a.g.e., s.34.

¹⁸⁰ Çulcu, a.g.e., s.125.

yılında başlayan 2. Aliyah, 1. Dünya savaşına kadar devam etti. 2. Aliyah ile Filistin'deki Yahudi nüfusu 85 bine kadar yükselmiş oldu.¹⁸¹ Birinci Dünya savaşının bitmesiyle başlayan ve Filistin topraklarındaki İngiliz manda yönetiminin başlamasından hemen sonraki döneme kadar devam eden göçlere 3. Aliyah (1919-1923), 1924 - 1929 yılları arasındakilere 4. Aliyah, 1929 ile 1939 arasında yaşanan kitlesel göçlere ise 5. Aliyah adı verilir.¹⁸² Filistinli Arapların bu göçlere karşı gösterdiği isyanlar ve meydana gelen olaylar sonucunda 1939 yılında İngiliz Manda yönetimi Beyaz Kağıt isimli bir belge yayınlarak Yahudi göçünü yasaklamıştır. Fakat 1939'dan itibaren İsrail'in kuruluşuna kadar Yahudiler illegal olarak göç etmeye devam etmişlerdir. Bu döneme ise "Aliyah Beth" adı verilir.¹⁸³ Genel tabloya baktığımızda, 1895 yılında Filistin topraklarındaki Arap nüfusu 453 bin, Yahudi nüfus 47 bindir. İsrail'in kuruluşundan hemen önce 1946 yılında ise Arap nüfusun 1.364.000'e, Yahudi nüfusun ise 608 bine çıktığı görülmektedir. Sonuç olarak, programlı göç dalgalarının sonucunda Yahudi nüfusu oranı % 9,4'ten, 51 yıl gibi bir zaman zarfında % 30,8'e çıkmıştır.¹⁸⁴

Bu arada Osmanlı yönetimi sistematik göçlerin siyasi amaçlı, kitlesel ve programlı bir faaliyetin parçası olduğunu anlamıştı. Hatta Filistin topraklarındaki Yahudi kolonizasyonunun, Avrupa'nın Türkiye'deki nüfuzunu artırma yöntemlerinden birisi olarak görülüyordu.¹⁸⁵ Bu yüzden ilk kez 1882'de Doğu Avrupalı Yahudilerin Filistin'e göçünü yasaklandı.¹⁸⁶ Hariciye Nezareti, Türkiye topraklarına gelmek amacıyla başvuran Musevilerden şüphe edilenlere vize verilmemesi için sefaretlere emir gönderdi. Hatta Avrupa ve Amerika'da bulunan Osmanlı temsilcileri, bu ülkelerdeki Siyonist faaliyetleri izleyip İstanbul'a rapor ediyor, bu raporlardaki bilgiler yardımıyla kaçak olarak bölgeye gelen Yahudiler, kendilerini bekleyen Osmanlı güvenlik kuvvetlerince sınır dışı ediliyordu. 1. Aliyah'ın başladığı 1882 yılında yürürlüğe giren bir

¹⁸¹ Çulcu, a.g.e., s.67.

¹⁸² Süer, B. ve Atmaca, A.Ö., *Arap-İsrail Uyuşmazlığı*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2006, s.24.

¹⁸³ Süer, a.g.e., s.24.

¹⁸⁴ Halloum, R., *Palestine Through Documents*, Belge Yayınları, İstanbul, 1998, s.26.

¹⁸⁵ Öke, a.g.e., s.64.

¹⁸⁶ Çulcu, a.g.e., s.62.

diğer yasak, hac amacı dışında gelen tüm Yahudilerin Filistin'e girişlerinin engellenmesiydi. Siyonistler bu engeli aşmak için hacı görünümü altında gelip daha sonra da izlerini kaybettirip illegal olarak Filistin'e yerleşmeye başladılar. Ancak bunun da Osmanlı yetkililerince fark edilmesi üzerine alınan bir kararla, hac için gelseler bile, yurtdışındaki Osmanlı temsilciliklerinde pasaportlarına vize almayanların girişi yasaklandı. Siyonistler sahte evrak düzenlemek suretiyle bunu aşmanın da kolay yolunu buldular. 1887'de alınan yeni bir tedbir, Filistin'e hacı olmak için gelen Musevilere ülkede kalmak için en fazla 1 ay süre tanınması oldu. Ayrıca girerken de yüksek bir depozito ödemek zorundaydılar. Bütün bu bahsi geçen sınırlamalar, Doğu Avrupa ve Rusya'dan gelen Yahudiler içindi. Diğerleri için bu tür kısıtlamalar yoktu. Bu yüzden Rus ve Doğu Avrupa kökenli Yahudiler, önce İngiltere, Almanya veya Avusturya'ya gidiyor, söz konusu ülkelerin vatandaşlığına geçtikten sonra Osmanlı topraklarına ayak basıyorlardı. Nihayet 1898'de yabancı ülkelerin Filistin temsilcilerine, Filistin'e geliş yolunun, bundan sonra artık tüm Musevilere kapandığı tebliğ edildi. 1900 tarihinde, "İbrani Misafirler İçin Mukaddes Topraklara Duhuliye Şartları" adı altında yeni tedbirler devreye sokuldu. Buna göre, artık Filistin'i ziyaret etmek isteyen her Yahudi, üstünde meslek, milliyet ve ziyaret sebebi bilgilerini içeren bir pasaport edinecek, geldiğinde bu pasaport veya tezkereyi teslim edip karşılığında geçici oturma iznini muhteva eden kırmızı bir pasaport alacak, en geç 1 ay içinde de ülkeyi terk edecekti.¹⁸⁷

Siyonistler için, Filistin'e göç hususunda karşılarına çıkan engelleri aşmanın bir diğer yolu, yabancı devletlerin himayesine girmektir. Ekonomik ayrıcalıklar içeren kapitülasyonların getirdiği himaye sistemine göre, Osmanlı uyruğundaki bir kişi, yabancı bir ülkenin milliyetine girip, vergiden muaf olma gibi ayrıcalıklara kavuşuyorlardı. Ancak bu sistem Batılı devletler tarafından azınlıkların durumu istismar edilip Osmanlı'nın işlerine müdahale etmek için bir araç haline geldi. İngiltere, Siyonistleri himaye altına alan ilk Batılı devlet

¹⁸⁷ Öke, a.g.e., s.83-85.

oldu.¹⁸⁸ Himaye yöntemiyle girmeye çalışanların pasaportlarında dinle ilgili bir ibare olmadığı için Yahudi olup olmadıklarını bilmek oldukça zordu. Bu da Yahudiler için kullanışlı bir yöntem haline geldi.¹⁸⁹

Filistin topraklarında Yahudi kolonizasyonunu önlemeye yönelik bir diğer tedbir, arazi satın alma yasakları ile ilgiliydi. 1883 tarihli kanunnameye göre, yalnız Osmanlı vatandaşı olan Yahudiler arazi alıp satabilirdi. Onlar da dışarıdan sonradan gelen Siyonistler için, önce kendi adlarına arazi alımı yapıp sonradan onlara devrediyorlardı. Bu ihlali engellemek için 1893'de alınan kararla, milliyet ayrımı gözetmeksizin bütün Yahudilere Filistin'de toprak satılması yasaklandı.¹⁹⁰

Bu tedbirlere ilaveten Sultan 2. Abdülhamid, Yahudilerin eline geçmesini önlemek için Filistin'de arazi satın alıp, bunların bir kısmını kendi adına kaydettirirken, büyük bir kısmını da Hazine-i Hassa'ya ilhak etti.¹⁹¹

Tüm bu tedbirlere rağmen Siyonistler, Filistin topraklarında arazi alıp oraya yerleşmek için her türlü yasadışı yöntemi kullandılar. Başarılı olmalarındaki en önemli etkenler, Osmanlı devletinin giderek zayıflayan ekonomisi ve siyasi otoritesi, yabancı devletlerin baskıları, alınan teknik tedbirlerdeki boşlukların Siyonistlerce ustaca istismar edilmesi ve bürokraside yaşanan yolsuzluklara ilaveten görmezden gelmenin adeta bir devlet politikası haline gelmiş olması yatıyordu.¹⁹²

2.4. BALFOUR DEKLARASYONU (1917)

İngiltere'nin Filistin topraklarına olan ilgisinden yukarıda bahsetmiştik. İngiltere için Filistin topraklarının hem Mısır'a yakın olması hem de Hint yoluna giden stratejik bir noktada bulunması çok önemli bir husus haline

¹⁸⁸ Öke, a.g.e., s.60-63.

¹⁸⁹ Öke, a.g.e., s.86.

¹⁹⁰ Öke, a.g.e., s.87-89.

¹⁹¹ Kaygısız, H., *Filistin'e Yapılan Yahudi Göçleri (1881-1917)*, Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis, 2014, s.66.

¹⁹² Çulcu, a.g.e., s.63.

getiriyordu. Burada kurulacak bir devlet, İngiltere'nin askeri ve ekonomik menfaatlerine hizmet edebilecekti.

1914 yılında başlayan Birinci Dünya savaşı Siyonizm için bulunmaz fırsat oldu. Savaşın tarafları arasındaki rekabeti, kendi hedefleri için kullanmayı başardılar. İngilizler doğu cephesinde Osmanlı'nın mağlup edilmesi amacıyla bir yandan Araplarla anlaşıp Osmanlıya karşı isyana teşvik ettiler¹⁹³ öteki taraftan da Siyonizmin desteğini almaya çalıştılar. İngiltere için Siyonizmin desteği bir kaç açıdan önemliydi. 1917'de Rusya'da Bolşevikler ihtilal yapmış, ülkeyi savaştan çıkartmayı düşünüyorlardı. Ancak Bolşeviklerin çoğu Yahudi kökenli olduğu için, Siyonizme verilecek bir vaat, Rusya'yı savaşta tutabilirdi. İkinci husus, Siyonizmin Amerika ayağı idi. Eğer onların Amerika'daki siyasi ve finansal güçleri harekete geçirilebilirse, ABD bu savaşa İngiltere tarafında girebilirdi.¹⁹⁴ Öte yandan Siyonistler, İngiltere ordusunda savaşa katılmışlar, örneğin Çanakkale cephesinde Siyon Katır Birliği adı altında askeri bir birlik oluşturmuşlardı.¹⁹⁵ Tabii burada unutulmaması gereken husus, Siyonistlerin diplomasi alanındaki ustalıkları, özellikle de İngilizlerin gözünde Siyonizmin gücünü oldukça abartmaları ve bu yolla onları ikna edebilmelidir.¹⁹⁶

Britanya ile Siyonistler arasındaki bu ilişkiyi koordine eden kişi Haim Weizmann idi.¹⁹⁷ Weizmann, Yahudi devleti için büyük güçlerden siyasi destek almayı önceleyen Siyasi Siyonizm ile öncelikle Filistin topraklarına göçüp yerleşmeyi ve kurumsallaşmayı hedefleyen Pratik Siyonizmi birleştirip bir sentez haline getirmeyi başaran Sentetik Siyonizmin öncüsü oldu ve 1920 yılında da Dünya Siyonist Örgütü'nün başına geçti.¹⁹⁸ Kimya alanında çalışan bir akademisyen olan Weizmann, 1910 yılında İngiliz vatandaşı oldu. İleride İngiliz Başbakanı olacak olan Lloyd George ile 1915 yılında arkadaşlık kurarak 1. Dünya Savaşı'nda İngiliz Deniz Kuvvetleri'nde patlayıcı maddeler

¹⁹³ Schneer, J., *Balfour Deklarasyonu*, çev:Ali Cevat Akkoyunlu, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2012, s.56-72.

¹⁹⁴ Öke, a.g.e., s.212-213.

¹⁹⁵ Çulcu, a.g.e., s.79-84.

¹⁹⁶ Schneer, a.g.e., s.222.

¹⁹⁷ Çulcu, a.g.e., s.77.

¹⁹⁸ Greilsammer, a.g.e., s.51.

üzerine araştırmalar yaparken sentetik asetonu bulmak suretiyle İngiliz kuvvetlerinin cephedeki atış üstünlüğü kazanması noktasında büyük hizmetleri oldu. Lloyd George sayesinde Sir Arthur James Balfour ile tanışan Weizmann, onu Siyonizme kazandırmayı başardı.¹⁹⁹ Weizmann'ın girişimlerine, Siyonist hedefleri bir siyasi alternatif olarak İngiliz yetkilerinin önüne getiren Sir Herbert Samuel gibi diplomatların katkıları²⁰⁰ ve Vladimir Jabotinsky'nin fikriyle İngiliz saflarında hizmet veren Yahudi birliğin askeri katkıları²⁰¹ eklenince, artık sıra İngiltere'nin tavizine gelmişti. Dışışleri Bakanı Balfour'un talebi üzerine Weizmann ve Lord Rothschild'ın kaleme aldığı taslak belge, Bakanlıkta ufak değişiklikler geçirdikten sonra Amerikan Başkanı'nın da onayı alınarak son halini aldı ve bir mektup formatında Dışışleri Bakanı tarafından Lord Rothschild'a 2 Kasım 1917'de gönderildi. "Balfour Deklarasyonu" adıyla anılan belgede "...Majestelerinin hükümeti Musevi halkı için Filistin'de bir milli yurt kurulmasını olumlu mütalaa etmekte..." ifadesi geçiyordu. Deklarasyondaki en önemli noktalar, bildiride Yahudi Devleti ibaresinin olmaması, Musevi olmayanların haklarının korunması vaadi ve mektupta Weizmann'ın değil Rothschild'ın muhatap alınmasıdır. Yahudiler için çok önemli bir dönüm noktası olan bu deklarasyon için Yahudi Yazar Arthur Koestler, "bu belgeyle bir milletin (İngiliz) başka bir millete (Yahudiler), üçüncünün (Araplar) ülkesini vaat ettiğini" ifade edecektir. Muğlak ifadelerle dolu olan deklarasyon, İngilizlere gerektiğinde kullanacakları açık bir kapı bırakarak eleştirilere karşı koyabilmek için geri dönmelerini sağlayacak bir şekilde kaleme alınmıştı.²⁰² Örneğin eleştirilere karşı İngilizler, deklarasyonun Yahudi olmayanların halkların haklarını koruduğunu iddia etmektedir. Oysaki o tarihte, -1917 yılında- Arap nüfusu Yahudi nüfusun altı veya yedi katıdır. Dolayısıyla çoğunluğu azınlığa karşı koruma vaadi, Arap çoğunluğa ters gelmiştir. Balfour Deklarasyonu ile İngiltere, Filistin topraklarında barışı sağlamamış, aksine asıl amacı olan Birinci Dünya Savaşını kazanmak ve uluslararası arenadaki konumunu pekiştirme hedeflerini gerçekleştirerek

¹⁹⁹ Çulcu, a.g.e., s.77-78.

²⁰⁰ Öke, a.g.e., s.210.

²⁰¹ Öke, a.g.e., s.236.

²⁰² Öke, a.g.e., s.243-246.

Siyonist Yahudi Devletine giden yolu döşemiş ve bölgede nefret tohumları ekerek istikrarsızlığın sürekliliğini sağlamıştır.²⁰³ Siyonist devletin kuruluşundan günümüze değin yaşananlar, Siyonizm karşıtı, asimilasyoncu Yahudi Lucien Wolf'u haklı çıkarmıştır. Yahudi devletinin Antisemitizmi azaltmak yerine artıracığına inanan Wolf; Siyonizmle, "...dünyanın dört köşesindeki gelişmiş Yahudilerin özgürlükleri tehlikeye düşmekle kalmaz, bizzat Filistin'de bile insan hakları ve din açısından Ortaçağ'ın en kötü cinsinden zaafları temel alan, bunun sonucunda sürekli olamayacak, Yahudilerin ve Yahudiliğin sonsuza dek suçlanmasına yol açacak bir Yahudi devleti kurulmasına neden olur." demiştir.²⁰⁴ Bu öngörüğü dile getiren tek kişi Wolf değildi. Birinci Dünya savaşından sonra Amerikan Başkanı Wilson tarafından görevlendirilen Dr. Henry King ve Charles Crane'in hazırladığı raporda, Filistin topraklarındaki Antisyonizmin çok güçlü olduğundan bahsedilerek Filistin'e Yahudi göçünün sınırlandırılması ve bölgenin Yahudilere ait bir İngiliz kolonisi haline getirilmesinden vazgeçilmesi gerektiği uyarısı yapılıyordu.²⁰⁵

2.5. FİLİSTİN'DE İNGİLİZ MANDASI (1922-1948)

Balfour Deklarasyonunun hemen ardından 9 Aralık 1917 yılında Kudüs'ün General Allenby komutasındaki İngiliz birlikleri tarafından işgal edilmesi²⁰⁶ ile Filistin topraklarındaki Osmanlı hakimiyeti sona erdi. 1. Dünya savaşının galibi olan İngilizler ve Fransızlar, yenilen Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının Ortadoğu'daki kısmını paylaşmaya koyuldular. 24 Nisan 1920 günü yaptıkları toplantıda manda yönetimini kurmuş oldular. Anlaşmaya göre Ürdün ve Irak'la birlikte Filistin, İngiliz mandasına verilirken, Suriye ve Lübnan Fransa'da kaldı.²⁰⁷

Filistin topraklarında neden direkt olarak bir Yahudi devleti kurulmadığının, neden önce İngiliz Manda Yönetiminin bir geçiş dönemi olarak kullanılmasının tercih edildiği sorusunun cevabı geçmişte gizliydi.

²⁰³ Schneer, a.g.e., s.387-390.

²⁰⁴ Schneer, a.g.e., s.170-171.

²⁰⁵ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 1. Bölüm, 2008.

²⁰⁶ Pappe, a.g.e., s.91.

²⁰⁷ Çulcu, a.g.e., s.122.

Siyonist bir Yahudi olan Sir Herbert Samuel, 1915 yılında Majestelerinin hükümetine sunduğu ve "Filistin'in Geleceği" adını taşıyan çok gizli raporda, Filistin'de doğrudan bir Yahudi devletinin kurulması için zamanlamanın doğru olmadığı belirtiliyor ve önce İngiliz egemenliğinde bir yönetimin kurulması gerektiği, bu esnada Yahudi nüfusunun zamanla arttırılması hususu dile getiriliyordu. Samuel'in bu tavsiyesi İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Sykes - Picot anlaşmasında da yer alırken²⁰⁸, Samuel 22 Temmuz 1922'de Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) tarafından onaylanan İngiliz Manda yönetiminin başına getirildi. Yüksek Komiser Samuel'in en önemli misyonu, sistemi Yahudileştirmek oldu. Bu yöndeki ilk icraatı, İbraniceyi, ülkenin üçüncü resmi dili olarak kabul etmesidir. Ayrıca ülkenin ismini, resmi İbranice belgelerde "İsrail Ülkesi" anlamına gelen Eretz Yisrael olarak kayıt altına aldı.²⁰⁹

Manda yönetimi resmi belgesinin 2. maddesi şu şekilde idi; "İngiliz mandası, Yahudilere ait bir ülkenin kurulması için gereken politik, idari ve ekonomik koşulları yerine getirecektir." Bu bağlamda Manda rejimi, sadece Yahudi göçünü kolaylaştırmakla kalmıyor, kolonizasyon için Yahudilere hem boş arazileri hem de Filistinlilerin topraklarını peşkeş çekiyordu. Bir yandan da Herbert Samuel ve diğer İngiliz yöneticilerin desteğiyle Siyonistler, bir yandan komünal tarım birimleri kibbutzları, bir yandan da kendi resmi kurumlarını tek tek oluşturmaya başladılar. Söz konusu kurumlar arasında Etsel ve Lehi gibi illegal silahlı birlikleri, Histadrut adlı işçi sendikası, 1925'de kurulan İbrani üniversitesi, enerji bakanlığı, eğitim kurumları vb. başı çekiyordu. Ancak Antisemitizmin Siyonizmi doğurması gibi, Yahudi göçleri de Araplar nezdinde milliyetçi bir Pan-Arabizmin doğmasına neden oldu. Filistinliler, Siyonist program ve işgale karşı çeşitli gösteriler ve boykotlar düzenlemeye başladılar. İngiliz yönetimi ise, bu tepkileri şiddet kullanarak ve göstericileri tutuklayarak bastırmaya çalıştılar. Bu gösteri ve tepkilerin ardında yatan ve Filistinli yerel halkın rahatsızlığına neden olan asıl şey, İngilizlerin ısrarla Siyonistlerin

²⁰⁸ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 1. Bölüm, 2008.

²⁰⁹ Çulcu, a.g.e., s.122-124.

Yahudi Ajansı'nı resmi hükümet gibi tanıyıp, Yahudileri ülkenin asli unsuru, Filistinli Arapları ise bir ulus değil dini cemaatler topluluğu olarak görmesiydi. Tansiyonun giderek artmasıyla Filistinlilerin gerçekleştirdiği 1936 boykotu çok daha kapsamlıydı.²¹⁰

İngilizlerin buna cevabı vahşet derecesine varan insanlık dışı ve keyfi uygulamalar oldu. Pek çok Filistinli Arap tutuklandı, 200'e yakını öldürüldü, bir çoğunun evi yıkıldı. Olaylar üzerine soruşturma yapmak için kurulan Peel Komisyonu, Filistin'in 3'e bölünmesini önerdi. 1937 yılında ise İngilizler sıkıyönetim ilan ederek Filistinli lideri sürgüne gönderdi. Bunun üzerine Filistinlilerin boykotu silahlı ayaklanmaya dönüştü. Ayaklanmanın sonucu, Filistinlilerin ellerindeki zaten sınırlı olan silahlara el koyularak silahlanmalarının yasaklanması oldu. Filistinlileri silahsızlandıran İngiliz manda yönetimi, Siyonistlerin silahlanmasına göz yumuyor, hatta destek oluyor, İngiliz subaylar Yahudi silahlı birliklerini eğitiyordu.²¹¹ "...silahlı Arap gruplarını yok eden İngiliz ordusu oldu."²¹² Ancak İngilizler, Siyonistlere gerçek anlamda bir baskı yapmadılar.²¹³ Mevcut durumdan cesaret alan Haganah, Etzel (Irgun) ve Lehi (Stern) gibi Siyonist gruplar, özellikle 1938 yılında Filistinlilere yönelik terörist eylemler gerçekleştirmeye başladılar. Filistinliler de kendi sınırlı imkanları dahilinde işgale yönelik direniş grupları oluşturmaya başladılar. 1939 yılına dek süren direnişte 5 bin civarında Filistinli öldürüldü. Direniş içerisinde yer alanlar ya öldürülmüş, ya tutuklanmış ya da önde gelen liderler gibi sürgün edilmişlerdi. Tam da bu yıl, İngilizler Yahudi göçünü sınırlandırınca, yeni bir gerilim de İngilizlerle Siyonistler arasında baş gösterdi. Siyonistler, İngilizlere yönelik terörist saldırılar gerçekleştirmeye başladı. Irgun'un ve Lehi'nin 1946 ve '47 yıllarındaki eylemleri, İngilizler için, Filistin'deki durumun artık kontrol edilemeyecek hale gelmeye başladığını gösterdi. Irgun'un son komutanı Samuel Katz, eylemleri ile ilgili olarak şunları

²¹⁰ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 1. Bölüm, 2008.

²¹¹ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 2. Bölüm, 2008.

²¹² Çağlayan, a.g.e., s.91.

²¹³ Çağlayan, a.g.e., s.99.

söylemiştir; "...İngilizleri rahat bıraksaydık asla gitmezlerdi."²¹⁴ Manda yönetimine artık son vereceğini belirten İngiliz hükümeti, meseleyi Birleşmiş Milletler'e havale etti.²¹⁵

Birleşmiş Milletler'de, Filistin'de iki ayrı devlet kurulmasını öngören ve Taksim Planı olarak bilinen tasarı 29 Kasım 1947 tarihinde kabul edildi.²¹⁶ Plan, kurulacak Yahudi devletine Filistin topraklarının %56' sının, Filistinlilere ise ancak % 42'sinin verilmesini öngörüyor, Kudüs ve civarından oluşan geri kalan kısım uluslararası yönetime bırakılıyordu. Çoğunluğu oluşturan Araplar, doğal olarak planı reddettiler.²¹⁷

9 Nisan 1948'de, Irgun ve Lehi tarafından gerçekleştirilen ve tarihe Deir Yasin katliamı olarak geçecek olay yaşandı. Deir Yasin köyünde 100'den fazla Filistinli katledilirken İngiliz polisi olaya kayıtsız kaldı.²¹⁸ Katliamın amacı, etnik temizlik mantığı çerçevesinde, yerel Filistinli Araplar arasında korku salarak buldukları bölgeden kaçmalarını sağlamak ve böylece bu bölgeleri Araplardan arındırmak, Yahudilerin yerleşimine uygun hale getirmektir. Dönemin Irgun lideri, geleceğin Başbakanlarından Menahem Begin, Deir Yasir katliamı ile ilgili olarak şöyle demiştir; "Deir Yasin zaferi olmadan İsrail Devleti olamazdı."²¹⁹

Olaylar büyüdükçe İngilizler çekilme planlarına hız veriyor, geri çekilirken Filistinlileri zorla buldukları topraklardan tahliye ediyordu. İngilizlerin terk ettiği bütün topraklar, ağır silahlar ve askeri kamplar Yahudilerin eline geçiyordu. Nihayet 14 Mayıs 1948'de İngiliz ordusu Filistin'den tamamen çekildiğini ilan etti. İngilizler, bölgeden ayrılırken Filistin'deki varoluş gerekçesini yerine getirmişlerdi. Filistin topraklarında İngiliz işgalinin başladığı 1917 tarihinden beri adeta ilan edilmemiş bir Yahudi

²¹⁴ Çağlayan, a.g.e., s.69.

²¹⁵ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 2. Bölüm, 2008.

²¹⁶ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 3. Bölüm, 2008.

²¹⁷ Halloum, a.g.e., s.175.

²¹⁸ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 3. Bölüm, 2008.

²¹⁹ Balpınar, Z., *İsrail - Güvenlik Politikasında Süreklilik ve Değişim (1948-2008)*, Açılım Kitap, İstanbul, 2012, s.42-43.

devleti kurulmuş, Siyonistler bütün kurumlarıyla teşkilatlanmış, Filistin toplumu alt üst edilmişti. Filistinlilerin yaşadığı 1948'deki büyük yenilgi, aslında bu süreçte yaşananların kaçınılmaz bir sonucuydu. Filistin toprakları, İngilizler tarafından yapılan bir oldu bittiyle, adeta altın tepside Yahudilere sunulmuş, Filistinlilere ise sadece ölüm, tutuklanma, sürgün edilme ya da Siyonist devlet egemenliği altında hiç bir vatandaşlık hakkı olmadan yaşama seçenekleri kalmıştı. İngilizlerin bıraktığı boşluktan istifade eden Ben Gurion ve diğer Siyonist önderler tarafından 14 Mayıs 1948'te İsrail Devleti'nin kuruluşu ilan edildi. İsrail Devleti'ni ilk tanıyan ülke, Amerika Birleşik Devletleri oldu.²²⁰ Filistinliler, İsrail'in kuruluşunu "Büyük Felaket" anlamında "Nekbe" olarak adlandırdı. Esasında devletin ilanı, İngiliz yönetiminin resmi olarak sona erdiği 15 Mayıs'ta yapılacaktı fakat o gün Yahudilerin dini olarak tatil günü Şabat'a (Cumartesi) tesadüf ettiği için bir gün öne çekildi.²²¹

2.6. 1948 SAVAŞI

Taksim planına karşı çıkan ve 17 Aralık 1947'de taksim planına karşı savaşıacaklarını ilan eden²²² bazı Arap ülkeleri (Mısır, Irak, Suriye, Ürdün, Lübnan), İsrail'in kuruluşunun ilan edildiği gün, ülkeyi özgürleştirmek gerekçesiyle Filistin'e girdi. Böylece bugüne kadar Filistin-İsrail çatışması olarak adlandırılabilir olan çatışma yeni bir döneme girerek artık Arap-İsrail çatışmasına evrilmiş oldu. Savaşta İsrail'in nihai amacı, Yahudi yerleşimlerinin güvenliğini sağlamaktı²²³

Yeni Yahudi devleti, bu savaşta ilk defa pek çok Arap düzenli ordusuyla karşı karşıya gelmiş oluyordu. Ancak, Arap ordusundaki askerlerin toplam sayısı, İsrail ordusundaki asker sayısının üçte biri civarındaydı. Üstelik Arap orduları koordineli hareket etmiyordu, iyi organize değildi, belli bir merkezi karargahları yoktu, hatta Irak ordusu emirleri direkt Bağdat'tan alıyordu. Yahudi ordusu ise çok donanımlı, eğitilmiş ve hazırlıktı. Sonu belli olan bu

²²⁰ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 3. Bölüm, 2008.

²²¹ Çağlayan, a.g.e., s.440.

²²² Yadaş, A., *İsrail'in Güvenlik Politikaları ve Uluslararası Tepkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010, s.14.

²²³ Balpınar, a.g.e., s.45-47.

savaşta Arapların içindeki en iyi ordu Ürdün ordusuydu. Fakat Ürdün ordusunun başında da Glubb Paşa adıyla bilinen İngiliz Sir John Glubb ile birlikte pek çok İngiliz subay da vardı. Ürdün Kralı, İngilizler ile gizlice anlaşarak Yahudilerle hiç bir çatışmaya girmeden, önceden ayak bastığı Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ten tamamen çekilerek İsrail'e buraları teslim etmiş oldu.²²⁴

Savaş devam ederken Yahudilerin etnik temizlik faaliyeti devam ediyor, çeşitli katliamlar yaşanıyor. Filistin'deki Arap güçlerinin varlığı bu katliamlara engel teşkil etmiyor, çatışma dışı sivil ölümleri yaşanıyor. Örneğin İsrail'li tarihçi Theodore Katz, görgü tanığı Yahudiler ve Filistinlilerle yaptığı görüşmelere dayanarak, Tantura'da 23 Mayıs 1948 tarihinde yüzlerce sivilin, Haganah'a bağlı Palmah askerlerince öldürüldüğünü ifade etmiş, tarihçi Ilan Pappé de kendi belgelerine dayanarak bunu bir "katliam" olarak nitelemiştir.²²⁵

Birleşmiş Milletler'in çağrısıyla ateşkese varılmış ve Filistinli mültecilerin geri dönüşünü ve dönmek istemeyenlere tazminat ödenmesini gerektiren 194 sayılı BM Genel Kurul kararı alınmıştır. 25 Mayıs 1950'de ise, Amerika, Fransa ve İngiltere bir deklarasyon yayınlayarak mevcut durumun ve sınırların taraflarca kabul edilmesini, sınırlara yönelik saldırılara karşı İsrail tarafında cevap vereceklerini ilan etmişlerdir. Savaşa katılan Suriye, Mısır, Irak ve Ürdün'le birlikte, S.Arabistan ve Yemen bir araya gelerek "Ortak Savunma İşbirliği Antlaşması" imzalanmıştır.²²⁶

Glubb Paşa'nın "sahte savaş" olarak nitelediği²²⁷ bu göstermelik savaşın sonunda İsrail, topraklarını Taksim planına göre % 21 oranında artırmıştır.²²⁸ Meşruiyet kazanmak için bir "Kurtuluş Savaşı"na ihtiyaç duyan İsrail'in bu

²²⁴ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 3. Bölüm, 2008.

²²⁵ Cypel, S., *Duvarlar Arasında Çıkmazdaki İsrail Toplumu*, çev:Burcu Çekmece, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2011, s.25-38; Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 3. Bölüm, 2008.

²²⁶ Yadak, a.g.e., s.14-16.

²²⁷ Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 3. Bölüm, 2008.

²²⁸ Süer, a.g.e., s.37.

beklentisi fazlasıyla karşılanmıştır.

2.7. SÜVEYŞ BUNALIMI (1956)

1948 savaşımdan sonra gelen ateşkes, suların durulması için yeterli olmamıştı. Araplar intikam, İsraililer topraklarını genişletmek için fırsat kolluyordu. 1948 savaşına katılan Arap ülkelerinde istikrarsızlık hakimdi. Lübnan'da zayıf bir rejim vardı, Suriye'de askeri darbeler birbirini izliyordu, Ürdün'ün başında ise tecrübesiz bir kral vardı. İsrail'de ise ılımlı Başbakan Moşe Şaret'in kısa süren Başbakanlığı Yahudileri tatmin etmemiş, Ben Gurion 2. defa Başbakan olmuştu. Genel Kurmay Başkanı ise, Gurion'la aynı fikirleri paylaşan Moşe Dayan idi. Bu iki isim, Arap ülkelerindeki siyasi krizleri fırsata dönüştürme arayışı içindeydiler. Savaştan sonra Mısır yönetimine giren Gazze'de, Mısır ile İsrail arasında sık sık sınır çatışmaları yaşanmaya başladı. Mısır'daki Monarşik rejim, 1952 yılında sona erdi. Yeni lider Nasır, Batı'ya ve İsrail'e karşı bayrak açarak Pan-Arabizmin liderliğini eline aldı. Bu arada ABD, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'daki nüfuz alanını zayıflatmak için İngiltere liderliğindeki Bağdat paktını kurdurdu. Nasır liderliğindeki Mısır ise, Türkiye, İran, Irak ve Pakistan'ın da dahil olduğu bu Paktı, Amerikan emperyalizminin truva atı olarak görüyor, adeta meydan okuyordu. Bu meydan okuma, Bağlantısızlar Hareketine katılması, Çekoslovakya ile silah anlaşması yapması, ABD'nin Asvan Barajı projesine vereceği kredi desteğini iptal etmesi üzerine Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi gibi konuları kapsıyordu. Süveyş Kanalı, sömürgelerine giden yol üzerinde önemli bir kavşak noktası olduğundan İngiltere için hayati öneme sahipti. Fransızlar ise Mısır'ın Cezayir'deki isyan hareketine olan desteğinden dolayı zaten Nasır'a karşı tavır almışlardı. Sınır çatışmalarının doruk noktası olan 1955 tarihli Gazze ayaklanması da eklenince Süveyş'in Nasır tarafından millileştirilmesi, İsrail, İngiltere ve Fransa'nın politikalarının Süveyş'te kesişmesine yol açtı. İngiltere, Fransa ve İsrail, Sevr'de gizli bir anlaşma yaptılar. Plana göre İsrail Mısır'ı işgal edecek, İngiltere ve Fransa arabulucu olarak müdahale edecek, İsrail ve Mısır'ın çekilmesi ile Süveyş'e İngiliz ve Fransız birliklerinin yerleştirilmesiyle olay çözülecek, böylece Hem Süveyş kurtarılacak hem de Nasır

devrilebilecekti. Plan gereği İsrail, Mısır'ın Tiran Boğazını kapatmasını da gerekçe göstererek 29 Ekim 1956'da Mısır'a saldırdı ve Sina Yarımadasını işgal etti. Ancak Nasır'ın İngiltere ve Fransa'nın ara buluculuğunu reddetmesi oyunu bozdu. Amerika'nın tepkisiyle Birleşmiş Milletler'in 997 sayılı Genel Kurul kararı ile sadece İsrail değil, İngiltere ve Fransa da birliklerini geri çekmek durumunda kaldı. Genel Kurul kararı gereğince oluşturulan Acil Durum Gücü (UNEF) Sina'ya yerleştirildi. Krizin taraflar açısından sonuçları değerlendirildiğinde ortaya şöyle bir tablo çıkmıştır: Askeri olarak kaybetmiş gibi gözükse de Nasır siyaseten kazanan taraf oldu ve Arap dünyasındaki lider imajını pekiştirdi. Süveyş kanalı ise tamamen millileştirilmiş oldu. Bunun sonucu Asvan barajı projesi gibi yatırımlar için gerekli mali kaynak da elde edilmiştir. UNEF'in bölgeye gelmesi, Mısır'ın güvenliğine hizmet etti. İsrail ise yadsınamaz bir askeri başarı elde etmiş oldu. Bu arada İsrail halkının 1948'de başlayan militarize olma süreci, 1956 Süveyş krizi ile tamamlanmıştır denebilir. Mısır'ın egemenliğini koruyan ABD, olumlu bir imaj elde ederken Rusya'nın Arap dünyasındaki nüfuzu da artmıştır. İngiltere ve Fransa ise, komplonun kaybedenleri arasına dahil oldular. İngiltere'de hükümet istifa etti.²²⁹

BM nezdinde Filistin halkının tek temsilcisi olarak tanınan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Arap Birliği'nin aynı yönde aldığı karar gereği 1964 yılında Kudüs'te yapılan Birinci Filistin Arap Konferansı'nda resmen kurulmuştur.²³⁰

2.8. 6 GÜN SAVAŞI (1967)

Haziran 1967'de vuku bulduğu ve yaklaşık 6 gün sürdüğü için "Haziran Savaşı" veya "6 Gün Savaşı" olarak bilinen savaş, sonuçları itibariyle de bugün hala tartışılmakta ve Filistin meselesinin en önemli dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. 6 gün savaşının ardında yatan sebepler arasında, artık

²²⁹ Cleveland, W. L., *Modern Ortadoğu Tarihi*, çev: Mehmet Harmancı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008, s.343-347. ; Pappé, a.g.e., s.222-227. ; Süer, a.g.e. s.37-42.

²³⁰ Sevinç, S., *Abluka Savaş Direniş Gazze*, Anadolu Ajansı, İstanbul, 2014, s.18.

alışılagelmiş sınır çatışmaları, su kaynaklarının paylaşımı gibi sebepler gösterilse de en önemli iddialardan birisi Rusya'nın Suriye'yi yanlış yönlendirdiği iddiasıdır. Bu konuda tarihçi Ilan Pappé; "Esat'ın Sovyet danışmanları ona İsrail'in Suriye'ye yapacağı taarruza yönelik hazırlıkları konusunda yanlış bilgi vermişlerdi." demektedir.²³¹ Yine aynı şekilde, Washington merkezli Ortadoğu Araştırma ve Enformasyon Projesi isimli kuruluş, 1967 baharında, İsrail'in Suriye sınırına askeri birliklerini kaydırđı şeklinde doğru olmayan bir istihbaratı Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye vermesinin savaşı tetiklediğini dile getirmektedir. Bu istihbarat üzerine Suriye, Mısır'dan yardım talep etmiş, Mısır ise bu talebi geri çevirmeyerek Sina'ya girmiş, Sina'daki BM gücü UNEF'in geri çekilmesini talep ederek İsrail'in Eilat limanını bloke etmiştir.²³²

Esasında İsrail'i savaşa iten motivasyonların farklı olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi; etrafı düşman Arap devletleri ile çevrili olan İsrail'in her yönden bir güvenlik zafiyeti vardı. Kuzeyde Golan tepeleri, orta kısımda Batı Şeria derinliği ve güneyde Necef çölü, İsrail şehirlerini her türlü saldırıya açık bırakıyordu. Yani sınırlar güvende değildi. İkincisi; İsrail'in hava kuvvetleri, komşu düşman Arap ülkelerine göre daha zayıftı. Süveyş krizinde İngiltere ve Fransa'nın desteğini alan İsrail, bir dahaki sefere yalnız olacağını, bu yüzden Arap Hava Kuvvetleri harekete geçmeden kendisinin harekete geçmesi gerektiğini iyi biliyor, yıllara uzanan hazırlıklarını buna göre yapıyordu. Örneğin Fransa'dan son model uçaklar satın aldı. Pilotlar yıllarca tatbikat yaptılar ve hava saldırısına hazırlandılar. Savaşın diğer tarafına bakıldığında durum çok daha farklıydı. Mısır ordusunun neredeyse yarısı Yemen savaşına gitmişti. Hava savunma sistemleri çok zayıftı, pilotlar ise tecrübesizdi. Silahlı kuvvetler belki de 10 yıldır tatbikat yapmamıştı.²³³

Bu arada Mossad, Hava Kuvvetleri komutanının isteğiyle önemli bir operasyon gerçekleştiriyordu. O dönemde Ortadoğu'daki Arap ülkelerinde

²³¹ Pappé, a.g.e., s.261.

²³² Çağlayan, a.g.e., s.446.

²³³ *6 Gün Savaşı Belgeseli*, Aljazeera Türk

genellikle Sovyetler Birliği'nin verdiği MIG uçakları vardı ve ne İsrail ne de Amerika dahil Batı'nın bu uçaklar hakkında hiç bir teknik bilgisi yoktu. Irak Hava Kuvvetleri'nde görev yapan ve Hristiyan olduğu için terfi alamayan pilot Münir Redfa ile irtibata geçilerek, Irak'a ait bir MIG-21 uçağını İsrail'e getirmesi hususunda Mossad tarafından ikna edildi. Böylece İsrail, düşman hava kuvvetlerindeki uçaklara ait tüm detayları öğrenmiş oldu. Mossad'ın Elmas Operasyonu adını verdiği ve 1 yıl süren bu operasyon, 6 gün savaşının kazanılmasında İsrail'e çok önemli bir katkı sağladı.²³⁴

İsrail, uzun süren tatbikatlar, eğitimler, istihbarat operasyonları ve hazırlıklardan sonra nihayet 5 Haziran sabahı yaklaşık 200 uçakla, şaşırtmalı bir rota izleyerek Mısır havaalanlarına yöneldi ve Mısır uçakları daha havalanmadan yerde imha edildi. Öğleye kadar Mısır hava kuvvetlerinin %80'inden fazlası imha edilmiş oldu. Savaşın neticesi ilk günden belli olmuştu. Ardından İsrail kara birlikleri Sina'ya girdi. Bütün bunlardan habersiz Irak, Suriye ve Ürdün uçaklarının saldırısı sonuç vermedi. Ürdün ve Suriye hava kuvvetlerinin akıbeti Mısır'inkinden farklı olmadı. 7 Haziran'da İsrail'in işgal ettiği Batı Şeria'yı Kudüs ve 10 Haziran'da Golan tepeleri takip etti.²³⁵

Sadece 132 saat 30 dakika süren²³⁶ ve sonuçları itibariyle Arap ülkeleri için tam bir yenilgi olan 6 gün savaş, Sina Yarımadası, Golan tepeleri, Doğu Kudüs ve Batı Şeria'nın işgaliyle İsrail'in topraklarını üç kat genişletmesine neden oldu.²³⁷ Ayrıca belki de savaşın en önemli gerekçesi olan, İsrail'in "Stratejik Derinlik" problemi çözülmüş oldu. Kuzeyde Golan tepeleri, doğuda Ürdün nehri ve batıda Süveyş kanalı, İsrail için doğal güvenlik bariyerleri haline geldi. Savaş öncesine göre güvenlik açısından durum tam tersine döndü. Artık Arap ülkelerinin şehirleri İsrail tehdidi altına girdi. Bu arada İsrail'in eline geçen topraklardaki Arap nüfusunun varlığı İsrail için beklenmedik bir

²³⁴ Bar-Zohar, M. ve diğ., *Mossad*, Koton Kitap, İstanbul, 2012, s.211-227.

²³⁵ *6 Gün Savaşı Belgeseli*, Aljazeera Türk

²³⁶ Çağlayan, a.g.e., s.447.

²³⁷ Süer, a.g.e., s.44.

problem olarak belirdi.²³⁸ Bu arada savaşın bir diğer sonucu olarak da Yahudi ideolojisinde önemli yer tutan Batı Şeria'nın ele geçirilmesi İsrail'deki dinci akımları güçlendirmiştir. Öte yandan Süveyş Kanalı savaştan sonra 8 yıl boyunca kapalı kalmış, bu yüzden kanal üzerinden uluslararası ticaret aksamıştır.²³⁹

BM Güvenlik Konseyi, 22 Kasım 1967'de alınan 242 sayılı kararla İsrail'i savaşta işgal ettiği topraklardan geri çekilmeye davet etti.²⁴⁰ Filistin - İsrail meselesinde bugün hala tartışmalar ve müzakereler, bu 242 sayılı karar üzerinden yürütülmekte, İsrail'e '67 savaşı öncesine dönmesi çağrısı yapılmakta veya barış için şart koşulmaktadır.

2.9. YOM KİPPUR SAVAŞI (1973)

Yahudiler için önemli bir bayram olan ve 26 saat boyunca oruç tuttıkları Yom Kippur günü gerçekleştiği için bu adla anılan savaş, Ramazan ayına denk geldiği için Ramazan Savaşı adıyla da anılır. Bu sebeple iki taraflı düşünüldüğünde halklar için beklenmedik bir zamanda gerçekleşmiştir.²⁴¹ En büyük sebebi, 1948 yılında başlayan savaşlar zincirinin neden olduğu sınır ihtilaflarının çözüme kavuşturulamamış ve oluşan gerginliğin bir barış anlaşmasıyla giderilememiş olmasıdır. Çeşitli kaynaklarda da, bu savaşın özellikle İsrail tarafından beklenmedik olduğu ifade edilmektedir.²⁴²

İsrail ordusunun, Arapların artık İsrail'e saldıramayacak durumda olduğuna ve Mısır tarafındaki hareketliliğin bir tatbikat olduğuna inandığı anlaşılmaktadır.²⁴³ Ancak İsrail istihbaratı Mossad için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Savaşın başladığı 6 Ekim 1973 tarihinden bir kaç hafta önce Ürdün Kralı Hüseyin, gizlice İsrail'e gelerek, Mısır ve Suriye'nin İsrail'e saldırı hazırlığı içinde olduğunu söylemiş, ancak yetkililerce bu uyarı pek dikkate

²³⁸ *6 Gün Savaşı Belgeseli*, Aljazeera Türk

²³⁹ Çağlayan, a.g.e., s.448.

²⁴⁰ Süer, a.g.e., s.44.

²⁴¹ Çağlayan, a.g.e., s.451.

²⁴² Süer, a.g.e., s.46-47. ; Çağlayan, a.g.e., s.451.

²⁴³ Çağlayan, a.g.e., s.451. ; Bar-Zohar, a.g.e., s.294-295.

alınmamıştı. Saldırının başlamasından tam 1 gün önce, yani 5 Ekim 1973 saat 01:00 sularında Mısır'da Mossad için çalışan bir kişiden şifreli olarak Mossad yetkililerine saldırı istihbaratı verilmişti. Bu kişi, Mısır'ın efsanevi lideri Cemal Abdül Nasır'ın damadı Eşref Mervan'dan başkası değildi. Mervan, kayınpederi Nasır döneminde güvenini kazanarak kilit konumlara gelmiş, aynı pozisyonunu Nasır öldükten sonra yerine geçen Enver Sedat döneminde de sürdürmüş, pozisyonunun getirdiği olanakları kullanarak resmi gizli belgeleri Mossad'a yıllarca servis etmişti. Örneğin Nasır'ın Sovyet lideri yaptığı ve İsrail'i vuracak kapasitede uçaklar talep ettiği 22 Ocak 1970 görüşme tutanakları ile, Sedat'ın 1971'de Sovyetlerden yine İsrail'i vuracak kapasitede silah istediği istihbaratı bunlar arasındadır.²⁴⁴ Dolayısı ile aslında İsrail, Arap dünyasından gelecek bir intikam saldırısının her an beklentisi içerisinde idi.

3 hafta devam eden savaşın ilk günleri her ne kadar Suriye ve Mısır'ın başarılarıyla geçse de sonradan İsrail'in toparlanmasıyla durum değişti. Savaşın gidişatının değişmesinde ABD'nin kurduğu Nikel Çim Operasyonu adı verilen hava köprüsü kanalı ile yaptığı yardımın belirleyici olduğu düşünülmektedir. ABD'yi yardım etmeye iten hususun ise, savaşın ilk günlerindeki İsrail aleyhine yaşanan gelişmeler ve mağlubiyetin İsrail'li yetkilileri paniğe ittiği, bunun üzerine nükleer silah kullanma düşüncelerinin ABD'li yetkililerin kulağına gitmesini sağlayarak kendilerine yardım etmeye zorunlu bıraktıkları iddiasıdır.²⁴⁵

Ateşkes görüşmeleri kapsamında daha önce alınan 242 sayılı BM Genel Kurulu kararının uygulanmasını vurgulayan 338 sayılı yeni bir kararla ateşkes sağlanmıştır. Savaş sonunda, 23 Ekim'de bu karar Suriye tarafından kabul edilmiş, İsrail'in askeri olarak yenilmez olduğu şeklindeki imajı yıkılmıştır. Ayrıca Arap ülkelerinin Sovyet Rusya'ya olan bağımlılığı, İsrail'in ise Amerika'ya olan bağımlılığı artmış, Soğuk Savaş'ın Ortadoğu'daki tarafları iyice netleşmiştir. Yom Kippur Savaşı esnasında petrol ihraç eden Arap

²⁴⁴ Bar-Zohar, a.g.e., s.291-305.

²⁴⁵ Çağlayan, a.g.e., s.452-454.

ülkelerinin, İsrail'i destekleyen Batı ülkelerine uyguladığı petrol ambargosu, petrolü ciddi bir stratejik silaha dönüştürerek uluslararası seviyede kayda değer bir ekonomik sarsıntıya tol açmıştır. Bu ambargonun siyasi kazanımı olarak, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'ye gözlemci statüsü verilmiş, Genel Kurul'da alınan 22 Kasım 1974 tarihli kararla Filistin'in egemenlik, bağımsızlık ve self-determinasyon hakları tanınmış, 6 gün Savaşı'ndan sonra FKÖ'nün liderlik koltuğuna oturan Yaser Arafat 13 Kasım 1974'de BM'de bir konuşma yapmaya davet edilmiştir. Yine Birleşmiş Milletler, 1975 yılında aldığı bir kararla, Siyonizmin bir çeşit Irkçılık olduğunu ilan etmiştir.²⁴⁶

ABD, Sovyetler Birliği ve BM öncülüğünde yapılan Cenevre Ortadoğu Barış Konferansı girişimi sonuç vermeyince ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger inisiyatifi eline alarak İsrail, Mısır ve Suriye arasında, İsrail'i toprak vermeye yönlendiren "barış için toprak" paradigmasıyla bir mekik diplomasisi başlattı. Önce İsrail ile Mısır arasında imzalanan Sina I adı verilen "Askeri Güçlerin Geri Çekilme Anlaşması" (18 Ocak 1974) kapsamında İsrail, Süveyş'in batısından geri çekildi. Hafız Esad, Sedat'tan daha rijitti ve olabildiğince fazla kazanım elde etmek istiyordu. Bu yüzden Suriye ile yürütülen diplomasi daha uzun sürdü fakat 31 Mayıs 1974 tarihinde İsrail ve Suriye arasında bir "Geri Çekilme Anlaşması" yapıldı. Suriye Kuneytra'yı alırken İsrail 1973'te Suriye'de işgal ettiği topraklardan çekildi, bölgeye bir BM Gözlemci Gücü getirildi. Bunu, İsrail ile Mısır arasındaki Sina II Anlaşması izledi. İsrail "barış için toprak" vermeye devam ediyordu, Sina yarımadası ile petrol sahalarını Mısır'a verdi.²⁴⁷ Sedat pragmatizminin sonucu olarak, Mısır'la İsrail arasındaki mekik diplomasisi meyvelerini daha hızlı vermeye başlamıştı.

2.10. CAMP DAVID ANLAŞMASI (1979)

1977 yılında İsrail'de ilk defa sağ iktidar oldu. Yeni Başbakan Begin'in sürpriz davetiyle Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat Kudüs'ü ziyaret ederek İsrail Meclisi Knesset'te bir konuşma yaptı. Taraflarda gördüğü anlaşma

²⁴⁶ Yadak, a.g.e., s.18-19. ; Süer, a.g.e., s.47-48.

²⁴⁷ Süer, a.g.e., s.48-51.

eğilimini gören ABD Başkanı Jimmy Carter, Begin ve Sedat'ı Amerika'ya davet ederek barış görüşmelerine start vermiştir.²⁴⁸

Anlaşmanın Filistin'le ilgili boyutunda, Sedat'ın, Batı Şeria ve Gazze'de bağımsız bir Filistin Devleti talebi vardır. Ancak İsrail tarafı bunu kabul etmez ve söz konusu bölge için "özerklik" formülünü geliştirir.²⁴⁹ İsrail'deki Yeni Tarihçiler arasında yer alan Avi Şalem'e göre bunun arkasında yatan sebep ise, Begin'in kafasındaki Büyük İsrail ideolojisidir. Bu düşünceye göre, Sina'nın herhangi bir önemi yokken Yahuda ve Samariye olarak tabir edilen Batı Şeria bölgesi, Yahudi devleti için vazgeçilmez bir öneme haizdir.²⁵⁰ Bunun için Begin'in izlediği strateji, Mısır'la bir an evvel anlaşmak, ama Batı Şeria kısmını ise zamana yayıp unutturmak veya çözümsüz hale getirmektir. Nitekim 17 Eylül 1978'de imzalanan anlaşmayla İsrail'in Sina'dan tamamen çekilmesine, Batı Şeria ve Gazze'de özerklik verilmesine karar verilmiştir. Bu amaçla beş yıllık yerel bir yönetim kurulacak, ardından bölgenin son hali için yeniden müzakereler başlayacaktı.²⁵¹

Begin ve Sedat daha sonra 1978 yılında Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür. Anlaşmayı diğer Arap devletlerinin reddetmesini dikkate almayan Sedat, bunun bedelini, 1981 yılında bir Mısırlı tarafından öldürülerek ödeyecektir.²⁵² Anlaşma ile Mısır, İsrail'i tanıyan ilk Arap ülkesi olmuş²⁵³, yukarıda da değindiğimiz gibi İsrail için bir tehdit olmaktan çıkmış, iki ülke arasında ekonomik ve diplomatik ilişkiler başlamıştır. Anlaşma kurallarının uygulanmasından sonra ise 26 Mart 1979 tarihli İsrail-Mısır Barış Anlaşması imzalanır. Anlaşmaya tepki gösteren Arap Birliği, Genel Merkezi'ni Mısır'ın başkenti Kahire'den Tunus'a taşırken, Mısır'ın üyeliği de askıya alınır. Anlaşmanın imzalanması, hem Mısır hem de İsrail'e ABD tarafından yapılacak

²⁴⁸ Çağlayan, a.g.e., s.462.

²⁴⁹ Yadak, A., a.g.e., s.20.

²⁵⁰ Çağlayan, a.g.e., s.463-464.

²⁵¹ Süer, a.g.e., s.52-53.

²⁵² Çağlayan, a.g.e., s.462.

²⁵³ Süer, a.g.e., s.55.

uzun soluklu yardımların da kapısını açmıştır.²⁵⁴

2.11. İSRAİL'İN LÜBNAN SAVAŞI (1982)

Lübnan, pek çok etnik ve dini grubun bulunduğu bir ülke olarak, Fransız manda yönetiminin sona ermesinin ardından bu farklı kimliklerin yansıtıldığı bir yönetimle idare edilmeye başlandı. Bu yönetimde 1932 tarihli nüfus sayımı dikkate alınarak Cumhurbaşkanlığı en fazla nüfusa sahip olan Hıristiyan Marunilere, Başbakanlık 2. sıradaki Sünni Müslümanlara ve Meclis başkanlığı da ardından gelen Şiilere veriliyordu. Ancak o tarihten beri demografik yapı değişmişti. Özellikle 1948 savaşında Filistin'den gelen Müslümanların sayısının artması, siyasi yapının buna göre yeniden revize edilmesi yönünden baskılar oluşturunca iç gerilimler ve çatışmalar yaşanmaya başladı. Ancak Lübnan'ı ciddi anlamda etkileyecek bir olay daha vardı. Ürdün'de nüfusun çoğunluğunu oluşturan Filistinliler adeta devlet içinde devlet olmuşlar, nüfuslarını genişletmişlerdi. Ürdün kralın düzenlenen bir suikast girişimi sonrasında ülkede olağanüstü hal ilan edildi ve Filistin kamplarına saldırılar gerçekleştirildi. Bununla birlikte Ürdün, yaklaşık 300.000 Filistinliyi ve Filistin Kurtuluş Örgütünü ülkesinden sürdü. Kara Eylül olayı adı verilen bu sürgünle Filistinliler ve FKÖ, zaten problemlili olan Lübnan'a, özellikle de güneyine yerleştiler. Lübnan'da 1975 yılında şiddetlenen çatışmalarla birlikte Başkent Beyrut adeta ikiye ayrıldı; doğu'ya Hıristiyan Maruniler, batıya Müslümanlar hakim oldu. Maruni Cumhurbaşkanı'nın davetiyle Suriye Lübnan'a girdi ve 1976 yılında ABD, İsrail ve Suriye arasında bir anlaşma imzalandı. Ama hükümetin etkinliği Batı Beyrut'ta kalıyordu, Beyrut'un doğusu ve ülkenin güneyi, Müslümanların kontrolündeydi. Bu durumdan en çok yararlanan FKÖ olurken, endişelenen taraf İsrail idi. Güney Lübnan'da yerleşik olan FKÖ tarafından, ülkesine yapılan saldırıları önlemek amacıyla olan İsrail, bir operasyonla Güney Lübnan'ı 1978'de işgal etti.²⁵⁵ Fakat burada unutulmaması gereken husus meselenin daha kompleks olmasıdır. İsrail Başbakanı Begin'in FKÖ'yü Güney Lübnan'dan çıkartmak istemesindeki asıl

²⁵⁴ Süer, a.g.e., s.53-55.

²⁵⁵ Süer, a.g.e., s.55-59.

amacı, batı Beyrut'tan İsrail sınırına uzanan ve dolayısıyla Güney Lübnan'ı da kapsayan FKÖ kuşağını ortadan kaldırmaktı.²⁵⁶

1978'deki bu işgal üzerine BM Güvenlik Konseyi, 425 sayılı kararla İsrail'i geri çekilmeye davet ederek Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Gücü (UNIFIL)'nü oluşturdu. Sınırdaki 12 millik bir güvenlik şeridi oluşturan İsrail, işgal ettiği topraklardan geri çekildi ve FKÖ ile arasında 24 Temmuz 1981 tarihinde bir ateşkes anlaşması imzalandı. Ancak İsrail hedefine henüz ulaşamamıştı. Filistinlilerin Lübnan'dan çıkarılması hedefini kendileriyle paylaşan Maruni lider Beşir Cemayel ile ilişkilerini geliştirdi. İsrail'in FKÖ'ye karşı gerçekleştireceği yeni operasyonda destek olması karşılığında, savaş sonunda Cumhurbaşkanı olma sözü aldı. İsrail, 6 Haziran 1982'de ikinci saldırıyı gerçekleştirdi. Celile Barış Operasyonu adı verilen operasyonla Beyrut da kuşatıldı ve onbinlerce sivil hayatını kaybetti. Amerika'nın girişimiyle ikinci bir barış anlaşması yürürlüğe girdi. Anlaşma kapsamında bir Çok Uluslu Güç oluşturuldu ve FKÖ, Beyrut'u 1 Eylül 1982 tarihi itibarıyla boşalttı. FKÖ'nün yeni adresi Tunus oldu. İsrail'den aldığı söz üzerine Cumhurbaşkanı olan Cemayel 3 hafta sonra bir suikaste kurban gitti. Bunun üzerine İsrail, Lübnan'lı Falanjlara Sabra ve Şatilla adlı Filistin kamplarına girmesine göz yumarak binlerce sivil Filistinlinin katledilmesine göz yumdu. 1985 yılının Mart ayında Lübnan'dan çekilen İsrail, güney Lübnan'da oluşturulan güvenlik şeridinde bir miktar asker bıraktı. Bitmeyen iç savaşın sona ermesi için bazı Arap ülkelerinin girişimi ile Suudi Arabistan'da bir araya gelen Lübnanlı milletvekilleri, oluşan yeni demografik ve sosyal yapıya göre siyasi sistemde restorasyon gerçekleştirdiler.²⁵⁷

İsrail ordusunun verdiği çok sayıda kayıp yüzünden Lübnan savaşının gerekliliği konusu İsrail kamuoyunda tartışmalara neden oldu. Sabra ve Şatilla katliamına ortak olduğu eleştirileri de buna eklenince İsrail'de ilk defa bir savaş konusunda konsensüsün bozulduğu görüldü. Savaş, Begin'in siyasi

²⁵⁶ Cleveland, a.g.e., s.430.

²⁵⁷ Süer, a.g.e., s.59-63.

hayatının da sonunu getirdi.²⁵⁸

2.12. BİRİNCİ İNTİFADA (1987)

1967 savaşında İsrail'in işgal ettiği Filistin toprakları olan Gazze ve Batı Şeria'daki işgal süreci, 1977'de sağın İsrail'de iktidara gelmesiyle zirve noktasına ulaşmıştı. Sürecin ekonomi ayağında, yerel ekonominin İsrail ekonomisine bağımlı hale getirilmesi suretiyle oluşturulan bir kapitalist sömürü vardı. Toprak ayağını ise, İsrail Devleti'nin hayati önem taşıdığını düşündüğü yerleşimler oluşturuyordu.²⁵⁹ Ayrıca işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinli halk üzerinde dayanılmaz baskılar uygulanıyor, onları izole edip boyun eğdirerek arazilerine el koymanın alt yapısı hazırlanıyordu. Günlük yaşamda Filistinlilerin yaşadığı problemler adeta alışılmış bir rutin haline dönüşmüştü. Eylemci olduğu düşünülen Filistinliler sınır dışı ediliyor, keyfi gözaltılar yapılıyor, her türlü rutin insani faaliyetlerinde, önlerine aşılmaz bürokratik engeller koyuluyor, siyasi çalışma yapmaları engelleniyor, hapse atılıyor. Filistinlilere yönelik yürütülen şiddet dozu yüksek davranışlar ve onları en temel insani haklarından mahrum etmeye yönelik sistematik girişimler, nihayet Filistinli Arapların zihninde işgal altında oldukları düşüncesini oluşturdu.²⁶⁰

Yıllardır devam eden işgalin getirdiği gerilim zamanla birikerek, anlık, plansız ve spontane bir öfke patlamasına neden oldu. "Kurtuluş" anlamına gelen ve "İntifada" adı verilen ayaklanma, 8 Aralık 1987 tarihinde İsrail'e ait askeri bir aracın Filistinli işçileri taşıyan bir araca çarpıp dört kişinin ölümü, yedi kişinin yaralanması ile patlak verdi. Olayın bir kaza değil, önceki gün Gazze'de bir Yahudinin bıçakla öldürülmesinin intikamı olduğu söylentileri halkı sokağa döktü. Gazze'de başlayan protesto gösterileri Batı Şeria'ya kadar uzandı.²⁶¹ Başlangıçta, doğduğu günden beri işgal altında yaşayan gençlerin öncülük ettiği direniş, zamanla Filistinliler arasındaki tüm kesimlere yayıldı.

²⁵⁸ Çağlayan, a.g.e., s.465.

²⁵⁹ Pappe, a.g.e., s.330-331.

²⁶⁰ Cleveland, a.g.e., s.520-521.

²⁶¹ Süer, a.g.e., s.75.

Ayaklanmayı organize etmek için yerel bir liderlik teşkilatı olan Birleşik Milli Liderlik (BML) kuruldu. FKÖ'nün yerel fraksiyonlarını da içeren BML, direnişi, ekonomik eylemler ekleyerek genişletti. Genel grev, dükkan kapatma, İsrail'e vergi vermeme ve İsrail mallarını protesto etme eylemleri, İsrail ekonomisini olumsuz etkiledi. Filistinliler arasındaki farklı yaklaşımların da açığa çıkmasını sağlayan ayaklanma esnasında, seküler milliyetçi FKÖ'ye rakip olarak, 1988'de İslami Direniş Hareketi HAMAS kuruldu.²⁶²

Bu arada Filistin Ulusal Konseyi tarafından Kasım 1988 tarihinde, Cezayir'de başkenti Kudüs olan bağımsız Filistin Devleti ilan edildi. Devlet ilanını içeren bildiri BM Genel Kurulu'nda kabul edildi ve bağımsız Filistin Devleti'ni 89 ülke tanımış oldu. FKÖ Lideri Yaser Arafat, Filistin'in ilk devlet başkanı oldu.²⁶³

İntifada'ya karşı İsrail'in aldığı tedbirler ve bastırma yöntemleri oldukça sertti. Direnişe katıldığı düşünülen eylemcilerin evleri yıkılıyor, köyler günlerce abluka altına alınıyor, soka çıkma yasağı uygulanıyor, köylerin elektriği ve suyu kesilerek mahsullerin toplanmasına izin verilmiyor, okullar ve üniversiteler kapatılıyordu. İsrail ordusunun başını çektiği bu ceza yöntemlerine Yahudi yerleşimciler de katkıda bulunuyor, Filistinlilerin evlerine ve tarlalarına saldırılar düzenliyorlardı. Filistinlilere yönelik sert muameleler medyaya yansınca tüm dünyada tepkilere neden oldu. 1.025 Filistinlinin ve 56 İsrailinin ölümüyle sonuçlanan 1.intifada, İsrail'in aldığı bu sert tedbirler ve Filistinliler arasında yaşanan bölünmeler neticesinde 1992 yılında sona erdi.²⁶⁴

2.13. OSLO SÜRECİ

Soğuk savaş sonrası dönemde tek süper güç haline gelen ABD, Ortadoğu'da Batı yanlısı bir düzen kurmak için inisiyatif kullanarak mevcut çatışmaları giderip barışı tesis etmek istiyordu. Söz konusu barış girişimi,

²⁶² Cleveland, a.g.e., s.521-522.

²⁶³ Süer, a.g.e., s.76-77.

²⁶⁴ Cleveland, a.g.e., s.523.

ABD'nin Filistin meselesi ile doğrudan ilgili devletleri Madrid'de bir konferansa davet etmesi oldu. 30 Ekim 1991'deki Konferansa İsrail'in "terörist" olarak kabul ettiği FKÖ'ye yönelik vetosu nedeniyle Filistinliler katılamazken, masanın diğer tarafında Ürdün, Suriye ve Lübnan vardı.²⁶⁵

Madrid'deki konferans sonucunda, taraflar arasındaki resmi görüşmelerin Washington'da devam ettirilmesi kararlaştırıldı. Resmi görüşmeler Washington'da devam ederken, buradaki resmi delegasyonun haberi olmadan, Arafat ve Peres'in girişimi ve Norveç'in gayri resmi arabuluculuğu ile Oslo şehrinde yine gayri resmi olarak yürütülen paralel bir müzakere süreci başlatıldı. Norveç esasında Siyonist bir ülke olarak görülüyordu. İsrail'i sosyalist bir tecrübe olarak gören Norveç İşçi partisi ile Norveçli sendikalar üzerinden İsrail'le iyi ilişkiler geliştirmişti. Peres'e göre, ara buluculuğu kabul eden ve sürecin tüm maliyetini üstlenen Norveçliler Tanrı'nın lütfuydu. Filistin tarafından bakıldığında ise durum tam tersini gösteriyordu. Norveç, Filistinlilere bakışı en olumsuz olan ülkelerden birisi idi. ABD'nin bile Filistinlilere yönelik tutumu Norveç'ten daha iyiydi. Arabulucu olarak Norveç'in seçilmesindeki yanlışlık bir yana, FKÖ, tarihinin belki de en zayıf ve güçsüz dönemini yaşıyordu. Körfez Savaşı'nda Saddam'ı destekleyen Arafat, sadece ABD'yi değil, diğer Arap ülkelerini de karşısına almıştı. Bu yüzden bu ülkelerden aldığı siyasi ve ekonomik destek kesilmişti. FKÖ, Oslo süreci öncesinde adeta ölmüştü. İsrail, masaya en avantajlı bir biçimde oturan taraftı. Ayrıca Norveç gibi küçük bir ülke, böylesi bir durumda asimetrik bir rol oynayamayacağı için oyunun kurallarını İsrail belirlemiş oldu. Nitekim sonuç, beklendiği gibi gerçekleşti. Oslo 1 adıyla bilinen İlkeler Bildirgesini İsrail tarafı hazırladı. Washington'da Filistinli delegelerin resmiyette reddettiği Bildirge, Oslo'daki Filistinliler tarafından kabul edildi. Taraflar arasındaki anlaşmazlıkların çekirdeğini oluşturan Yahudi yerleşimleri, Kudüs'ün statüsü, mültecilerin geri dönüşü ve sınırlar gibi en anlaşmazlık konuları, İsrail tarafının isteğiyle müzakerelerde gündeme gelmediği için bildirmede de yer almadı. 13 Eylül 1993 tarihli Oslo 1 Anlaşması ile FKÖ, 1967'den beri karşı

²⁶⁵ Çağlayan, a.g.e., s.512-513.

çıkıldığı 242 sayılı BM kararını tanımış oldu. Gazze ve Eriha'dan İsrail kuvvetlerinin çekilmesiyle birlikte 5 yıl içinde "özerk bir Filistin" vaat eden Bildirge'nin en önemli sonucu, Filistinlilerin İsrail Devleti'ni tanınması oldu. Ancak İsrail tarafı Filistin'i değil FKÖ'yü Filistinlilerin tek temsilcisi olarak tanımıştı. 1994 yılında Arafat ve Peres Nobel Barış ödülüne layık görüldüler. Oslo, İsraililere Filistinlilerce tanınmış bir "Devlet" verirken, Filistinlilere sadece bir "Otorite" kalıyordu. Filistin Otoritesi'nin başına 1996 yılında Arafat seçildi. Yazar Edward Said, Bildirgeyi imzalaması ile FKÖ'nün, ulusal bir özgürlük hareketinden küçük bir belediye seviyesine düştüğünü belirtir.²⁶⁶

Bu arada İsrail ile Ürdün arasındaki ilişkiler gelişti ve ABD'nin desteğiyle 25 Temmuz 1994'de Washington Bildirgesini imzalamış oldular.²⁶⁷ Bildirgeyi, 26 Ekim 1994 tarihli Barış Anlaşması izledi. Böylece Ürdün, İsrail'i tanıyan ikinci Arap ülkesi oldu.²⁶⁸

Oslo 1'i temel alan barış görüşmeleri devam ederken imzalanan Gazze - Eriha Anlaşması, Güç ve Sorumlulukların Devri Hazırlık Anlaşması ve Güç ve Sorumlulukların İleriye Dönük Devri protokolünün yerine geçen 24 Eylül 1995 Tarihli Oslo 2 Anlaşması, diğer adıyla Taba Anlaşması imzalandı. Anlaşma hükümlerine göre, Filistin'de seçimler yapılarak 82 üyeli bir Filistin Konseyi oluşturulacaktı. Anlaşma, bu Konseyin sorumlu olduğu alanlar ve yasama yetkisinden detaylıca bahsetmektedir. İsrail'in, Batı Şeria'daki çoğunluğunu Filistinlilerin oluşturduğu bölgelerden çekilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca, Filistin Otoritesine bağlı olarak görev alacak 24 bin kişilik bir Filistin Polis gücünün oluşturulmasını öngören Anlaşma, 1995 yılından sonra imzalanacak olan 1997 tarihli El-Halil Protokolü, 1998'de Wye Nehri memorandumu ve 2002'de ABD, BM, AB ve Rusya tarafından hazırlanacak olan Yol Haritası'na dayanak teşkil etmektedir.²⁶⁹

²⁶⁶ Damin,R., *Oslo'nun Bedeli Belgeseli*, Aljazeera Türk, 1. ve 2. Bölüm, 2013.

²⁶⁷ Süer, a.g.e., s.93

²⁶⁸ Süer, a.g.e., s.95.

²⁶⁹ Süer, a.g.e., s.100 - 102.

Oslo Anlaşmaları sonucunda alınan en önemli kararlardan birisi de Gazze ve Batı Şeria'nın üçe ayrılması kararıdır. Buna göre, ilgili bölgeler, A Bölgesi, B Bölgesi ve C Bölgesi olmak üzere yeni bir sorumluluk ve yetki paylaşımına göre yeniden şekillendirildi. İlk etapta Batı Şeria'nın %3'ünü, 1999 yılında ise %18'ini oluşturan A Bölgesinde, hem sivil hem askeri kontrol Filistin Otoritesine aittir. Batı Şeria'nın %21'ini oluşturan B Bölgesinde ise, sivil faaliyetlerden Filistin Otoritesi, güvenlikten İsrail ordusu sorumludur. Geriye kalan %61'lik kısmı oluşturan C Bölgesi ise hem sivil hem de askeri açıdan İsrail'in denetimi altındadır. Batı Şeria'da uygulanmaya devam edilen bu karmaşık yapı, Filistinliler ve İsraililer arasındaki sınırları belirsiz hale getirerek, sınırları belli bir bağımsız Filistin Devleti kurulmasının fiziken önüne geçmektedir. İsrail'in kontrolündeki C Bölgesi'nde yaşayan Filistinliler, İsrail tarafından ayrımcılığa uğramakta, bölgeden göç etmeye zorlanmakta, arazilerinin kullanımı sınırlandırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Oslo'ya göre Batı Şeria'daki su kaynaklarının denetimi tamamen İsrail'e verilmiştir ve su kullanımları dahi kısıtlanan Filistinliler, hiç bir şekilde hak talep edememektedirler.²⁷⁰

Oslo sürecinin gelişimine, alınan kararlara ve uygulanmasının doğurduğu sonuçlara bakılırsa, Oslo Anlaşmalarının, İsrail tarafından 1967 yılında gerçekleştirilen işgalin, hukuki olarak onaylanmasından ibaret olduğunu söylemek mümkündür.

Filistin Lideri Mahmud Abbas, 22 Eylül 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada²⁷¹; "1993'de İsrail'le vardığımız anlaşmaya hâlâ bağlıyız ancak İsrail de buna karşılık vermeli. Halkımıza yönelik tutuklamaları, suçlamaları, Filistin'deki işgali sona erdirmeli... 1993'teki anlaşmaya göre İsrail işgali sona erecek ve Filistin beş yıl içinde devletini kuracaktı. İsrail anlaşmayı ihlâl etti ve gayrimeşru yerleşim yerlerini oluşturmaya devam ediyor. 1967'den bu yana İsrail işgali devam ediyor." diyerek Filistin tarafının Oslo anlaşmalarına uyduğunu, İsrail'in ise anlaşmanın kendisine getirdiği avantajlardan hem yararlandığını hem de anlaşmaya

²⁷⁰ Nebea, A., *C Bölgesi Belgeseli*, Aljazeera Türk, 2013.

²⁷¹ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/abbas-ve-netanyahunun-balfour-atismasi> (Erişim 23.09.2016)

uymayıp yerleşimlerin devam etmesini ve böylelikle işgalin devamını sağladığı gerçeğini vurgulamıştır.

Oslo Anlaşmasında belirtildiği şekilde, nihai statünün görüşülmesi amacıyla 11 Temmuz 2000'de taraflar Camp David zirvesinde bir araya gelmişler, ancak mültecilerin geri dönüşü, Kudüs'ün statüsü, Yahudi yerleşimleri ve sınırlar gibi en önemli anlaşmazlık konularında bir sonuca varılamamıştır. Daha sonrası için bir Üçlü Sözleşme ilan edilmek suretiyle, tarafların birbirini suçlayıcı açıklamaları ile zirve sona ermiştir.²⁷² Böylelikle, yaklaşık 10 yılı kapsayan Oslo Barış süreci, sonuç alınamayan ancak sonuçları itibarıyla İsrail'in karlı çıktığı bir süreç olmuştur.

Oslo Barış sürecinin bir yandan başarısızlıkla sonuçlanmasının, bir yandan da önceki duruma göre kıyaslandığında süreçten İsrail'in daha fazla şey elde etmiş olarak çıkmasının en önemli sebebi, taraflar arasındaki güç dengesizliğidir. Ayrıca tarafların ortak bir hedef ve yöntem birliği içinde uzlaşmış olmamaları, görüşmeleri müzakere sürecinden mücadele noktasına getirmiştir. Arabulucu rolü üstlenen ABD'nin görüşmelerde adil olmaması, güçlü olan tarafı desteklemesi ve meseleyi kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmeye çalışması da bu asimetrik güç dengesi hususuyla birlikte göz önüne alınırsa, oluşan bu mücadele ortamı, sürecin güçlü taraf olan İsrail'in lehine sonuçlanmasına yol açmıştır.²⁷³

2.14. EL-AKSA İNTİFADASI (2000)

"Toprak için barış" ilkesi üzerine inşa edilen Oslo barış süreci boyunca yaşananlar, her iki tarafın radikal kesimlerinin Oslo'ya karşı bir direniş göstermesine sebep oldu. İsrail'in tanınmasıyla Filistin davasının satıldığına inanan Filistinliler, Arafat'ı "davayı satan Tunus çetesi" şeklinde adlandırdı. Toplumdaki siyasi desteği azalan Arafat'ın aldığı otoriter tedbirlere, İsrail'in özellikle güvenlik gerekçesiyle getirdiği ve Filistinlilerin günlük hayatını

²⁷² Süer, a.g.e., s.106 - 108.

²⁷³ Bayraktar, B., *Oslo Barış Süreci*, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s.295 - 299.

zorlaştıran uygulamalar eklenince, Filistinler, haklı olarak Oslo'dan önce daha iyi durumda olduklarını düşünmeye başladılar. İsrail toplumu ise Oslo ile güvenlik zafiyetine uğradıklarını düşünüyor, Arafat'ı aslında barış istemeyen bir terörist olarak görüyorlardı. Her iki cenahta da gittikçe güçlenen dindar ve milliyetçi radikal kesimler, liderlerini vatan haini olarak görmeye başladı. Oslo Anlaşmasını imzalayan İsrail Başbakanı İzak Rabin, radikal Yahudi Yigal Amir tarafından 4 Kasım 1995'te düzenlenen bir suikastle öldürüldü. Kimilerine göre "Oslo da Rabin ile birlikte öldü." Rabin suikastinin ardından yerine Şimon Peres geçti. Bu dönemde her iki tarafa yönelik saldırılar gerçekleşti. Radikalleşen İsrail toplumunun yeterince agresif görmediği Peres'in yerine "İsrail'e güvenlik getireceğim." diyen Binyamin Netanyahu geldi. Peres'e göre Netanyahu'nun gelişi Oslo'yu kesintiye uğratmıştır. 1999'daki seçimleri ise Ehud Barak kazandı.²⁷⁴

Arafat, Camp David anlaşmasını kabul etmediği için zafer kazanmış edasıyla Gazze'ye dönerken, Barak'ın sonuçsuz girişimleri İsrail'de siyasi bir boşluk oluşturdu. 28 Eylül 2000'de yaklaşık 2000 polisle Mescid-i Aksa'ya giren muhalefetteki Likud partisinin lideri Ariel Şaron, hem barış sürecini boşa çıkarmış, hem de bu siyasi boşluğu doldurarak iktidara giden yolu açmış oldu. Ertesi gün Filistinlilerin Şaron'un provokasyonuna gösterdiği tepkiler sonucu yapılan gösteri ve protestolar, kısa sürede Kudüs'ten Gazze ve Batı Şeria'ya ulaştı. Gösterilere İsrail'in verdiği sert tepkiler, karşı tepkileri doğurdu ve oluşan şiddet sarmalı, El-Aksa İntifadası adı verilen 2. İntifada'yı doğurdu. İktidarının son dönemlerini yaşayan ABD Başkanı Clinton, intifadaya son vermek için tarafları görüşmeye çağırdı. Mısır'ın Taba şehrinde 22-28 Ocak 2001 tarihlerinde yapılan görüşmelerden sonuç çıkmadı. 6 Şubat 2001'de İsrail'de yapılan seçimleri Şaron büyük bir farkla kazandı. Çünkü İsraililer için artık güvenlik, barıştan önce geliyordu.²⁷⁵

Sabra ve Şatilla katliamlarından sorumlu tutulan²⁷⁶ Şaron, Filistinlileri ve

²⁷⁴ Çağlayan, a.g.e., s.514-517.

²⁷⁵ Çağlayan, a.g.e., s.520-522.

²⁷⁶ Süer, a.g.e., s.110.

liderlerini "terörist" olarak yaftalayarak İsrail işgaline karşı gösterilen haklı direnişin meşruiyetine zarar vermeye yönelik eylemlerde bulundu. Filistin otoritesinin binaları da dahil, Gazze ve Batı Şeria'ya askeri operasyonlar düzenledi.

ABD'ye yönelik gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 tarihli terörist eylemler ve bu esnada Başkanlık koltuğuna oturan George Bush'un söylemi, Şaron'un söylemleriyle birebir uyuşuyordu. 11 Eylül saldırısı sonucu tüm dünyada oluşan teröre yönelik konsensüsü, kendi politikaları için istismar eden Şaron, "Arafat da bizim Bin Ladin'imiz, Filistinlilere Taliban muamelesi yapılmalı" diyerek²⁷⁷, İsrail işgali altındaki Filistin halkının haklı taleplerini ve resmi anlaşmalar sonucu kurulmuş Filistin Otoritesi'nin meşruiyetini yok saymaya çalıştı.

Şaron'un Nisan 2002'de Batı Şeria'ya düzenlediği Savunma Kalkanı Operasyonu ile, Filistin'e Oslo'da verilen bölgeler yeniden işgal edilmiş oldu. Bu operasyon, 6 gün savaşından bu yana İsrail'in gerçekleştirdiği en büyük askeri operasyon oldu. Batı Şeria'daki kentlerde şiddetli çatışmalar yaşanırken, Filistin Lideri Arafat, Ramallah'taki karargahında, sağlık problemleri nedeniyle Fransa'ya gidip orada hayatını kaybedene kadar geçen süre boyunca, 2 yıldan fazla abluka altında yaşadı.²⁷⁸

Filistinli eylemcilerin İsraili sivillere yönelik gerçekleştirdiği eylemler nedeniyle İsrail, aslında başlangıcı Siyonizmin en önemli liderlerinden Vladimir Jabotinsky'ye kadar giden²⁷⁹ ve amacı Yahudilerle Filistinliler arasında kesin bir ayrışmayı sağlamak olan Ayrım Duvarını Batı Şeria'da inşa etmeye başladı. 1949 tarihinde İsrail ile Ürdün arasında imzalanan ateşkes Anlaşmasının belirlediği yeşil hat adlı sınırı takip etmesi öngörülen duvar, söylenenin aksine bu sınırı ihlal etmekle birlikte,²⁸⁰ 2004 yılında Lahey Adalet

²⁷⁷ Çağlayan, a.g.e., s.523.

²⁷⁸ Süer, a.g.e., s.110.

²⁷⁹ Çağlayan, a.g.e., s.435.

²⁸⁰ Süer, a.g.e., s.116-117.

Divanı tarafından uluslararası hukuka aykırı ilan edildi. Ancak bu karar İsrail ve ABD tarafından tanınmadı.²⁸¹

Tek taraflı ayırım planını Gazze'de de uygulamak isteyen Şaron, 2 Şubat 2004'de, Gazze'deki Yahudi yerleşimlerini kapatarak tamamen Gazze'den çekileceklerini açıkladı.²⁸² Bu arada İsrail, özellikle Hamas liderlerine yönelik suikastler düzenleyerek Filistinlileri lidersiz bırakıp direnişi kırmaya çalıştı. Hamas'ın kurucularından olan ve artık tekerlekli sandalyeye mahkum olarak yaşayan ancak Filistin halkı üzerinde önemli etkisi olan Şeyh Ahmed Yasin, 22 Mart 2004'te İsrail helikopterleri tarafından bizzat Şaron tarafından yürütülen bir operasyonla Gazze'de öldürüldü. Yasin'in yerine Hamas'ın yeni lideri olarak seçilen Abdulaziz er-Rantisi ise 17 Nisan 2004 günü yine İsrail helikopterleri tarafından düzenlenen bir saldırıyla iki koruması ve oğluyla birlikte katledildi.²⁸³

El-Aksa İntifadası neticesinde, Filistin tarafının resmi verilerine göre 7.227 Filistinli hayatını kaybederken, İsrail'in açıklamalarına göre ise 1.053 İsraili öldü. Ancak İsrail tarafından öldürülen Filistinlilerin %56'sı tamamen sivillerden oluşuyordu.²⁸⁴

Filistin yönetiminin Dışişleri Bakanı Cihad el Vezir'e göre;²⁸⁵ Şaron'un asıl amacı; *"...Filistinlileri Batı Şeria boyunca oluşturacağı küçük gettolara kapatmak, Filistinlileri tamamen devre dışı bırakıp Ürdün ve Mısır'ı devreye sokarak, bölgeyi bir anlamda Mısır'ın Gazze Şeridi'nden, Ürdün'ün Batı Şeria'dan sorumlu olduğu 1967 öncesindeki duruma döndürmek"* olmuştur.

2.15. HAMAS DÖNEMİ

Arafat'ın ölümünden sonra 2005 yılında Filistin Yönetiminin Başkanı seçilen Mahmud Abbas ve İsrail Başbakanı Ariel Şaron, ABD, Mısır ve

²⁸¹ Çağlayan, a.g.e., s.528.

²⁸² Çağlayan, a.g.e., s.527.

²⁸³ Sevinç, a.g.e., s.32-33.

²⁸⁴ Sevinç, a.g.e., s.31.

²⁸⁵ Çağlayan, a.g.e., s.530.

Ürdün'ün girişimleriyle Mısır'ın Şarm el-Şeyh kasabasında düzenlenen zirvede bir araya geldiler. Zirve sonunda taraflar, Yol Haritasının uygulanması konusundaki kararlılıklarını deklare ederek El-Aksa İntifadası'na son vermiş oldular.²⁸⁶

İsrail içindeki geri çekilme kararına gösterilen tepkilere rağmen, Gazze'de Yahudi varlığının olmamasının, İsrail için daha iyi olduğunu düşünen²⁸⁷ Şaron kazandı ve 12 Eylül 2005 itibariyle İsrail'in Gazze'den tamamen çekilmesi süreci tamamlanmış oldu.²⁸⁸

Filistin'de 2006 yılında yapılan seçimden Hamas, 132 sandalyeden 74'ünü kazanarak zaferle çıktı. Yol Haritası planını hazırlayan ve Ortadoğu Dörtlüsü olarak bilinen, BM, ABD, AB ve Rusya, Hamas'ın İsrail'i tanıyarak Oslo'ya bağlı kalması çağrısı yaptı.²⁸⁹

Beklenmedik bir şekilde Filistin'de yeni bir dönemin kapısını aralayan Hamas'ın hükümeti kurmasına İsrail'in tepkisi boykot uygulamak oldu. İsrail ve ABD, Hamas hükümetini tanımadıklarını açıkladılar. Bu arada İsrail'de yapılan seçimlerde, Şaron'un kurduğu Kadima Partisi birinci geldi. İsrail'in Hamas'a uyguladığı boykot, aşama aşama kuşatma ve yıllarca sürececek bir abluka haline dönüşürken, Filistin'e yapılan uluslararası yardımlar da askıya alındı.²⁹⁰ İsrail ve Batı, aslında sadece Hamas'ı değil, Hamas'ı demokratik seçimlerle işbaşına getiren Gazze'lileri cezalandırıyordu.

Hamas'ın askeri kanadı İzzeddin el-Kassam Tugaylarının İsrail'e yönelik 25 Haziran 2006'da gerçekleştirdiği asker kaçırma eylemine İsrail Yaz Yağmurları adı verilen operasyonla misillemede bulundu. İki hafta kadar süren İsrail saldırılarında 62'si çocuk olmak üzere 255 Filistinli hayatını kaybetti. 1 Kasım 2006'da başlayan Güz Bulutları Operasyonu'nda ise 50'den fazla

²⁸⁶ Süer, a.g.e., s.113-114.

²⁸⁷ Çağlayan, a.g.e., s.527.

²⁸⁸ Süer, a.g.e., s.119.

²⁸⁹ Sevinç, a.g.e., s.35.

²⁹⁰ Sevinç, a.g.e., s.37-39.

Filistinli hayatını kaybetti. Gazze'ye uyguladığı ablukayı iyice sıkılaştıran İsrail, Gazze ve Batı Şeria arasındaki geçişlere de yasak getirdi.²⁹¹

Hamas ile Mahmud Abbas'ın liderliğini yaptığı Fetih örgütü arasındaki ayrışma çatışmaya dönüşürken, bu ayrışma zamanla fiziksel olarak da iyice belirginleşti ve adeta Filistin, Gazze Şeridi Hamas'a, Batı Şeria ise Filistin Otoritesi'ne verilmiş gibi fiilen bölündü.

İsrail ve Batı, Hamas'ı tanımayıp İsrail ambargosuna destek olurken, Batı Şeria'daki Abbas yönetimine milyonlarca dolarlık hibe desteğinde bulundu. Abbas Yönetimi, Filistin'de FKÖ liderliğini tanımayan partilerin seçimlere girmesini yasaklarken, İsrail ise Hamas yönetimindeki Gazze'yi "düşman bölge" olarak ilan etti.²⁹²

2.16. DÖKME KURŞUN OPERASYONU (2008)

Tarih 27 Aralık 2008'i gösterirken, İsrail, Gazze'ye yönelik "Dökme Kurşun" adını verdiği askeri bir operasyona başladı. Kara ve hava saldırıları ile yoğun bir şekilde süren ve çoğunlukla sivillerin hedef olduğu operasyon 22 gün sürerken, çoğu çocuk toplam 1.500 Filistinli sivil hayatını kaybetti, yaralı sayısı 5 bini aştı. Gazze'nin altyapısını tahrip etmeye ve Hamas'ın resmi kurumlarına yönelik bu orantısız saldırılar sonucunda 200 bin ev zarar görürken, 50 bin Gazzeli evsiz kaldı. Sadece sivil yerleşimler değil, kamu kurumları, okullar, fabrikalar, hastaneler, üniversiteler, camiler hatta BM ofisleri de tahribata uğradı. Tarım arazilerinin dahi hedef alındığı saldırılar, Gazze'nin kuzeyindeki tarım alanlarının %60'ını kullanılamaz hale getirdi.²⁹³

Saldırıya gösterilen yoğun uluslararası tepkiler neticesinde, İsrail'in savaş suçlarına yönelik iddiaları soruşturmak için BM İnsan Hakları Konseyi bünyesinde ve Richard Goldstone başkanlığında bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon, yaptığı çalışmaları tamamlayarak kamuoyunda "Goldstone Raporu"

²⁹¹ Sevinç, a.g.e., s.50-53.

²⁹² Sevinç, a.g.e., s.57.

²⁹³ Sevinç, a.g.e., s.64.

olarak bilinen raporunu 15 Eylül 2009' da açıklamıştır. Raporda, İsrail'in saldırılarda "orantısız ve sistematik" güç kullandığı, fosfor bombası gibi uluslararası hukukta herhangi bir düzenlemeye tabi olmayan toplu imha silahları kullandığı, sivil unsurları ayırt etmeksizin açıkça hedef aldığı, sağlık, eğitim ve yardım kuruluşlarını vurarak uluslararası hukuka aykırı davrandığı, yaralıların tedavi görmesine engel olduğu, sivilleri canlı hedef olarak kullandığı ve korunan şahıs statüsündeki Filistinlileri göz altına aldığı şeklinde tespitler yapılarak uluslararası hukuk kuralları ve sözleşmelerini ihlal ettiği belirtilmiştir. Raporda ayrıca hem iç hukukun olayı soruşturması için çağrıda bulunulmuş hem de Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin konuyla ilgili yetkilendirilmesi gerektiği hususu dile getirilmiştir.²⁹⁴

İsrail ve ABD, İsrail'in hukuk dışı savaş suçlarını tespit eden Goldstone raporuna tepki gösterirken örgütlü Siyonizm, Goldstone ve rapor aleyhine yoğun bir kampanya başlatarak raporu itibarsızlaştırmaya çalışmıştır. Aslen bir Yahudi olan²⁹⁵ Hakim Richard Goldstone, kendisine yönelik baskılardan dolayı 1 Nisan 2011 tarihli Washington Post'taki bir makale yazarak²⁹⁶ geri adım atmış oldu. Makalesinde "Bugün bildiklerimi o zamanlar bilseydim Goldstone raporu farklı bir belge olurdu." diyen²⁹⁷ Goldstone, İsrail'in raporu itibarsızlaştırmaya ve etkisizleştirmeye yönelik çalışmalarına büyük bir katkıda bulunmuş oldu. "*Bilhassa Filistinli insan hakları kuruluşları olmak üzere insan hakları topluluğunun yaklaşık iki sene raporu özenle savunmasından sonra, tam da İnsan Hakları Konseyi'nin Goldstone Raporu'nu New York'ta Genel Kurul'a getirdiği ve burada BM Güvenlik Konseyi'nin raporu Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne göndereceği bir zamanda Hâkim Goldstone'un yazısı, ABD ve İsrail'in raporun üzerini örtmek için sarılacakları son dakika fırsatı oldu*".²⁹⁸

Gazze saldırısından Goldstone raporuna rağmen adeta aklanarak çıkan

²⁹⁴ Topal, A. H., "27 Aralık 2008–18 Ocak 2009 Gazze Saldırısı ve Uluslararası Ceza Hukuku", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. XII, 2008, Sa. 1-2, s.1095-1103.

²⁹⁵ Aydın, E., "Sunuş", *Richard Goldstone: Sıcağa Gelemeyen Güney Afrikalı Eski Hakim*, Dünya Bülteni Araştırma Masası - DÜBAM Yay., İstanbul, 2011, s.3.

²⁹⁶ Erakat, N., "Goldstone ve Hesap Verme Yükümlülüğü", *Richard Goldstone: Sıcağa Gelemeyen Güney Afrikalı Eski Hakim*, Dünya Bülteni Araştırma Masası - DÜBAM Yay., İstanbul, 2011, s.13.

²⁹⁷ Pappé, I., "Goldstone'un utanç verici U dönüşü", *Richard Goldstone: Sıcağa Gelemeyen Güney Afrikalı Eski Hakim*, Dünya Bülteni Araştırma Masası - DÜBAM Yay., İstanbul, 2011, s.5.

²⁹⁸ Erakat, a.g.e., s.13.

İsrail, Gazze üzerindeki yoğun ablukayı devam ettirdi. Hava sahası kontrolü ve geçiş noktalarını kapatmakla yetinmeyen İsrail, denizden de abluka uygulayarak sahilden itibaren 3 mil sonraki kısmı yasak bölge ilan ederek, bölgedeki insanların en önemli geçim kaynaklarından olan balıkçılığa da darbe vurdu. İsrail'e günü birlik çalışmaya giden Gazzelilerin işine son verilirken sınır kapıları aylarca kapatılarak bölge adeta bir açık hava hapisanesine çevrildi. Mısır tarafındaki Refah kapısının da kapalı olması nedeniyle Gazze'nin tüm dünya ile ilişkisinin kesilmesi sadece bölgeye temel yaşam malzemelerinin girişine engel olmadı, tedavi için yurtdışına çıkmasına izin verilmeyen binlerce Gazzeli hastanın hayatını kaybetmesine sebep oldu. Çaresizlik içindeki Gazzeliler, 14 kilometrelik Gazze-Mısır sınır hattı boyunca tüneller açarak, bölge için adeta bir nefes borusuna dönüşen bu tünellerden çeşitli yaşam malzemelerini temin ederek yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar.²⁹⁹

Gazze'ye yönelik ağır ablukaya karşı tüm dünyada yükselen tepkiler neticesinde, yardım kampanyaları ile toplanan insani yardımları bölgeye deniz yolu ile ulaştırmak amacıyla oluşturulan Özgürlük Filosu Türkiye'den hareket etti. Ancak İsrail, Gazze ambargosunu delmeye yönelik bu girişime izin vermeyerek 31 Mayıs 2010'da filoda yer alan ve uluslararası sularda yüzen Mavi Marmara gemisine askeri bir müdahalede bulundu. Tamamen silahsız sivillerin yer aldığı yardım gemisine yapılan baskın neticesinde Türk vatandaşı 9 sivil aktivist hayatını kaybetti. Uluslararası camiada büyük tepkiye neden olan bu saldırı, Türk yetkililerce "devlet terörü" olarak adlandırıldı.³⁰⁰

2.17. BULUT SÜTUNU OPERASYONU (2012)

İsrail, Gazze'ye yönelik üstü örtülü savaşını, sınır geçişlerini hastaların ve yardım malzemelerinin geçişine kapatıp sahilde balıkçılık yapan Filistinlilere düzenlediği saldırılarla devam ettirirken, 14 Kasım 2012'de "Bulut Sütunu" adını verdiği yeni bir askeri operasyon başlattı. Hamas'ın bir üst düzey askeri

²⁹⁹ Sevinç, a.g.e., s.68-72.

³⁰⁰ Sevinç, a.g.e., s.82-87.

sorumlusuna suikastle başlayan operasyonda 171 Filistinli hayatını kaybederken, 648'i de yaralandı. 8 gün süren operasyonda İsrail, 371 evi yerle bir ederken balıkçılıkta kullanılan 80 gemi ve tekne kullanılamaz hale geldi.³⁰¹

Mısır'ın arabuluculuğunda 11 Kasım 2012'de İsrail ile Filistin grupları arasında ateşkes imzalandı. 24 saat içerisinde yürürlüğe girmesi kararı verilen anlaşma, İsrail'in kişilere yönelik suikastlerine ve Gazze'ye yönelik operasyonlarına son vermesini, geçiş noktalarının serbest dolaşıma açılmasını içeriyordu. Ancak bir kaç gün sonra Gazzeli balıkçılara saldıran İsrail, yine yaptığı anlaşmalara sadık kalmayacağını göstermiş oldu.³⁰² Böylece anlaşma, silahları geçici olarak susturan bir ateşkesten öteye gidemedi.

İsrail'in Filistinli taraflara yönelik hem Gazze'de hem de Batı Şeria'da uyguladığı baskılar, Hamas ve Fetih üzerinde ortak hareket etme motivasyonu oluşturdu. Taraflar arasında yürütülen müzakereler neticesinde 23 Nisan 2014'de oluşan uzlaşma neticesinde 2 Haziran'da bir "Filistin Uzlaşma Hükümeti" kuruldu. Filistinliler arasındaki bu birlikten rahatsız olan İsrail, Oslo Anlaşmasına aykırı olarak, Uzlaşma Hükümetindeki bakanların Batı Şeria ve Gazze arasındaki geçişlerini engelledi.³⁰³

Bu arada Filistinli sivillere yönelik İsrail'in keyfi tutuklamaları ve uzun gözaltı sürelerine tepki gösteren tutuklular açlık grevi başlattı. İsraili yerleşimcilerin ev yıkma politikası ve Gazze ablukasına, Gazze'ye yönelik 11 Haziran tarihli hava saldırısı eklendi. Batı Şeria'da kaybolan 3 Yahudi yerleşimcinin cesedi 12 Haziran'da bulundu. İsrail olaydan Hamas'ı sorumlu tutarak Filistinliler arasındaki birliği bozmaya çalıştı. 2 Temmuz'da Filistinli bir gencin Yahudi yerleşimciler tarafından kaçırılarak benzinle içirilip canlı canlı yakılması, fitili ateşleyen son kıvılcım oldu. Bütün bunlara İsrail'in 1,5 aydır sürdürdüğü hava saldırılarının yoğunlaşması da eklenince, artık yeni bir askeri

³⁰¹ Sevinç, a.g.e., s.105-106.

³⁰² Sevinç, a.g.e., s.121.

³⁰³ Sevinç, a.g.e., s.138-140.

çatışmasının başlaması an meselesi haline geldi.³⁰⁴

2.18. KORUYUCU HAT OPERASYONU (2014)

Filistinliler arasında kurulan birliği bozmak ve Hamas'ı bizzat Gazze'de yaşayanlar eliyle tasfiye etmek için Gazze'ye yönelik büyük bir ekonomik baskı oluşturan İsrail, bu baskıyı 7 Temmuz 2014'de başlattığı ve Koruyucu Hat operasyonu adını verdiği saldırılarla askeri boyuta taşıdı. Saldırıları öncesi evlerini boşaltmaları ve Hamas'a karşı ayaklanmaları için Gazze'deki Filistinlilerin telefonlarına cep mesajları gönderen İsrail, sadece havadan değil denizden de bölgeyi bombalamaya başladı.³⁰⁵

İsrail'in hukuk tanımayan ve her zamanki gibi ayırım gözetmeksizin gerçekleştirdiği saldırılarda sadece Gazzelilere ait cami, okul, hastane, ev ve işyerleri değil, onların sığındığı BM'ye ait okullar da hedef alındı.³⁰⁶

Hamas başta olmak üzere Filistinli grupların alt yapısını çökerterek Batı Şeria'daki sistemi Gazze'ye taşımak isteyen İsrail, böylece bu bölgeyi de işgal ederek 2005'de terkettiği Gazze'de yeniden Yahudi yerleşimleri oluşturmak istiyordu.³⁰⁷ İsrail'in bir diğer stratejik amacı ise, son yıllarda Gazze açıklarında bulunan doğalgaz kaynaklarını kontrol altına alarak, gelirinin Filistinlilere gitmesini önleyip bizzat kendisinin el koymasını idi. Aksi takdirde enerjide İsrail'e bağlılığını sona erdirebilecek olan Filistin Yönetimi İsrail'in karşısında daha güçlü bir şekilde durabilir ve İsrail lehine olan güç dengesizliği bozulabilirdi.³⁰⁸

2007 yılı Ramazan ayı ve bayramı boyunca operasyonlarına devam ederek kara hareketına da giriştiği için karada Hamas karşısında ciddi kayıplar vererek

³⁰⁴Sevinç, a.g.e., s.141-146.

³⁰⁵Sevinç, a.g.e., s.147.

³⁰⁶Sevinç, a.g.e., s.164.

³⁰⁷Acun, C., "Gazze'de Oyun Bozan Asimetrik Direniş ve Diplomasi", <http://setav.org/tr/gazzedeyoyun-bozan-asimetrik-direnisi-ve-diplomasi/yorum/16224> (Erişim 10.10.2016)

³⁰⁸Karahan,H., "Koruyucu Hat Mezalimi "Kanlı Enerji Operasyonudur.", <http://www.dunyabulteni.net/toplum-ve-siyaset/305676/koruyucu-hat-mezalimi-kanli-enerji-operasyonudur> (Erişim 10.10.2016)

adeta şok olan İsrail,³⁰⁹ saldırılarını sivillere yönelik katliama dönüştürerek kayıplarını telafi etmeye çalıştı. ABD ve BM'nin girişimleriyle 1 Ağustos'ta başlayan ve İsrail ihlali nedeniyle sona eren ateşkes başarısız oldu. Ancak İsrail'e ait kara birlikleri ertesi gün çekilmeye başladı. 20 Ağustos 2014 tarihi itibarıyla 478'i çocuk ve 344'ü kadın olmak üzere toplam 2.028 Filistinli hayatını kaybederken 10.254'ü de yaralandı. Hamas 161 İsrail askerinin öldüğünü açıklarken, İsrail tarafı resmi açıklamasında 64 askerinin öldüğünü, 227 askerinin ise yaralandığını açıkladı. İsrail, Gazze'nin alt yapısına çok büyük zarar vermiş oldu.³¹⁰

Yaşanan büyük sivil kayıplar karşısındaki tepkileri göğüslemek ve uluslararası arenada operasyonlarına meşruiyet kazandırmak isteyen İsrail, yoğun bir propaganda faaliyetine girişti. İsrail Ordusu, "Hasbara" adı verilen ve İbranicede Kamu diplomasisi anlamına gelen bu faaliyetler kapsamında, Hamas'ın sivilleri canlı kalkan olarak kullandığı için bu denli sivil kayıpları yaşandığını iddia etti. Ayrıca Hamas'ın elindeki füzelerin sayısı ve kapasitesini abartılı bir şekilde sunarak İsraili sivillerin ciddi güvenlik riski altında olduğunu vurgulamışlardır. İsrail Ordusu hedeflediği binalara ise önce uyarı atışları yaptığını ifade ederek amacının sivilleri korumak olduğunu iddia etmiştir.³¹¹

³⁰⁹ Sevinç, a.g.e., s.159.

³¹⁰ Sevinç, a.g.e., s.168-173.

³¹¹ Çicekçi, C., "Bir Vatani Hizmet Olarak Hasbara: İsrail Ordusu'nun Koruyucu Hat Operasyonu", *Ortadoğu Analiz*, Eylül-Ekim Cilt: 6 Sayı: 64, s.20-21.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSRAİL'İN FİLİSTİNE YÖNELİK GÜVENLİK POLİTİKALARININ NEOREALİZMİN GÜVENLİK VARSAYIMLARINA GÖRE ANALİZİ

İsrail Devleti'nin Güvenlik politikalarına bakıldığında, var olma bağlamında güvenlik kavramının hakim olunan toprak miktarı ile doğru orantılı, bu topraklardaki Filistinli sayısı ile ters orantılı olarak anlamlandırıldığını söylemek mümkündür. Yani İsrail için güvenlik, Siyonizmin ilk ortaya çıktığı süreçten itibaren, Yahudilere vaat edildiğine³¹² inandıkları kutsal topraklar olan Filistin'de mümkün olduğunca fazla toprak edinmek ve bu toprakları yine mümkün olduğunca Filistinlilerden arındırmak ile eş anlamlı hale gelmiştir. İnceleyeceğimiz bütün güvenlik politikaları, İsrail'in güç kullanımı yoluyla, özellikle de Neorealizmin en büyük güç unsuru olarak gördüğü askeri güç vasıtasıyla sürekli bir çatışma ortamı yaratıp, asimetrik güç dağılımının olduğu bu çatışma ortamında daha fazla toprak elde edip işgal altındaki toprakları "Filistinli"sizleştirmek amacını gütmektedir. Ancak realiteye baktığımız zaman daha fazla toprak edinimi, paradoksal bir biçimde İsrail için beklenen seviyede güvenlik sağlamamış, işgal edilen bu topraklarda yaşayan Filistinlilerin İsrail egemenliği altına girmesini sağlayarak güvenlik ilkesiyle ters düşmüştür. Ancak bu durumun getirdiği çatışma ortamını lehine kullanmayı başaran İsrail, çatışmaların sonucunda "oldubitti ile ortaya çıkacak toprak kazanımlarının statükoyu oluşturacağı"³¹³ düşüncesi ile hareket etmiştir. Bu bağlamda, sadece daha fazla toprak elde etme girişimleri ile yetinilmemiş, işgal edilen topraklarda yasadışı yerleşimlerin sayısı, ülkeye gelen yahudi göçmenlerin sayısına paralel olarak arttırılırken, bu topraklardaki Filistinliler, askeri ve hukuki güç kullanımı yoluyla topraklarından göç ettirilmeye zorlanmıştır. Güvenliği sağlamak için oluşturulan göç, sınırlar ve yerleşim yerleri politikaları birbiriyle entegre hale getirilerek Filistinliler aleyhindeki güç dengesizliği sürekli istismar edilmiştir. Uluslararası

³¹² Vaat edilmiş topraklar: Tevrat'ta geçen (Tekvin 12, 5-7) ve Kenan ülkesine atfedilen "Bu memleketi senin zürriyetine vereceğim" şeklindeki, Tanrı tarafından Hz.İbrahim'e verilen sözü esas alan Yahudi anlayışına göre Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki bölge.

³¹³ Balpınar, a.g.e., s.161.

kamuoyunun tepkileri ve BM Genel Kurul kararlarına rağmen güç kullanımından taviz vermeyen İsrail, bu politikasına gerekçe olarak da güvenlik ihtiyaçlarını göstermiştir. Dolayısıyla varlığını toprak ve göç olgusuna bağımlı hale getiren güvenlik beklentisi, çatışmaların sürekliliğini sağlayarak çözümsüzlüğü kalıcı hale getirmiştir. İsrail'in tek taraflı güç kullanımına karşı BM'in tavsiye ve kınama kararları ise, yaptırım gücü olmadığı için İsrail'i engelleyememiştir. Her ne kadar çeşitli dönemlerde - Neorealizmin de öngördüğü gibi- İsrail ile Filistin tarafı arasında çeşitli barış süreçleri yaşansa da, bu süreç uzun ömürlü olmamış, İsrail bu çatışmasızlık dönemlerini, çatışma sürecine hazırlık amacıyla zaman kazanma fırsatı olarak algılamış³¹⁴ ve nihai amacının barış değil güvenlik olduğunu göstermiştir.³¹⁵

3.1. İŞGAL ALTINDAKİ TOPRAKLAR VE SINIRLAR

Kurulduğu 1948 yılından bu yana henüz siyasi sınırları netleşmemiş olan İsrail'in sınır politikasının çerçevesini, ilk Başbakanı David Ben-Gurion'un "tarihte son yerleşim yeri yoktur, sonsuz sınırlar yoktur, son siyasi talep yoktur." sözü oluşturmaktadır. Yayılımcı bir politika izleyen İsrail'in sınırlarının ancak çatışmaların sonucunda belirleneceği kabulü³¹⁶, güvenlik=toprak denklemini ortaya koymuştur.³¹⁷

BM'nin 1947 tarihli Taksim Planı, Filistin topraklarının ancak %6'sına³¹⁸ sahip olan Yahudilere, toplam %56'lık çoğunluğu vermeyi öngörüyordu. 1948 savaşının sonunda ise bu oran %67 seviyesine ulaşmıştır.³¹⁹ Sınırları tanımlanmamış Yahudi devletinin sınırlarını konjonktüre göre belirlemeyi öngören Ben Gurion'a Yigal Allon da "kendi sınırlarına savunma ihtiyaçları doğrultusunda karar verecekleri" şeklindeki ifadesiyle destek vermiştir. Sınırlara ve toprağın bekasına yönelik askeri, yasal ve kurumsal düzenlemeler birbirini tamamlayacak şekilde belirlenmiştir. Filistin topraklarını demografik,

³¹⁴ Balpınar, a.g.e., s.389.

³¹⁵ Balpınar, a.g.e., s.310.

³¹⁶ Balpınar, a.g.e., s.151.

³¹⁷ Balpınar, a.g.e., s.176.

³¹⁸ Balpınar, a.g.e., s.145.

³¹⁹ Halloum, a.g.e., s.32.

etnik, siyasi ve sosyal olarak bir Yahudi Devletine dönüştürmek için askeri bir plan olan Plan Dalet yürürlüğe girmiştir.³²⁰

Daha sonraki süreçte çatışmalar neticesinde mülteci durumuna düşen Filistinlilerden geriye kalan toprakları ele geçirmek, onların gelecekteki olası toprak taleplerinin önüne geçmek ve Filistinlilerin elindeki mevcut toprakları Yahudileştirmek için ise yasal bazı düzenlemelere gidilmiştir. Bu yasaları uygulamak amacıyla da Arap Malları Dairesi ve Namevcut Kişi Malları Emanet Ofisi, yer değiştiren Araplarla ilgili Bakanlık Komitesi ve Düşman Malları Yedieminliği gibi resmi birimler kurulmuştur. Kanunlarda "Filistinliler" yerine "İsrailli Araplar" terimi kullanılarak kimlik erozyonu yaratma amacı güdülmüştür. Ordunun ele geçirdiği topraklara İsrail egemenliğini oluşturmak için Yargılama Yetkisi ve İktidar Sahası Kanunu, terk edilmiş bölge olarak tanımlanmış topraklara yönelik Terkedilmiş Bölgeler Kanunu, Savunma Bakanlığı'na kapalı güvenlik bölgesi ilan etme yetkisi veren Savunma Düzenlemeleri (Güvenlik Gölgele) Kanunu, Tarım Bakanlığı'na mültecilerin topraklarını kullanma yetkisi veren Tarım Yapılmayan Alanlarda Tarım yapılması Kanunu, kamu hizmeti ve güvenlik amaçlı toprak kamulaştırmasına olanak sağlayan Acil Durum Toprağa El Koyma Kanunu, Namevcutların Malları Kanunu ve Devlet Malı Kanunu toprak elde etmenin yasal dayanağı olarak kullanılmıştır.³²¹

1950 yılında yürürlüğe giren ve ülkeye dışarıdan gelecek bütün Yahudilere vatandaşlık hakkı veren Yahudi Göçü kanunu da, toprak politikalarını desteklemek için devreye girmiştir. Böylece, sınırı olmayan toprak genişlemesine ve yerleşimlere, yine sınır getirilmemiş Yahudi göçü entegre edilmiştir. 1956 savaşından sonra yürürlüğe giren Zaman Aşımı Kanunu ile son 15 yıldır sürekli tarım yapılmayan topraklara, Şehir Planlama Kanunu, Temel Kanun:İsrail Toprakları, Mal Vergisi ve Tazminat Fonu Kanunu, Ulusal Parklar ve Doğal Rezervler Kanunu ve Toplu Konut Projeleri Kanunu vasıtası

³²⁰ Balpınar, a.g.e., s.146-147.

³²¹ Balpınar, a.g.e., s.153-156.

ile çeşitli gerekçelerle Filistinlilerin topraklarına el koyma ve ulusallaştırma yöntemleri uygulanmıştır.³²² Bu düzenlemeler yoluyla hukuki boyutta gücünü pekiştiren İsrail, güvenliğini sağlamak için daha fazla toprak işgalini kolaylaştırmıştır.

İşgal altındaki bölgelerde toprak genişlemesi devam ederken 1967 yılında patlak veren savaşın galibi İsrail, Ürdün'den Doğu Kudüs ve Batı Şeria'yı, Mısır'dan Gazze ve Sina Yarımadası'nı, Suriye'den ise su kaynakları bakımından ve stratejik açıdan önemli olan Golan tepelerini alarak topraklarını 4 katına çıkarmıştır. Bu büyük çaplı genişlemeye rağmen mevcut durumun statükoyu oluşturacağı bilinciyle hareket eden İsrail "verilecek bir santimetre toprak yok" ilkesi çerçevesinde hareket ederek, savaş sonunda elde ettiği topraklar için "ilhak ve silahlı işgal" teriminin yerine "idari bölgeler" tanımlaması yaparak söz konusu topraklara ait egemenlik algısını pekiştirmiştir.³²³

Uluslararası kamuoyunun, İsrail'in bu yaklaşımının Cenevre Konvansiyonu'na aykırı olduğunu belirten eleştirilerine karşı ise egemenlik ve güvenlik zemininde uygulamalarını savunarak işgal ettiği topraklardan geri çekilmemek adına çeşitli gerekçeler üretmiştir. Toprak edinimini ve egemenlik hakkını meşrulaştırıcı yasal düzenlemelere ilaveten, çok sayıda askeri emir yayınlanarak işgal altındaki topraklarda kapalı bölge ilan oluşturma, sokağa çıkma yasağı, Batı Şeria'ya girişleri izne bağlama ve arazi ve mallara erişimi kısıtlama yöntemleriyle işgal altındaki bölgelerde saha hakimiyetini sağlama amaçları güdülmüştür. Bu dönemde İsrail'in BM 242 sayılı kararını sadece Sina yarımadası için geçerli olmak üzere kabul ettiği ve "Barış için toprak" prensibi ile hareket ettiği söylenebilir. Sınırlara ilişkin resmi görüşünü BM Genel Kurul'unda açıklayan İsrail, işgalin tanınmasını barışın ön şartı olarak ileri sürmüştür. Bu dönemde, Soğuk Savaş şartlarında İsrail'in, 1967 yılı öncesi işgal ettiği toprakların ABD ve SCCB'nin desteği ile meşrulaştırıldığı

³²² Balpınar, a.g.e., s.156-159.

³²³ Balpınar, a.g.e., s.160-161.

söylenbilir. BM'in 1972 tarihli 2949 sayılı kararında İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve bu bölgelerde gerçekleştirdiği değişikliklerin geçersiz olduğu belirtilmesine rağmen, sözü edilen uluslararası destek nedeniyle, yaptırım gücü olmayan bu karar sahaya yansımamış, aksine İsrail'e buralardaki hakimiyetini pekiştirmek için zaman kazandırmıştır.³²⁴

1973'teki Yom Kippur savaşı İsrail'in güvenlik korkularını harekete geçirerek toprak konusundaki tavizlerin güvenlikten taviz anlamına geleceği anlayışını pekiştirmiştir. ABD Başkanı Jimmy Carter dönemindeki barış müzakerelerinde FKÖ ön plana çıkmış, Filistinliler için self-determinasyon ilkesi daha yüksek sesle dile getirilir hale gelmiştir. Avrupa Konseyi de yine bu dönemde Filistin ulusal kimliğini tanımıştır. 1997 yılında iktidara gelen sağcı Likud Partisi, işgal altındaki topraklar için ilhak ifadesini kullanmaktan özellikle kaçınırken, Ürdün'ün zaten bir Filistin ülkesi olduğu tezinden hareket ederek bağımsız bir Filistin Devleti kurulması fikrine karşı çıkmıştır. Bu düşünceden hareketle İsrail, toprak meselesini güvenlikle eşdeğer gördüğü için 1978 yılındaki Camp David barış görüşmeleri kapsamına toprak meselesinin dahil edilmesine karşı çıkmıştır. Bu görüşmelerde sadece Sina'nın bir kısmından çekilmeyi ve Gazze ve Batı Şeria'daki Filistinlilerin öz yönetimi için beş yıllık bir geçiş sürecini öngörmüştür. Toprağa değil kişiye yönelik özerklik kavramını benimseyen İsrail, özerklik görüşmelerinin toprak tavizini doğuracağını, bununda güvenliğini tehdit edecek olan bağımsız bir Filistin Devletine yol açacağını düşünmüştür. Sina Yarımadası'nın Yahudi Devleti ideolojisinde önemi olmadığı inancıyla Likud Lideri Menahem Begin, bu bölge ile ilgili esnek davranırken, Camp David görüşmeleri neticesinde Mısır tarafından tanınma karşılığında Batı Şeria ve Gazze için İsrail'e bağlı sınırlı bir özerkliği kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu arada alan hakimiyetini ve toprak egemenliğini geliştirmeye yönelik olarak Eski Eserler Kanunu ve Negev Toprak Elde Etme Kanunu yürürlüğe girmiştir.³²⁵

³²⁴ Balpınar, a.g.e., s.161-169.

³²⁵ Balpınar, a.g.e., s.169-178.

BM Güvenlik Konseyi 476 sayılı kararıyla demografik, tarihi ve coğrafi yapının değiştirilmesini amaçlayan düzenlemeleri hükümsüz saymış, İsrail ise bu karara misilleme olarak Kudüs'ü ebedi başkent ilan etmiştir. Ardından BM Genel Kurulu'nun aldığı ve güç kullanılarak toprak kazanımını kabul edilemez ilan eden ve İsrail işgalini kınayan 35/207 sayılı kararı, İsrail'in güç kullanımı yoluyla güvenliğini sağlamaya yönelik toprak genişlemesi politikasını teyit etmiştir. Bu arada işgal ettiği toprakları Yahudileştirme güdüsüyle İsrail, Batı Şeria ifadesi yerine "Judea ve Samaria" ifadesinin kullanılmasını emretmiş, FKÖ ile olası ilişkileri yasaklamıştır.³²⁶

İsrail'in bu politikalarına, Camp David barış sürecinin devamlılığı adına ABD'nin göz yumduğunu ve İsrail'in, ABD'nin bu tavrından güç aldığını söylemek mümkündür. ABD Başkanı Regan, 1982 yılında kendi adıyla anılan bir plan ortaya koyarak "barış için toprak" ilkesi temelinde İsrail'in geri çekilmesinin kendisine güvenlik sağlayacağını iddia ederek Filistin'e özerklik verilmesini ve 242 sayılı karar gereğince İsrail'in geri çekilmesini teklif etmiş, ancak planı İsrail reddetmiştir. BM Genel Kurulu ise plan bağlamında 37/86 sayılı kararıyla (1982) İsrail geri çekildikten sonra Filistinliler kendi yönetimlerini kuruncaya kadar Filistin'i BM'nin idare etmesi fikrini ortaya atmıştır. İsrail'de 1983 yılında Başbakan olan Yitzhak Shamir ise "barış için toprak" ilkesinin geçerliliğini yitirdiğini ifade ederek toprak tavizinin ve geri çekilmenin söz konusu olmayacağını sinyalini vermiştir. Bu dönemde İsrail Genelkurmayı işgal altındaki topraklarla ilgili olarak "Batı Şeria ve Gazze'nin askeri sorunları olduğu ve çözümünün askeri güç kullanımında olduğu" şeklinde bir ifade kullanarak toprak ve sınır konularında belirleyici faktörün güç kullanımı olmaya devam edeceğinin işaretini vermiştir. İsrail'in güç kullanımına yönelik bu toprak ve sınır politikası, 1987 yılında -çoğu önceden Filistinlilere ait olan- Batı Şeria'nın %52'si, Gazze'nin ise %30'unun kendi denetimlerine geçmesi sonucunu doğurmuştur.³²⁷

³²⁶ Balpınar, a.g.e., s.178-179.

³²⁷ Balpınar, a.g.e., s.179-184.

İsrail toplumu ve yöneticilerinin bilinçaltında yatan İsrail Devleti sınırları, 1989 yılında basılan bir para üzerinde yer alan ve Filistin, Ürdün ve Lübnan'ın tamamını, Sina Yarımadası'nın yaklaşık yarısını S.Arabistan'ın üçte birini ve Irak'ın üçte ikisini Büyük İsrail olarak gösteren haritada açığa çıkmıştır. 1990 yılında işgal edilen toprakların oranı Batı Şeria'da %55, Gazze'de %30 civarında olmuştur. Ulusal güvenliğini güvenlik=toprak eşitliğine endeksleyen İsrail, Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB arasındaki güç dengesini kendi lehine kullanmak suretiyle mevcut statükonun devamını, güç kullanımına dayanan çatışmanın sürekliliği sayesinde sağlayabilmiş, sınırların netlik kazanmasının önüne geçmek için de bu konuyu sürekli ertelemiştir.³²⁸

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ardından SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Dünya, iki kutuplu sistemden tek kutuplu sisteme geçmiş, Arap ülkelerine destek olan SSCB'nin sahneden çekilmesi ve İsrail'in en büyük müttefiki ve destekçisi olan ABD'nin süper güç olması, İsrail için kayda değer bir avantaj sağlamıştır. Bu avantajdan yararlanmak isteyen İsrail Başbakanı Shamir toprak ve sınırlarla ilgili politikasını; "Judea, Samaria ve Gazze'nin İsrail Devleti'nin ayrılmaz parçaları olduğunu düşünüyoruz ve bu düşünceyi uygulamaya geçirmek için mücadele edeceğiz" şeklinde ifade etmiştir.³²⁹

Bu doğrultuda hazırladığı hükümet programında da Yahudilerin İsrail toprakları üzerindeki haklarının tartışma konusu olmayacağını ve İsrail için tehdit olarak gördükleri bir Filistin Devleti'ne karşı olduklarını beyan etmiştir. Toprak konusundaki bu düşünceden yola çıkarak "barış için toprak" ilkesi reddedilmiştir. İsrail, işgal ettiği Batı Şeria ve Gazze için ise, buraların güvenlik nedeniyle kontrol altında tutulduğu ve İsrail Devleti sınırları dışında yer aldıkları için herhangi bir ilhak durumunun söz konusu olmadığı tezini geliştirmiştir. İşgal ettiği topraklardaki kontrolü kaybetmek istemeyen İsrail bir yandan da diplomasi alanında da Camp David üzerinden yürütülecek barış sürecinin devamından yana olduğunu dile getirerek kendisine siyasi manevra

³²⁸ Balpınar, a.g.e., s.184-189.

³²⁹ Balpınar, a.g.e., s.371-372.

alanı oluşturma ve tepkileri yumuşatma çabası içerisinde olmuştur. İşgale devam ederken barış görüşmelerinin de eşzamanlı olarak yürütülmesi, Neorealizmin güvenlik varsayımlarından olan savaş halinin sürekli olmayıp yer yer çatışmasızlık halinin de yaşanabileceği düşüncesiyle örtüşmektedir. Öte yandan "Zayıf olursam nasıl taviz verebilirim? Güçlü isem niye taviz vereyim" anlayışında olan İsrail içte ve dışta güvenliğe tahvil edilecek güç artırımı arayışında iken, Körfez savaşında FKÖ ve Ürdün'ün, diğer Arap ülkelerinin aksine Irak tarafında olmaları Filistinlilerin elini zayıflatmış, güç dengesizliği İsrail lehine pekiştirilmiştir. Körfez savaşı ortamında tarafları barış masasına oturtmak isteyen ABD, Irak'a olan desteği nedeniyle FKÖ'yü görüşmelerin dışında bırakmıştır. İsrail ise savaştaki ekonomik ve askeri desteğinden dolayı ABD'ye itiraz edememiş, konferansa katılmak durumunda kalmıştır. AB'nin müzakerelerde yer almasını da FKÖ yanlısı tutumu nedeniyle istememiştir.³³⁰

1991 yılında başlayan Madrid Konferansı BM 242 ve 338 kararlarını temel alırken, İsrail Filistinliler için özerklik, sınırlar için ise yerleşim yerlerini baz almış, "barış için toprak" ilkesinin reddinde ısrarcı olmuştur. Rusya ve AB'nin etkisinin görülmediği Konferans süreci, FKÖ'nün de süreç dışına itildiği düşünülecek olursa, adeta ABD ve İsrail arasında yürütülmüştür. İsrail kamuoyunun %38'inin Filistinlileri Gazze ve Batı Şeria'dan çıkarmaya yönelik düşüncesi de göz önüne alındığında bütün şartların kendi lehine oluşu bu konjonktürde İsrail, işgal altında tuttuğu topraklardan en ufak bir taviz verme eğiliminde olmamıştır.³³¹

1992'de iktidara gelen Rabin 1967 öncesi sınırlara dönmeyi reddederken, Peres, güvenlik açısından ekstradan bir yük oluşturan Gazze'ye ilaveten Eriha veya Cenin'den çekilmeyi gündeme getirmiştir. Bu kısmi çekilmenin ardında yatan asıl sebebin Yahudi Devleti ideolojisi ile doğrudan ilgili olduğunu ve İsrail için güvenlik kavramının ardında sadece toprak veya coğrafya değil dini ve ideolojik alt yapının da önemli bir yer teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

³³⁰ Balpınar, a.g.e., s.372-375.

³³¹ Balpınar, a.g.e., s.375-378.

1993'de başlayan Oslo görüşmelerini yürüten Rabin, FKÖ'yü tanıma ve Gazze ve Eriha'dan çekilmeyi öngördüğü için İsrail sağı tarafından ihanetle suçlanmıştır. Ancak 13 Eylül 1993'te imzalanan İlkeler Bildirgesi ile, İsrail'in 4 ay içerisinde çekileceği Gazze ve Eriha'da Filistinliler için özerk bir geçici yönetim oluşturulması, 5 yıllık geçiş sürecinden sonra BM 242 ve 338 üzerinden nihai görüşmelere devam edilmesi kararlaştırılmıştır. 4 Mayıs 1994 tarihli Gazze-Eriha Anlaşması ile İsrail'in bu bölgelerden 3 hafta içerisinde çekilmesi öngörülmüştür. Ancak İsrail'in çekilmesi, bu bölgelerde Filistinlilerin toprak hakimiyetini en alt seviyede tutmuş, İsrail'in hayati olarak gördüğü saha hakimiyeti devam etmiş, sınırlara ait herhangi bir değişiklik olmamış ve iki devletli çözüme dair bir gelişme kaydedilmemiştir. Çünkü FKÖ, İsrail'i bir devlet olarak tanırken, İsrail ise FKÖ'yü sadece Filistin tarafının resmi temsilcisi olarak tanımakla yetinmiştir. Bu yüzden Filistin Devleti şeklinde bir ifade değil "Filistin kimliği" kavramı kullanılmıştır.³³²

Netanyahu'nun "müthiş bir yalan" şeklinde nitelediği Oslo Anlaşmaları sayesinde İsrail, Filistin şehirleri etrafında kendi güvenliği için tampon bölgeler oluşturmaya başlamıştır. Bu uygulamanın ardında yatan öngörü ise, Neorealizmin güvenlik varsayımlarına uygun düşecek bir şekilde, devletler arasındaki ilişkilerde her an şiddetin ortaya çıkması olasılığının kuvvetli olması ve karşı tarafın güç kullanacağı varsayılarak güvenliğin öncelikli hale gelmesi düşüncesidir. İsrail'in Filistinlileri kimlik açısından ayrıştırma politikalarına fiziki ayırım ve öteleme politikaları eklenmiş, Filistinlilerin bağımsız bir devlet oluşturabilmesinin önüne geçecek çeşitli izolasyon uygulamaları devreye girmiştir. 1995'te imzalanan Oslo II Anlaşması ile Batı Şeria, 3 bölgeye ayrılmıştır. Böylece Oslo ile İsrail'in Filistin topraklarında gerçekleştirdiği "işgal" durumu, "ilhak" seviyesine yükselmiş ve bu fiili işgal hukuki nitelik kazanmıştır.³³³ Kısacası Oslo süreci, İsrail'in işgal ettiği topraklar açısından, işgalin meşrulaştırılması anlamını taşımaktadır.

³³² Balpınar, a.g.e., s.378-382.

³³³ Balpınar, a.g.e., s.382-384.

Yukarıda bahsettiğimiz Neorealizmin güvenlik varsayımlardan olan, anarşik uluslararası sistemin yol açtığı savaşların süreklilik arzemediği, devletler arasında zaman zaman kısa süreli de olsa işbirliği ve anlaşmaların olabileceği varsayımı sahada pratik olarak tekrar hayata geçmiş, 12 Ekim 1995'te taraflar arasında Beilin-Abbas Anlaşım Protokolü imzalanmıştır. Bu protokol; İsrail'in Filistin Devleti'ni tanımasını, taraflar anlaşığı takdirde Ürdün-Filistin Konfederasyonu'nun kurulmasını, tarafların birbirlerinin güvenli olarak yaşama hakkı, toprak bütünlüğü ve egemenliklerini tanımalarını ve İsrail'in en geç 1999 Mayıs'ına kadar Batı Şeria ve Gazze'den çekilerek Gazze ile Batı Şeria arasında bir koridor açılmasını içermiştir.³³⁴ Ancak Rabin'in öldürülmesinden sonra iktidara gelen Peres, selefi Rabin'in hükümet programını aynen açıklamasına rağmen, Osla Anlaşması maddeleri ve Beilin-Abbas Protokolü'nü yürürlüğe sokmamıştır.³³⁵

Söz konusu anlaşmaların uygulanmaması, yine Neorealizmin güvenlik varsayımları arasında yer alan ve ülkeler arasında zaman zaman işbirliği yaşansa da hakim güvenlik rekabeti yüzünden bu işbirliklerinin geçici ve sınırlı olduğu ilkesini doğrular bir nitelik taşımaktadır.

Güvenlik kavramını toprak genişlemesi ile özdeş hale getiren İsrail'in askeri güç kullanarak toprak edinimine örnek olarak 1990'lı yılların ortasından sonra yaptığı bir uygulama gösterilebilir. Bu uygulamada, önce belediye sınırları dışında yer alan Filistinlilere ait bir toprak parçası bir Yahudi yerleşimciye kiralanmaktadır. Bu esnada İsrail ordusu bu toprağın sahibi olan Filistinlinin toprağına ulaşmasını engellemektedir. Askeri güç kullanarak oluşturulan bu durumda, yasada yer alan 3 yıl geçtikten sonra toprağın işlenmediği için sahibi olan Filistinlinin mülkiyet hakkı sona erdiği gerekçesiyle kamulaştırılması sağlanmaktadır.³³⁶

Neorealizmin güvenlik varsayımlarını doğrular şekilde, kendi güvenliğini

³³⁴ Balpınar, a.g.e., s.384.

³³⁵ Balpınar, a.g.e., s.385.

³³⁶ Balpınar, a.g.e., s.385-386.

ancak kendisinin sağlayacağını öngören İsrail, askeri ve hukuki güç kullanımı yoluyla işgal ettiği toprakları genişleterek güvenlik kapasitesini artırma yoluna gitmektedir. Dolayısı ile birbirleri ile benzerlik gösteren Rabin ve Peres dönemi güvenlik politikalarının, yürütülen barış sürecine dikkatlerin çekilip diğer taraftan güvenlikle doğru orantılı görülen işgal edilmiş toprak miktarını artırma temelinde şekillendiği söylenebilir.

Oslo barış sürecine öteden beri karşı olan Netenyahu, iktidara geldiği 1996 yılında açıkladığı hükümet programında özet olarak Filistin devletini tanımayacağını ve İsrail topraklarındaki Yahudi varlığının tartışılmaz olduğunu ifade ederek İsrail'e Yahudi göçünü artıracığını belirtmiştir.³³⁷ Yahudi göçünün artışı, onların yerleşmesi için gereken toprak ihtiyacını doğuracağından, bu programın, İsrail işgalinin ve genişlemesinin devam edeceği anlamına geldiğini söylemek mümkündür.

Başbakan olduğu sürece bağımsız bir Filistin Devleti'nin olmayacağını belirten³³⁸ Netenyahu, 1997'de Arafat'la el-Halil Protokolü'nü imzalamıştır. Bu anlaşmanın imzalanması da yine Neorealizmin güvenlik anlayışı çerçevesinde, savaş halinin sürekli olmadığı ve bu çatışmasızlık dönemlerinde sınırlı da olsa işbirliğinin olabileceği varsayımını ispatlar niteliktedir. El-Halil'in %80'inden ve Batı Şeria'nın kırsal kesiminden İsrail'in çekilmesini aşama aşama gerçekleştirmeyi öngören protokolün bu geri çekilmeyi sınırlandırma ve zamana yaymasındaki ana düşüncenin yine Neorealizmle uyduğunu söylemek mümkündür. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, Neorealizmin Güvenlik varsayımları, devletler arasındaki ilişkilerde yaşanan işbirliğinin hakim güvenlik rekabeti yüzünden içerik ve zaman açısından sınırlı olduğu, şiddetin ortaya çıkma ihtimalinin yüksek olduğu ve tarafların her an güç kullanabileceği olasılığını göz önüne almaktadır. Nitekim Netenyahu 1997 yılı Mart ayında baş gösteren şiddet olaylarını gerekçe olarak sunarak barış sürecini sürdürmeyeceğini beyan etmiştir. Üstelik çekilmeyi esas alan protokol

³³⁷ Balpınar, a.g.e., s.386.

³³⁸ <http://www.cnnturk.com/haber/dunya/netanyahudan-filistin-aciklamasi> (Erişim 21.11.2016)

göz ardı edilmiş, genişlemeyi esas alan Allon-Artı Planı devreye girmiştir.³³⁹ İsrail tarafına hakim olan bu anlayış, barışın değil çatışmanın sürekli olduğuna dair bir inancın mevcut olduğunu ve barış dönemlerinin çatışma dönemlerine hazırlık ve işgale meşruiyet kazandırma amacıyla kullanıldığını göstermektedir. Barışın geçici, savaşın ise kalıcı bir durum olduğu düşüncesiyle hareket edilmesi, Neorealizmin güvenlik varsayımları ile bire bir örtüşmektedir.

Kadim Filistin topraklarında ne kadar çok toprak elde ederse, güvenliğini o kadar garantiye alacağını düşünen İsrail, güvenlik paradigmasını sıfır toplamlı bir oyun olarak kurgulayarak³⁴⁰ işgal ettiği topraklardan çekilmeyi güvenlik zaafiyeti olarak ele almıştır. Bu bağlamda, 1998 yılına gelindiğinde 1967 savaşında işgal ettiği toprakların %60-75'ini elinde tutacağını ve Batı Şeria'dan çekilmeyip buradaki kontrolünü devam ettireceğini açıklamaktan geri durmamıştır. Ekim 1998'de imzalanan Wye River Memorandumu, içeriği itibariyle Batı Şeria'daki İsrail denetimini %60 oranına getirmiştir. Buna rağmen İsrail, özellikle güvenlik önceliklerini gerekçe göstererek Memorandumdaki çekilme programına uymaktan imtina etmiştir.³⁴¹

Wye River Memorandumu'ndan sonra 1999'da gündeme gelen Şarm eş-Şeyh Memorandumu'nda da Filistin tarafına toprak tavizi üzerine anlaşılmasına rağmen İsrail tarafı, 1967 sınırları öncesine dönmeyi reddederek, yerleşim yerleşimlerinin İsrail'de kalacağı ve Ürdün Irmağı batısında yabancı bir orduyu kabul etmeyeceği şeklindeki ilkelerini deklare etmiş, güvenlik anlamında hayati gördüğü topraklardan taviz vermeyi kesin bir dille reddetmiştir.³⁴² Güvenlik katsayısını, egemen olduğu toprak miktarına eşitleyen İsrail, toprak=güç eşitliği üzerinden gücünü ve dolayısıyla güvenliğini artırma anlayışı ile, Neorealizmin güvenliği güçte gören varsayımına uygun hareket etmiştir.

³³⁹ Balpınar, a.g.e., s.388.

³⁴⁰ Balpınar, a.g.e., s.498.

³⁴¹ Balpınar, a.g.e., s.390-391.

³⁴² Balpınar, a.g.e., s.395.

İsrail, dini ve tarihsel bir miras olarak algıladığı kadim Filistin topraklarının Yahudi kimliğinden taviz vermeme düşüncesi ile bu toprakları mümkün olduğunca Filistinlilerden arındırarak, güvenliklerini riske sokacağını düşündüğü bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasına da karşı çıkmış, Filistinlilerin devlet taleplerini, egemenliği ve bağımsızlığı sınırlı özerk bir yönetim derecesine indirgemeye çalışmıştır. İsrail Başbakanı Barak, bu doğrultuda, 2000 yılında Filistinliler için "bağımsızlık olmadan özerklik" anlayışıyla Filistin'in sınırlarını kendi güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde belirlemeye çalışmış, tek taraflı bir Filistin Devleti ilanı durumunda ise, Batı Şeria'nın tamamını işgal edecekleri şeklinde Filistinlileri tehdit etmekten geri durmamıştır.³⁴³

3.2. AYRIM DUVARI

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Neorealizmin güvenlik varsayımlarına göre uluslararası sistemde ana aktör olan devletler, kendi güvenliklerini kendileri sağlamak durumunda olduğu için, her zaman bir güç artırma ve çıkar arayışı içinde olurlar. Güvenlikleri için tehdit oluşturan taraf üzerinde güçlü oldukları algısını oluştururlarsa, caydırıcı olabileceklerini ve bu tehdidi bertaraf ederek güvenliği sağlayabileceklerini düşünürler. Ancak Neorealizme göre bu güç mücadelesi, kaçınılmaz bir şekilde çatışmalara ve savaflara yol açar. Tam da bu varsayıma uygun düşecek şekilde, Filistinliler üzerinde bir güç gösterisinde bulunmak amacıyla Ariel Şaron'un 2000 yılında gerçekleştirdiği Mescid-i Aksa baskını, barış sürecini sabote ederek Aksa İntifadası adıyla anılacak olan yeni bir çatışma döneminin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Yine Neorealizmin öngörüsünü haklı çıkarır bir şekilde, her an ortaya çıkma ihtimali yüksek olan şiddet olgusu, Filistin ve İsrail topraklarında yeniden sahne almıştır.

2001 yılı Ocak ayında yapılan Taba görüşmelerinde İsrail Gazze'den tamamen çekileceğini ve Batı Şeria'daki Filistin kontrolünde olan topraklardaki yerleşimleri iptal edeceğini kabul etmiştir. Aynı yılın Haziran ayında sunulan Tenet Planı ise, 2000 öncesindeki statünün devamını esas almıştır. 2001 yılı

³⁴³ Balpınar, a.g.e., s.396.

Şubat ayında iktidara gelen Şaron, İsrail'in güvenliği için Yahudi ve Arapların kesin bir ayrımla bölünmesini öngörmüştür. İsrail tarafının bilinçaltında yerleşik bulunan psikolojik ayırım, fiziksel ayrımla tamamlanmak istenmiştir. Bunun için de İsrail'in "Güvenlik çiti" adını verdiği ve pasif savunmayı amaçlayan toplam 720 km.lik bir ayırım duvarının inşa edileceği ilan edilmiştir.³⁴⁴

Batı Şeria'nın kuzeyi ile güneyini ayıran duvar, Filistin topraklarını parçalara ayırmak suretiyle burada gündeme gelebilecek olası bir Filistin Devletinin oluşumunu ve işleyişini de fiziksel olarak imkansız hale getirmiştir. Duvarın inşasının siyasi bir amaç taşımadığında ısrar eden³⁴⁵ İsrail, 5 metre yüksekliğinde -yer yer bu yükseklik 8 metreyi bulmaktadır- elektronik gözetleme sistemleri ve kuleleriyle donatılan ve güvenlik amaçlı kontrol noktalarını içeren³⁴⁶ duvarın inşasından sonra eskisine göre intihar saldırılarında gözle görülür azalma olduğunu belirterek duvarı "terörle mücadele çiti" olarak adlandırmıştır. Söz konusu duvar ile, İsrail sadece daha fazla toprak elde etmek ile kalmamış, bölgedeki en önemli su kaynaklarını da kontrolü altına almıştır. Güvenliği toprakla eş değerde gören İsrail, ayırım duvarını da bu anlayışa eklemiştir. Bunun en önemli delili, 2003'te tekrar iktidar olan Şaron'un hükümet programında söz konusu ayırım duvarını "bir güvenlik aygıtı" olarak tanımlamıştır.³⁴⁷

2003 yılında gündeme gelen ve İsrail'in bağımsız bir Filistin Devleti'ni tanımasını kapsayan Yol Haritası Planı'nı İsrail'in kabul etmesi, Uluslararası arenada kendisine yönelik tepkileri yumuşatma amaçlı bir manevra olarak görülebilir. Çünkü, BM ayırım duvarının inşasını kınamış, Rusya inşaatın durdurulmasını istemiş, AB ise duvarın iki devleti çözüme engel olduğunu belirtmiştir. Sharon, Yol Haritası Planı başarılı olamazsa, sınır ve toprak düzenlemelerini tek taraflı inisiyatif kullanarak yapacaklarını deklare

³⁴⁴ Balpınar, a.g.e., s.400-403.

³⁴⁵ Balpınar, a.g.e., s.408.

³⁴⁶ Çağlayan, a.g.e., s.528.

³⁴⁷ Balpınar, a.g.e., s.407-408.

etmiştir.³⁴⁸ 2006'da Başbakan olan Ehud Olmert, İsrail'in sınırlarının güvenlik duvarı ile çizildiğini ifade etmiştir.³⁴⁹ Böylece İsrail, sahip olduğu askeri ve siyasal güç üstünlüğünü, çatışma ortamının getirdiği konjonktürde etkin bir şekilde kullanarak kendi güvenliğini sağlamanın elverişli bir aracı haline getirebilmiştir. Elinde tuttuğu asimetrik kuvvet avantajı ve uluslararası sistemin İsrail'in tek taraflı politikalarına herhangi bir yaptırım uygulayamayan anarşik yapısından son derece oportünist bir şekilde yararlanan İsrail, ayırım duvarı aracılığı ile hem kendisinin hem de Filistinlilerin sınırlarını fiili olarak tayin etmiş, gücünü güvenliğe ve topraktaki egemenliğine tahvil edebilmiştir.

3.3. YERLEŞİM YERLERİ

Nüfus ve toprak, egemen bir devletin tanımlanabilmesi, kurulabilmesi ve varlığının sürdürülebilirliği için en önemli faktörler arasında yer alır. Kendisine ait sınırları belli olan bir toprak parçası ve bu toprak üzerinde yaşayan insan topluluğu olmadan bir devletin varlığından söz edebilmek mümkün değildir. Önceki bölümlerde değindiğimiz gibi, İsrail'in kuruluş öncesi dönemden itibaren karşılaştığı en önemli problemlerden birisi nüfusunun azlığıdır. Bu amaçla 19.yy. sonlarından itibaren programa alınan ve Aliyah adı verilen Yahudi göçleri ile Yahudi nüfusu planlı bir şekilde artırılmış, yasal düzenlemelerle İsrail'e Dünyanın herhangi bir yerinden göç eden Yahudilere otomatik olarak İsrail vatandaşlığı verilmiştir. Yeni gelen Yahudiler için ise iskan edilebilecekleri topraklara ihtiyaç duyulmuş, özellikle 1948 savaşı ve sonrasındaki çatışmalarda göçe zorlanan Filistinlilerin topraklarına el koyularak Yahudiler için yeni yerleşim yerleri oluşturulmak suretiyle bu problem çözülmüştür. Yerleşim yerlerine sadece sivil halkın yaşadığı yerler değil, sınırı oluşturulan ileri karakollar olarak bakılması, yerleşim yerlerini güvenlik politikalarının bir unsuru haline getirmiştir.³⁵⁰

İsrail'e Yahudi göçü ile yerleşim yerleri ve sınır politikaları entegre edilerek, birbirini destekleyen birer güvenlik parametresi şeklinde

³⁴⁸ Balpınar, a.g.e., s.410.

³⁴⁹ Balpınar, a.g.e., s.417.

³⁵⁰ Balpınar, a.g.e., s.189.

tanımlanmıştır. Dolayısı ile Yahudi yerleşimlerinin genişletilmesi ve güçlendirilmesi ile, sahada Filistinlilere karşı İsrail'in askeri gücünü ve üstünlüğünü pekiştirerek güvenliğini sağlama ve egemenliği kabul ettirme noktasında vazgeçilmez bir rol alması sağlanmış, güvenlik politikalarından ayrı düşünülmemeyecek bir noktaya getirmiştir.³⁵¹

Yahudi yerleşim yerleri; 1) nüfusu askerlerden oluşan askeri yerleşim yerleri, 2) 1948 öncesi Yahudilerce işgal edilen yerlerde kurulan yerleşim yerleri, 3) Yeşil Hat üzerinde ve civarında İsrail şehirlerinin banliyölerinde oluşturulan yerleşim yerleri ve 4) Hükümete muhalif dini gruplarca kendi inisiyatifleri ile yasadışı olarak dini amaçlarla kurulan yerleşim yerleri şeklinde sınıflandırılmaktadır. Yahudi yerleşimlerinin, İsrail için ileri bir karakol olduğu anlayışından hareketle, bu yerleşimlerin güvenliğini sağlamak için Nachal adı verilen Öncü-Savaş Gençliği teşkilatı kurulmuştur. Bir yandan da sahip olduğu toprakların az olması ve sınırlarının güvenlik hassasiyeti nedeniyle stratejik derinliğe sahip olmayan İsrail, saldırılara karşı bir erken uyarı sistemi oluşturmak için Alan Güvenlik Sistemini kurmuştur. Bu sistem, askeri birliklerce desteklenen sınır yerleşim yerlerine dayanmaktadır. Bu sayede yerleşim yerleri İsrail için, güvenlik sisteminin bir unsuru olmaktan öte, bizzat sistemin kendisi haline gelmiştir. İsrail bu uygulamalara uluslararası hukuki destek sağlamak için BM Güvenlik Konseyi tarafından 1951 yılında alınan ve tarafları kendi güvenliklerini sağlamak ile yetkilendiren 93 nolu karardan yararlanmıştır. Yerleşimlere iç hukuk açısından meşruiyet sağlamak için de Toprağa El Koyma Kanunu (1953), Tarımsal Yerleşim Yeri Kanunu (1953) ve Kırsal Bölge Mal Vergisi Kanunu (1954) gibi yasal düzenlemeler devreye sokulmuştur.³⁵²

Bu uygulamaları ile İsrail, Neorealizmin güvenlik varsayımlardan olan, Uluslararası sistemde ana aktörün devlet olduğu, anarşik sistemden dolayı her devletin kendi güvenliğini kendisinin sağlaması gerektiği ve her bir devletin

³⁵¹ Balpınar, a.g.e., s.191.

³⁵² Balpınar, a.g.e., s.190-192.

güvenliğini sağlamak için ise güç ve çıkar arayışı içinde olduğu anlayışından hareketle, gerek ulusal gerekse uluslararası hukuksal zeminde gücünü artırma çabalarından geri durmamış, askeri güç kullanımını destekleyecek ve meşrulaştıracak yasal düzenlemeleri getirmeyi de ihmal etmemiş ve Neorealizmin güvenlik varsayımları ile uyuşan politikalar takip etmiştir.

İsrail'in yerleşim yerleri ile algısının referans noktalarından birisini Başbakan Golda Meir'in "sınırlar Yahudilerin yaşadığı yerlerdir, haritaların gösterdiği yerler değil" şeklindeki sözü oluşturmaktadır.³⁵³ Bu algı yerleşim yerlerini, İsrail'in güvenliğinin ana bileşenlerinden biri haline getirmekte, dolayısı ile de taviz verilmez ve geri dönülemez bir noktaya taşımaktadır. İsrail Yüksek Mahkemesi'nin aldığı ve güvenlik gerekçesi ile yerleşim yeri açılabilceği ve bu yerleşimlerin ulusal güvenliğe yönelik bir misyonu olduğu şeklindeki açıklaması, yerleşimlerin İsrail devlet aklında yer edinen algılamasını destekler niteliktedir. Güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde oluşturulan Allon Planı, yerleşimlere yönelik bir mastır plan olarak devreye girerken aynı zamanda işgal altında yaşayan Arapların dörtte birini de kapsamına almıştır. Devlet politikasından hareketle oluşturulan yerleşimlere, 1968 yılında hükümet dışı dini grupların yine dini gerekçelerle kurduğu yerleşim yerleri de eklenmeye başlamıştır. 1973'teki savaştan sonra uygulanmaya başlayan Dayan Planı, işgal edilen topraklardaki yerleşik Arap nüfusunu İsrail'in dışında tutarak kontrolü sağlamayı hedeflemiştir. 1973 yılında yayınlanan Galili Protokolü ise "hiç bir yerleşim yeri terk etmek için inşa edilmemiştir." prensibinden hareketle yeni yerleşimler için cesaret verici bir rol üstlenmiştir. Nitekim 1967 savaşından sonra İsrail egemenliğine giren 1 milyon Arap düşünüldüğünde, nüfus dengesi oluşturmak için buralarda yeni yerleşimler oluşturmanın vazgeçilmez olduğu kolayca görülebilmektedir.³⁵⁴

1977 yılında iktidara gelen Likud Partisi döneminde, daha önce temelde güvenlik gerekçesiyle oluşturulan yerleşimlere dini amaçla kurulan yerleşimler

³⁵³ Balpınar, a.g.e., s.194.

³⁵⁴ Balpınar, a.g.e., s.194-200.

ilave edilmiş, dini grupların yasadışı yerleşimleri legalize edilerek tanınmış ve hükümet programında yerleşimler teşvik edilmiştir. Özellikle Judea ve Samaria olarak ifade ettiği Batı Şeria'da yeni yerleşimler oluşturan Likud hükümeti, bu yerleşimleri daha sonra istense dahi iptal edilemeyecek bir pozisyonda konumlandırmıştır. 1977'de Tarım Bakanı Ariel Şaron'un yayınladığı yeni bir planla 15 yıl zarfında 2 milyon Yahudinin işgal edilen topraklara yerleştirilebilmesi amacıyla 50 yeni yerleşim yerinin oluşturulması hedeflenmiştir. Yerleşim yerlerinin güvenlik noktasındaki rolünü gösteren en iyi uygulamalardan birisi, 1978 yılı itibarı ile ordudaki askerlerin yerleşim yerlerinin savunulması için buralara yerleştirilmesi olmuştur. İleri bir karakol niteliği taşıyan yerleşimlerde görev almak, askeri ve vatani bir görev olarak addedilmiştir. Nitekim bu yerleşim yerlerinin bütçesinin Savunma Bakanlığı'na bağlı olması, bu düşüncüyü doğrular niteliktedir. Hatta bu yerleşimlere, yakınlarındaki Arap köylerinin asayişinin sağlanması görevi verilmesi dahi gündeme gelmiştir. Likud hükümetinin yerleşim yerlerine yüklediği bir diğer misyon ise, Filistinlilere ait toprakların bütünlüğünü bozmak ve yeni göçmenlere yaşam alanı oluşturmak şeklinde olmuştur.³⁵⁵

İsrail, yerleşim yerleri ile ilgili politikalarıyla, Filistinlilerle giriştiği sıfır toplamlı oyunda güvenliğini sağlamak için, egemenlik kurduğu toprak miktarını artırmak gayesiyle güç kullanma görevini yerleşim yerlerine vermiş, askeri bir birlik ve uç karakol haline gelen yerleşimler, sınırları genişletmenin ana aktörü haline dönüşmüştür. Dini motivasyonu yüksek ve silahlandırılmış Yahudi yerleşimciler, askeri üstünlüğün getirdiği avantaj sayesinde bölgelerinde tesis ettikleri egemenliği kalıcı hale getirerek işgal altındaki Filistin topraklarını İsrail için vatan toprağı haline dönüştürmüşlerdir. Uluslararası sistemin anarşik yapısı nedeniyle İsrail'in yerleşim yerleri politikasına karşı BM'nin aksi yöndeki kararları hiç bir yaptırım gücüne sahip olmadığı gibi aksine İsrail'in cesaretlenmesine neden olmuştur.

Yerleşimlerin genişletilmesi çerçevesinde uygulanan projelere 1978

³⁵⁵ Balpınar, a.g.e., s.203-206.

yılında yürürlüğe giren Droblless Planı eklenmiş ve bu planla yerleşim yerleri ile ilgili düzenlemelere Dünya Siyonist Örgütü'nün dahil olması sağlanmıştır. Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimci sayısını 2 katına çıkarmayı hedefleyen plan, 46 yeni yerleşim yeri inşasını öngörmüştür. BM Güvenlik Konseyi tarafından 1979'da kurulan bir komisyon, Yahudi yerleşimlerini soruşturmaya almış, 1967 yılından beri İsrail'in 133 yeni yerleşim yeri kurarak Batı Şeria'nın %27'sini İsrail'e dahil ettiğini hazırladığı soruşturma raporu ile tespit etmiştir. 1984 yılında yerleşimcileri temsilen Batı Şeria ve Gazze Yahudi Yerleşim Yerleri Konseyi kurulmuştur. BM'in yerleşim yerlerinin sökülmesini isteyen kararlarına karşı Ariel Şaron; "yerleşim yerleri kurmanın Filistin Devleti'ni önlemenin tek yolu olduğu" düşüncesinden yola çıkarak karşı çıkmıştır. 1981 yılında yayınlanan 898 sayılı Askeri emirle, yerleşim yerleri personeline şüpheli kişileri gözaltına alabilmesi yetkisi tanınmış, hükümet tarafından bir kısım yerleşim yerleri, sınır yerleşim yeri statüsüne çıkarılmıştır. Bu karar, yerleşim yerlerinin saha hakimiyetini pekiştirici bir işlev üstlenmiştir. BM ve ABD'nin yeni yerleşim yeri açılmamasını isteyen yaklaşımlarına İsrail yeni yerleşim yerleri açarak karşılık vermiştir.³⁵⁶

1983'te Başbakan olan Yitzhak Şamir; "İsrail yerleşim yerlerinin inşasını durdurmayacaktır." diyerek öteden beri süregelen yayılmacı ve genişlemeci politikalar paralelinde, güvenliğin daha fazla yerleşim yeri açılması ile sağlanacağı yaklaşımının devam edeceğinin sinyalini vermiştir. 1980'den sonra yapılan otoyollar, hem Yahudi yerleşimlerinin büyük İsrail şehirleriyle bağlantılı hale gelmesini sağlamış, hem de Filistinlilerin izole edilmesi amacına hizmet etmiştir.³⁵⁷

Başbakan Yitzhak Şamir, 1990 tarihli hükümet programında, yerleşim yerlerinin İsrail'in güvenliğinin ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulayarak bu yerleşimleri genişletmeye devam edeceklerini ifade etmiştir. ABD Başkanı ise yerleşim yerlerini bir yandan yasadışı ilan ederken diğer yandan İsrail işgali

³⁵⁶ Balpınar, a.g.e., s.206-214.

³⁵⁷ Balpınar, a.g.e., s.214-218.

altındaki toprakları görmezden gelmeyi tercih etmiştir. Fiili olarak ABD'nin tek uygulaması, İsrail'e verilen kredilerin yerleşimler için kullanılmasına izin verilmemesi olmuştur. BM'nin tepkisi ise kınama kararları yayınlamaktan öteye geçmemiştir. 1991 yılında düzenlenen Madrid Barış Konferansı'nda sonuç alınamayınca Şamir, yerleşimci sayısını 4 yıl içinde 2 misline çıkartacak bir planı devreye sokmuş ve kendisi için güvenliğin barıştan daha önemli olduğunu göstermiştir.³⁵⁸

Netice itibariyle İsrail'in, yerleşim politikasına yönelik olumlu olumsuz bütün yaklaşımlara olan tepkisi, yerleşimlerin inşasına hız vermek ve sayısını artırmak şeklinde olmaktadır. Bu durum, İsrail'in, Uluslararası tepkileri ve kararları yok saydığını, ulusal güvenliği için hayati derecede önem atfettiği yerleşimlerden taviz vermeye asla yanaşmadığını ve kendi güvenliğini kendisi sağlamak durumunda olduğu düşüncesiyle hareket ederek, yerleşimleri kırmızı çizgi haline getirdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısı ile İsrail, Neorealizmin güvenlik varsayımları arasında yer alan, uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı kendi güvenliğini sadece kendisinin sağlayabileceği varsayıma uygun hareket etmiş, başka bir tarafın İsrail'in bu hassasiyetine gerektiği önemi veremeyeceğini düşünerek ne pahasına olursa olsun güvenliğini riske atacak şekilde herhangi bir geri adım atmaktan sakınmıştır. Örneğin³⁵⁹, ABD, 1992 yılında İsrail'e vermesi gündeme gelen 10 milyar \$ tutarındaki kredi ile yerleşim yerleri arasında İsrail'in tercih yapmasını istediği zaman, İsrail krediden vazgeçmiş, ama yerleşimlerden taviz vermemiş, yerleşimlerin maliyetini kendi bütçesinden karşılamıştır.

Şamir'den sonra iktidara gelen Rabin, genel politika itibariyle barış sürecinden yana olmasına rağmen, yerleşimler konusunda, İsrail'in geleneksel çizgisini devam ettirmekten geri durmamıştır. Hatta yerleşim yerlerini, siyasi ve stratejik olarak iki ayrı gruba ayırarak daha az önemli görülen siyasi yerleşimleri, ABD ile yürütülen kredi görüşmelerinde daha esnek bir müzakere

³⁵⁸ Balpınar, a.g.e., s.422-426.

³⁵⁹ Balpınar, a.g.e., s.426.

konusu haline getirmiş, ancak güvenlik için vazgeçilmez görülen stratejik yerleşimleri gündeme dahi almamıştır. Oslo barış görüşmeleri arifesinde, yayınlanan askeri bir emirle yerleşim yerleri sınırlansa da tamamen durdurulmayarak Yahudi göçünün doğurduğu doğal büyüme ve genişleme mantığı çerçevesinde yerleşimlere devam edilmiştir. Oslo sürecinde ise, görüşmeler sonuçlanana kadar yerleşimcilerin güvenliğini sağlama konusu üzerinde durulmuş, ancak barış anlaşmasında yerleşimlere dair bir ifade yer almamıştır. Oslo sürecinde yerleşim yerlerinin artış hızındaki yavaşlama, ileri karakollar oluşturulmak suretiyle telafi edilmeye çalışılmıştır. Bu karakolların en önemli avantajı, yerleşim yerleri gibi hükümet kararı ve kararname yayınlanmasını gerektirmemesi ve iskan planına tabi olmamaları dolayısıyla hukuki açıdan inşa edilmesinin oldukça kolay olmasıdır.³⁶⁰

Yerleşim yerlerinde yakalanan Filistinlilerin askeri mahkemelere, Yahudilerinse sivil mahkemelere sevk edilmesi uygulaması, İsrail'in yerleşim yerlerini devlete ait bir toprak olarak saymasının bir sonucudur. Diğer taraftan hükümet izni ve onayı dışında hareket eden dini grupların Oslo sürecini bir ihanet olarak görmesi de, kendi inisiyatifleriyle yerleşim yerleri açma uygulamalarını hızlandırmıştır. Bir kısım Yahudi din adamları da halkı, yerleşimlerin sökülmesi ve yerleşimcilerin tahliyesine karşı durmalarını gerektiren dini hükümler yayınlamışlardır. Oslo II Anlaşmasında tarafların Batı Şeria ve Gazze'de statü değişikliği yapamayacağına dair hükümler bulunmasına rağmen, Oslo süreci esnasında, 1992-1995 yılları arasında yerleşimci sayısı yaklaşık olarak iki katına çıkmıştır. 1995 tarihli Beilin-Abbas protokolü ise, getirdiği hükümler sonucunda Yahudilere ayrıcalıklı bir statü tanımış, yerleşim yerleri aracılığı ile İsrail'in alan hakimiyetini devam ettirecek bir durum oluşturmuştur. Radikal İsrail sağının ihanetle suçladığı Rabin öldürüldükten sonra, 1996'da Başbakan olan ve Oslo sürecini ihanet süreci olarak görerek karşı çıkan Netenyahu Başbakan olunca, açıkladığı hükümet programında yerleşim yerlerini geliştirip artıracığını, yerleşimlerin güvenlik politikaları kapsamındaki pozisyonunun devam ettirileceğini ifade etmiştir.

³⁶⁰ Balpınar, a.g.e., s.426-430.

Netenyahu hükümetinin Dışişleri Bakanı Ariel Şaron ise, Oslo'yu "ulusal bir intihar" olarak adlandırarak mümkün olduğunca fazla sayıda tepeyi ele geçirmenin her Yahudi için bir görev olduğunu, ele geçirilemeyenlerin Filistinlilerde kalacağı yönünde açıklamalarda bulunarak Yahudileri yeni yerleşim yerleri oluşumu ve toprak işgaline teşvik etmiştir. Bu bağlamda Netenyahu hükümeti, yayınladığı Temel İlkeler adı verilen programla, yerleşim yerlerinin Siyonizm ve devletin güvenliği açısından önemine vurgu yapmıştır. Program doğrultusunda yerleşimlerin genişletilip yaygınlaştırılması öngörülmüştür. 1997 tarihli el-Halil Protokolü de İsrail'e, 140.000 bin Filistinlinin bulunduğu el-Halil'deki 450 yerleşimcinin güvenliğini sağlama bahanesi ile bölgede saha hakimiyeti kurma imkanını sağlamıştır.³⁶¹

Taraflar açısından beklentileri karşılayacak sonuçlar alınmasa da, yürütülen barış görüşmeleri sayesinde İsrail, yerleşimler kanalıyla toprak egemenliğini artırmış, süreç esnasında kazandığı zamanı yeni yerleşim yerleri projeleri için kullanmış, dolayısıyla da çatışmasızlık dönemlerinin geçici, çatışmanın süreklilik arz ettiği şeklindeki Neorealist varsayıma paralel bir politika izlemiştir. Ancak İsrail'in bu çıkarıcı güç arayışı politikaları, yine Neorealist varsayımların öngördüğü gibi, işbirliğini sınırlandırmış, Netenyahu ile FKÖ arasındaki ilişkiler askıya alınmıştır.³⁶²

Netenyahu'nun 1997 yılında uygulamaya koyduğu Allon-Artı Planı sayesinde İsrail, Filistin topraklarının bütünlüğünü bozacak şekilde Ürdün vadisi ile arasında bağlantılar sağlamıştır. 1998'de ise hükümet tarafından onaylanan yeni bir plan, 20 yıllık bir süre zarfında Batı Şeria'da yerleşimciler için 30.000 yeni ev yapmayı öngörmüştür. Aynı yıl Şaron "tepe üstü gençliği" adını verdiği Yahudi yerleşimcileri, şehirlerin hakim tepelerini ele geçirip buralara yerleşmeye teşvik etmiş, 1998'de 100 yeni ileri karakol oluşturulmuştur. Güç kullanarak çeşitli yöntemlerle genişletilen ve sayıları artırılan yerleşimlere destek için ABD'nin diplomatik onay vermesi de

³⁶¹ Balpınar, a.g.e., s.430-435.

³⁶² Balpınar, a.g.e., s.435.

sağlanmıştır. ABD baskısı ile Wye River Memorandumunu imzalamak durumunda kalan İsrail, adeta rövanş alma mantığı ile 17 yeni yerleşim daha açmıştır. Yeni Yerleşim yeri açılması, Filistin saldırılarına karşı intikam almanın bir aracı olarak da kullanılmış, yine aynı dönemde öldürülen üç Yahudi yerleşimciye karşı üç yeni yerleşim kurulmuştur. Çok net olmasa da, ABD ve Rusya Federasyonu'nun yeni yerleşim yerleri açılmasını eleştiren söylemleri, İsrail tarafından, güvenliğin istikrarı açısından vazgeçilemez oldukları düşüncesi nedeniyle kulak ardı edilmiştir.³⁶³

1999 yılında iktidara gelen Ehud Barak, hükümet programında yerleşimlerin ulusal bir değer olduğunu ifade etmiş, nihai statüleri belirlenene kadar yenileri açılmayacak olsa da mevcutların, devlet hizmetlerinden tıpkı İsrail toprakları gibi yararlanabileceğini beyan etmiştir. Bu dönemde sözde yeni yerleşimler açılmayacağı ifade edilse de, pratikte durum farklı olmuş, yeni Yahudi göçmenlerin iskanı için, mevcut yerleşimler arasındaki boş araziler kullanılarak sahada daha fazla toprak işgal edilmesi uygulaması devam ettirilmiştir. Bu durum, Oslo sürecinde yerleşim yerlerinin artışında bir miktar gerileme olsa da yerleşimci nüfusun sayısını %50 oranında arttırmıştır. Oslo Anlaşmalarında yerleşimlere yönelik bir bağlayıcı hükmün olmaması da, İsrail'in yerleşim yeri politikalarını uygulama anlamında kolaylaştırıcı bir işlev sağlamıştır. 2000 yılındaki Camp David zirvesinde de yerleşimlerden taviz vermeyen İsrail, kamulaştırma ve konut inşası projelerinden hız kesmeyerek Filistinlileri fiziken ayırıştırmaya devam etmiştir. Zirvede ABD, yerleşim yerlerinin büyük bir kısmının sökülerek burada yaşayan yerleşimcilerin, İsrail'in ilhak edeceği %8 oranındaki bölgeye yerleştirilmesini önermiştir. Bu teklif, 1967 savaşı sonrasında gerçekleşen İsrail işgalini ABD'nin tanıdığı şeklinde okunabilir.³⁶⁴

Yerleşim yerlerinin sürekli olarak genişletilmesi, Rabin, Peres ve Barak dönemlerinde yürütülen çeşitli barış girişimlerini de boşa çıkartmıştır. Çatışma

³⁶³ Balpınar, a.g.e., s.436-438.

³⁶⁴ Balpınar, a.g.e., s.439-442.

ortamının sağladığı üstünlüğü avantaja çeviren İsrail, görüşmelerde gündeme gelebilecek olası tavizleri hesaplayarak, sonuçta karlı çıkmak için, taviz vereceği miktardan daha fazlasını önceden elde etmeye çalışmıştır. Bunu gerçekleştirmek için de işgale ve yerleşim yeri açmaya kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. 2001 yılında Başbakan olan Şaron, hükümet olarak yeni yerleşim kurmayacaklarını belirtse de ileri karakol sayısını bir kaç ay zarfında iki misline çıkarmıştır.³⁶⁵

Aynı dönemde ABD'de iktidara gelen Bush'un politikaları, 11 Eylül saldırıları neticesiyle güvenlik odaklı şekillendiği için, İsrail-ABD ilişkileri güvenlik bağlamında ittifaka dönüşmüştür. BM, eskilerin tekrarı niteliğinde olan yeni kararlarında yerleşim yerlerinin barışın önünde oluşturduğu engelleyici rolüne vurgu yapmasına rağmen, 11 Eylül'ün oluşturduğu siyasi atmosfer İsrail'in elini güçlendirmiş, yerleşimler konusu geri plana düşmüştür. Bu durumu fırsata dönüştüren İsrail, yerleşimleri genişletmeye devam etmiştir. Bu bağlamda 2003'te gündeme gelen Yol Haritası planında yer alan, yerleşimlerin durdurulması ve 2001'den sonra açılan yerleşimlerin sökülmesi maddesine uyulmamıştır. 2003'te Bush, Yol Haritası gereğince Batı Şeria'nın dış kısımlarındaki yerleşimlerin sökülmesi hususunda kararlı bir tutum sergileyince, Şaron, üzerindeki baskıyı hafifletmek için Gazze ve Batı Şeria'daki bazı yerleşimlerden çekilecekleri sözünü vermiştir. Yerleşimlerin taraflar arasında çatışmalara neden olduğu şeklindeki eleştirilere Şaron'un getirdiği, yerleşimlerin daha büyük çatışmaları önlediği şeklindeki savunma, yerleşimlerin, İsrail'in güvenlik politikaları içerisindeki yerini işaret emesi bakımından önemlidir.³⁶⁶

İsrail, 2005 sonuna kadar Gazze'deki 21 yerleşim yerini tamamen boşaltsa da³⁶⁷ Çekilme Planının geçerli olduğu Batı Şeria'daki 4 yerleşim için aynı durum geçerli olmamıştır. İktidarda kaldığı sürece Batı Şeria'daki yerleşimleri

³⁶⁵ Balpınar, a.g.e., s.443-444.

³⁶⁶ Balpınar, a.g.e., s.444-447.

³⁶⁷ <http://www.cnnurk.com/2005/dunya/08/22/gazzeden.cekilme.tamamlandi/119608.0/index.html>
(Erişim 04.12.2016)

genişletmeye devam eden şaron'un halefi Ehud Olmert, bu bölgedeki yerleşimlerin %85'ini muhafaza etmeyi önceleyen bir politika benimsemiştir. BM Genel Kurulu, 2006 yılında, Uluslararası Adalet Divanı'nın aldığı ve yerleşim yerlerinin hukuka aykırı olduğu şeklindeki kararını hatırlatarak, yerleşim yerlerinin dondurulmasını isteyen bir karar almıştır. Annapolis'te düzenlenen 2007 tarihli zirvede Olmert, yerleşim yerlerini durduracağına söz vermesine rağmen uygulamada tam tersi bir durum yaşanmış, yeni yerleşim projeleri uygulanmaya başlamıştır.³⁶⁸

2008'de başlanan yeni yerleşimlere yönelik projeler ise, yerleşimlerin genişlemesinden öte, dağınık yerleşimlerin bir araya toplanması ve toprak bütünlüğünün sağlanmasına yönelik olmuştur. Söz konusu yerleşimlerde yaşayan yerleşimcilerin 1/3'ünün radikal dini gruplara mensup Yahudilerden olduğu göz önüne alındığında, yerleşimlerin sadece ulusal değil aynı zamanda dini bir değer olarak görüldüğünü ve Siyonizmin yaşam sahası olarak algılandığını, dolayısıyla herhangi bir İsrail hükümetinin istese de yerleşimler konusunda geri adım atamayacağını söylemek mümkündür.³⁶⁹

İsrail işgallerinin herhangi bir yaptırımının olmaması ve dolayısıyla zımnen tanınması İsrail tarafında şu şekilde bir algı oluşturmaktadır: Siyasi, askeri ve ekonomik güç üstünlüğu sayesinde sahada elde edilen kazanımlar ve işgaller, oldubittiye getirilerek oluşan konjonktür neticesinde zamanla oluşan aşinalığın da eklenmesiyle de facto gerçeğe dönüşmektedir. Bu durumda güvenliği sağlamak ve bölgedeki Yahudi kimliğini güçlendirerek devletin egemenlik alanını genişletmek amacıyla ne kadar fazla toprak işgal edilirse, ne kadar fazla yerleşim yeri inşa edilirse ve Yahudi nüfus ne kadar artırılsa o kadar kardır. Siyasi sınırları tanımlanmamış ve tamamlanmamış olan İsrail'i daha da büyötmek için, Filistinlilerle girişilen güç mücadelesindeki sıfır toplamlı oyunda sadece kazanımları artırmak yeterli değildir. Bunun yanında Filistinlilerin askeri, ekonomik ve siyasi gücünü zayıflatmak, işgaller, göç ve

³⁶⁸ Balpınar, a.g.e., s.448-449.

³⁶⁹ Balpınar, a.g.e., s.449-451.

yerleşim yerleri ile sahip oldukları toprakları azaltmak ve yaşadıkları yerleri bölerek fiili veya hukuki olarak bağımsız bir devlet oluşturmalarının önüne de geçmek gerekir.

Özetle, uluslararası sistemde güvenliği sağlayan ana aktör, devlet olduğuna göre, İsrail için güvenlik tehdidi oluşturabilecek bağımsız bir Filistin devletinin önüne geçmek en önemli önceliktir. Bunu sağlamanın en pratik yollarından birisi de fiziki olarak toprak bütünlüğünü önlemektir. Yahudi yerleşimleri işte tam bu noktada devreye girmekte, müstakbel Filistin'in toprak bütünlüğünü bozmanın ve Filistinlilerin yaşam alanlarını coğrafi olarak bölmenin ve onları ayrıştırmanın stratejik misyonunu ayırım duvarı ile birlikte üstlenmektedir. Siyasi, askeri ve hukuki güç unsurları kullanarak Yahudi yerleşim yerleri açmak suretiyle egemenliğini pekiştiren ve güvenliğini sağlayan İsrail'in, sayılan tüm bu politikalar neticesinde, Neorealizmin güvenlik varsayımları ile örtüşen güvenlik politikalarını benimsediğini söyleyebiliriz.

3.4. FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER

İsrail devletinin Yahudi karakterini teşkil etmek ve güvenliğini sağlamak için kadim Filistin topraklarının mümkün olduğunca Filistinlilerden arındırılması, İsrail için en önemli öncelikler arasında yer almaktadır. Filistinliler öteden beri İsrail tarafından, silahsız da olsalar hep yakın bir tehdit olarak görülmüş, bu tehdidi ortadan kaldırmak içinse, ötekileştirilmeye, varlıkları inkar edilmeye ve tarihsel hakları yok sayılarak her fırsatta göç etmeye mecbur bırakılmışlardır. Bu yüzden İngiliz mandası döneminden beri yaşanan çatışmalar neticesinde kendi topraklarından çeşitli yöntemlerle sürülen Filistinliler, mülteci konumuna düşmüş, geri dönüşleri imkansız hale getirilerek güvenlik politikasını belirleyen faktörler arasında yer almışlardır. Barış görüşmelerinde Filistinli mülteciler konusunun gündeme bile getirilmesine karşı çıkan İsrail, mültecilerin geri dönüşü konusunu kırmızı çizgisi haline getirmiş, daha önce de belirttiğimiz gibi, güvenlik kapasitesini topraklarındaki Filistinlilerin sayısı ile ters orantılı gören bir denklemde güvenlik politikalarını geliştirmiştir.

Siyonistler, İsrail devletinin Filistin'de kurulmasının gündeme geldiği zamanlardan itibaren yerleşik Arap nüfusun bu topraklardan gönderilmesi hususunda hemfikir olmuşlardır. Örneğin Transfer Komitesi Başkanı Yosef Weitz; "yegane çözüm yolu Arapları buralardan komşu ülkelere sürmektir..." demiştir. Bu amaca yönelik ilk askeri uygulama Plan Dalet olmuştur. Planla ilgili olarak Ben Gurion, yerleşik Arap nüfusun başka yerlere nakledilmesi ve topraklarının ele geçirilmesini öngörmüştür. Filistinliler üzerinde korku havası oluşturarak zorla göçmelerini sağlamak için Deir Yasin katliamı gibi saldırılarla plan uygulamaya sokulmuştur. Böylece 1947 tarihli BM Taksim Planında öngörülenden daha fazla toprak elde edilerek ülkenin Yahudi karakteri daha belirgin hale getirilmiştir. Her ne kadar Ben Gurion tarafından Yahudi devleti içinde yer alan diğer insanların eşit vatandaş statüsünde kalacakları ifade edilse de, 1947 ile 1948 yıllarında yaşanan çatışmalar neticesinde yaklaşık 700.000 Filistinlinin ülkesini terk etmek zorunda bırakılması, sahadaki gerçeklerin bu söylemle uyuşmadığını göstermektedir.³⁷⁰

Sınırlı sayıda Filistinlinin vatandaşlık alarak İsrail'de yaşamaya devam edebilmelerine de, diplomatik manevra alanı oluşturabilmek için müsaade edilmiştir. Mülteci konumuna düşen Filistinlilerin yaşam şartlarını iyileştirmek amacıyla ABD desteği ile BM çatısı altında kurulan UNRWA, (Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Örgütü) Filistinli mülteci tanımını; Haziran 1946 ile Mayıs 1948 arasında Filistin'de yaşayan ve 1948 savaşı ile evlerini kaybedenler şeklinde sınırlandırmıştır. Mültecilere yardım etmek için çalışan UNRWA'nın İsrail için anlamı, Filistinli mültecilerin geri dönüşünü engelleme politikalarını kolaylaştırıcı bir rol üstlenmesi olmuştur. İsrail güçleri yaptıkları operasyonlarla, Taksim planıyla kendilerine ayrılan kısımları Filistinlilerden arındırarak saha hakimiyetini sağlamışlardır. Yahudi Ajansı da, Filistinli mültecilerin geri dönüşünü teşvik etmeyeceklerini belirterek İsrail ordusunu da aynı yönde cesaretlendirmiştir. Sonuç olarak İsrail'in güvenliğinin, mültecilerin sayısının artışıyla doğru orantılı olduğu şeklinde bir paradigma oluşmuştur. Esasında bu düşüncüyü yansıtan yazılı bir resmi karar

³⁷⁰ Balpınar, a.g.e., s.219-221.

olmamasına rağmen, ana düşünce bu minvalde gelişmiş, nitekim Ben Gurion günlüklerinde yerleşiklerin kovulması gerektiğinden bahsetmiştir. Hatta Gurion, 1948 yılında meydana gelen çeşitli çatışmalar esnasında ordu komutanından Arapların sürülmesini istemiştir. Bu durum, İsrail politikalarında güvenliği mültecilere endeksleyen bir sonuç ortaya çıkarmıştır.³⁷¹

İsrail'in kuruluş sürecindeki çatışmalar neticesinde ortalama olarak 900.000 kişinin mülteci haline gelmesi, mülteciler sorununu daha belirgin bir hale getirmiştir. İsrail, ordusu tarafından yerel nüfusun zorla sürülmesi uygulamalarını güvenlik gerekçesiyle meşrulaştırmış, mülteciler sorunundan komşu Arap ülkelerini sorumlu tutan bir söylem geliştirmiştir. Geçici mülteci pozisyonuna düşen Filistinlilerin geri dönüşünü engellemek için de yerleşim alanları yok edilmiştir. Bu yerleşimlerde kurulan askeri nitelikteki yönetim birimleri, geride kalan Arap nüfus arasındaki bağlantıyı kopartacak tedbirler almışlardır. Ben Gurion'un gösterdiği "Hiç bir Arap geri kabul edilmemelidir." hedefini gerçekleştirecek politikalar üretilmiş, güç kullanılarak göç eden Filistinli mültecilerin geri dönüşü imkansız hale getirilmiş, henüz göç etmeyenler de mecbur edilmeye çalışılmıştır. İsrail ile çatışma halinde olan komşu Arap ülkelerinin, topraklarına gelen Filistinlilerin geri dönüşüne izin vermemesi de İsrail'in bu politikalarını kolaylaştırıcı işlev görmüştür.³⁷²

İsrail'deki Yeni Tarihçiler ekolü içinde yer alan tarihçi Ilan Pappé, Filistinli mültecileri yönelik İsrail politikalarını, mültecilerden kalan yerleşimlerin Yahudileştirilmesi ve bu mültecilerin geri dönüşünü öngören uluslararası baskıları absorbe edecek manevralar geliştirmek şeklinde özetlemektedir. Bu politikalar bağlamında Filistinli mültecilere ait yerleşimlere Dürziler, Bedeviler ve Çerkezler gibi gruplardan müteşekkil bir Azınlık Birimi kurulmuştur. İsrail'e Arap devletlerinin savaş tazminatı ödemesi karşılığında mültecilere tazminat ödeme sözü veren Gurion, sınırlı sayıda mülteciyi de

³⁷¹ Balpınar, a.g.e., s.221-224.

³⁷² Balpınar, a.g.e., s.224-226.

kabul edebilecekleri hususunu gündeme getirmiştir. Bu arada mültecilere ait yerleşim yerlerinin isimleri İbranice isimler ile değiştirilerek işgal edilen topraklarda oluşturulan Yahudi kimliği daha da belirgin hale getirilmiştir. Siyasi alanda ise mültecilere yönelik inkar politikaları çerçevesinde, 1949 tarihinde yapılan Lozan Barış konferansında İsrail, Filistinli mültecilerin durumundan, savaş halinde olduğu Arap ülkelerini sorumlu tutarak çözümün adresi olarak göstermiştir.³⁷³

İsrail'in 1949'da BM üyesi olması, mültecilerin geri dönüşünü içeren BM kararlarının uygulanabilmesi için yeterli olmamıştır. ABD'nin mülteci kabulü konusunda İsrail'e yaptığı baskılar karşısında, tanınma karşılığında Gazze'ye mülteci kabul edebileceğini ifade etmiş, ancak ailelerin birleştirilmesi kapsamında sadece 40.000 mülteci kabul edilmiştir. İşgal ettiği toprakları geri kaybedeceği endişesi ile mültecilerin geri dönüşünü istemeyen İsrail, aksi yöndeki BM kararları ve uluslararası baskılara rağmen, mülteciler konusunu çözümsüz hale getirecek bir yaklaşım sergilemiş, çözümsüzlüğün getirdiği statükodan yararlanarak güvenliği için tehdit olarak gördüğü mülteciler konusunda taviz vermekten kaçınmıştır. Bu anlayış sonucunda, 1955 yılı itibariyle UNRWA istatistiklerine göre Filistinli mülteci sayısı 900 bini aşmış, aile birleştirmesiyle dönen mültecilerin sayısı 35.000 ile sınırlı kalmıştır.³⁷⁴

1960 yılında 1.120.000'i aşan Filistinli mülteciler hususunda İsrail, yine sorumlu olarak Arap devletlerini göstermiş, Arap hükümetlerinin Filistinlileri kaçırmaya zorladığını iddia ederek, güvenliği için tehdit oluşturduğunu düşündüğü mültecilerin geri dönemeyeceğini, çünkü buralarda artık Yahudilerin yerleştiğini, mültecilerin için en iyi çözümün buldukları ülkelerde kalmak olduğunu belirtmiştir. İsrail, mülteci politikalarını, Yahudi göçleri ve yerleşim yeri açma politikaları ile entegre hale getirerek, Filistinli mültecilerin fiziki olarak geri dönüşünün önüne geçmek için, Yahudi göçmenleri Filistinli mültecilerden kalan alanlara yerleştirmiştir. BM'nin aldığı

³⁷³ Balpınar, a.g.e., s.227-229.

³⁷⁴ Balpınar, a.g.e., s.232-233.

ve Filistinli mültecilerin geri dönerek vatandaşlık almasını isteyen kararlar ise, bir yaptırım gücü olmadığı için yine kağıt üstünde kalmış, sahada bir karşılık bulmamıştır.³⁷⁵

İsrail, diplomatik zeminde konuyu sürekli erteleyerek kazandığı zamanı, yeni yerleşimler açarak Yahudi göçmenleri buraya yerleştirmek ve yerleşik Arap nüfusunu göçe zorlamak için kullanmış, bu da sorunu kronikleştirerek Filistinli mültecilerin sayısının artması sonucunu doğurmuştur. Filistinli mültecilerin sayısında görülen yükseliş, işgal edilen toprakların artmasına ve Yahudi devletinin yayılma hızına paralellik göstermiştir. Pratik anlamda İsrail için egemenlik ve güvenlik, Filistinli mültecilerin çoğalması ile eş anlamlı hale gelmiştir.

1967 tarihli 6 Gün Savaşı'nda topraklarının yüzölçümünü 4 katına çıkartan İsrail, hiç beklemediği bir sorunla karşılaşmış, ele geçirdiği topraklarda yaşayan Filistinli nüfusla yüzleşmek zorunda kalmıştır. İsrail, bunlar arasında yer alan ve doğduğu topraklarda kalmayı tercih edenlere müdahalede bulunmamakla birlikte, onlara vatandaşlık vermeyerek bürokratik yöntemlerle göçe zorlamaya çalışmıştır. 1967 savaşından sonra ABD ve BM yetkilileri tarafından yapılan tespitlerde, İsrail'in Filistinli mültecilere yönelik seçici bir sınır dışı etme politikasını izlediği ortaya konmuştur. Buna göre, Filistinliler bazı bölgelerde göçe teşvik edilmiş, bazı yerlerde ayrıldıklarında geri dönemeyecekleri hususunda uyarılmış, bazı yerlerde ise kalma seçeneğine sahip oldukları belirtilmiştir. Bu uygulama, İsrail'in savaş sonrasında elde ettiği topraklardaki demografik yapıyı kendi lehine düzenlemeyebilmek için planlı bir öncelik sıralaması oluşturduğu izlenimini vermiştir.³⁷⁶

1967 savaşından sonra ABD'nin İsrail'e mültecilerin geri dönüşü konusunda baskı yapmaktan vazgeçmesi ve mülteciler meselesinin çözümü için kurulan UNRWA'nın misyonunun insani yardımlarla sınırlı kalması, İsrail'in elini

³⁷⁵ Balpınar, a.g.e., s.229-233.

³⁷⁶ Balpınar, a.g.e., s.234-235.

güçlendirmiştir. Böylece mülteciler sorununa yaklaşımını inkar politikaları şeklinde oluşturan İsrail, kalıcı hale getirdiği çözümsüzlüğün avantajlarından yararlanabilmiştir. 1968'de, 6 gün savaşında mülteci konumuna düşenleri geri kabul edeceğini duyurmuş, ancak mültecilerin büyük çoğunluğu geri dönüş için başvuruda bulunmasına rağmen sadece 15.000 kadarını kabul ederek, verdiği bu küçük tavizi, diplomatik manevra alanı olarak kullanmıştır. Buna ilaveten, Rabin'in 1968 yılında Filistinli mülteciler sorununun çözümüne yönelik bir Ortadoğu konferansı toplanması ve mülteciler için bir komisyon kurulması teklifi uygulamaya geçememiş, İsrail'in geleneksel inkar ve öteleme politikaları sürekliliğini korumuştur.³⁷⁷

6 gün savaşından sonra FKÖ'nün Lübnan ve Ürdün mülteci kamplarına faaliyetlerini taşıması ve bu sayede İsrail'e yönelik silahlı saldırılar düzenlemesi, mülteciler konusunun güvenlikle olan ilişkisini daha da belirgin hale getirmiştir. İsrail, söz konusu mülteci kamplarından sağlanan insan kaynağı eliyle bu silahlı saldırıların gerçekleştirildiğini dile getirerek, mültecilerin Arap ülkeleri tarafından kendisine karşı kullanıldığını, ülkesinin bu mültecileri barındıracak bir toprağa sahip olmadığını, Arap hükümetleri tarafından kaynaklandığını iddia ettiği mülteciler sorununun yine bu ülkeler tarafından çözülmesi gerektiği söylemini geliştirmek suretiyle inkar politikalarını devam ettirmiştir. BM Genel Kurulu ise, aldığı kararlarla, mültecilerin geri dönebilmesini sağlayacak acil adımlar atılması gerektiğini istemiştir.³⁷⁸

ABD, 1969 yılında ortaya koyduğu Rogers Planı ile, mültecilere yönelik adil bir çözüm gerekliliğinin altını çizmiştir. Ancak ABD'nin genel politikası, mültecilerin geri dönüşünden ziyade buldukları ülkelerde kalıcı bir statü elde edebilmelerini öngören bir çizgide ilerlemiştir. İsrail bu dönemde mülteciler politikasını; "çatışma olduğu için çözüm olmadığı, çözüm olmadığı için de çatışma olduğu" paradoksu üzerinden kurgulamıştır. Güvenliğine yönelik bir

³⁷⁷ Balpınar, a.g.e., s.235-236.

³⁷⁸ Balpınar, a.g.e., s.236-237.

tehdit oluşturduğu algısıyla mültecilere yönelik operasyonlar düzenleyen İsrail'in mülteciler politikası, BM'in aldığı tespit niteliğindeki kararlarla kınanmıştır. 1977 yılında iktidara gelen Likud döneminde Filistinli mültecilere yönelik politikadaki Siyonist eğilim keskinleşmiş, mültecilerin geri dönüşü olanaksız hale gelmiştir. Arap Birliği'nin mülteci sorunu ile ilgili tazminat içeren Fez Planı ve SSCB'nin aynı içerikteki Brezhnev Planı İsrail tarafından reddedilmiştir.³⁷⁹

FKÖ'nün Lübnan'daki mülteci kamplarında faaliyetlerini yürüttüğü gerekçesiyle, 1982 yılında FKÖ'yü buradan çıkarmak için Lübnan'ı işgal eden İsrail, 12 bin FKÖ üyesinin Lübnan'dan çıkmasına ve 237.000 Filistinlinin mülteci pozisyonuna düşmesine sebep olmuştur. Mülteci kamplarındaki sivillere yönelik yürütülen Sabra ve Şatilla operasyonları, Deir Yasin'in bir benzeri rol üstlenerek Filistinliler üzerinde korku oluşturmak suretiyle yaşadıkları yerden kaçmalarına neden olmuştur. Bu operasyona yönelik herhangi bir ABD kaynaklı yaptırımın olmaması, İsrail'i cesaretlendirirken, mülteciler meselesinin güvenlik ile birlikte algılandığının ispatı olmuştur. 1985 yılı itibarı ile yerinden edilen Filistinli mültecilerin sayısı 2 milyonu aşmış, İsrail kamuoyunda Filistinlilere gitmeleri için kişi başı 20.000 \$ teklif edilmesi dahi gündeme gelmiştir.³⁸⁰

İşgal ettiği topraklarda egemenliğini sağlamak ve Yahudi kimliğini inşa etmek isteyen, bunun için de demografik yapıyı kendi lehine değiştirmeye çalışan İsrail, bu hedefe dönük olarak yerleşik Arap nüfusu güç kullanarak sürekli göçe zorlamış, yerleşimlerini ellerinden alarak tahrip etmiş, işgal topraklarında Yahudi yerleşimleri oluşturarak ülke dışından gelen Yahudileri bu yerleşim yerlerinde iskan etmiştir. Birbirleri ile iç içe geçen bu uygulamalar, İsrail'in daha da genişlemesine neden olarak güvenlik tehdidi olarak görülen Filistinlileri zorunlu mülteci durumuna düşürmüştür. Askeri güç kullanarak güvenliği sağlamak isteyen İsrail, mültecilere olan yaklaşımlarını

³⁷⁹ Balpınar, a.g.e., s.237-240.

³⁸⁰ Balpınar, a.g.e., s.240-243.

güvenlik politikası çerçevesinde geliştirmiştir.

Soğuk Savaş döneminin sonuna gelindiğinde 1990 yılı itibariyle Filistinli mülteci sayısı 2.420.000 rakamını aşmıştır. Sayının artması ise, sorunu giderek kronik hale getirerek çözülemeyen noktaya getirmiştir. İsrail'in inkar politikaları ve ABD'nin bu politikalara verdiği destek, bu çözümsüzlüğü desteklemiştir. Filistinli mültecileri 1948 yılında Arap ülkelerine kaçanlar şeklinde tanımlayan İsrail, geri dönüş ve tazminat haklarını yok saymış, her zaman olduğu gibi Madrid Barış Konferansı'nda konunun gündeme gelmesini engellemiştir.³⁸¹

1992 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Mülteci Çalışma Grubu'nun mültecilerin geri dönüşüne yönelik çalışmaları aile birleşmeleri uygulamasının ötesine geçememiş, uygulama kapsamındaki mülteci sayısı ise 2.000 ile sınırlı kalmıştır. Bunun üzerine BM Genel Kurulu, 47/69 sayılı kararı ile İsrail'i, mültecilerin güvenliğinden sorumlu tutmuştur. 1993 yılında başlayan Oslo Barış görüşmelerinde mültecilerin geri dönüş hakkını tanımayan İsrail, yine sadece aile birleşmesi üzerinde durmuştur. İlkeler Deklarasyonu'nda ise nihai görüşmelerde çözüm üzerinde durulması ve konunun 3 yıl sonraki görüşmelere ertelenmesi sağlanmıştır. Böylece sorunu erteleme taktiği kullanarak öteleyen İsrail, sadece aile birleşmelerine odaklanarak Filistinli mülteciler meselesini ulusal seviyeden bireysel seviyeye indirgemmiştir.³⁸²

1994 yılında İsrail'le Ürdün arasında yapılan barış anlaşmasında Filistinli mülteciler sorununun, İsrail, Filistin, Ürdün ve Mısır tarafından oluşturulacak bir komisyonca, çok taraflı bir çalışma grubunca ve nihai görüşmelerde ikili görüşmeler bağlamında görüşülmesi hususunda karar verilmiştir. Filistinli mültecilere tazminat ödenmesi hususu gündeme geldiğinde misilleme olarak İsrail, Arap ülkelerinden gelen Yahudiler için tazminat talep etme taktiğini benimsemiştir. Öte yandan mültecilere yönelik resmi ve yazılı bir politikanın

³⁸¹ Balpınar, a.g.e., s.451-453.

³⁸² Balpınar, a.g.e., s.453-455.

olmaması da İsrail'e siyasi ve hukuki bir manevra alanı kazandırmıştır. Bu da mülteciler konusundaki inkar politikalarına hizmet etmiştir. Ürdün'le yapılan anlaşma gereğince 1995 yılında yapılan toplantılarda İsrail, "mülteciler" tabirinin yerine "yerinden edilmiş kişiler" ifadesini kullanarak kendisini Filistinli mülteciler sorunundan kavramsal olarak izole etmeye çalışmış, 1947 tarihli BM Taksim Planını kabul etmeyen Arapları sorunun adresi olarak gösterme politikasını sürdürmüştür. Mültecilere geri dönüş hakkı tanınmasının demografik yapıyı bozacağı endişesi ile hareket eden İsrail, bunu bir güvenlik tehdidi olarak görmüş, güvenliğini mültecilere geri dönüş hakkı tanınmaması bağlamında ele almıştır.³⁸³

Savunma Bakanı Yossi Beilin, İsrail'in Filistinli mültecilere yönelik inkar politikasına dayanak olarak, BM'in aldığı 194 sayılı kararda "İsrail" ifadesinin geçmemesini göstermiş, dolayısı ile de mülteciler sorununun ortaya çıkışında İsrail'in rolünün olmadığını, sonuç olarak sorunun çözümünde de herhangi bir yükümlülükleri olmadığını ileri sürmüştür. 1995 yılında imzalanan Oslo II Anlaşmasında meselenin görüşülmesi 1996 yılına ertelenmiştir. Beilin - Abbas Protokolü ise, mültecilere yönelik olarak Filistin Devleti'ne dönüş hakkı ve tazminat ödenmesini ve Uluslararası Filistinli Mülteciler Komisyonu kurulmasını öngörmüştür. Ancak olmayan bir Filistin Devleti'ne geri dönüş hakkı tanınması, sahada herhangi bir uygulamaya dönüşemeyeceği nedeniyle sorunun ertelenmesinden başka bir anlam taşımamıştır.³⁸⁴

İsrail'in, Beilin - Abbas Protokolünde ifade bulan yerleşimcilere yönelik yaklaşımı üzerine, BM Genel Kurulu 1995 yılında aldığı 50/28 sayılı kararla, çatışmalar nedeniyle yaşadığı yerleri terk etmek zorunda kalan herkesin geri dönme hakkı olduğunu ifade etmiştir. Bu karara karşın Peres, Filistinli mültecilere geri dönüş hakkı tanınması sonucunda İsrail'de Yahudilerin azınlık konumuna düşeceği ve devletin Yahudi karakterinin ortadan kalkacağını belirterek, bunun asla kabul edilemez bir husus olduğunu deklare etmiştir.

³⁸³ Balpınar, a.g.e., s.455-457.

³⁸⁴ Balpınar, a.g.e., s.457-458.

İsrail'in bu yaklaşımı, taraflar arasında yürütülen barış süreçleri ve imzalanan anlaşmalar ile protokollerin gerçekte İsrail için bir anlam taşımadığını, İsrail'in diplomatik hedeflerinin askeri hedeflerinden çok da farklı olmadığını ve barış sürecini bir zaman kazanma yöntemi olarak kullandığını ortaya koymuştur. Yani İsrail, her halükarda Filistinli mültecilerin geri dönüşünü kesinlikle onaylamadığını ve buna izin vermeyeceğini bir kez daha göstermiştir. 1996 yılında iktidara gelen Netenyahu, açıkladığı hükümet programında, Arapların, İsrail'e ait herhangi bir toprak parçasına geri dönüşlerine izin vermeyeceklerini açıklamıştır.³⁸⁵

Genel devlet politikası haline gelen bu anlayış sonucunda ortaya çıkan tablo, İsrail'in, güvenliğini sağlamak için görece güç üstünlüğü elde etmek amacıyla topraklarını mümkün olduğunca Filistinlilerden arındırmak, onları yerlerinden ederek mülteci haline getirip gelecekte İsrail için tehdit oluşturacak bağımsız bir Filistin Devleti oluşturacak sayıya ve güce ulaşmalarını engellemek, ülkenin Yahudi kimliğini güçlendirerek demografik yapıyı Araplar aleyhine geliştirmek amacını taşıdığını göstermiştir. Her ne kadar İsrail, barış sürecinde mülteci haklarına yönelik çeşitli vaatlerde bulunsa da, bu barış süreçlerinin geçici, çatışmanın kalıcı olduğu varsayımından hareketle, bu vaatlerini yerine getirmemiş, aksine güvenlik bağlamında gücünü pekiştirmek için mülteciler konusunu kırmızı çizgisi haline getirerek sorunu ya inkar etmiş ya da ötelemeyi tercih etmiştir.

Bu inkar ve öteleme politikaları, sorunun çözümsüzlüğünü pekiştirerek, İsrail'in mevcut durumu daha fazla istismar etmesine ve mültecilerin sayısının gittikçe artmasına yol açmıştır. Filistinli mültecilerin oluşturduğu boşluk Yahudi göçmenlerle doldurulmuş, yaşam alanları ise yeni Yahudi yerleşimleri ile ikame edilmiştir. Neorealist yaklaşıma uygunluk arz eden İsrail Güvenlik politikası, Filistinli mülteciler faktöründen bağımsız düşünülemez hale gelmiş, "Ne kadar Filistinli mülteci, o kadar güvenlik" paradigması oluşmuştur.

³⁸⁵ Balpınar, a.g.e., s.455-459.

BM Genel Kurulu, Filistinli mültecilerin sadece geri dönüş hakkını ele almamış, 1996 tarihli ve 51/129 sayılı kararında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilgili maddesine atıf yaparak, kimsenin malından keyfi olarak mahrum bırakılmayacağına vurgu yapmıştır. Böylece Filistinli mültecilerin geride bıraktığı mallar üzerindeki hakları hatırlatılarak, konunun nihai görüşmelerde ele alınmasını talep etmiştir. 1999 yılında Başbakan olan Barak, mültecilere İsrail'e dönüş izni vermeyeceklerini belirterek, sorunun halen yaşadıkları ülkelerde çözülmesi gerektiği şeklindeki geleneksel söylemi tekrar etmiştir.³⁸⁶

UNRWA kayıtlarına göre Filistinli mülteci sayısının 3.737.494'e ulaştığı 2000 yılındaki Camp David ön görüşmelerinde Barak, mülteci meselesini 194 savaşı ile sınırlandırmıştır. Geri dönüş hakkı tanınmasına yanaşmayan İsrail, geleneksel inkar ve ret politikasını sürdürmüştür. Gerek Oslo'da gerekse Camp David'de sorunu nihai görüşmelere erteleyen İsrail, sayısı 4 milyonu bulan mültecilerin istense de tamamen dönemeyecekleri düşüncesinden hareketle uygulamalarını kolaylaştıracak manevra alanı bulabilmiştir. Bunun üzerine mültecilerin İsrail yerine müstakbel Filistin'e dönmesini teklif eden Clinton önerisini güvenlik gerekçesiyle reddeden İsrail, sorunu tazminat meselesine indirgemeyi tercih etmiştir. Ayrıca UNRWA'nın kaldırılmasını ve mülteciler için uluslararası bir fon oluşturulmasını teklif ederek meselenin mali yükünden de kaçınmaya çalışmıştır.³⁸⁷

ABD Başkanı Clinton'ın adını taşıyan ve 2000 yılında gündeme gelen plan, iki devletli çözüm önerisi temelinde şekillenmiştir. Planın Filistinli mültecilere yönelik önerisi, onlar için nihai yurt olarak çeşitli alternatifler barındırmaktadır. Bunlar arasında, Filistin devleti, İsrail, herhangi bir üçüncü ülke, halen yaşadıkları ülke ve İsrail'in Filistinlilerle takas yapacağı araziler gibi alternatifler yer almıştır. Bunlara ilave olarak da, Irak'ta yerleşmeleri şeklinde bir plan daha teklif edilmiştir. Ancak çözüme dönük pek çok seçenek

³⁸⁶ Balpınar, a.g.e., s.459-460.

³⁸⁷ Balpınar, a.g.e., s.460-462.

içeren plan, İsrail'in konuyu sürüncemede bırakması ve Clinton'ın görev süresinin bitmesi nedeniyle uygulamaya geçememiştir. Aynı yıl başlayan II. İntifada sürecinde mülteciler sorunu, İsrail tarafından çözümü en zor konu olarak değerlendirilerek geri dönüşün gerçekçi olmadığı ifade edilmiştir.³⁸⁸

İsrail'in mültecilere geri dönüş hakkı tanımaması bir yana, intifada sürecinde mülteci kamplarına düzenlediği operasyonlar, sorunu çözümsüzlük noktasında dondurmasını kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Nitekim bu yaklaşımın bir sonucu olarak, 2001 yılında Taba'da sürdürülen görüşmelerde, Filistin'in BM 194 sayılı kararı zemininde oluşacak çözüm önerisini reddetmiştir. Görüşmelerde Başbakan Barak, 5 yıl içerisinde 40.000 mülteciyi sadece aile birleşimi bağlamında kabul edebileceklerini belirtmiş, ancak bunun için mültecilerin tüm haklarından vazgeçerek eşit bir İsrail vatandaşı olmalarını şart koşturmuştur. Bu yaklaşım, İsrail'in, güvenliği için bir tehdit olarak gördüğü Filistinli mültecilerin statüsünü "göçmen" olarak değiştirmeye çalıştığının işaretini vermiştir.³⁸⁹

2001 yılında Başbakan olan Şaron, Filistinli mülteciler yönelik devlet politikasını daha rijit hale getirmiş, her türlü mülteci geri dönüşüne karşı gelmiştir. Hatta, aile birleşimi uygulamasının da fiili olarak içeri boşaltmak için, İsrail'de doğan ve anne veya babasından biri işgal topraklarında yaşayan çocuklara vatandaşlık verilmemesi gerektiği yorumunu getirmiştir. Şaron, hukuki olarak elini güçlendirmek için, İsrail Yüksek Mahkemesi'nin verdiği ve İsraili Arapların 1948'de boşalttığı köylere geri dönme taleplerini reddeden kararını, uygulamalarına emsal olarak göstermiştir. Bu yaklaşımı oluşturan temel varsayım, Filistinli mültecilere verilecek herhangi bir tavizin devamının geleceği, zamanla geri dönüşlerin demografik yapıyı Filistinliler lehine değiştirebileceği endişesi olmuştur. Şaron'un bu endişesi, mülteciler meselesinin güvenlik bağlamında ele alındığı izlenimini doğrular niteliktedir. Bu dönemde Filistin'de siyasi gücü belirginleşen Hamas'ın mülteciler

³⁸⁸ Balpınar, a.g.e., s.462-463.

³⁸⁹ Balpınar, a.g.e., s.463-464.

meselesini çatışmasızlık için ön şart olarak göstermesi, sorunu daha da karmaşık hale getirmiştir. Hamas'ın bu yaklaşımı ise, İsrail'in çözümsüzlükten beslenen politikalarına dolaylı da olsa katkıda bulunmuştur. 2003 yılında gündeme gelen Yol Haritası Planı bağlamında toprak tavizi verebileceğinin işaretini veren İsrail, Filistinli mültecilere geri dönüş hakkı tanınmasını kesinlikle kabul etmemiştir. Bu konuda, sadece geri dönüş taleplerini değerlendirebileceğini ifade ederek, geri dönüş hakkını yok sayma tutumundan vazgeçmemiştir. Aynı yıl İsrail Parlamentosu Knesset, mültecilerin geri dönüşüne izin verilmeyeceğine yönelik bir kararı oybirliği ile almıştır. Geri dönüş hakkının inkarı ve Filistinlilerin ötelenmesi üzerinden politika geliştiren Şaron, mültecilerin İsrail'e dönmelerine izin vermeyeceklerini belirtmiştir.³⁹⁰

Kendi topraklarındaki Filistin varlığını, güvenliği için bir tehdit olarak algılayan İsrail, bu tehdidi bertaraf etmek için demografik yapısını Filistinliler aleyhine oluşturacak bir strateji benimsemiştir. Eğer Filistinli mültecilere geri dönüş hakkı tanınırsa, artan Yahudi göçüne rağmen nüfus dengesinin çok uzun olmayan bir süreçte sağlanabilmesi ihtimali İsrail'i en çok korkutan husus olmuş, kırmızı çizgisi haline gelen mülteciler konusunu varlığının devamı için en önemli güvenlik parametresi haline getirmiştir. Bu durumun ortaya koyduğu nihai sonuç, 2005 yılı itibarıyla yerinden edilen Filistinli mülteci sayısının 4 milyonu aşması olmuştur. Batı Şeria nüfusunun %40'ı, Gazze'nin ise %70'i mülteci konumuna düşmüştür. İsrail'in Filistinli mülteciler konusunu doğrudan güvenlikle ilişkilendirmesinin en önemli göstergelerinden birisi 2006 yılında, dönemin Başbakan Yardımcısı Avigdor Liberman'ın Filistinlilerin transfer edilmesini öngören bir görüşte bulunmasıdır. Hükümet politikasını yansıtan bu yaklaşım, 2007'deki Annapolis Konferansında sorunun inkarı ve çözümün ertelenmesi şeklinde kendisini göstermiştir.³⁹¹

Günümüz itibarıyla de İsrail'in Filistinli mülteciler konusundaki tavrı değişmemiş, işgal ettiği topraklardaki tarihi ve dini temelli hak iddialarını işgal

³⁹⁰ Balpınar, a.g.e., s.464-466.

³⁹¹ Balpınar, a.g.e., s.466-468.

için gerekçe olarak gösteren İsrail, bölgede yerleşik Filistinlilerin haklarını görmezden gelme ve inkar etme yaklaşımını benimsemiş, yapılan tüm barış görüşmelerinde mültecilere geri dönüş hakkı tanınmasına yanaşmayarak sorunun çözümünü sürekli olarak ertelemiştir. Sorunun ertelenmesi, dozu zaman zaman düşse de bir türlü bitmeyen ve İsrail lehine sonuçlar doğuran çatışma ortamında yerinden edilen Filistinli mültecilerin sayısının artmasına neden olmuştur. Hem bölgedeki Filistinlileri, hem de mülteci durumuna düşen Filistinlileri kendi güvenliği için bir tehdit olarak algılayan İsrail, Filistinlilerin oluşturacağı olası bir Filistin Devletine de karşı çıkmış ve güvenlik politikalarını paralelde şekillendirilmiştir.

İsrail devletinin yanı başındaki düşman bir Filistin devletinin önüne geçmek için Filistinlilerin sayısının azaltılmasını kaçınılmaz görerek mültecilerin sayısının artmasıyla neticelenecek yöntemler izlemiştir. İsrail'in demografik yapısının Filistinliler aleyhine olan durumunu muhafaza etmek için de güç kullanılarak ülkeyi terk etmeleri sağlanmıştır. Sahip olduğu askeri üstünlük, hukuki araçlar, ABD desteği ve kendisine yönelik bir yaptırım gücü içermeyen uluslararası anarşik ortamdan çok iyi yararlanan İsrail, güvenliğini garanti altına almak için sahip olduğu güç unsurlarını harekete geçirerek bölgeyi Filistinlilerden arındırmayı en önemli öncelik haline getirmiştir. Neorealizmin de öngördüğü şekilde güvenliğe dönük bu güç kullanımı ise, çatışmaların devamlılığını sağlamış, kendi içinde kısır döngüye dönüşen sistem daha fazla Filistinli mülteci üreterek sorunu kangren haline getirmiştir.

3.5. KUDÜS

Yahudiler için Kudüs'ün anlamı ve önemi, öteden beri sadece bir şehir olmaktan çok Yahudiliğin ve ulus bilincinin sembolü olarak tahayyül edilmesinden kaynaklanmaktadır. Kudüs, yüzyıllarca devam eden sürgünün son bulacağı nokta olarak zihinlerdeki yerini korumuş, dini ve ulusal kimliğin tamamlayıcısı olmuştur. Dini ayinlerini "gelecek yıl Kudüs'te...!" diye bitiren Yahudiler, Kudüs'e sahip olmayı egemenlik için vazgeçilmez görmüşlerdir. Ancak bu dini ve milli önemine rağmen, 1910 yılı itibarıyla Filistin'de yaşayan

Yahudilerin sadece yarısının burada yerleşmiş olmasından hareketle Kudüs'te yaşamanın bir zorunluluk olmadığı söylenebilir. Nitekim İngiliz mandası döneminde Filistin'de oluşturulan Siyonist yapının merkezi Kudüs değil Tel-Aviv'dir.³⁹²

1947 tarihli Birleşmiş Milletler Taksim Planı, sadece müslümanlar ve yahudiler değil, hristiyanlar tarafından da kutsal kabul edilen Kudüs'ün bu önemini dikkate almış, *corpus seperatum* olarak uluslararası bir statü tanınmıştır. 181 sayılı bu BM kararı doğrultusunda şehirdeki kutsal yerler koruma altına alınmış, sınırları merkezdeki belediye ile civarındaki köy ve kasabaları ihtiva edecek şekilde çizilmiş, yönetiminin ise BM tarafından atanacak bir vali eli yürütülmesi öngörülmüştür. İsrail'in kuruluşundan önce bölgedeki Yahudilerin resmi temsilcisi niteliğindeki Yahudi Ajansı'nın BM Taksim planını onaylaması, en azından o dönemde Yahudiler için, ulusal bir devlete sahip olmanın Kudüs'ten daha fazla önemli görüldüğü anlamına gelmektedir. 1948'den sonraki dönemde ise, çatışmaların Kudüs'e yayılması sonucu oluşan egemenlik iddiaları, Kudüs'ün Yahudiler için daha öncelikli hale gelmeye başladığının işaretidir. Bu çatışmalar üzerine BM Güvenlik Konseyi, 50 ve 54 sayılı kararlarıyla, kutsal mekanlar da dahil Kudüs'ün korunması ve acil bir ateşkes istemiştir. BM'in temsilcisi Bernadotte iki devletli bir çözüm önerisi getirirken Kudüs'ü Araplara vermeyi öngörmüştür. Ancak Ben Gurion'un Kudüs'ün verilmesini İsrail'in düşmesiyle eş anlamlı gören anlayışı, Kudüs'ü güvenlik politikalarının merkezine dahil etmiştir.³⁹³

Bernadotte'un Kudüs'ün yönetimini BM'ye veren yeni planı, bir suikast sonucu öldürülmesi nedeniyle uygulanamamıştır. Bunun üzerine İsrail, Yahudilerin çoğunlukta olduğu Batı Kudüs'ü ilhak etmiş, yönetimi için atadığı askeri valiye güvenliği sağlaması için her türlü güç kullanımı yetkisi vermiştir. Bu süreçte Batı Kudüs'ten 60.000 civarında Filistinli bölgeyi terk etmek zorunda kalmış, İsrail'in ilhak ettiği bölgelerin Filistinlilerden arındırılması,

³⁹² Balpınar, a.g.e., s.243-244.

³⁹³ Balpınar, a.g.e., s.244-246.

fiili olarak şehrin ikiye ayrılması sonucunu doğurmuştur. Şehrin kontrolünün BM tarafından sağlanmasına karşı çıkan Dışişleri Bakanı Sharett, egemenlik için tarihi ve dini argümanlar kullanarak, Kudüs'ün 3000 yıl önce Kral Davut tarafından Yahudiler için başkent yapıldığını öne sürmüştür. Bu yaklaşım, İsrail'in toprak ve mülteciler parametrelerine bağlı güvenlik politikalarının Kudüs ayağını oluşturmuştur. Egemenliğini sağlamak için Kudüs Askeri Hükümet Kanunu'nu devreye sokan İsrail, işgal ettiği bölgede yargılama yetkisini askeri valiye vermiştir. Öte yandan Kudüs'ü 1950 yılında başkent ilan ederek bakanlıklarını da buraya taşımıştır.³⁹⁴

İsrail'in hak iddialarını desteklemek için yürütülen bu tarz politikalar, Kudüs'ü Filistin-İsrail meselesinin temel çatışma ve anlaşmazlık meselelerinden birisi haline getirmiştir. İsrail'in başkent ilanını takiben, Ürdün aynı yıl Doğu Kudüs'ü işgal etmiş, ancak bu iki tek taraflı uygulama da uluslararası toplum tarafından benimsenmemiştir. Fakat uluslararası aktörlerin yaptırım gücü içermeyen yaklaşımları İsrail'in Kudüs'e yönelik politikalarına engel olamamış, aksine kolaylaştırıcı bir işlev sağlamıştır. Bu konjonktürden yararlanan İsrail, 1952 yılında Sahipsiz Araziler Kanunu'nu marifetiyle Kudüs'te toprak kazanımına yönelik uygulamalara başlamıştır. Bu uygulamaların yol açtığı sonuçlar, Kudüs'ün çatışmaların yaşandığı alan haline gelmesine neden olmuştur. Bu arada Batı ülkelerinin büyükelçilerinin güven mektuplarını Kudüs'te sunmaları, Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanıdıklarının bir işareti olarak görülmüştür. Soğuk Savaş döneminin getirdiği iki kutuplu güç mücadelesi, Kudüs meselesini gündemden düşürerek İsrail'in elini rahatlatmış, güvenlik politikasını Kudüs'ün Yahudileştirilmesine endeksleyen uygulamalarını kolayca yürütebilmesine olanak sağlamıştır.³⁹⁵

1967'de yaşanan 6 gün savaşı sonunda İsrail tarafından ilahi bir zafer olarak görülen Doğu Kudüs'ün ele geçirilmesi neticesinde, Doğu kesimin Ürdünlü belediye başkanı sınır dışı edilerek şehrin Yahudileştirilmesi yönünde

³⁹⁴ Balpınar, a.g.e., s.246-249.

³⁹⁵ Balpınar, a.g.e., s.249-251.

politikalar izlenmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Kudüs'teki Yahudi nüfus yaklaşık 2 katına çıkartılmıştır. 15 Haziran 1967'de alınan Doğu Kudüs'ü ilhak kararı ile, belediye sınırları 60 kilometrekareden 100 kilometrekareye çıkartılarak Yahudi yerleşimlerinin Doğu Kudüs'e uzatılması öngörülmüştür. Bu durumu Savunma Bakanı Dayan; "Kudüs'ü, İsrail'in bölünmüş başkentini birleştirdik." şeklinde açıklamıştır. ABD bu ilhakı tanımayacağını beyan etmekle birlikte İsrail'in geri adım atmasını sağlayacak bir müeyyide uygulamamıştır. ABD'nin söylemlerle uyuşmayan bu eylem tarzı yine İsrail'i rahatlatan bir rol üstlenmiştir.³⁹⁶

Kudüs'ün Yahudileştirilmesine yönelik politikalar kapsamında sadece Yahudi nüfusu artırmaya yönelik değil, aynı zamanda Filistinli Arap nüfusu azaltacak taktikler de geliştirilmiştir. Örneğin, Kudüslü Filistinlilere sürekli ikamet izni almalarını şart koşmuş, bu izni çeşitli kriterlere bağlamıştır. BM hazırladığı bu raporda, Kudüs'te 8 bin Filistinlinin oturma izninin iptal edildiğini tespit etmiştir. Kudüs'teki demografik yapıyı Yahudiler lehine düzenlemeyi hedefleyen İsrail, ülkenin Yahudi kimliği için tehdit olarak gördüğü Filistinlileri bölgeden izole etmeyi bir güvenlik politikası haline getirmiştir. Bu politikanın bir diğer hedefi de, silah kullanımı ile Kudüs'ün ele geçirilmesinin, Filistinlilerin bilinçaltına İsrail'in yenilmezliği mitini yerleştirmeye yardımcı olmasıdır. Burada dikkate değer bir diğer husus da, kutsal Harem-i Şerif'in Doğu Kudüs'te yer almasıdır. İsrail'in, Harem-i Şerif'te Filistinlilerin ibadetlerine çeşitli sınırlamalar getirmiş olması ve giriş çıkışları kontrol etmesi, çatışmanın dini motivasyonunu artırıcı bir işlev sağlamıştır. Bu dönemde çeşitli imar projeleri ile Filistinlilere ait mahalleler işgal edilip bazı bölgeler iskana kapatılmak ve yeni Yahudi yerleşim merkezleri açmak yoluyla şehrin Yahudileştirilmesine hız verilmiştir. Ayrıca işgal sonrasında ilhak edilen bölgelerdeki Filistinlilere vatandaşlık hakkı verilmemiş, böylece Arapların seçimlerde oy verme imkanları engellenmiştir. Filistinlilerin İsrail'i tanınamaları bu hususta İsrail'in işgalini kolaylaştırmış, söz konusu kişiler Ürdünlü olarak tescil edilmişlerdir. Kudüs'ün genişlemesi sürecinde Batı

³⁹⁶ Balpınar, a.g.e., s.251-253.

Şeria'daki Arapların entegrasyonunun yapılmaması da düşünüldüğünde, İsrail'in nihai hedefinin Kudüs'ün *corpus separatum* statüsünü bozmak olduğunu söylemek mümkündür.³⁹⁷

İsrail, Kudüs civarındaki toprakları kamulaştırmak suretiyle şehrin sınırlarını yeniden çizmeye çalışmış, BM ise aldığı kararlarda bu kamulaştırmaları ve statü değişikliği arayışlarının geçersiz olduğunu ifade etmiştir. ABD ise, İsrail söylemlerine paralel şekilde "Birleşik Kudüs" ifadesini kullanarak İsrail'e zımnî destek vermiştir. İsrail'in Kudüs'e yönelik nihai amacını barış ortamında kolayca uygulayamayacağını görmesi, çatışmanın sürekliliğini öngörmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda Kudüs politikaları, ister istemez güvenlik politikaları ile entegre hale gelmiştir.³⁹⁸

BM Güvenlik Konseyi, 1969 yılında aldığı 267 sayılı kararla, İsrail'den Kudüs'ün statüsünü değiştirecek uygulamalardan geri adım atmasını istemiştir. ABD ise İsrail'in konuyu Ürdün'le birlikte çözmesini önermiştir. İsrail'in bütün bunlara cevabı Kudüs'te yeni Yahudi yerleşimleri kurmak olmuştur. 1967 savaşıdan itibaren 4 yıl içerisinde Kudüs'te 20 bin dönüm toprak, çeşitli yasal düzenlemelerle Filistinlilerin elinden alınarak yeni Yahudi yerleşim yerleri için yaşam sahası haline getirilmiştir. Bu esnada Kudüs'te baskın bir Yahudi kimliği oluşturulması için tarihi eserleri ortaya çıkarmaya yönelik arkeolojik kazılar başlatılmış, Filistinlilere ait tarihi eserler ise yıkılmıştır. Bu bağlamda en belirgin dini sembol olarak Ağlama duvarına özel önem verilmiştir. 1972 yılında yapılan bir hukuki düzenlemeyle Kudüs'teki Filistinlilere belediye seçimlerine katılım imkanı sağlanmıştır. 1973 yılında uygulanmaya başlayan Galili planı ile Kudüs'ü genişletip Filistinlilerin sayısını azaltmak için Kudüs etrafında araziler satın alınmıştır. Bu dönemde Şaron, eski Kudüs'te yaşayan Filistinli sayısının üst limitini 20.000 olarak belirlemiştir. Bu durum, Filistinlileri izole ve tahliye etme politikalarının devam edeceğinin bir işareti olmuştur. Şehirde artan Filistinli nüfus sayısına rağmen Filistinliler için yeni

³⁹⁷ Balpınar, a.g.e., s.253-255.

³⁹⁸ Balpınar, a.g.e., s.255-257.

konut üretiminin oldukça sınırlı tutulması, bu politikayı teyit eder niteliktedir. İsrail'in söz konusu faaliyetlerine karşın BM İsrail'i, işgal ettiği topraklarda Cenevre Konvansiyonu hükümlerine uymaya davet emiş, şehrin statüsünü altere etmeye yönelik girişimlerinin geçersiz olduğunu ilan etmiştir. ABD ise şehir içerisindeki dini mekanlara ulaşmayı ve şehir içi seyahati sınırlayacak engellerin kaldırılmasını talep etmiştir.³⁹⁹

ABD'nin Kudüs konusundaki ikircikli yaklaşımının da etkisiyle, 1967 savaşıdan sonra Kudüs'ten taşınan büyükelçilikler 1970'den sonra geri dönmüşlerdir. 1978'teki Camp David görüşmelerinde ABD tarafsız görünmeye çalışmış, ancak Kudüs konusunda İsrail'e fiili egemenliğin Filistinlilere ise sembolik egemenliğin verildiği bir yaklaşım sergilemiştir. İsrail sağının 1977 yılında iktidara gelmesi, Kudüs'e yönelik politikaları daha keskin hale getirmiştir. Şaron Kudüs'te yeni konutlar ve Yahudi yerleşimcilerin güvenliği için de tarımsal üretim yerleşimleri olan kibbutzlar inşa etmeye yönelik projeler başlatmıştır. Bu girişimlere yönelik BM kararları ise tepkisel olmaktan başka bir anlam taşımamıştır.⁴⁰⁰

Camp David 'de İsrail'in Sina'dan çekilmesi gibi hususlar öncelik kazandığı için, Doğu Kudüs'ün işgali konusu gündemde yer bulamamıştır. Üstelik bu dönemde Kudüs'ün genişlemesine ve resmi statüsünün İsrail lehine bozulmasına yönelik girişimleri artarak devam etmiştir, şehirde Yahudi kimliğini güçlendirici ve Filistinlilerin yaşam alanlarını sınırlandırıcı faaliyetler artarak devam etmiştir. Örneğin, BM Güvenlik Konseyi'nin 1 Mart 1980'de aldığı 465 sayılı kararda, Yahudi yerleşimlerinin iptalini istemesine İsrail'in tepkisi, Doğu Kudüs'te en büyük yerleşim yerini kurmak için şehrin nüfusunu 1/3 oranında artırmayı ve 10.000 yeni konut inşasını hedefleyen bir planı devreye sokmak olmuştur. Ancak bu planda olası tepkileri savuşturmak için "yerleşim yeri" ifadesi kullanılmaktan kaçınılmış ve "toplu konut projesi" ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir. 30 Temmuz 1980'de İsrail, birleşik

³⁹⁹ Balpınar, a.g.e., s.257-261.

⁴⁰⁰ Balpınar, a.g.e., s.261-262.

Kudüs'ün, İsrail'in ebedi başkenti olduğunu ilan etmiştir. Yeni Kudüs Yasası ile, Kudüs'ün sınırları revize edilmiş, Filistinli nüfusun yoğun olduğu yerler sınır dışına alınmış, yeni Yahudi yerleşimleri açmak için boş araziler yeni Kudüs sınırlarına dahi edilmiştir. Böylece seçimlere yönelik Araplar aleyhine bir oy dağılımı düzenlemesi yapılarak Filistinlilerin oy potansiyeli baştan düşürülmüştür.⁴⁰¹

Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak ilan eden İsrail'e karşı BM Güvenlik Konseyi, aldığı 478 sayılı kararla Kudüs'ün statüsünün değiştirilmesini hükümsüz olarak ilan etmiş, Kudüs'te diplomatik temsilcileri olan ülkeleri, bu temsilcilikleri geri çekmeye davet etmiştir. Her ne kadar Uluslararası toplum, İsrail'in tek taraflı olarak Kudüs'ü başkent olarak ilan etmesini kabul etmese de, uygulamada bir müeyyidenin olmaması İsrail için avantaj sağlamıştır. 1982 yılında gündeme gelen Reagan Planı, Kudüs'ün statüsünün nihai görüşmelerde ele alınmasını öngörmüş, bu yaklaşım sorunun ötelenmesi nedeniyle İsrail'e zaman kazandıran bir zemin hazırlamıştır. Bu süreçte İsrail açısından Kudüs meselesi, siyasi ve dini açıdan taviz verilemez bir kırmızı çizgi haline dönüşmüştür.⁴⁰²

Kudüs'ün genişletilmesi sürecini hızlandırmak için 1983 yılında "Büyük Kudüs" projesi başlatılmıştır. Şehrin etrafına büyük Yahudi yerleşim yeri açılmasını öngören proje, çeşitli siyasi ve ekonomik nedenlerle tam anlamıyla hayata geçirilememiştir. İntifadanın etkisiyle bu dönemde Kudüs'e yerleşen Yahudilerin sayısına yakın oranda Kudüs'ten Yahudi nüfusun ayrıldığı tespit edilmiştir. 1984 yılında bölgede Filistinliler için sınırlı da olsa bir imar planı oluşturulmuş, ancak sağcı Likud partisinin onay vermemesi nedeniyle plan uygulanamamıştır. 1987 yılında başlayan 1.İntifada'nın etkileri Kudüs'te en düşük seviyede kendisini göstermiştir. Ancak yaşanan çatışmalar, Kudüs'ün Doğu ve Batı kesimleri arasındaki ayrımı belirgin hale getirmiş, taraflar birbirlerinin bölgesine girememiştir. Bu yüzden Filistinlilerin ağırlıklı olduğu

⁴⁰¹ Balpınar, a.g.e., s.262-263.

⁴⁰² Balpınar, a.g.e., s.264-265.

Doğu Kudüs bölümü İsrail için düşman toprağı haline gelmiş, bölgeye yönelik politikalar kaçınılmaz bir şekilde güvenlik bağlamında ele alınmaya başlamıştır. İsrail'in öteden beri uyguladığı entegrasyona değil ayrışma ve ötekileştirmeye yönelik Filistin politikaları daha da keskinleşmiş, düşmanlık ve bölünme netlik kazanmıştır.⁴⁰³

Soğuk Savaş dönemi Kudüs politikalarına bakıldığında İsrail, dini ve tarihi gerekçelerle Filistin'in kalbi olan Kudüs'ü bir Yahudi başkentine dönüştürmeyi hedeflemiş, bunun için antik Yahudi eserlerini arkeolojik kazılarla ortaya çıkarmaya öncelik verirken Filistinlilere ait tarihi eserleri yıkıp Kudüs'ün İslami kimliğini silmeye çalışmış, şehrin Uluslararası kabul gören *corpus separatum* statüsünü kendi lehine değiştirmek için şehirde yeni yahudi yerleşimleri oluşturup Filistinlileri ayrıştırmaya ve şehirden göç etmeye teşvik etmiş, şehrin demografik yapısını bekası için bir tehdit olarak gördüğü Filistinliler aleyhine bozmak için yeni yasal düzenlemeler yapıp toprak kazanımına devam etmiştir.⁴⁰⁴

Zihinlere, Filistin'in hakiminin İsrail olduğu fikrini kazımak için yürüttüğü algı operasyonları ile çatışmanın ve işgalin sürekliliğini sağlayacak yaklaşımlar sergileyen İsrail, Filistin'i Kudüs'le, Kudüs'ü de güvenlikle eş değerde görerek bölgede daha güvenli olmak için Kudüs'ün tek hakimi olması gerektiğini fark etmiş, bütün politikalarını bu çerçevede üzerine temellendirmiştir. Uluslararası kararları yok sayarak, "güvenlik tehdidi=Filistinli" eşitliğini kurarak, Kudüs'ü Filistinlilerden arındırmak gayesiyle askeri, siyasi, ekonomik ve hukuki güç kullanımı yoluyla hedefine giden yoldaki taşları tek tek döşemiştir. Kudüs'ün statüsü meselesini güvenlik düzeyinde değerlendiren İsrail -Neorealist varsayımların öngördüğü gibi- güvenliğe giden yolun, Kudüs'te güç kullanarak egemen olmaktan geçtiğini görmüştür.

Soğuk Savaş döneminden sonra dünya düzeninin tek kutuplu hale

⁴⁰³ Balpınar, a.g.e., s.265-266.

⁴⁰⁴ Balpınar, a.g.e., s.267-268.

dönüşmesi sonucu ABD'nin süper güç olması, en çok da, koşulsuz destek verdiği İsrail'e yaramıştır. Kudüs konusundaki tavizsizliğini sürdüren İsrail, Kudüs'ü Yahudileştirme politikaları çerçevesinde 1991 yılına değin 100.000 Filistinlinin şehirde yaşama hakkını elinden almıştır. BM, bu statüko değişikliği arayışı şeklindeki İsrail uygulamalarını kınamakla yetinmiştir. Bu konjonktürden güç alan İsrail Başbakanı Şamir, Madrid Barış Konferansında bile Yahudilerin geleneksel "Gelecek yıl Kudüs'te...!" söylemini kullanarak bu konudaki tavizsiz tutumunu bir kez daha sergilemekten çekinmemiştir.⁴⁰⁵

Rusya Federasyonu Kudüs'ü başkent olarak tanımayı reddederken, ABD bu dönemde sadece Doğu Kudüs'ün ilhakını tanımayacaklarını dile getirmiştir. İsrail hükümetlerinin çizgisi buna rağmen değişmemiş, yeni Başbakan Rabin 1992'de açıkladığı hükümet programında birleşik Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımlamıştır. Önceki dönemlerde "Büyük Kudüs" şeklinde tanımlanan Yahudi ülküsü bu dönemde bir adım ileri gitmiş, Batı Şeria'daki Ramallah, Beytüllahim ve Ölü Deniz'e kadar olan kısmı da içeren "Metropolitan Kudüs" aşamasına geçmiştir. Bu yeni aşama, Kudüs'ün mevcut hukuki statüsünü değiştirip şehri ebedi İsrail başkenti yapma idealindeki sürekliliğin bir işareti olmuştur.⁴⁰⁶

1993 yılında başlayan Oslo Barış sürecine bakıldığında, Kudüs'ün statüsü meselesi ve Doğu Kudüs sorunu ile ilgili olarak bir öteleme taktiği ile konunun geçiştirildiği, böylece sorunun bir oldubittiye getirilerek İsrail lehine oluşan mevcut durumun korunmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca Oslo sürecinde müzakere masasında İsrail'in konuya esnek bir yaklaşım sergilediği, ancak sahadaki uygulamaların bu esnekliği yansıtmadığı söylenebilir. Çünkü aynı dönemde İsrail, Kudüs'te yerleşik Filistinlilere ait binaları yıkarken yenileri için yapı ruhsatı vermemiştir. Aynı yıl başlayan yeni bir güvenlik uygulaması da, genişletilmiş Kudüs bölgesinin idari olarak İsrail'e ait olduğu kabulünden hareketle, bu alanlarda Filistinlilere geçiş için izin alma

⁴⁰⁵ Balpınar, a.g.e., s.470-471.

⁴⁰⁶ Balpınar, a.g.e., s.471-472.

zorunluluğunun getirilmiş olmasıdır. Bu uygulamanın nihai amacının, Filistinlilerin günlük yaşamını çekilmez hale getirip Kudüs'ü terk etmelerini sağlamak ve bu topraklardaki egemenliğin kendilerine ait olduğunu Filistinlilere hissettirmek olduğu söylenebilir.⁴⁰⁷

Oslo sürecinde bir yandan kendisine diplomatik manevra alanı yaratmaya çalışan İsrail tarafı, diğer yandan da Kudüs'ün ilhak durumunu kabul ettirecek girişimlerde bulunmuştur. Rabin'in yaptığı ve barış görüşmeleri için tarafların Kudüs'te bir araya gelmesi teklifi, bu girişimlere örnek olarak verilebilir. Ayrıca 1993 yılında başlatılan bir uygulama ile, Gazze ve Batı Şeria'daki Filistinlilerin Kudüs'e girmek için izin alması mecburiyeti getirilmiştir. 1994 yılında ise, daimi ikamet iznine sahip olunmasının sürekli ikameti sağlamayacağı anlamına bir uygulama getirilmiş, Filistinliler yönelik bütün bu kısıtlamalarda Kudüs'te Arap nüfusunu %28 oranının altına düşürme hedeflenmiştir. Üretilen toplu konutların Kudüslülere tahsisinde de Filistinliler aleyhine bir adaletsizlik uygulanmıştır. Özellikle nüfus konusunda İsrail'i endişelendiren en önemli nokta, Yahudilerde doğum oranının Araplara göre düşük olması, bu durumun da gelecek yıllarda Kudüs'teki demografik yapının Yahudiler aleyhine gitgide bozulacağı şeklindeki öngörülerdir.⁴⁰⁸

Oslo sürecinden sonraki dönemde Kudüs ile ilgili bir fiili durum oluşturmak isteyen İsrail, Doğu Kudüs'te yeni Yahudi yerleşimleri için planlar hazırlamış ve devreye sokmuştur. Oslo II Anlaşması'nda Kudüs'ün statüsü ile ilgili nihai görüşmelerin Mayıs 1996'da başlaması hususu belirtilmiştir. Abbas-Beilin Protokolünde ise, iki devletli çözüm durumunda Kudüs şehrinin açık ve bölünmemiş şehir olarak kalması ile şehrin İsrail kontrolündeki Batı kesimine "Yerushalayim", Filistin egemenliğindeki Doğu kesiminin ise "el-Quds" olarak adlandırılması ve her iki tarafın kendi hukukuna tabi olması konularında uzlaşmaya varılmıştır. Ancak iki devletli çözüm şeklindeki ön şart gerçekleşmediği için, bu uzlaşma da fiiliyatta hayata geçmemiş, yazı üstünde

⁴⁰⁷ Balpınar, a.g.e., s.472-473.

⁴⁰⁸ Balpınar, a.g.e., s.473-475.

kalmıştır. 1995 yılında yapılan bir araştırmada, İsrail'deki Yahudilerin %78'inin, barış görüşmelerinde Kudüs'ün pazarlık konusu yapılmamasını istediği belirlenmiştir. Bu toplumsal tespit, İsrail'in Kudüs'e yönelik tavizsiz politikalar takip etmesinin sosyal arka planına işaret etmektedir.⁴⁰⁹

1996 yılında Başbakan olan Netenyahu, açıkladığı hükmet programında Kudüs'ün Yahudilerin ebedi başkenti olduğunu ilan etmiş ve Kudüs'ün statüsünün barış görüşmelerine dahil olmayacağını deklare etmiştir. Netenyahu'nun uygulamaya koyduğu planda, Filistinlilere ait 2.000 evin yıkılması, Yahudiler içinse 7.000 yeni konutun inşası öngörülmüştür. Şehri Filistinlilerden arındırma politikaları bağlamında, Filistinlilere bürokratik zorluklar çıkarılmış, iskan ve yapı izni verilmemiş, vergiler yükseltilerek Filistinlilerin ekonomik gerekçelerle Kudüs'ü terk etmeleri hedeflenmiştir. Kudüs'ün genişlemesi evresinde dış yerleşimlerin Kudüs'e bağlanması ve yeni yerleşimler kurulması uygulamalarına hız verilmiştir. Bu uygulamalara BM'in tepkisel kararları ise realitede bir değişiklik oluşturmamıştır.⁴¹⁰

Oslo Anlaşmaları'nda yer alan İsraili Ya'ir Hirschfeld'in Kudüs'ün statüsüne yönelik şu sözleri aslında İsrail'in bilinçaltında yatan düşünceyi gün yüzüne çıkarmıştır; "İsrail Batı Kudüs'ün hukuki, Doğu Kudüs'ün de *de facto* egemenliğini elinde tutacaktır, Filistin'in başkenti el-Kuds olacak ancak Kudüs belediye sınırları dışında Ebu Dis'te kurulacaktır." Barış görüşmelerindeki söylemlerle bu tür yalın söylemler ve uygulamalar arasındaki çelişki, İsrail için barış görüşmelerinin sıcak çatışmaları önlemekten öte bir anlam taşımadığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Filistinlilerin 13 yıldır talep ettiği 18.000 konutluk proje, 1997 yılında 7.500 konut rakamına düşürülerek kabul edilmiş ancak proje başlatılmamıştır. Yahudiler içinse aynı yıl 2.456 konutluk bir proje onaylanmış, böylece Filistinlilerin Kudüs'ten arındırılmasına devam edilmiştir. Bu çerçevede aile birleşimi yoluyla ikamet izni alma işlemleri yıllara sarkıtılarak zorlaştırılmış, Filistinlilerce yapılan bu kapsamdaki başvuruların

⁴⁰⁹ Balpınar, a.g.e., s.475-477.

⁴¹⁰ Balpınar, a.g.e., s.477-479.

çoğu reddedilmiştir. Kudüs'ü Yahudileştirme çalışmalarında bununla yetinilmemiş, "komşu yerleşim yeri" adı altında mevcutların genişletilmesini sağlayan yeni yeni Yahudi yerleşimleri açılmıştır. Batı Şeria'yı Kudüs'e bağlamak için, Yahudi yerleşimlerini birbirine ve Kudüs'e bağlayan otoyollar yapılmış, Kudüs'ün genişlemesini sağlayan bu otoyollar aynı zamanda Filistinlilerin Kudüs'le ve birbirleri ile bağlantısını kopararak şehirden izole edilmelerini sağlamıştır.⁴¹¹

Şarm eş-Şeyh'te yapılan barış görüşmeleri sürecinde yeni Başbakan Barak, Kudüs havalisinde yeni Yahudi yerleşim yerleri açılacağını belirtmiş ve Doğu Kudüs'ün %54'ü yeşil alan ilan ederek Filistinlilerin yaşam alanını kısıtlamıştır. Böylece bir yandan toprak ilhakı gerçekleştirilirken bir yandan da 1996-1999 yılları arasında Kudüs dışına taşınan 3.000 Filistinlinin ikamet hakları elinden alınarak nüfus oranları İsrail lehine bozulmuştur. II. İntifada sürecindeki çatışma ortamından yararlanan İsrail, Kudüs'te yaşayan Filistinlilere ait 10.000 binayı illegal olarak ilan etmiş, 2.000 tanesinin yıkılması için karar vermiştir.⁴¹²

Bu dönemde yürütülen müzakerelerde Kudüs için işlevsel, nitelikli ve müşterek egemenlik gibi 3 farklı ve muğlak kavram ortaya atan İsrail, aslında kendisine tam egemenlik, Filistin'e ise özerklik öngörmüştür. İsrail'in gerçekte barış görüşmelerini, oldubittiye getirdiği uygulamalarını kabul ettirmek için kullandığı görülmüştür. 2000 yılında başlayan Camp David zirvesinde ABD Başkanı Clinton başkenti Doğu Kudüs olacak bir Filistin Devleti önerisini getirmiş, ancak bunu kabul etmeyen Barak, Filistinliler için özerkliği yeterli görmüştür. Barak'ın Kudüs'e yönelik kabul edilemez nitelikteki teklifleri, Arap ülkelerini Filistin tarafıyla karşı karşıya getirecek kapsamda olmuştur. Camp David zirvesi Kudüs meselesinin detaylıca ele alındığı ilk görüşme olmuş, ancak İsrail'in egemenlikten taviz vermeyen tutumu herhangi bir sonuca ulaşılmasına egemen olmuştur. Şehirdeki İsrail egemenliğinin Filistinlilere

⁴¹¹ Balpınar, a.g.e., s.479-482.

⁴¹² Balpınar, a.g.e., s.483-484.

hissettirilmesini amaçlayan Ariel Sharon'un Harem-i Şerif'i ziyaret etmesi, bu tutumun bir yansıması olarak görülebilir. Bu ziyaretin getirdiği çatışma ortamı, İsrail'in Kudüs politikalarını uygulama hususunda elverişli bir zemin hazırlamıştır.⁴¹³

Başkan Clinton'ın bu dönemde getirdiği yeni bir plan, Kudüs'ün demografik dağılıma göre bölünmesini, Arap bölgelerinin Filistinlilerce, Yahudilerin çoğunlukta olduğu yerlerin İsrail tarafından yönetilmesini öngörmüş, ancak plan taraflarca reddedilmiştir. Başarısız olan Camp David sürecini Taba görüşmeleri takip etmiştir. Ancak burada yaşananlar, öncekilerin bir tekrarı olmaktan öteye gitmemiştir. İsrail, II.İntifada sürecinde Kudüs politikalarını güvenlikle gerekçelendirmiş, konun bir iç mesele olarak algılanmasını sağlayacak şekilde davranmıştır. Bu dönemde iktidara gelen Sharon, Kudüs'ü ulusal öncelik kategorisine almış, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşim yerlerini Kudüs'tekilerle birleştirerek Filistinlileri Kudüs'ten izole etmiştir. Daha sonraki süreçte yeniden Başbakan olan Sharon, 2003'te açıkladığı hükümet programında yer alan Ma'ale Adumim'de 3.500 konutluk proje ile, şehrin müstakbel Filistin Devleti'nin başkenti olmasının uygulanabilirliğini fiziki olarak imkansız hale getirmiştir.⁴¹⁴

Filistinlilere karşı yürütülen caydırma ve ayrımcılık politikalarına 2003 yılında yenileri eklenerek Filistinlilerin aile birleşimi yolu ile Kudüs'te ikamet izni alma hakları iptal edilmiş ve Araplarla Yahudilere farklı statüde ve renkte araç plakaları tahsis edilerek Arapların şehirdeki dolaşımı sınırlı hale getirilmiştir. 1950 tarihli Namevcutların Malları Kanunu, 2004 yılında hükümet tarafından alınan kararlarla Kudüs'te de uygulanmaya başlanmış, böylece de güvenlik duvarı ile toprakları elinden alınan Filistinliler "namevcut" kapsamına alınarak bu topraklar devletçe kamulaştırılmıştır. Bu şekilde Kudüs politikaları, güvenlik duvarı ve sınır politikaları ile birbirine entegre edilmiştir.⁴¹⁵

⁴¹³ Balpınar, a.g.e., s.484-486.

⁴¹⁴ Balpınar, a.g.e., s.486-490.

⁴¹⁵ Balpınar, a.g.e., s.490-491.

Kudüs'ün Yahudileştirilmesi gayretleri çerçevesinde, Yahudi nüfusunun gittikçe artan oranda radikalleştiği gözlenmiştir. 2005 yılında Kudüs'te yapılan bir çalışmada, şehirdeki Yahudi nüfusun 1/3'ünün Ortodoks Yahudilerden oluştuğu tespiti, bu gözlemi doğrular niteliktedir. Dolayısı ile takip edilen şehri Yahudileştirme politikaları sonuç vermiş, sosyal yapı geri dönülmez bir hale gelmiş ve olası hukuki nitelikteki statü değişikliği için ortam hazırlanmıştır.⁴¹⁶

Kimlik politikalarıyla eş zamanlı olarak sınır politikaları geliştirilmiş, bu çerçevede 2005 yılında alınan bir kararla, Kudüs'ün doğu sınırları genişletilerek Batı Şeria'nın 25 km. içerisine kadar girilmiştir. Bu uygulama ile, Kudüs'lü Filistinlilerin nüfus kayıtları Batı Şeria'ya alınarak şehirdeki Filistinli oranı düşürülmüştür. Aynı yıl Sharon'un aldığı bir karar doğrultusunda yeni bir yerleşim yeri planı açıklanmış, bu yerleşim yerinin inşa edileceği Doğu Kudüs ile Batı Şeria arasındaki bölge Filistinlilerden arındırılarak Batı Şeria'nın düzeyde ikiye bölünmesi amaçlanmıştır. Bu planın İsrail'in uzun vadeli stratejik hedeflerine yönelik önemli başka kazanımları arasında, olası Filistin Devleti'ni baştan işlevsiz hale getirmek, bu devletin Kudüs'ü başkent yapmasını coğrafi olarak engellemek ve ekonomik olarak Filistin'i İsrail'e bağımlı hale gelmesini sağlamak da yer almıştır.⁴¹⁷

2006 yılında Kudüs'te yaşayan Filistinlilerin sahip olduğu 22.000 yapının 1/3'ü için yıkım kararı çıkartılmış, Doğu Kudüs'te yaşayan Filistinlilerin 1/4'ünün duvarın dış kısmında kalacak şekilde güvenlik duvarı hattı Kudüs'e doğru kaydırılmıştır. Böylece bu nüfus, Kudüs'ten uzaklaştırılıp Batı Şeria'ya kaydedilerek demografik yapı üzerinde bir kez daha Filistinliler aleyhine değişiklik yapılabilmektedir. Söz konusu uygulama, güvenlik duvarının Kudüs için aynı zamanda bir sınır çizgisi olarak işlev gördüğünü göstermiştir. Bu esnada mevcut yerleşim yerleri arasındaki boşluklar, "komşu yerleşimler" adı verilen ve aslında yeni bir yerleşim yeri anlamına gelen yaşam alanları ile doldurulmuştur. İsrail'in 2007'de Doğu Kudüs'te 300 konut inşa edeceği

⁴¹⁶ Balpınar, a.g.e., s.491.

⁴¹⁷ Balpınar, a.g.e., s.491-492.

açıklamasına ABD ve AB, bu kararı kınamak suretiyle tepki göstermiştir. 2008 yılında ise 40.000 dairelik bir yerleşim yeri planı açıklanmıştır. ABD, bu girişimlerin Yol Haritası Planı'na uygun olmadığını hatırlatmakla yetinmiştir. Aynı dönemde tarafları bir araya getiren Annapolis Konferansı'nda sorunun çözümüne yönelik herhangi bir gelişme kaydedilememiştir.⁴¹⁸

İsrail'de Ben Gurion'un da içinde bulunduğu pek çok politikacı arasında kabul görmüş popüler bir deyimde, "*Goyim*'in ne düşündüğü önemli değildir; önemli olan Yahudilerin ne düşündüğüdür...Tek önemli olan "bizim" ne yaptığımızdır, çünkü sadece kendi çıkarlarımızı "biz" garanti edebiliriz."⁴¹⁹ ifadesi vardır. Bu düşünce, tam da İsraililerin bilinçaltında yatan Filistinlilere yönelik yaklaşımına denk düşmekle birlikte, Neorealizmin daha önce bahsettiğimiz ve uluslararası sistemin anarşik yapısını nedeniyle her devletin kendi güvenliğini kendisinin sağlaması gerektiği varsayımı ile örtüşmektedir. Bu mantıktan hareketle İsrail, güvenliği için vazgeçilmez gördüğü hususlarda uluslararası toplumun tepkisini ve BM'nin kararlarını hiçe saymıştır.

Filistin topraklarında olduğu gibi Kudüs'te de tarihi ve dini hakları olduğunu iddia eden İsrail, ebedi başkenti ilan ettiği Kudüs'ü Yahudi kimliğinin merkezi haline getirecek her türlü uygulamayı bir öncelik haline getirmiştir. Bunun için yukarıda açıkladığımız gibi Kudüs'te hem yeni Yahudi yerleşimler açılmış, hem de Filistinlilerin toprakları ve yaşam alanları ellerinden alınarak Yahudileştirilmiş, şehrin sınırları genişletilerek ve çeşitli zorluklar çıkartmak suretiyle Filistinlilerin bölgeden ayrılması hedeflenerek Kudüs'teki demografik yapı Filistinliler aleyhine bozulmuştur. Kudüs'te ötekileştirilen Filistinliler, İsrail toplumunun gözünde "... zayıf bir düzeyde de olsa öteki her zaman ölçülemeyen bir tehdittir."⁴²⁰ mantığından hareketle sadece bir güvenlik tehdidi olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu tehdidi bertaraf etmek için yürütülen politikalar tamamen güvenlik çerçevesinde ele alınmıştır.

⁴¹⁸ Balpınar, a.g.e., s.492-494.

⁴¹⁹ Cypel, a.g.e., s.118.

⁴²⁰ Cypel, a.g.e., s.123.

Kudüs'ü kadim Filistin'deki Yahudi varlığının bir simgesi⁴²¹ haline getirmeye çalışan İsrail, şehrin statüsünü bozmak için fiili, askeri ve hukuki yöntemler geliştirerek Doğu Kudüs'te fiili bir kontrol sağlayıp zihinlerde egemenliğin ve hakimiyetin kendisine ait olduğu fikrini uyandırmaya çalışmıştır.

Tarafları bir araya getiren barış görüşmelerinde Kudüs'ün statüsü meselesini tartışmaktan bile imtina eden İsrail, kırmızı çizgisi haline getirdiği Kudüs'ü, bölgedeki mevcudiyetinin ve güvenliğinin olmazsa olmazı olarak görmüş, güvenliğini Kudüs'e endeksleyen bir yaklaşım sergilemiştir. Hakim güvenlik rekabeti nedeniyle kayda değer bir sonuç üretmeyen barış görüşmeleri, İsrail için mevcut durumu karşı tarafa diplomatik yolla kabul ettirebilmenin bir aracı olarak görülmüştür. Uluslararası sistemde İsrail'e yaptırım uygulayacak bir aktör olmadığı için oldukça rahat hareket ederek elindeki bütün güç unsurlarını, güvenliğini garanti altına almak ve Kudüs'teki egemenliğini pekiştirmek için kullanmıştır.

3.6. GAZZE

1967 yılında gerçekleşen 6 Gün Savaşı'nda Mısır'dan alınan Gazze bölgesi, 2005 yılındaki çekilmeye kadar İsrail'in işgaline, günümüze kadar da halen devam etmekte olan yoğun ablukaya sahne olmuştur. İsrail'in sınırlara ilişkin "verilecek bir cm toprak yok" ilkesinden hareketle Batı Şeria ve Golan Tepeleri ile birlikte Gazze'yi de mutlak egemenliğin sürdürülmesi gereken yerler arasında gördüğü söylenebilir.⁴²² 1974 yılında Şimon Peres, Gazze'nin Batı Şeria ile beraber, Ürdün'le ortaklaşa yönetilmesi fikrini ortaya koymuştur.⁴²³ Ancak 1977 yılında iktidara gelen Likud Lideri Begin, İsrail'e ait bir toprak parçası olarak gördüğü Gazze'nin barış görüşmelerinde gündeme gelmesine bile karşı çıkmıştır. 1978'deki Camp David görüşmelerinde ise Gazze ve Batı Şeria'da 5 yıllık bir geçiş sürecinin ardından Filistinlilerin buraları kendilerinin yönetebileceği bir yapı kurulması, ardından nihai statü

⁴²¹ Balpınar, a.g.e., s.495.

⁴²² Balpınar, a.g.e., s.161.

⁴²³ Balpınar, a.g.e., s.171.

görüşmelerine geçilmesi hususu gayri resmi olarak ele alınmıştır. 6 Gün Savaşı'nda İsrail'in ilhak ettiği Sina Yarımadası 1978'de Mısır'a iade edilmiş, ancak aynı durum Gazze için söz konusu olmamıştır.⁴²⁴ ABD Başkanı Reagan, Filistin Otoritesi kavramını gündeme getirdiği ve kendi adıyla anılan planda Ürdün, Batı Şeria ve Gazze'nin bir federasyon oluşturmasını teklif etmiş, ancak bu teklif İsrail tarafından reddedilmiştir.⁴²⁵ İsrail'in bir iç meselesi olarak görülen Gazze hususunda İsrail Genel Kurmay Başkanlığı, Gazze'nin askeri bir mesele olduğunu ve sorunun çözümünün askeri güç kullanımından geçtiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda 1967'den 1987 yılına kadar Gazze'nin %30'unun İsrail denetimine geçtiği görülmüştür. 1988 tarihli hükümet programında ise Gazze'de bağısız bir Filistin Devleti'ne izin verilmeyeceği vurgulanmıştır. Askeri ve yasal düzenlemelerle Gazze'deki kontrol ve Yahudi nüfus artırılmaya çalışılmış, bölgedeki Arapların topraklarını terk etmesi amaçlanmıştır. "Topraktan taviz=güvenlikten taviz" anlayışı geliştirilerek Gazze meselesi İsrail'in güvenlik politikalarına dahil olmuştur.⁴²⁶ 1990'lı yıllarda Shamir, Yahudi literatüründe Judea ve Samaria olarak anılan Batı Şeria bölgesi ile Gazze'nin, İsrail'e ait ayrılmaz toprak parçaları olduğunu ifade etmiştir. Soğuk savaş döneminin bittiği bu süreçte uluslararası konjonktürden güç alan İsrail, toprak ve sınırlar ile ilgili tezlerini, Gazze ve Batı Şeria'nın ilhak edilmediği varsayımı üzerinden temellendirmiş, gerekçesini de güvenlikle ilişkilendirmiştir.⁴²⁷ Başbakan adayı Rabin, terörist olarak gördükleri FKÖ'yü değil Batı ve Şeria ve Gazze'den seçilecek temsilcileri meşru görüp muhatap olacaklarını beyan etmiştir. 1993 yılında başlayan Oslo sürecine gelindiğinde İsrail'in Gazze konusunda daha tavizkar bir tutum izlediği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda önce güvenlik açısından bir yük olarak görülen Gazze'nin Filistin tarafına verilmesi düşünülürken, ikinci aşamada Gazze'ye Cenin ve Eriha'nın da eklenmesi gündeme gelmiştir. Rabin'in Oslo'daki bu tavizkar tutumu İsrail sağı tarafından bir ihanet olarak algılanmıştır. İsrail'in bu yaklaşımı neticesinde, 1993 yılında imzalanan İlkeler Deklarasyonu'nda öncelikle Gazze

⁴²⁴ Balpınar, a.g.e., s.174-175.

⁴²⁵ Balpınar, a.g.e., s.180-181.

⁴²⁶ Balpınar, a.g.e., s.184-189.

⁴²⁷ Balpınar, a.g.e., s.373.

ve Eriha'ya geçici özerklik tanınması ardından da İsrail'in buralardan tamamen çekilmesi hususu kararlaştırılmıştır. Bu karar kapsamında da 4 Mayıs 1994 tarihinde Gazze-Eriha Anlaşması imzalanarak süreç başlatılmıştır. Ancak süreç sonucunda öngörülen hususlar hayata geçirilememiş ve Oslo Anlaşması, Gazze ve Batı Şeria'yı tamamen ayırarak Filistinliler için bağımsız bir devlet hedefini, fiili olarak imkansız hale getirmiştir. 1995 tarihli Beilin-Abbas Protokolünde 1999 yılının 5 Mayıs gününe kadar Batı Şeria ve Gazze'den İsrail'in kısmi çekilmesi hususu yer almıştır. Ancak Oslo sürecindeki yaklaşımları nedeniyle İsrail'de radikal kesim tarafından hain olarak görülen Rabin'in bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra yerine gelen Peres, söz konusu Protokolü uygulamaya sokmamıştır.⁴²⁸ 2000 yılında başlayan Camp David zirvesinde ABD Başkanı Clinton'ın getirdiği teklifler arasında, Gazze'nin tamamını ve Batı Şeria'nın büyük bir kısmını kapsayan silahsız bir Filistin devletinin kurulması da yer almış, ancak görüşmeler sonuçsuz kalmıştır. 2001'de iktidara gelen Sharon, hükümet programında Gazze'den çekilme hususuna değinmiştir. Nihayet İsrail, 17-23 Ağustos tarihleri arasında Gazze'deki Yahudi yerleşim yerlerini boşaltarak bu bölgeden tamamen çekilmiştir. Bu çekilmenin ardında yatan sebeplerin, İsrail'in gelecek vizyonunda ve Yahudi devleti ideolojisinde Gazze'nin yerinin olmaması, buradaki faaliyetlerin ciddi bir yük oluşturması ve çekilmenin Batı Şeria'ya yoğunlaşmayı kolaylaştıracağı öngörüsü olduğu söylenebilir.⁴²⁹ Bu çekilme ile İsrail, barış için her şeyi yapabileceği algısını yaratarak olumlu bir imaj oluşturmuş, Gazze'deki yoğun Filistinli nüfusu ülkesinden arındırmış ve sahip olduğu imkanları daha önemli gördüğü Batı Şeria ve Kudüs üzerine kaydırmış, Gazze'deki çıkış noktalarında kontrolü elinde tutmaya devam ederek güvenliğini sağlamayı amaçlamıştır. Ancak bu çekilme Gazze'de yaşayanlar için, bugün de hala devam eden yoğun bir abluka ve kuşatmanın önünü açmıştır.

İsrail'in 1967 yılındaki savaş neticesinde Ürdün'den aldığı Batı Şeria'ya olan ilgisi daha çok dini gerekçelere dayanırken, Mısır'dan ele geçirdiği Gazze

⁴²⁸ Balpınar, a.g.e., s.377-385.

⁴²⁹ Balpınar, a.g.e., s.397-414.

şeridine olan ilgisi ise güvenlik bağlamında gerçekleşmiştir. Yahudi devleti ideolojisinde Gazze'nin önemli bir yerinin olmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca İsrail için Gazze, önceleri Mısır'la arasında bir tampon bölge oluşturması nedeniyle önem arz ederken, sonradan Mısır'ın İsrail'i tanıması neticesinde tehdit olmaktan çıkması nedeniyle Gazze eski önemini yitirmiştir. Filistinli mültecilerin, nüfusun %70'ini oluşturduğu⁴³⁰ bu bölgede Yahudi yerleşim yerlerinin ve yerleşimcilerin oranı hep düşük kalmıştır. 2005'te Yahudilerin Gazze'yi tamamen terk etmesinden sonra, Filistinliler arasında görülen siyasi ayrışma kendisini Gazze'de daha belirgin olarak göstermiş, 2006 yılında Gazze'de yapılan demokratik seçimleri, İsrail'in tanımadığı ve terörist olarak nitelediği HAMAS kazanınca bölgenin önemi artmıştır. Bu dönemden itibaren güneyi Mısır, batısı Akdeniz ve diğer sınırları İsrail ile çevrili olan Gazze'ye İsrail karadan, denizden ve havadan yoğun bir ekonomik ambargo ve abluka uygulamıştır. HAMAS'ı iktidara getiren Gazzelileri cezalandırmak ve HAMAS'ı iktidardan indirme amacını taşıyan⁴³¹ ambargo ve abluka nedeniyle en temel insani yaşam malzemelerinin Gazze'ye girişinin engellenmesi ve bölgenin adeta bir açık hava hapisanesine dönüşmesi nedeniyle HAMAS'ın askeri kanadı el-Kassam tugayları İsrail'e füzeli saldırılarda ve asker kaçırma eylemlerinde bulunmuştur. Gazze bölgesini "düşman bölge" ilan eden İsrail⁴³² ambargoyu sıkılaştırmıştır. İsrail'in güvenlik gerekçesiyle yürüttüğü ve daha önceki bölümlerde değindiğimiz Dökme Kurşun (2008), Bulut Sütunu (2012) ve Koruyucu Hat (2014) operasyonları başta olmak üzere gerçekleştirdiği sivil-asker ayrımı yapmayan askeri operasyonlarda binlerce sivil hayatını kaybetmiş, yüzlerce bina yerle bir edilmiş ve Gazze'nin altyapısı büyük oranda çökmüştür. Öte yandan Gazze açıklarında 1990'lı yıllarda keşfedilen doğal gaz rezervleri, İsrail'in Gazze'ye olan ilgisini artırmış, doğal gazdan gelecek geliri Filistinlilere bırakmak istemediği için askeri operasyonlarını bir baskı unsuru olarak kullanmıştır.⁴³³

⁴³⁰ *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, İHH, 2010, s.115.

⁴³¹ Topal, A.H., a.g.e., s.1094.

⁴³² *Rotamız Filistin Yükümüz İnsani Yardım Filosu Özet Raporu*, İHH, s.8.

⁴³³ Karahan, H. , "Koruyucu Hat Mezalimi "Kanlı Enerji" Operasyonudur.", Röp: İbrahim Ethem Gören, <http://www.dunyabulteni.net/toplum-ve-siyaset/305676/koruyucu-hat-mezalimi-kanli-enerji-operasyonudur> (Erişim:10.10.2016)

Gazze'de yaşayan insanların hayatını çekilmez hale getiren çok yönlü İsrail ablukasına uluslararası toplumunun dikkatini çekmek için altı uluslararası insani yardım örgütü bir araya gelerek "Özgürlük Filosu" adı verilen bir yardım konvoyu oluşturarak tamamen insani malzemelerden oluşan 8 gemilik filoyu Gazze'ye ulaştırmayı hedeflemişlerdir. Ancak 31 Mayıs 2010 sabahı filo uluslararası sularda iken İsrail ordusunun silahlı saldırısına uğramış, 9 Türk vatandaşı öldürülmüş, pek çok kişi de yaralanmıştır.⁴³⁴ İsrail'in bu eylemi, güç kullanma pahasına da olsa Gazze'ye yönelik güvenlik odaklı politikalarından ve bölgedeki egemenlik iddialarından taviz vermeyeceğinin bir işareti olarak algılanabilir. Gazze'deki Hamas yönetimini ve bu yönetimi seçimle işbaşına getiren Gazze halkını güvenliği için bir tehdit olarak gören İsrail, her fırsatta askeri ve ekonomik güç unsurlarını harekete geçirerek bu tehdidi bertaraf edecek politikalar izlemiş, uyguladığı kuşatma ve ekonomik ambargo ile bölge halkını yıldırmaya ve Hamas'a karşı tepki göstermeleri için kışkırtmaya gayret etmiş, güç arayışının çatışma sonucunu doğuracağı varsayımından hareketle de yer yer düzenlediği askeri operasyonlarla Hamas'ın askeri kapasitesine zarar vermeye çalışmış, uluslararası tepkileri göz ardı ederek kendi güvenliğini kendisinin sağlayabileceği varsayımı ile saldırı ve savunma odaklı faaliyetleri ile Neorealist varsayımlara paralel bir yaklaşım sergilemiştir.

⁴³⁴ Aksar, Yusuf, "Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 33 (Bahar 2012), s. 24.

SONUÇ

Kendisine ait olmayan Filistin topraklarında hayat bulan İsrail Devleti'nin kuruluşunun önünü açan Balfour Deklarasyonu'nun 100. yılında bölgede barışın gerçekleşmesi ümitleri gün geçtikçe tükenmektedir. İsrail'in, güvenliği için tehdit oluşturduğunu düşündüğü ülkeler, tek tek tehdit olmaktan çıkmaktadırlar. Yapılan anlaşmalarla resmen İsrail'i tanıyan Mısır'ın ve Ürdün'ün ardından, kimyasal silah bulundurduğu bahanesi ile ABD tarafından 2001 yılında işgal edilen Irak, DEAŞ'ın da ortaya çıkmasıyla birlikte sınırları belirsiz, birden fazla otorite tarafından parçalara ayrılmış bir "failed state" konumuna düşmüştür. İsrail için bir diğer tehdit kaynağı oluşturabilecek olan Suriye ise, zaten Fransız mandasından sonra ülkedeki azınlık bir gruba teslim edilerek patlamaya hazır bir bomba haline getirilmiş olduğu için, Arap Baharı'nı müteakiben 2011 yılında başlayan barışçıl gösterilere rejimin sert müdahalesi ile başlatılan iç savaşa kurban gitmiştir.

Diktatör ve baskıcı rejimler tarafından yönetilen Ortadoğu Arap ülkelerindeki demokrasi umutları, Batı'nın manipülasyonları ile tersine dönen Arap Baharı ile sona ermiş, dozu gittikçe artan istikrarsızlık ve mezhep çatışmaları, en çok İsrail'in rahatsız olduğu ülkeleri hedef almış, mevcut durumdan ise en fazla İsrail yararlanmıştı. Sonu gelmeyen çatışmalar ve 11 Eylül'den sonra ortaya çıkan terör örgütlerinin varlığı bölgedeki ülkeleri kendi problemleriyle meşgul etmeye sevk ederken, İsrail'i rahatlatmış ve zaten lehine olan güç dengesizliğini sonuna kadar kullanarak, Filistinlilere yönelik yoğun baskılar ve yıldırma politikaları uygulama hususunda elini rahatlatmıştır. Batı ülkelerinden aldığı sınırsız ve koşulsuz desteği çok iyi kullanan İsrail, uluslararası anarşik ortamda kendisini kontrol altında tutacak bir güç ve mekanizma olmadığı için, buraya kadar bahsettiğimiz güvenlik odaklı politikalarını sertleştirmekte, yasadışı Yahudi yerleşimlerini genişletmekte, Batı Şeria'daki katı güvenlik politikalarına devam etmekte, Gazze'deki bunalıcı kuşatma ve ambargodan taviz vermeyerek bölgedeki egemenliğini pekiştirmektedir. Hemen hemen her şeyi güvenlik ile ilişkilendiren İsrail,

sadece erkeklere değil kadınlara da zorunlu askerlik hizmeti uygulamış, sivil Yahudi yerleşimcileri silahlandırarak kendi toplumunu da güvenlik paranoyası içerisine itmiştir. Güvenlik konusu ile direkt ilgili olarak gördüğü Yahudi yerleşim yerleri, Filistinli mültecilerin geri dönüşü, demografik yapı, sınırlar ve Kudüs'ün statüsü hususlarını kırmızı çizgisi haline getirerek tartışmaya bile açmamaktadır. Adeta varlık nedenini güvenliğini sağlamak olarak gören İsrail, askeri, ekonomik, diplomatik ve siyasi anlamda sahip olduğu bütün güç unsurlarını güvenliğini tahkim etmek için maksimize etme ve bu yönde kullanma arayışından vazgeçmemekte, küresel siyasi konjonktürden yararlanma fırsatını kaçırmayarak barış görüşmelerden ve barış için taviz vermekten ısrarla kaçınmaktadır.

İsrail - Filistin meselesinin çözümsüzlüğünü sürekli hale getiren en önemli hususlardan birisi, İsrail'in hukuk dışı uygulamalarını engelleyecek herhangi bir güç unsurunun olmamasıdır. Uluslararası sistemin çok kutuplu ve anarşik yapısı, yaptırım gücü olan herhangi bir üst otoritenin olmaması ve ABD'nin verdiği desteğe güvenen ve bunlardan çok iyi yararlanan İsrail, bölgede zaten Filistinliler aleyhine olan dengesizliği pekiştirme eğiliminden vazgeçmemektedir. Neorealizmin ifade ettiği şekilde, uluslararası ve bölgesel siyasi arenada en önemli aktörün ulus devlet olduğunun farkında olan İsrail, Filistinlilerin askeri güce sahip bağımsız bir ulus devlete dönüşmesinin önüne geçmek için elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Özellikle Kudüs'te ve Batı Şeria'da uyguladığı Yahudi nüfusunu artırma ve Filistinli nüfusu azaltma yönündeki yerleşim yeri ve sınır politikaları ile Filistinlilere ait yaşam alanlarını Yahudilerinkinden ve birbirinden ayırmaya yönelik tutumu, istense de bağımsız bir Filistin devletinin oluşumunu ve işleyişini fiziksel olarak imkansız hale getirme stratejisinin bir yansımasıdır.

Her ne kadar demokratik bir devlet olduğunu ifade etse de, nihai amacının ülkeyi bir Yahudi Devleti'ne dönüştürme olduğu izlenimini veren İsrail, vatandaşı olan Filistinli Arapları ve Gazze ile Batı Şeria'daki Filistinlileri bekası için potansiyel bir tehdit unsuru olarak görmekte, mümkünse onları

tamamen bölgeden uzaklaştırarak bölgede tek bir Arap bırakmamak, değilse onları ötekileştirmek ve izole etmek amacını gütmektedir.

En önemli önceliğinin hayatta kalmak olduğu izlenimi veren İsrail politikaları, Neorealizmin güvenlik varsayımlarını doğrular şekilde kendi gücünü göreceli olarak artırma, Filistinlilerinkini ise azaltma şeklinde cereyan etmektedir. Bunun için de Filistinlilere yönelik keyfi tutuklamalar, uzun gözaltı süreleri, Filistinlilerin evlerinin ruhsatsız olduğu gerekçesi ile yıkılması, onların tarlalarında çalışmalarına engel olunarak bilhassa zeytin ağaçlarının kesilmesi ve Gazze'de en önemli geçim kaynağı olan balıkçılık faaliyetlerinin engellenmesi gibi Filistinlilerin günlük hayatını zorlaştıran ve onları yıldırarak Filistin'i terk etmeye zorlayan baskıcı uygulamaların uygulanması, Yahudi-Arap nüfus oranını Filistinliler lehine bozarak bölgeyi Yahudi kimliğine mahkum etmeyi amaçlamaktadır. En önemli güç bileşeninin askeri güç olduğunu gören İsrail Devleti, Filistinlilerle arasındaki orantısız askeri üstünlüğünü kullanarak sahip olduklarını daha da artırmak için çatışmanın sürekli hale gelmesini arzu etmekte, uzun ömürlü olmayan ateşkes süreçlerini ve barış görüşmelerini ise diplomatik olarak üstünlük elde edip zaman kazanmak için kullanmaktadır.

İsrail, iki devletli çözüm önerilerine güvenliğini riske atmayacak bir formül geliştirerek cevap vermiş, ancak askerden ve silahlardan arındırılmış bir Filistin Devleti'ne onay vereceğini deklare etmiştir.⁴³⁵

Adeta Neorealist teoriden ilham alarak Filistin politikalarını şekillendiren ve düşmanla çevrili olduğu bir bölgede her an yok olma korkusuyla yaşayan İsrail, en önemli hedef olarak güvenlik zafiyetlerini bertaraf etmeyi hedeflemekte, güvenliğini tahkim etmek için de güçlü olması gerektiğinin farkında olduğu için bütün avantajlarını bu doğrultuda kullanmaktadır. Ancak ABD'nin desteği ile süre giden ve Filistinliler lehine olumsuzluk üretmeye devam eden mevcut durumu giderip kalıcı bir huzur ortamı sağlayabilmek için

⁴³⁵ <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/12117-Netanyahu-Bagimsiz-Filistin-Devletine-haziriz.aspx>
(Erişim 23.04.2017)

güvenlik değil karşılıklı olarak barış, adalet ve uzlaşma esaslı bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir. Sadece tarafların ve bölge ülkelerinin değil tüm küresel aktörlerin enerjisini tüketen İsrail - Filistin sorununun çözümü ancak bu şekilde mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- 6 Gün Savaşı Belgeseli, Aljazeera Türk.
- Akkan, T., Küçükşahin, A., "Değişen Güvenlik Algılamaları Işığında Tehdit ve Asimetrik Tehdit," *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, sayı: 05 / 2007.
- Aksar, Yusuf, "Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 33 (Bahar 2012).
- Arı, T., *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Mkm Yayıncılık, 8.Baskı, İstanbul, 2009.
- Aydın, E., "Sunuş", Richard Goldstone: *Sıcağa Gelemeyen Güney Afrikalı Eski Hakim*, Dünya Bülteni Araştırma Masası - DÜBAM Yay., İstanbul, 2011.
- Badiou, A., Hazan, E., Zizek, S., *Anti-Semitizm Üzerine*, çev: Oylum Bülbül, Erkal Ünal, Encore Yayınları, İstanbul, 2014.
- Baldwin, D. A., "The Concept of Security", *Review of International Studies*, British International Studies Association, Cilt: 23, Sayı: 1, 1997.
- Balpınar, Z., *İsrail - Güvenlik Politikasında Süreklilik ve Değişim (1948-2008)*, Açılım Kitap, İstanbul, 2012.
- Bar-Zohar, M. ve diğ., *Mossad*, Koton Kitap, İstanbul, 2012.
- Baylis, J., "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı," *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008).
- Bayraktar, B., *Oslo Barış Süreci*, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.
- Bilgin, M., "Enerji," *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed: Kardeş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014.
- BM Kalkınma Programı İnsani Gelişme Raporu, 1994.
- Bozdağlıoğlu, Yücel, Özen, Çınar, "Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık," *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 4 (Kış 2004).
- Buzan, B. (2009). *People, States & Fear*. Colchester, ECPR.Press.
- Cleveland, W. L., *Modern Ortadoğu Tarihi*, çev: Mehmet Harmancı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.
- Cypel, S., *Duvarlar Arasında Çıkmazdaki İsrail Toplumu*, çev:Burcu Çekmece, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2011.

- Çağlayan, S., *İsrail Sözlüğü*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010.
- Çayhan B. E., "İklim Değişikliği ve Gıda Güvenliği," *Uluslararası Güvenlik*, Ed:Hasret Çomak ve diğ., Beta Basım, İstanbul, 2016.
- Çelikpala, M., "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı," *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 40 (Kış 2014).
- Çetinkaya, Ş., "Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları," *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, Sayı 2 (Aralık Ocak Şubat '12-13).
- Çicekçi, C., "Bir Vatani Hizmet Olarak Hasbara: İsrail Ordusu'nun Koruyucu Hat Operasyonu," *Ortadoğu Analiz Eylül-Ekim Cilt: 6 Sayı: 64*.
- Çulcu, M., *Gelecek Yıl Kudüs'te Siyonizm'in İlk Dönemi: 1895-1922*, E Yayınları, İstanbul, 2012.
- Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 1. Bölüm, 2008.
- Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 2. Bölüm, 2008.
- Damin,R., *Büyük Felaket Belgeseli*, Aljazeera Türk, 3. Bölüm, 2008.
- Damin,R., *Oslo'nun Bedeli Belgeseli*, Aljazeera Türk, 1. Bölüm, 2013.
- Damin,R., *Oslo'nun Bedeli Belgeseli*, Aljazeera Türk, 2. Bölüm, 2013.
- Dedeoğlu, B., *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yenyüzyıl Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2014.
- Donnelly, J., "Realizm," *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Ed: Scott Burchill ve diğ., çev: Muhammed Ağcan ve Ali Aslan, Küre Yayınları, İstanbul, 2014.
- Eralp, A., *Devlet ve Ötesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- Erkan, A.Ç., "Siber Uzayda Uluslararası Hukuk," *Uluslararası Güvenlik*, Ed: Hasret Çomak ve diğ., Beta Basım, İstanbul, 2016.
- Garaudy, R., *İsrail, Mitler ve Terör*, Pınar yayınları, 8.Baskı, İstanbul, 2012.
- Greilsammer, I., *Siyonizm*, çev: Işık Ergüden, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007.
- Groepler, E., *Anti-Semitizm*, çev: Süheyla Kaya, Belge Yayınları, İstanbul, 1999.

- Halloum, R., *Palestine Through Documents*, Belge Yayınları, İstanbul, 1998.
- Herzl, T., *Yahudi Devleti*, çev: Sedat Demir, Ataç Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2014.
- Karabulut, B., *Güvenlik - Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*, Barış Kitabevi, Ankara, 2015.
- Karaosmanoğlu, Ali L., "Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden," *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29 (Bahar 2011).
- Kaygısız, H., *Filistin'e Yapılan Yahudi Göçleri (1881-1917)*, Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis, 2014.
- Lewis, B., *Semitizm ve Anti-Semitizm*, çev: Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.
- Nebea, A., *C Bölgesi Belgeseli*, Aljazeera Türk, 2013.
- Öke, M. K., *Siyonizm ve Filistin Sorunu*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2.Basım, İstanbul, 2013.
- Özlük, E., "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları," *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed: Kardeş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014.
- Pappe, I., *Modern Filistin Tarihi*, çev: Nuri Plümer, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2007.
- Pınar, L., "Neorealizmin Güvenlik Olgusuna Yönelik Varsayımları Bağlamında Türk Dış Politikasında Suriye Krizi Süreci," *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, Haziran 2014, Cilt 3, Sayı 1 (1-18).
- Polat, D.Ş., "Siber Terörizmle Mücadele," *Uluslararası Güvenlik*, Ed:Hasret Çomak ve diğ., Beta Basım, İstanbul, 2016.
- Sevinç, S., *Abluka Savaş Direniş Gazze*, Anadolu Ajansı, İstanbul, 2014.
- Schneer, J., *Balfour Deklarasyonu*, çev:Ali Cevat Akkoyunlu, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2012.
- Sönmezoğlu, F., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul, 2010.
- Süer, B. ve Atmaca, A.Ö., *Arap-İsrail Uyuşmazlığı*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Sümer, V., "Çevre Sorunları ve Küresel İklim Değişikliği," *Uluslararası*

- İlişkilere Giriş*, Ed: Kardaş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014.
- Tangör, B., "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları," *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2012, Cilt 8, Sayı:30.
- Telli, A., "Enerji Güvenliğine Bütüncül Bakış," *Uluslararası Güvenlik*, Ed:Hasret Çomak ve diğ., Beta Basım, İstanbul, 2016.
- Torun, A., *Ulusal Güvenlik ve Küreselleşme: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Politikasının Dönüşümünde Küreselleşmenin Rolü*, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- Tuna, G., *Yeni Güvenlik Küresel, Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler*, Nobel Yay., Ankara, 2001.
- Turan, Y., "Siber Savaşlar," *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed: Kardaş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014.
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005.
- Waltz, Kenneth N., *İnsan Devlet ve Savaş*, Asil Yayın, Ankara, 2009.
- Yadak, A., *İsrail'in Güvenlik Politikaları ve Uluslararası Tepkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.
- Yalçınkaya, H., "Savaş," *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed: Kardaş, Ş. ve Balcı, A., Küre Yay., İstanbul, 2014.

İnternet Kaynakları

- "1994 İnsani Gelişme Raporu: İnsani Gelişme Türkiye Ülke Profili Raporu":
<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/nhdr-1994.html> (Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2016).
- "Abbas ve Netanyahu'nun "Balfour" Atışması":
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/abbas-ve-netanyahunun-balfour-atismasi> (Erişim Tarihi: 23 Eylül 2016).
- Acun, C.: "Gazze'de Oyun Bozan Asimetrik Direniş ve Diplomasi":
<http://setav.org.tr/gazgede-oyun-bozan-asimetrik-direnis-ve-diplomasi/yorum/16224> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).
- "Framework Document 05/2011 The Evolution Of The Concept Of Security":
http://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_marco/2011/DIEEEM05-2011_EvolutionConceptSecurity_ENGLISH.pdf (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2016).
- "Gazze'den Çekilme Tamamlandı":

<http://www.cnnturk.com/2005/dunya/08/22/gazzeden.cekilme.tamamlandi/119608.0/index.html> (Erişim Tarihi: 04 Aralık 2016).

Karahan, H. : "Koruyucu Hat Mezalimi "Kanlı Enerji" Operasyonudur.":
<http://www.dunyabulteni.net/toplum-ve-siyaset/305676/koruyucu-hat-mezalimi-kanli-enerji-operasyonudur> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).

"Netanyahu: Bağımsız "Filistin Devleti"ne hazırız.":
<http://arsiv.salom.com.tr/news/print/12117-Netanyahu-Bagimsiz-Filistin-Devletine-haziriz.aspx> (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2017).

"Netanyahu'dan Filistin Açıklaması":
<http://www.cnnturk.com/haber/dunya/netanyahudan-filistin-aciklamasi>
(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2016).

"Smart Defence":
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84268.htm (Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016).

"What is food security?":
<https://www.wfp.org/node/359289> (Erişim Tarihi: 08 Ekim 2016).

ÖZET

Kuruluş öncesi dönemden günümüze kadar geçen süreçte Batılı güçlerin desteği sayesinde ait olmadığı bir bölgede sahip olmadığı toprakları hukuksuzca işgal ederek daha önce görülmemiş bir devlet modeli inşa eden İsrail, bölgenin istikrarını ve güvenliğini bozma pahasına kendi güvenliğini sağlama arayışı içerisindedir. Bunun için uluslararası hukuku ve kendi vatandaşı olanlar da dahil olmak üzere Filistinlilerin en temel insan haklarını yok saymakta, güvenlik gerekçesine sığınarak her türlü gayri meşru eylemine meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır. Kendisine yaptırım uygulayabilecek uluslar üstü bir gücün olmaması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin koşulsuz desteği sayesinde ayakta durabilen İsrail, Filistinlileri devletsiz bırakmak, onlar aleyhine olan dengesizliği tahkim etmek için barış girişimlerine değil çatışmanın devamlılığına bel bağlamış durumdadır. Çatışmanın getirisinin barışın getirisinden daha fazla olduğunu görerek çatışma ortamını canlı tutmak için tansiyonu yükseltme, hukuksuz eylemlerinde ısrar etme ve adaletsizliği gelenek hale getirme konusundaki çizgisinden taviz vermemektedir.

Bu çalışma, ülkemiz ve uluslararası kamuoyu tarafından zaten aşına olunan İsrail'in Filistinlilere yönelik olarak uyguladığı politikalara bir kez daha dikkat çekmek ve ardında yatan teorik ve düşünsel arka planı ortaya çıkarmak amacını taşımaktadır.

Bu bağlamda, İsrail'in var oluşuna giden yoldaki zihinsel kilometre taşlarını belirleyerek Batı'nın İsrail'e olan desteğinin sebebini oluşturan Antisemitizm ve Siyonizm düşünceleri ele alınmıştır. Ardından, yaşanan tarihi süreç ve Neorealist yaklaşımın esasları üzerinden İsrail'in uyguladığı Güvenlik uygulamalarının mantıksal çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

ARŞİV Kayıt Bilgileri:

Tezin Adı : Neorealizmin Güvenlik Varsayımları Bağlamında
İsrail'in Filistin Politikası

Tezin Yazarı : Oğuzhan ACAR

Tezin Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR

Tezin Konumu : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 12.06.2017

Tezin Alanı : Uluslararası İlişkiler

Tezin yeri : Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anahtar Sözcükler : İsrail, Filistin, Güvenlik, Güç, Neorealizm, Politika

ABSTRACT

Israel which has built a model of state that has never been seen before by illegally occupying the territories that it does not have in an area that it doesn't belong to thanks to the support of the Western powers for the period from pre-establishment era to today, is in search of ensuring its own security at the expense of destroying the stability and security of the region. For this purpose, it disregards the most basic human rights of Palestinians including international law and its own citizens and tries to give legitimacy to its any illegal act on the excuse of security reasons. Thanks to the fact that there is no supra-national power to impose sanction on it and unconditional support of the United States, Israel can continue its existence and it has relied not on peace initiatives but on the continuity of conflict to leave the Palestinians without a state and to defeat the imbalance that they are against. By seeing that the gainings of the conflict are greater than the gainings of peace; it doesn't make concessions to increasing the tension, insisting on unlawful acts and making injustice be a tradition to keep the conflict alive.

This study aims to attract notice ones again to the policies that Israel applies on Palestinians, - our country and international public opinion have already been familiar with these policies- and to reveal underlying theoretical and intellectual background of these policies.

In this context, Anti-Semitism and Zionism, which are the reasons of Western support to Israel, have been discussed by identifying mental milestones on the way to Israel's existence. And then the logical framework of security practices that Israel imposes have been tried to be drawn through historical process and principles of Neorealist approach.

ARCHIEVE Record Information:

Name of the Thesis : Palestine Policies of Israel on the Meaning of the Hypotheses of the Neo-realism Theory
Writer of the Thesis : Oğuzhan ACAR
Advisor of the Thesis : Assist. Prof. Latif PINAR
Status of the Thesis : Master
Date of Thesis : 12.06.2017
Field of Thesis : International Relations
Tezin yeri : Karabük University Institute of Social Sciences
Anahtar Sözcükler : Israel, Palestine, Security, Power, Neorealism, Policy

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Konya'da doğdu. İlk, Orta, Lise ve Üniversite eğitimini Konya'da tamamladı. Mezuniyetini takiben Konya Büyükşehir Belediyesi'nde Kontrol mühendisi, Sudan'da bir inşaat firmasında Ofis mühendisi ve Serhat Kalkınma Ajansı'nda uzman olarak çalıştı. 2010 yılından beri Karabük Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmakta ve aynı Üniversite'nin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. İngilizce bilmektedir. Akademik ilgi alanları arasında Filistin - İsrail meselesi, siyasi tarih ve politik-ekonomi konuları gelmektedir.